שו״ת · אחרונים

טוב עין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

טוב עין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/טוב-עין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 4
סימן ב 5
סימן ג 9
סימן ד 12
סימן ה 13
סימן ו 18
סימן ז 26
סימן ח 37
סימן ט 38
סימן י 43
סימן יא 44
סימן יב 45
סימן יג 54
סימן יד 57
סימן טו 60
סימן טז 72
סימן טוב 75
סימן יח 78
אורח חיים 78
יורה דעה 123
אבן העזר 132
חושן משפט 138

סימן א

בפירוש לשון ס' הכלבו. בקרבו ישים אור ב"ו.
שאלת ממני רחימו דנפשין לדעת באר"ש פירוש דברי הכלבו שכתב וז"ל זרע ישראל עבדו פירוש ולא כל זרע רק בני יעקב בחיריו עכ"ל. ואמרת כי דבריו קשים בעיניך והמפרש דבריו שכמ"ה.
תשובה הנה הטור בי"ד סימן רי"ז פסק דהנודר מזרע אברהם אף הגרים בכלל ואסור בגרים. ותמה הרב בית חדש דמנא ליה להטור לומר בפשיטות דהנודר מזרע אברהם אסור הוא בגרים. וחתנו הרב טורי זהב יצא לישע הטור דנקרא אב המון גוים וכו' ע"ש. ובילדותי זה חמשים שנה שתמהתי על הרבנים ז"ל דאשתמיט מיניהו מלכי דברי הרא"ש בפירושו שכתב בפה מלא כי הנודר מזרע אברהם אסור בגרים וכמו דקי"ל דיכול לומר הגר אבותינו ע"ש והטור מבית אביו הוא הרא"ש למד ואחר זמן רב עמדתי בדין אם יכול הגר לומר לאבותינו וכתבתי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן קצ"ט ושם נאמר על זה דהטור ס"ל דאסור בגרים ע"ש.
איכו השתא הבה נא אבא לדברי הכלבו אשר נשאל נשאל דוד מאתך תהלתי והן ידיע ליהוי לך כי מחדש נראה בעליל ספר שלמי צבור להרב החסיד מהר"י אלגאזי ואתיא תוך תוך יגי"ה אורו הרב המגיה אור עינינו כמהר"ר אברהם חייון נר"ו והביא דברי הכלבו האח נפשנו וכתב עליו וז"ל ולא יכולתי להלום דבריו שהרי יעקב וישראל אחד הם וכבר ידוע דיעקב היתה מטתו שלימה ופירושו ז"ל צודק על פסוק תהלי' זרע אברהם עבדו בני יעקב בחיריו הוה שייך שפיר לפרש זרע אברהם ולא כל זרע רק בני יעקב בחיריו כמשז"ל כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק אבל זה שאומרים בזמירות הוא מדברי הימים וכתיב זרע ישראל ושם לא שייך פירושו ומוכרח שט"ס נפל עכ"ל.
ואני הדל אומר דגם שם אינו מתישב דכיון דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע ופירשו רז"ל ביצחק ולא כל יצחק אמאי צריך לפרש דודאי זרע אברהם אין בכלל אלא יעקב ובניו. אמנם כפי דברי הרא"ש והטור דהנודר מזרע אברהם אסור בגרים וכתב הרב פרשת דרכים דגם הרמב"ם סבר כהטור דגרים הם בכלל זרע אברהם אפשר לו' דהכלבו הכי סבר וז"ש זרע אברהם ולא כל זרע אברהם לאפוקי הגרים אלא בני יעקב בחיריו.
וכד דייקת פורתא אין אנו צריכים לזה דבני אפרים שיצאו קודם זמנם והרגום אנשי גת ורשעי ישראל לאלפים שמתו בחשך כלם זרע אברהם וזרע יעקב הם. ולז"א זרע ישראל ולא כל זרע לאפוקי רשעי ישראל שגם בהיותם זרע ישראל אינם בכלל. אלא בני יעקב בחיריו והשתא א"ש דאינו ט"ס וקאי על פסוק שאומרים בזמירות דבגויהו קמשתעי

ואה"נ דכן יתפרש פסוק תהלים. וכבר ידעת שהכלבו מעתיק מס' ארחות חיים וכן תמצא שכתב בס' ארחות חיים דף ו' ע"א ע"ש וקשה הדבר לתלות בט"ס ומחוורתא כדאמרן: **ודע** כי עתה מחדש נדפסו חידושי הרב נמוקי יוסף על נדרים ושם ראיתי שדעת הרב הנמוק"י דהגרים אינם נקראים זרע אברהם דאע"ג דיכולים לו' אבותינו. בני אברהם מיקרו. זרע אברהם לא מיקרו ע"ש ובמקום אחר הראתי פנים לסברת הרב הנמק"י לפי דברי חכמי המדע בס"ד.

סימן ב

בספיקות מהרי"בל ואביזרייהו. פלפל"ת כל שהו איכא בינייהו.

נסתפק מהרי"בל ח"א סוף כלל י"ג אי מהני פריש בשטר מכר דדינא הוא דלא קנה עד שיתן את הדמים. והשתא דפריש קני בשטר. וכן מוכר שדהו מפני רעתה דקנה בשטר לחוד אי קני בכסף לחוד. והרב ז"ל פשיטא ליה דאם נתן הכסף ונשבע המוכר לקיים המקח דהשבועה משוי ליה כפריש וקנה בכסף לבד ע"ש באורך. והרב מהרימ"ט בח"מ סימן ס"ה כתב דמסתברא ליה דכל דינא ודינא היכא דאתמר אתמר ודינא דפריש לא מהני אלא היכא דנתן דמים ולא לקח שטר אבל היכא דכתב שטר ולא נתן דמים אע"ג דפריש לא מהני דלא סמכא דעתיה דמוכר עיין בדבריו באורך.

וחזה הוית להרב עדות ביעקב סימן ס"ג שתמה על מהריב"ל דספוקי מספקא ליה ועל מהרימ"ט אשר בתחילה הוה פשיטא ליה דלא קנה בשטר ופריש דאיך נעלם מהם גמרא ערוכה בירושלמי דאתמר התם בשטר רבי ירמיה סבר מימר בשטר ע"מ שלא ליתן הכסף אבל בשטר ע"מ ליתן הכסף לא קנה עד שיתן הכסף ופירוש הירושלמי מבואר דהכונה כי אמרו דקונה בשטר היינו היכא דפריש ואמר ע"מ שלא ליתן הכסף אבל היכא דלא פירש לא קנה עד שיתן את הכסף דכוותיה דשמואל ס"ל דאמר לא שנו אלא בשטר מתנה אבל בשטר מכר לא קנה עד שיתן את הדמי' הרי להדיא דמימר' ראשונה ושניה כי הדדי וכסוגיא דעלמא דכל תנאי שבממון קיים עכ"ל. ואין כאן תימה דפירוש הירושלמי פשוט דמ"ש בשטר ע"מ שלא ליתן את הכסף היינו שנותן לו מתנה והיינו דקאמר ע"מ שלא ליתן הכסף דהיינו שאינו נותן הכסף לעולם דהוי מתנה והיינו כדקאמר שמואל בתלמוד ממש. ולפירוש הרב עדות ביעקב ז"ל מאי קאמר שלא ליתן הכסף הרי רוצה לתת הכסף אלא שרוצה לקנות בשטר והו"ל על מנת לקנות בשטר קודם שיתן הכסף. **הן** אמת דלדידי הו"ל בשטר מתנה כדאמר שמואל בתלמודין אמנם כבר נודע דלשון הירושלמי הוא משונה. אבל מה שאומר הוא אמת אלא דמאריך או מקצר אבל לומר

דבר שאינו לא אפשר והכא קאמר ע"מ שלא ליתן הכסף ומוכח שלא ליתן כלל. ואם נפשך לומר. אודי לי מיהת דיכול הירושלמי להתפרש במתנה כדשמואל ומה זו תמיהא של הרב עדות ביעקב על שני המאורות הגדולים מהריב"ל ומהרי"מט דנעלם מהם סוגיא דירושלמי. ותו דאם כונת הירושלמי כדתרגמה הרב עדות ביעקב ז"ל אמאי הרמב"ם השמיט דין מפורש בירושלמי. וכבר הרב קרבן העדה והרב פני משה מפרשי הירושלמי בפשיטות פירשו הירושלמי דכונת ע"מ שלא ליתן

הכסף היינו מתנה ע"ש. ותו הרי הרב המגיד פ"א דין ז' כתב וז"ל מפני רעתה הוא חפץ למוכרה ולמהר בקנייתה ואפילו בשאר קרקעות נראה דאם התנו תנאם קיים דומיא דכסף דלעיל עכ"ל. ואם הוא כדברי הרב עדות ביעקב דמפורש בירוש' לא הוה הרב המגיד כותב נראה דאם התנו וכו' כאלו חידוש הוא שחידשה תורה דיליה והי"לל שהוא מפורש בירוש' אלא דכונת הירוש' היינו כדכתיבנא בעניותין וכמו שפירשו הרבנים הנז' בפשיטות. ודברי הה"מ הזכירם מהרימ"ט והרב עדות ביעקב. והמסתכל בתשו' מהרימ"ט בעיניו יראה דדברי הה"מ לא ריוו צמאוננו לפי שהוא הביא ראיות להפך וגם מהריב"ל בח"ב חזר בו. וקשה איך לא שלטו מאור עיניו בתוס' רי"ד והריטב"א בחידושיו דכתבו בפשיטות כהה"מ דבשטר אי פריש קנה בלי מתן דמים וא"כ הרי סרכין תלתא רבינו ישעיה והריטב"א והרב המגיד כלהו סברי דבשטר נמי מהני פריש. והראיות שהביא מהרימ"ט שערי דחיות המה פתיחות באר"ש נכוחות. וגם מדברי תוס' רי"ד והריטב"א נראה דאין כונת הירושלמי כמ"ש הרב עדות ביעקב מדלא כתבו דכן מפורש בירושלמי. ואנו שזכינו לחידושי הרמב"ן לקדושין שם כתב בפשיטות דף י"ב מהספר סוף ע"ב וז"ל השער השלישי שטר קונה במתנה ובמכר משנתן הדמים וכו' אא"כ מכר שדהו מפני רעתה ואם פירש יעשה כפירושו עכ"ל. וקצת יש להרגיש על הה"מ שלא כתב דכ"כ הרמב"ן כי אורחיה. וגם בחידושים לחד מקמאי שנדפסו בקושט' כתב וז"ל ונראה לומר במוכר שדהו מפני רעתה דקני בכספא אפילו במקום שכותבין את השטר כדאמרינן דבשטרא בלא כסף קני וכו' ואי פריש ואמר בשטרא אקני נראה דודאי קני בלא דמים כיון דמדינא בשטרא קני אלא משום דלא סמכא דעתיה הוא דאמרינן לא קנה עד שיתן דמים עכ"ל. והרי שני ספיקות מהריב"ל פשיטא ליה. ושוב ראיתי דגם מדברי הרשב"א בחידושיו בד"ה אמר שמואל לא שנו וד"ה ולענין שטר מתבאר יפה דפריש מהני בשטר ע"ש.

ועין אדם ראה יראה שמהרי"בל ומהרימ"ט דעתם נוטה דלהר"ן היכא דאתמר אתמר ולא מהני פריש אלא בכסף ע"ש בדברי קדשם בחון בהם וחקור מהם. ולי ההדיוט נראה

דהר"ן סבר דפריש מהני בשטר נמי דהרי כתבנו דהרמב"ן והרשב"א בתוך דבריהם כתבו דפריש מהני בשטר ולא נחתי להכי ואם איתא דהר"ן חולק עליהם כגון דא צריך לאודועי דהרמב"ן והרשב"א סברי הכי והוא חולק עליה' אלא מוכח דהוא ז"ל סבר הכי נמי והיה פשוט בעיניו ומה גם דהרמב"ן והרשב"א לא נחתי להכי. וכן יש להוכיח ממ"ש הר"ן גבי בהמה גסה נקנית במסירה דכל מקום שאמרו חכמים דאין קונים מן הקנינים אעפ"י שפירשו הלוקח והמוכר שיקנה בו אינו קונה והרי הוא כאלו אמר שיקנה באמירה בעלמא ולא אמרו אי פריש פריש אלא בכסף בקרקעות שדינו לקנות אלא דבמקום שכותבי' לא סמכא דעתיה ולפיכך אם פירש בכסף שיקנה וסמכא דעתיה קונה וכו' ע"ש הרי דלא ממעט אלא כשפירש שיקנה בדבר שאינו קנין וכל ישר הולך בעיניו יראה דה"ה פריש בשטר כיון דשטר הוא קנין.

ולפום ריהטא יש לדקדק בהא דכתבו הגדולים דאי פריש דקונה בשטר לחוד קני דהרי אמר שמואל על משנתנו לא שנו אלא בשטר מתנה אבל במכר לא קנה עד שיתן לו דמים ומתיב רב המנונא מברייתא דקתני שדי מכורה לך שדי נתונה לך ואיהו מפרק לה במוכר שדהו מפני רעתה וכו' והשתא שמואל הכי הו"לל לא שנו אלא כי פריש דהוא רוצה לקנות בשטר לחוד אבל מסתמא לא קנה עד שיתן דמים. וכן רב המנונא מאי פריך מהברייתא אימא דהברייתא איירי בפריש ואמאי אצטריך לאוקמה במוכר שדהו מפני רעתה. ואפשר לומר דלא ניחא להו למימר דמשנה ובריייתא מיירי היכא דהתנה ותנו סתמא ושבקי הקניות פשוטות בלי תנאי. וטפי ניחא לאוקומיה במוכר שדהו מפני רעתה דהוי קניה פשוטה ולא לאוקומיה דהתנה. שוב ראיתי להרב עדות ביעקב שהעיר במקצת ותירץ דחיה בעלמא ולי ההדיוט נראה כמו שכתבתי.

ומעין דוגמא אביע אומר אשר אמרתי בימי נעורי על מה שנסתפק הרב הגדול מהר"י רוזאניס ז"ל במי שקדש אשה בחג באתרוג שאינו ש"פ מצד עצמו אמנם מצד הזמן שהוא בחג ש"פ ויותר למצות ד' מינים ויש ספק אי אזלינן בתר עצם האתרוג שאינו ש"פ או דילמא אין לך אלא מקומו ושעתו והשתא שוה פרוטה ויותר מצד המצוה. והביא הרב ז"ל ראיה ממ"ש הרמב"ם פ"ד דממרים גבי זקן ממרא שאם בא מתוך הוראתו לידי כרת וחטאת אפילו אחר כמה דברים חייב אבל אם נחלקו בלולב ושופר שזה אומר כשר וזה אמר פסול פטור שאין זה בא לידי כרת. ואי אמרת דש"פ מצד מצותו מקדשת איך כתב הרמב"ם דלא משכחת לה בלולב וציצית לבא לידי כרת מצינו בקדש אשה בלולב ומצד עצמו אין בו ש"פ ומצד מצותו לדעת הסנהדרין שהוא כשר ש"פ ומקודשת ולדעת הז"מ

דפסול אינה מקודשת והבא עליה פטור אלא מוכח דבעינן שיהא ש"פ מצד עצמו וכמ"ש משם גדול בס' בני חיי א"ה סימן מ'.

ושמעתי מעטרת ראשי מורי הרב ז"ל שהקשה דאין משם ראיה דאפילו לאומר שהאתרוג פסול וכאן אינו ש"פ. היא ספק מקודשת שמא ש"פ במדי ובכה"ג אינו נעשה ז"מ דבעינן דלזה לא יהיו קדושין כלל ולזה יהיו קדושין גמורים ולעול' דגם בש"פ מצד המצוה מקודשת.

ואני בעניי אמרתי למורי הרב דיש לקיים הוראת הרב הגדול מהר"י רוזאניס ז"ל וראיתו באומר הרי את מקודשת שיהא ש"פ כאן ואם הוא כשר ש"פ כאן ומקודשת ואם הוא פסול אינו ש"פ כאן ואינה מקודשת כלל אלא נראה דשיווי מצד המצוה לא חשיב ממון. ומורי הרב ז"ל הסכים לדברי.

שבתי וראה דאם כונת הרב בראיתו כמ"ש אכתי תקשי להרמב"ם דמשכחת לה דמקדש באתרוג שש"פ מצד עצמו וכ"ש מצד המצוה. וקדשה באתרוג זה שש"פ מצד עצמו ע"מ שיהא כשר לד' מינין ונמצא בא לידי חיוב. אלא מוכרח לומר דכיון דמה שבא לידי חיוב כרת הוא מכח התנאי לא קרינן ביה שנחלקו בדבר המביא לידי חיוב כרת דאף דאם מתגלגל לבא לידי חיוב כרת אחר כמה דברים נעשה ז"מ היינו בשהדברים ממשמשין ובאים מצד עצמם בלי תנאי כי הנהו שכתב הרמב"ם שם. אבל כל דבעי תנאי בקדושין לכשיבא לידי כרת אינו נעשה ז"מ. ולפ"ז נסתר"ה דרכ"י שישבתי לראית הרב מהר"י רוזאניס. והדרא דחיית מורי הרב ז"ל. והרי בדין ז"מ דלא משגחינן בתנאי אלא הא דכל שבא לידי חיוב כרת היינו דברים כסדרן מצד עצמן. ומעין דוגמא לא נפלאת היא ולא רחוקה הא דאמרן דלא ניחא לאוקומי משנה ובריית היכא שהתנו דמשמע להו דכיון דתנו סתמא לא מיירי אלא בדברים כסדרן לפי פשוטן בלי תנאי וככל אשר אמרנו בעניותנו אחת למעלה.

והן עתה נראה לדעתי הקצרה לקיים ראית הרב הגדול מהר"י רוזאניס דהנה הא דחיישי' שמא ש"פ במדי הוא מימרא דשמואל ובו בפרק בימי האמוראים חיישי רבנן דהויא ספק מקודשת. אבל כשהיה נוהג דין ז"מ בזמן הבית ודאי לא הוו חיישי להכי דכל שאינו ש"פ כאן תו לא חיישינן שמא ש"פ במדי וא"כ הרמב"ם הוה מסדר דיני ז"מ בזמן שהיה נוהג דין ז"מ ואז לא הוה חיישינן חששא זו שמא ש"פ במדי ונתקיימה ראית הרב הגדול ז"ל. וכיוצא בזה הן כל יקר ראתה עיני להרשב"א בחידושיו בשמעתין שכתב וז"ל אמר שמואל לא שנו אלא בשטר מתנה אבל בשטר מכר לא קנה עד שיתן את הדמים. וא"ת מהיכא ילפינן שטר מואקח את ספר המקנה וההוא שטר מכר הוה איכא למימר התם

מוכר שדהו מפני רעתה הוא כדכתיב הנה הסוללות בא העיר ללכדה. ול"נ דלאו קושיא היא דהא דאמרינן בשטר מכר לא קנה לאו משום דכסף מעכב בקנית שטר דהא אי פריש פריש אלא דרבנן הוא דתקון משום דאפשר דלא סמכא דעתיה וקרא דינא ושמואל תקנתא דקם אדעתא דאינשי עכ"ל. וכיוצא בזה נימא דראית רבינו מהר"י רוזאניס בריאה וטובה דדין ז"מ היה בזמן הבית ויהי מאז לא הוו חיישי שמא ש"פ במדי ומייתי ראיה ממ"ש הרמב"ם בז"מ דכתב הדין לאותו זמן.

והנה על מ"ש מהריב"ל דאם נשבע הוי כפריש הקשה הרב משנה למלך מסוגית פ"ק דקדושין גב' אי תחילת ביאה קונה או סוף דנ"מ לכה"ג וכו' וחילק הרב ז"ל דשאני בנדון מהריב"ל דהוא בדה האיסור עיין בספר הבהיר הנז' באורך. ושמעתי מגדול אחד שהקשה מסוגיא הנז' למ"ש הרב מהר"י קולון שרש קע"א שכתב דהשולח סבלונות בשבת ודאי הסבלונות הם מתנה ואין לחוש דהוו קדושין דאין מקדשין בשבת דהרי בסוגיא הנז' אף דאיכא איסורא אמרינן כל הבועל וכו' והכא לא שייך תירוץ הרב מש"ל דגבי נדונו איסור אין מקדשין בשבת בא מעצמו עכ"ד. ואפשר לתרץ קושית הרב מש"ל למהרי"בל וקושית הגדול למהרי"קו דשאני גבי כ"ג דהאיסור אינו ברור ואינו נודע דהוי בעולת עצמו ותחילת ביאה לא קני ומשו"ה נסתפק ופשיט דכל הבועל וכו' אך בנדון הרב מהר"י קולון נודע לכל איסור אין מקדשין בשבת וכן בנדון מהרי"בל נודע לכל איסור שבועה ולכן אמרינן דהסבלונות הם מתנה ושבועה משוי ליה כפריש. ועיין מה שכתבתי בעניותי בספרי הקטן ראש דוד פ' וארא ודוק.

סימן ג

קצת הגהות שנים שלשה גרגירים בספרי הקטנים. מאי דשייך לדינא או לפלפולא במקומות שונים.

א. בחיים שאל ח"ב סימן ט"ז דף כ"א ע"ב שיטה טו"ב. נ"ל דלא יקראו פרשה שלימה במנחה וכו' והן עתה זרח השמש ס' דגול מרבבה להגאון מהר"ר יחזקאל ז"ל וראיתי בדף ו' ע"ד שכתב מדנפשיה לקרות כל הפרשה במנחה ע"ש. ואני הדל במקומי אני עומד דאין לקרות כל הפרשה במנחה דבר אשר לא מצינו מעין דוגמא ובפרט לפי דברי הזהר הקדוש שכתב בהדיא דפרשה שלימה במנחה לאו זימניה הוא והבאתי דבריו בהשמטות בס"ד.

ב. שם סימן ל"ח סוף אות כ"ט. ואחר שנדפס ראיתי להרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סימן קנ"ה שכתב הפוטר חבירו משבועה ונתחייב לו שבועה על טענה אחרת יכול להשביעו

מאותה טענה שפטרו על ידי גלגול כדאיתא בתוספתא פ' הכותב עכ"ל וצריך לראות שרש הענין ותשו' הרב פנים מאירות שהבאתי ולהתישב בדבר.

ג. שם סימן ל"ח אות נ"ז דף מ"ח ע"א שיטה ו'. ומאי דתנן פ' הבא על יבמתו ולא ישא אלמנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין. כבר פריך הש"ס דף נ"ט פשיטא ומשני סד"א נילף מתמר ופירש"י פשיטא אלמנה סתמא משמע.

ד. שם בהשמטות דף ע"ג עמוד ד' שיטה ך' ולכאורה נראה דממונא מאיסורא ילפינן וכו'. זה כתבתי בשעת גמר הדפוס אגב רהטאי ופנא"י לא היה לי לראות שום ספר והנה צור"ף אספרה כמו חלאי"ם. ואחר שנדפס ראיתי בספר פתח האהל דף ג' ע"ד אשר בנה אצלו ציון סוגית קדושין דף ג' ע"ב דהוא תלמוד ערוך שם ובכתובות דף מ"ו ממונא מאיסורא לא ילפינן ועיין עוד בפתח האהל. גם הרב יד מלאכי דף קי"ב הביא בידו המלאה תשובת מהרח"ש ח"ב סימן ט"ל ושם מהרח"ש הביא תשובת הרא"ה ושאר גדולים. ותשובת הרדב"ז שהביא במקובצת פ"ב דמציעא דף פ"ה ע"ג. ותשו' מהר"ר צבי סימן כ"א. גם עיין בתשובות הרשב"ץ ח"ב סימן ר"ג וה' יצילנו משגיאות כי"ר

ה. בעין זוכר דף י"א ע"ב שיטה כ"ג. ותו קשה על הרב מהר"י עייאש ממ"ש הוא עצמו בספר שבט יהודה סימן ש"ם וכבר כתבתי אני הדל בזה בריש קונטריס חיים שאל חלק שני והיו עיניך רואות ועיין שם אם טוב בעיניך.

ו. שם דף י"ב ע"א סוף אות ס"ט. והרב משנה למלך פ"ה דיסודי התורה דין ו' כתב על תשובת הרדב"ז הנז' דאשתמיטיתיה תשובת הרשב"א שהביא מרן בבית יוסף הנז' יעויין בדברי קדשו. ונעלם מהרב מהר"י עייאש ודוק היטב.

ז. שם דף כ"ח ע"ג סוף אות י"ד. וסמ"ג עשין קל"ג דף קנ"ז סוף עמוד א' כתב שבכל התלמוד פוסק רב אלפס שאין הלכה כרבי אלא מחבירו ולא מרשב"ג שהיה אביו ורבו עכ"ל. והרב יד מלאכי הפלי' עצה בזה וכמדת"ו לכל רוח חכמה וכמדומ' שלא זכר דברי הסמ"ג הללו והוא תניא דמסייע ליה. ומדברי הסמ"ג הללו קשה על הרב בית חדש בי"ד סימן קפ"ז שכתב שדרך הרי"ף לפסוק כרבי נגד אביו כמ"ש בשמו הרב יד מלאכי וכבר תמה עליו שם אך מה שהקשה הרב יד מלאכי להב"ח דידיה אדידיה יש לישב ודוק כי קצרתי.

ח. שם דף ל"א ע"א. אח"ז ראיתי תשובת הרב מהר"י המון הובאה בספר שביתת י"ט י"ד סימן יו"ד דשקיל וטרי בענינים אלו. אך לא ראיתי שהביא סוגית זה בורר שזכרנו לפנים האר"ש.

ט. שם דף ל"ד ע"א סוף אות ס'. ועיין מה שכתבתי אני הדל בקונטריס שיורי ברכה י"ד סימן קמ"ה ושם רמזתי למ"ש בברכי יוסף א"ח סימן תקמ"ט.

יוד. שם דף ל"ח סוף ע"ג דחסורי מחסרא בכונה קיצר הלשון וכו' כן מוכח מדברי רעיא מהימנא פ' צו דף ז"ך ע"ב כי חסורי מחסר' אינו רוצה לומר חסרון ממש רק. דכלול בה ע"ש ודוק היטב.

יא. שם דף מ"א ע"א. סוף אות ל"א והר"ן בסוף חידושי נדה על דף ס"ט כתב דבמסכת יומא מוכח דרבי חנינה רביה דרב הוה ע"ש ובמה שכתבנו בעניותנו לעיל בס"ד ודוק היטב.

יב. שם דף נ"ז ע"א שיטה ג' הלצתי על הרב הליכות עולם דלאו דוקא קאמר וכונתו כמ"ש הרמב"ן ע"ש וכזה ראיתי להרב פרי חדש במים חיים בהגהות הרמב"ם דף כ"ח ע"ג שכתב וז"ל ועוד שכתוב בהליכות עולם משם הרמב"ן דכל מנה"מ שייך בדברים שיש להם עיקר מן התורה ואע"ג דאשכחן פ"ב דביצה דקאמר מנה"מ בדבר שהוא אסמכתא מ"מ כל דפריש מרובא פריש ורוב מנה"מ שבתלמוד הוא בדבר שיש לו עיקר מן התורה עכ"ל. עיניך הרואות דהביא דברי ה"ע והבליע ההיא דביצה וגם דברי הרב פר"ח הללו נעלמו מהרב ארעא דרבנן ודוק.

יג. פתח עינים ח"א דף צ"ו ע"ג שיטה נ"ב. ובמש"ה ותהי' לו לבת וכו' נוסחת הש"ס דפוס פפד"מ הטעני דהפסוק הוא ותהי לו כבת. ומ"מ הדרשא תדרש בסוגיין כאשר דברתי. והתם המשל דהוא כבשה לא יצדק לבת ואתי עלה הש"ס מכח משום דבחיקו תשכב ואמר לבית להורות על הנמשל ודוק הטב כי קצרתי וה' יצילנו משגיאות.

יד. שם דף ע"ד עמוד כ' שיטה כ"ח ויש להעיר דמה שנסתפקו בתוס' ישנים הוא מחלוקת בירוש' הגם דיש הפרש. תו יש להבין דאמאי לא הכריעו התוספות דכתיב בן ל' שנה מלך והירוש' יש לפרש דלב' הדעות לא היו אלא מ' אלא דחד סבר משום כבודו דירוש' סבר דחשבון מרובה דהיינו ג"ל בולע וקרבן העדה לא פירש כן ונר' מוכרח מדכתיב בן ל' ודוחק לומר דגם זה אינו בכיוון ודוק כי קצרתי.

טו. שם **דף** קכ"ז ע"ב שיטה כ"ג ועמ"ש בפני דוד בסוף פירוש ההגדה בפ' בא בס"ד.

טז. שם דף קל"ח ע"ג. בש"ס דף ע"ו ע"ב. לבעותי עלמא. מבואר דמשני נמי על איתי דהיה לבעותי עלמא ומשמע דהגם דהיה איתי שר הצבא עם יואב ואבשי במלחמות אבשלום עכ"ז איתי לא היה יורד למלחמה מדהש"ס תירץ לאיתי ולת' ילדים בחד גוונא דהיה לבעותי עלמא. והרב יפה מראה סוף פ"ג דע"ז כתב דבמלחמת אבשלום דכתיב והשלישית ביד איתי שוב נתגייר וקודם שנתגייר ביטל ע"ז אך קשה דקי"ל כל משימות

וכו' ואפילו ליכתב בחיילות של דוד היה צריך להיות מיוחס כדאיתא פ"י יוחסין וי"ל דהוראת שעה היתה כי לא נמצא גבור חיל כמוהו עכ"ל וק' דהש"ס הכא מקשה מאיתי ומתרץ לבעותי עלמא. ודוק היטב.

טוב שם ח"ב דף מ"ה ע"ב ד"ה ואפשר ונפשו אוותה להתגייר כן מוכח מסוגית קדושין דף ע"ז ע"ב דנתגייר וכן מוכח מהכתוב שמואל ב' סימן ט"ו דכתיב שוב ושב עם המלך וכו' תמול בואך וכו' שהכונה דישוב לירוש' עם אבשלום וכמ"ש רד"ק וכ"כ הר"ם אלשיך בפירושו דנתגייר וכ"כ ביפ"מ סוף פ"ג דע"ז וכן אמרו בזהר הקדוש ח"א דף קע"ג והוצרכתי לזה לאפוקי מי שרצה לומר שלא נתגייר והיה נדחק בלשון ודוק.

חי. שם בח"ב דף פ' ע"ג מ"ש בדרך הגאון מהר"י מקראקא דק' דאף דשרי היה עושה חסידות ואצ"ל דהוא ר"י בר אלעאי יש לישב דבעלמא יעשה חסידות אבל דשכבה ריבה אצלו לטבול לפני תלמידיו יש חשדא ובכה"ג אין לעשות חסידות זה אפשר לישב מיהו יש לדחות דתלמידיו בדוקים אצלו וקים ליה בגויהו שלא יחשדוהו.

יט. דברים אחדים דף ק"ד ע"א הרגשתי על מהרימ"ט ואביו דכתיב אדני מי יעמוד ובמקדש מלך על ח"ג דף קפ"ח מקיים גי' ה' מי יעמוד בהויה ול"נ כגי' דרך אמת וכפי' הרמ"ז שמקיים נסחת דרך אמת וכן עיקר שלא נמצא שינוי זה עיין במקדש מלך ודוק כי קצרתי.

סימן ד

בדברי הרמב"ם סוף פ"א דתלמוד תורה. **דרוש** דרש משה כבוד חכמתך מה עמדי בישוב דברי הרמב"ם בדין אשה בת"ת כי לא ריוו צמאונך דברי המפרשים.

תשובה ידיד ה' גם בני איש שמענה ואתה דע לך כי כבר כתבתי בזה באיזה מקומות אך עתה עט"י המדב"רה לכתוב בסדר מיושב וסגנון אחר בס"ד האמנם דרכי לבא בקצרה וה"ן קצירת האומ"ר דוחה אורך ההצעות ויתרון ארש בקול המוסיף כאשר ידעת מקונטריסי אשר ברב רחמיו יתברך נדפסו.

כתב הרמב"ם סוף פ"א מתלמוד תורה אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש מפני שלא נצטוית וכו' ואעפ"י שיש לה שכר ציוו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה מפני שרוב הנשים אין דעתם מכוונת להתלמד אלא מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות בד"א בתורה שבעל פה אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה ואם למדה אינו כמלמדה תפלות. וכתב מרן בכסף משנה פלוגתא דבן עזאי ור' אליעזר ופסק כרבי

אליעזר, וק"ק דאין הלכה כרבי אליעזר דשמותי הוא וקפסיק ותני דאין הלכה כרבי אליעזר אפילו לנגד תלמידו. ותו דאמרו בעירובין דף נ"ג דברוריא בטשה בההוא תלמידא ודרשה פסוק ובפסחים דף ס"ב אמרו דברוריא גמרא תלת מאה שמעתא ביומא דסיתוא מתלת מאה רבוואתא ואם הלכה כרבי אליעזר איך רבי חנניא בן תרדיון אביה ותלת מאה רבוואתא מלמדיה עב"רו יחדיו והיו מלמדין אותה תורה שבע"פ. והיה מקום לומר דחדא מתרצא חבירתה דבתחילה סברי דאין הלכה כרבי אליעזר והיו מלמדין תורה שבע"פ לבנות ואתיא מכללא ברוריא. אמנם ממה שאירע לברוריא פ"ק דע"ז הסכימו דהלכה כר' אליעזר.

ואולם אין בזה כדי שביעה דמי הגיד להרמב"ם זה ודילמא אין הלכה כרבי אליעזר כדאמרן בעלמא וממה שאירע פעם אחת לברוריא אין לנו לגזור מדעתנו ולקבוע הלכה כל שלא מצינו זה ברז"ל. ותו הני חילוקי מתורה שבכתב לתורה שבע"פ מהיכא גמר להו הרמב"ם. ותו תורה שבכתב לכתחילה אמאי לא. ונראה דסבר הרמב"ם דרבי יהושע דתנן דאמר רוצה אשה בקב ותפלות סבר דאפילו תורה שבכתב אך רבי אליעזר דאמר מלמדה תפלות לא אמר אלא על תורה שבעל פה. והנה רש"י פירש מלמדה תפלות שנכנס ערמה בקרבה ועושה דברי זנות בהצנע והרמב"ם לא רצה לפרש כן דאם איתא איך למדו לברוריא תלת מאה רבנן ואביה ר' חנניא בן תרדיון יודע. ולכן פירש הרמב"ם דפירוש דברי תפלות היינו שאינה מכוונת ללמוד אלא מוציא דברי תורה לדברי הבאי. ובברוריא שהכירו בה שהיתה כונתה ללמוד בכל לבה וגדל שכלה לכך למדוה. אמנם כפי פירוש רש"י ק' דהוא דבר שאינו ניכר ואיך למדוה. וסבר הרמב"ם דרבי יהושע בא להוסיף אף תורה שבכתב כדאמרן. אמנם מכח הא דתנן סוף קדושין לא תלמד אשה סופרים והיינו משום אבוהון דינוקי ואי איכא אסורא גם בתורה שבכתב לא מיירי תנא בעבדא איסורא. לכך סבר הרמב"ם דהא דתורה שבכתב היינו לכתחילה. אבל בדיעבד שריותא הוא ואינו כמלמד תפלות. ופסק כר' יהושע דהלכה כמותו וכסתם משנה דקדושין דקי"ל הלכה כסתם משנה וברוח מבינתו פרישנהו ותרצינהו.

וראיתי בפסקי הרב המאירי לסוטה הנדפסים עתה מחדש דפירש ברוצה אשה בקב ותפלות פירוש מחודש ויפה. אך לא פירש הא דתורה שבכתב וכו' שכתב הרמב"ם כי ארחיה להביא סברת הרמב"ם ע"ש ודוק.

סימן ה

בתשובת הרשב"א סימן אלף ן' ומ"ש האחרונים בס"ד.

כתב הרש"בא בתשובותיו ח"א סימן אלף ן' ראובן שהשאיל חפץ לשמעון ע"מ שאם לא יחזירנו ביום פ' שיהא החפץ שלו וישלם כך וכך ולוי נעשה ערב בקנין שישלם לראובן הדמים שפסק לו שמעון אם לא יחזיר החפץ לאותו זמן שקצב ועבר הזמן ולא החזירו. שמעון פטור ומחזיר לו החפץ דהא אסמכתא היא ולא קניא אבל הערב חייב שהרי חייב עצמו בקנין ונוטל החפץ ומשלם דמיו ואעפ"י שאמרו אין נפרעין מן הערב תחילה דאלמא אין ערב משתעבד בדאיכא לוה. לא היא דכל שהלוה והערב מתחייבים אין נפרעין מן הערב תחילה אבל זה הרי חייב עצמו במה שלא היה השואל חייב וכאותה שאמרו תן מנה לפ' ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב עכ"ל.

ולפום ריהטא יש לעמוד אמאי אצטריך הרשב"א להביא ראיה מההיא דקדושין דף ז' דאמר רבא תן מנה לפ' ואקדש לך מקודשת מדין ערב דכבר חילק דמ"ש אין ערב משתעבד היכא דאיכא לוה היינו היכא שהערב והלוה מתחייבים והכא השואל אינו חייב. וכי מטית לומר דאכתי לא ידעינן דבכה"ג הערב משתעבד. מה יוכיח הוכח מההיא דקדושין ההיא בערב דעלמא. ותו אמאי הרשב"א לא מייתי מדאמר רבא התם וכן לענין ממונא דאם אמר תן מנה לפ' ויקנה ביתי לך שקנה מדין ערב ועביד צריכותא דאי מקדושין הוה אמינא אתתא בכל דהו ניחא לה. ואי משום דהתם אמר רבא הילך מנה והתקדשי לפ' מקודשת מדין עבד כנעני תן מנה ואתקדש אני לו מקודשת מדין שניהם בעי רבא הילך מנה ואתקדש אני לך וכו' אתמר נמי משמים דרבא וכן לענין ממונא וצריכא וכו' ואיכא פלוגתא דהאי וכן לענין ממונא אהיכא קאי. והר"יף השמיט וכן לענין ממונא והרמב"ם פ"א דמכירה פסק תן מנה לפ' ויקנה ביתי לך. ומאחר דיש דינים אחרים ואח"כ אמר וכן לענין ממונא לא רצה הרשב"א להאריך ולהביא מ"ש וכן לענין ממונא. ועוד דבש"ס אינו מבורר אהיכא קאי והגם דהרשב"א סבר דאכלהו קאי כנראה ממ"ש בחידושיו מ"מ לא רצה להאריך.

מ"מ הו"ל להרשב"א להביא מ"ש בע"ז דף ס"ג אמר רבא האומר לחבירו תן מנה לפ' ויקנו נסכי לך קנה מדין ערב. וסוגיא זו לפום ריהטא נראה דנעלמה ממרן הכ"מ והרב שער אפרים סימן קס"ו והרב מרכבת המשנה דהגם דכלהו עסקי למה שלא הביא הרמב"ם שאר הדינים מ"מ הו"ל להזכיר סוגיא זו דע"ז. וכן ק"ק על הסמ"ג לאוין פ"ב שכתב וז"ל האומר לחבירו תן מנה לפ' ויקנה ביתי לך כיון שנתן נקנה לו הבית מדין ערב וכענין זה אמרינן פ"ק דקדושין עכ"ל. ומה הלשון אומרת וכענין זה הא בפירוש אתמר וכן לענין ממונא ואם נפשך לומר משום דאפשר דלא קאי אכלהו. הרי אתמר הכי בהדיא בסוגית ע"ז. גם על הרב המגיד שכתב וכתבו כל המפרשים דוכן לענין ממונא קאי גם אקמיתא.

יש להרגיש דהו"ל להזכיר סוגית ע"ז. ופוק חזי להרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סימן נ"ג ולמהראנ"ח הביאו הרב כנה"ג ח"מ סימן ק"ץ שהזכירו סוגית ע"ז הלזו ע"ש.

אמנם כונת הרשב"א בתשובה הלזו פשוטה דלא הביא הא דמקודשת מדין ערב לראיה אלא לגילוי מילתא בעלמא כי היכי דלא תימא דערב ליכא אלא בשלוה חייב אבל בנדון זה שהלוה אינו חייב שיתחייב אחר בעדו מילתא חדתא היא להכי מייתי דהרי תן מנה לפ' ואתקדש אני לך היא לא מטא לה שום ממון כי אם לאותו פלוני ומקודשת מדין ערב דעלמא וגם בנ"ד זה מתחייב כדי שאחר יקח החפץ בשאלה ומשום הכי לא הוצרך הרשב"א לא למ"ש וכן לענין ממונא ולא לאותה מימרא דרבא דסוגית ע"ז ופשוט.

ואיכא מאן דקשיא ליה על תשובת הרשב"א הלזו מתשובת הרשב"א עצמו סימן תתק"עב שכתב בערב של יתומים והיתומים קטנים שנחלקו הראשונים והנכון כדברי הרז"ה שאין נפרעין שהרי אין נפרעין מן הערב תחילה וכיון שאי אפשר לתבוע ליתומים קטנים אי אפשר לתבוע הערב אבל בערב קבלן נפרעין ממנו לאלתר וכו' אבל כאן אין היתומים פטורים לגמרי אלא שממתינין עד אשר יגדלו הלכך אפילו אתה גובה מהקבלן והקבלן הולך אצל היתומים הרי אינו נפרע מהם עד שיגדלו עכ"ל בקצור. ואלו בתשובה הזו אף דהשואל פטור חייב הערב. ואין כאן ריח קושיא דבסימן תתק"עג כשיצא ערב היה על הלוה ואח"כ איתרע מילתא ומת הלוה וכי היכי דאין נפרעין מיתומי' עד אשר יגדלו אין ליפרע מן הערב משא"כ בנדון של תשובת הרשב"א דידן דבעת שנכנס ערב ידע דהשואל פטור מטעם אסמכתא והוא נכנס ערב ולכן חייב. וכזה ראיתי בשו"ת שי למורא דף קי"ט בהגהה שתירץ קצת בסגנון אחר. ומשה רבו הרב מהר"ש גאון חילק דבסימן תתק"עג אין היתומים פטורים לגמרי עד אשר יגדלו וכתב דתירוצו יותר נכון. ואני אומר דתרי שינויי תרוייהו איתנהו ושניהם אמת צדקו יחדיו.

וחזיתיה להרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סימן תשס"ז דכתב דקבלן פשיטא דגובים ממנו והוא מהיתומים לכי גדלי. ואם הוא ערב סתמא איכא פלוגתא והנכון דאין גובין וכו' ע"ש ויש להרגיש דדבריו הם בתשובת הרשב"א סימן תתקע"ג ואיך לא הזכירו. ותו דנראה מדבריו דבקבלן אין חולק ובטור סימן ק"י כתב דהרמב"ן חולק והרא"ש חילק בין ערב לקבלן והרדב"ז לא הזכיר דהרא"ש גם כן תניא דמסייע ליה.

והרב בית חדש בתשובה הובאה בשו"ת גאוני בתראי סימן ד' הקשה על תשובת הרשב"א והרב בעל סמ"ע שם בתשובה השיב עליו וחזר הרב בית חדש שם בתשובה אחרת והשיב על דברי הרב סמ"ע ואסיק דברי מור"ם בהגהה שהביא תשובת הרשב"א ולא כתב שקנו מהערב בקשיא. ובתשובות הרב בית חדש הישנות סימן קל"ד הובאה

שם תשובת הרב סמ"ע יותר באורך והגם דחתים עלה הרב בית חדש וכן בסימן קל"ה חתים עלה הרב בית חדש. הדבר ברור שהם תשובות הרב סמ"ע ועליהם השיב הרב בית חדש בסימן קל"ו וזכר עשה למהר"ר פאלק שהוא הרב סמ"ע וזה פשוט. ובכי האי גונא אמרינן דבסימן קל"ד וסימן קל"ה לאו מר חתים עלה אלא המעתיק שראה התשובות בלי חתימה חתם שם הרב וכזאת וכזאת מצאתי בכמה ספרים כמו שכתבתי במקום אחר. ותשובת הרב סמ"ע דסימן קל"ד היא יותר באורך מתשובתו אשר בשו"ת גאוני בתראי אמנם רוח אחד להם והרב מהר"ר יואל בספרו בית חדש כתב מסקנת הדברים והקשה על הרשב"א מסוגית פ' יש בכור דאמרינן מי איכא מידי דלערב מצי תבע וללוה לא מצי תבע ותריץ יתיב דברי הרשב"א כמו שביאר הוא עצמו בתשובתו דהשואל לא נתחייב וא"כ הערב לבדו נתחייב והוא אסמכתא ובעי קנין ואפשר שהיה בבד"ח או מעכשיו. ומור"ם ס"ל דהכא השואל חייב להחזיר החפץ ונתחייב בדמים ולזה חייב אף שהוא אסמכתא. וקנין שכתב הרשב"א היינו משום דנעשה ערב אח"כ ולמעשה צריך קנין. זהו תורף דבריו בקצור נמרץ. והיו עיניך רואות דהרב ז"ל הכא בספרו בית חדש שפר קדמיה למימר דמור"ם סבר דהרשב"א מיירי דנעשה ערב אח"כ והיינו כמ"ש הרב סמ"ע ושינה את טעמו דבתשובותיו סימן קל"ו דחה דברי הרב סמ"ע. ובספרו כתב כדברי הרב סמ"ע. והרב שפתי כהן הסכים לדברי הרב בית חדש. והרב אורים ותומים כתב בתומים ס"ק ז' דמ"ש הרב בית חדש דהרשב"א איירי בקנין בבד"ח אין זה במשמע התשובה. אמנם הרשב"א אזיל לטעמיה כמ"ש הרב המגיד פי"א דמכירה דסבר הרשב"א דאין אדם מתחייב בדברים שאינו חייב בלי קנין וא"כ זה דמתחייב לשלם יותר משיווי דמי החפץ בעי קנין. אבל לדעת הרמב"ם דמתחייב בדבור בעלמא באומרו אתם עדי כמ"ש בסימן מ' וכן פסק הש"ע ומור"ם אין צריך קנין ולזה השמיט קנין בהגהה זהו תורף דבריו.

ולי ההדיוט יש להשיב חדא דכל זה היה לו למור"ם לכתוב בדרכי משה ולא לכתוב כל כך בקצור כמו שהעיר הרב סמ"ע בתשובותיו הנזכרו'. ותו דנהי דהרמב"ם סבר דבאומרו אתם עדי מתחייב בדברים שאינו חייב כמ"ש בסימן מ' אמנם היינו דוק' כשהוא בפשיטות אבל אסמכתא ודאי בעי קנין מעכשיו או ב"ד חשוב. ואף אי ליכא ערב באסמכתא היינו כשהחיוב של הלוה פשוט אבל הכא דהחיוב של השואל הוא אסמכתא והוא פטור השואל והערב חייב דידע דשואל פטור שהוא אסמכתא נר' דלכ"ע בעי קנין וכו' אפילו לדעת הרמב"ם שפסק כמותו בסימן מ'. ותו אעיקרא לא פורש שהוא יותר משיווי החפץ. והו"ל להרשב"א ולמור"ם לפרש.

ומצאתי תשובת הרשב"א באורך בס' הבתים כ"י בית ך' סימן ע"ה והיא תשובת אלף ן' המודפס. והיא לו נדפסה פחות משתות מעיקר התשובה אשר בס' הבתים כ"י ושם מבואר בשאלה שהדמים שפסק המשאיל הוא שיווי החפץ והוא הפך מ"ש הרב סמ"ע והרב אורים ותומים והאריך הרשב"א בתשובה כ"י לברר דפטור השואל דהוי אסמכתא ובסוף דבריו הביא ההיא דהלוהו על שדהו דצריך שיאמר מעכשיו וכתב וז"ל אלמא כל היכא דאמר מעכשיו ליכא אסמכתא וכ"כ רבינו האיי גאון בספר המקח שלא כדברי ר"ת שכתב דמעכשיו לא מהני אלא בכעין ההיא דהלוהו על שדהו דהורידו לשדה מעכשיו הא בעלמא דלא מסר בידו דבר הנקנה מעכשיו לא מהני מידי עד דקנו מיניה בבד"ח דאלמא קנין בב"ח בעינן ואפילו אמר מעכשיו לא מהני מידי דהא הכא כיון דקנו מיניה ע"כ בדאמר מעכשיו הוא דאי לא במעכשיו קנין סודר בלאחר זמן לא מהני ולא מידי משום דכיון דהשתא לא קני לאחר זמן נמי לא קני דההיא שעתא כבר הדר סודרא למאריה ואין דבריו מחווירין במקום הזה ומ"מ מ"ש הוא ז"ל בדברים הנקנין בלאחר זמן לא מהני מעכשיו נראין דבריו וכן מוכיח בנדרים פ' השותפין. ומפני זה אני חושש שמא הערב שחייב עצמו בק"ס בלשון מעכשיו חייב עצמו ואם כן עשה נראין הדברים שהוא חייב ואע"פי שאמר השואל בלשון אסמכתא וזה אמר ואני ערב מ"מ הערב זה חייב עצמו אעפ"י שאמר בלשון ערבות מה בכך הרי חייב עצמו בקנין ומעכשיו שאם לא יחזיר לו השואל החפץ או הדמים הקצובים לזמן פ' שיחזיר לו החפץ או אותם הדמי' ואל תשיבני דמאחר דקי"ל המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב תחילה דאלמא אין חיוב הערב חל תחילה וכיון שאין הלוה חייב היאך יתחייב הערב ה"ז כתובע את הערב תחילה לא דכל שהלוה והערב מתחייבים לא יתבע את הערב תחילה אבל זה הרי חייב עצמו במה שאין השואל חייב ואעפ"כ הוא חייב מדין ערב וכאותה שאמרו תן מנה לפ' ואתקדש אני לך מקודשת מדין ערב עכ"ל.

הראת לדעת דדעת שפתי הרשב"א ברור מללו הפך הסמ"ע והרב אורים ותומי' והעיקר כדברי הרב בית חדש והרב שפתי כהן דבעי קנין ומעכשיו וק' על מור"ם שלא כתב כן. ואתה תחזה כי דברי הרשב"א בחידושיו לנדרים על דף ז"ך הם כמ"ש בתשובה שבס' הבתים הנז'. והיה לי איזה הערות ודקדוקים בתשובות הסמ"ע והב"ח ויתר אחרונים ולא עצרתי כח לכתוב.

שוב ראיתי שהרב מהר"ש יונה הביא מקובץ שהיה לו מתשובות רבני צרפת תשובה הנז' שהבאתי מס' הבתים וצידד דלאו הרשב"א חתים עלה ע"ש ואולם אנא זעירא דחזה הוית תשו' זו בס' הבתים להרשב"א כ"י פשיטא דמגויית הארי הרשב"א ז"ל רדה הדבש

והנה צורף מה שידוע דתשובת הרשב"א בח"א קצרום וניטל הודם ותפארתם. ועוד כי נראין הדברים מהנדון והענין וכיוצא כי היא תשובת הרשב"א באורך.

סימן ו

אי פסולי עבירה בעו תחילה וסוף בכשרות

יש לחקור אי בפסולי עבירה בעינן שהעדים יהיו תחילתם וסופם בכשרות. או תסגי דבעת שהם מעידים כשרים יורנו המורה ושכמ"ה.

תשובה ידיד נפשי חקרתני ותדע דלאו מילתא חדתא היא ולהפיק רצונך הנה באתי באותו"ת שתים. איידי דרחימתין עזיזא רח"ם רחמתי"ם. עתה שלחתי את ידי עמו אנכי בשור"ה או שורתים. שמענה ואתה דע לך רועה ישראל האזינה שמיעת קול וביטוי שפתים.

ומו"דע לבינה שאנכי איש צעיר זה שנים שמצאתי הדבר מפורש בס' העטור דף ל"ח ע"א גבי אותם שאמרו בבתרא דף מ"ג ולסלקו בי תרי מינייהו ולדיינו שהקשה דכי מסלקי מאי הוי התחלתו בפסלות וסופן בכשרות הוא:

ופסול ופירש רבינו אבן מיגש הני מילי מחמת קורבא וגזלנותא דה"ל פסולא דגופא דסהדי אבל היכא דליכא פסולא דגופא אלא משום דמטי ליה הנאה כיון דאסתלק ליה מיניה כשר עכ"ל.

עין רואה ואזן שומעת בפירושא אתמר מפום אריוותא רבינו מהר"י ן' מיגש ורבינו בעל העטור דבגזלנותא בעינן תחילתו וסופו בכשרות. גם מדברי התוספות שם בבתרא ודברי הרמב"ן בחידושיו ודברי הרב הנמקי ודברי התוס' בנדה דף ן' ע"א שתירצו תירוצי' אחרים לקושיא זו בחון בהם וחקור מהם ועיניך תראינה דדעתם מבוארת דבפסולי עבירה בעינן תחלתו וסופו בכשרות. ובשיטה מקובצת לבתרא שם הביא משם הראב"ד כדברי רבינו מהר"י ן' מיגש שכתב בעטור. גם מתשובת הרא"ש ריש כלל נ"ד והגהות אשרי פ' שבועת העדות מוכח דבפסולי עבירה בעינן תחלתו וסופו בכשרות וכבר הוכיח כן מדברי הרא"ש והג"א מהרי"בל בח"ב סימן מ"ה וח"ג סימן כ"ה וסימן ע"ה. וכבר אני הדל עמדתי על זה במקומו ועוד הבאתי במקום אחר דברי הרמב"ן והריטב"א ויתר ראשונים שסוברים כן דבפסולי עבירה בעינן תחלתו וסופו בכשרות.

אמנם הרב שפתי כהן בח"מ סימן ל"ד ס"ק ל"א כתב בפשיטות להפך וז"ל נראה דכל הפסולים מחמת עבירה כשרים כשחזרו בתשובה הראויה להם אפילו בעדות שראו בשעה שהם פסולים בעבירה ולא בעינן בזה תחילתו וסופו בכשרות עכ"ד הרב ש"ך.

והייתי תמיה איך הרב שפתי כהן דחריפא סכיניה וכל רז לא אנס ליה איך יכתוב בפשטות דבפסולי עבירה לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות נגד להקת הנביאים רבוואתא קמאי. עד שמצאתי דהרב שפתי כהן עצמו חזר בו כאשר נבאר לקמן בס"ד. הנה הרב ש"ך בסימן ל"ה ס"ק ו' הביא תשובת הרב מהר"א ששון סימן צ' דעדות אנוסים אף שבאו לכשרות פסול מטעם דבעינן תחילתו וסופו בכשרות וכו' וכתב עליו הרב ש"ך וז"ל ואין נ"ל דא"כ למה ליה לגמרא בגוי טעמא דלא דייק תפוק ליה דבעינן תחילתו וסופו בכשרות אלא ודאי כיון שבידו להתגייר דמי לפיסול ממון לעיל סימן ל"ג סט"ו וא"כ דוקא גוי אמרינן בגמ' כיון דגוי הוי לא דייק משא"כ באנוסים שבאו לכלל כשרות כשרים דשפיר דייקי כיון שהם יהודים בינן לשמים. ומה שהביא מהר"א ששון שם מתשובת מהריב"ל ח"א סימן כ"ג אינה ראיה דשם מעידין כשהם אנוסים עדיין עכ"ל.

ואני אחזה בספר דגול מרבבה שנדפס חדש ממש הגהות על הש"ע ומפרשיו להגאון מהר"ר יחזקאל סג"ל לנדא זלה"ה אב"ד ור"מ בק"ק פראג שכתב על דברי הרב ש"ך הללו וז"ל עיין בש"ך סימן ל"ד ס"ק ל"א ונראה לחלק דבפיסול עבירה לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות כיון שבידו לשוב בתשובה ואינו מחוסר מעשה שהרי אם הרהר בתשובה הוא צדיק משא"כ כותי אף שבידו להתגייר מ"מ מחוסר מעשה שצריך טבילה ומילה ואף בגזלן שהיה צריך להוציא הגזלה מידו א"כ מחוסר מעשה והיה מקום לחלק בין רשע לרשע ונימא דאם היה פסולו מחמת ממון שמחוסר מעשה בעינן תחלתו וסופו בכשרות אבל נראה דגם גזלן תיכף שהרהר תשובה בלבו לעשות ולהחזיר תיכף הוא צדיק גמור אלא מחמת שהב"ד אינן מאמינים לו עד שיחזיר לכן אין מכשירין אותו עד שיחזיר אבל כיון דמצד הדין כשר הוא לכך לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות עכ"ל. ומה שרמז בראש אמי"ר עיין בש"ך סימן ל"ד הם דברי הרב ש"ך שכתבנו דכתב בפשיטות דבפסולי עבירה לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות ועפ"ז דחה הרב ש"ך בסימן ל"ה דברי מהר"א ששון. ועל זה לחלק יצא הרב מהר"ר יחזקאל ז"ל וטעמא טעים דלאו מחוסר מעשה.

ולפום ריהטא לא הבנתי מ"ש משא"כ כותי אף שבידו להתגייר וכו' והלא הנה זה עומד על דברי הרב ש"ך דסימן ל"ה דמייתי סוגית סוף פ"ב דכתובות דטעמא דלא דייק ומוכח דלא בעינן תחלתו וסופו בכשרות וכו' כמ"ש הרב ש"ך ואיך הוא ז"ל יהיב טעמא דכותי דבעינן תחלתו וסופו בכשרות דמחוסר מעשה. ועוד דלפי דבריו גם האנוסים פסולים דמחוסרי מעשה דהם בסכנה אם רוצים לשוב ליהודית ואם יברחו מסוכנים מאד והם מחוסרי מילה ויפה כתב הרב מהר"ר אהרן ששון דפסולים דבעינן תחלתו וסופו בכשרות והרי הוא כמבו"אר דהוי הפך הרב ש"ך דחלק על הרב מהר"א ששון.

ותו דדברי הרב ש"ך דסימן ל"ד דפסולי עבירה לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות לא יכונו דמרבית רבוואתא קמאי הם נגדו דגם בפסולי עבירה בעינן תחלתו וסופו בכשרות ככל הדברים אשר ראו עיניך אחת למעלה.

וראיתי בספר חשק שלמה על ח"מ שבא לידי מקרוב שכתב בסימן ל"ה הגהת הטור וז"ל הרב משנה למלך פי"ד דעדות דין ד' הביא שנסתפק הרב מהר"י מטראני רשע ועשה תשוב' לקטן מדמינן ליה או לגוי ולא הכריע ואשתמיט מינייהו דברי הרא"ש וכו' ותשובת מהריב"ל וכו' דבעינן תחלתו וסופו בכשרות גם בפסלות עבירה הרי דרשע ושב לגוי מדמינן ליה. ויש לישב דמה שנסתפק הוא בהני מילי דמעיד הגדול במאי שידע כשהיה קטן עכ"ל. ואני איש צעיר אומר דאעיקרא דדינא פרכא ודקארי לה מאי קארי לה דודאי כונת הרב מהרימ"ט אשר עלה ונסתפ"ק היינו דוקא בהני מילי דרבנן דמעידין בגודלן מה שראו בקטנן ועל דין זה הביאו הרב משנה למלך ואמטו להכי ספוקי מספקא ליה אי רשע ועשה תשובה לקטן דמי או לגוי דאי לא ה"ל להסתפק אי בפסולי עבירה בעינן תחלתו וסופו בכשרות כפסול קורבה. ופשיטא דהרב מהרימ"ט והרב מש"ל כל רז לא אנס להו. ולא כאשר חשב דנעלם מהם תשו' הרא"ש ומהרי"בל דאי ספקו של מהרימ"ט כאשר דימה. לא לבד אשתמיט מיניה ומהרב מש"ל דמייתי ליה תשובות הרא"ש ומהרי"בל אלא גם דברי התוספות ומהר"י בן מיגש והעטור ושאר גדולי ישראל אך הדבר פשוט דספיקייהו בהנהו מילי דרבנן דעלייהו קיימי.

הן אמת דגם בהנהו מילי לפום ריהטא נראה דליכא ספיקא דהרי בגוי עצמו הוי פלוגתא דר' יוחנן בן ברוקא ורבנן דלריב"ק מהימן אלא דרבנן סברי דכיון דנכרי הוא לא הוה דייק כמ"ש סוף פ"ב דכתובות ומוכח דבהני דרבנן לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות אלא משום דגוי לא דייק וא"כ רשע זה שהוא נוהג כישראל אלא שעבר עבירה ולדידן נקרא רשע ודאי דכשר להעיד כאשר ישוב מאי דחזי בעודנו רשע דודאי הוה דייק שהוא נוהג בכל כישראל. ואפשר דספקו של מהרי"מט היינו ברשע שהכריזו עליו דכיון דידע שנפסל לעדות לא דייק בעדותו ובהא נסתפק אי דמי לגוי. ומ"מ גם בזה הדעת נותנת דלקטן מדמינן ליה כי הוא נוהג בכל מעשה ישראל וכל יום מהרהר לחזור לכשרותו. ואי שמע בהכרזה ידע דיש לו תשובה.

ומן האמור כבר נתבאר דדברי הרב ש"ך דסימן ל"ד לא סלקי והא גופא קשיא על הגאון מהר"ר יחזקאל דסמיך עלייהו ויעש לו מטעמים אמאי בפסולי עבירה לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות ותצא דינ"א איפכא הנה שמענוה מפום אריותא.

והיותר שיש לתמוה על הרב מהר"ר יחזקאל ז"ל הוא שהרב שפתי כהן בסימן ל"ה בלשון זה עצמו דקאי ביה הרב. חזר בו שאחר הלשון שהבאתי למעלה שכתב דמה שהביא ראיה הרב מהר"א ששון ממהריב"ל ח"א סימן כ"ג אינה ראיה אחר זה ממש סיים הרב שפתי כהן וז"ל מיהו מה שהביא מתשובת מהריב"ל ח"ג סימן ע"ה יש ראיה וצ"ע וע"ש בס"ב סימן מ"ה מיהו בתוספתא ספ"ה דסנהדרין משמע דבגוי נמי בעינן תחלתו וסופו בכשרות לפ"ז הא דקאמר בגמרא בגוי טעמא דלא דייק היינו כמילתא דרבנן וכן משמע בהריט"בא פ"ב דכתובות ואלו נאמנין בגודלן להעיד דאל"כ היה נאמן כמו קטן אע"ג דלא הוי תחלתו וסופו בכשרות כיון דהוא מילתא דרבנן וכן למדקדק היטב בפוסקים בס"ס ל"ג יראה דלא תלי מידי במה שבידו להכשיר עכ"ל הרב שפתי כהן ז"ל.

הראת לדעת דהרב שפתי כהן כל רז לא אנס ליה אף הוא ראה וביטא בשפתים דברי מהרי"בל בח"ב סימן מ"ה וח"ג סימן ע"ה דשם הביא מהרי"בל דברי הרא"ש והגהות אשרי גבי סלוק וקרי בחיל דבפסולי עבירה בעינן תחלתו וסופו בכשרו' ועל זה כתב הרב ש"ך דמזה יש ראיה למהר"א ששון דבעבירה נמי בעינן תחלתו וסופו בכשרות וצדיק דינו על האנוסים הפך דבריו. ובריש כתב וצ"ע. אמנם אח"כ כשראה התוספתא ודברי הריטב"א סוף פ"א דכתובו' חזר בו לגמרי שכן ראוי להיות חוזר ומסיק דכן עיקר כמהר"א ששון וכתב לתרוצי סוגיא אליביה אותה שאמרו גבי גוי דלא דייק. וכל זה פשוט ומבואר. והתימא על הרב מהר"ר יחזקאל איך העלים עין מסיום הלשון אשר עמד שם. ומסיק הש"ך דלא תלי מידי במה שבידו להכשיר והוא הפך טעמו. והדין להפך כמבואר דהרב ש"ך חזר ממ"ש סימן ל"ד ומריש דבריו בסימן ל"ה. גם לא שלטו מאור עיניו במה שרמז הרב ש"ך בתשובות, מהריב"ל דשם מבואר הכל. וברמז זה הגדיל הרב ש"ך ויחוה דעת לכל מה שהביא מהריב"ל.

ויש לדקדק קצת דאמאי הרב ש"ך לא הביא מהתוספתא דקתני התם סוחר שביעית דעד לא נעשה סוחר שביעית ידע ונעשה סוחר שביעית וחזר ועל זה ואינך קתני כל שתחלתו וסופו בכשרות כשר ע"ש. ונראה דהרב ש"ך חדא מינייהו נקט ונקט נכרי ונתגייר לתרוצי סוגיא דספ"ב דכתובות דההיא בדרבנן.

ומ"ש הרב ר' יחזקאל דבגזלן דמחוסר מעשה להוציא הגזלה מתחת ידו היה מקום לומר דבעינן תחלתו וסופו בכשרו' ומסיק דתכף כשהרהר תשובה הוא צדיק גמור אלא שהב"ד אינן מכירין וכו' נראה דלא זכר מ"ש רבינו ירוחם והביאו מרן בב"י א"ה סימן ל"ח עלה דההיא דאמרינן דרשע האומר לאשה הרי את מקודשת ע"מ שאני צדיק גמור מקודשת חיישינן שמא הרהר תשובה בלבו ועל זה כתב רבינו ירוחם נתיב כ"ב יש מפרשים שאם

הוא רשע לבריות כגון גזלן וכיוצא אין יכול להיות צדיק עד שישיב הגזלה ויש מפרשים כיון שהרהר להשיב הגזלה נקרא צדיק עכ"ל הרי דבר זה במחלוקת הוא שנוי ולקמן אענה את האר"ש על זה בס"ד.

אשובה אראה דדברי הרב מהר"ר יחזקאל ז"ל נכתבו על תחלת לשון ש"ך סימן ל"ה. ואפשר דדבריו מיוסדים על סיום הלשון של הרב ש"ך. וכונתו דהוא ז"ל ראה מ"ש בפשיטות הש"ך סימן ל"ד דבפסולי עבירה לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות. והכא בלשון הזה דסימן ל"ה מייתי מהתוספתא דגבי נכרי ונתגייר משום דהוי טעמא משום דבעינן תחלתו וסופו בכשרות וזה סותר מ"ש דבפסולי עבירה לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות לכן שפר קדמיה לחלק בין פסולי עבירה לגוי דבגוי בעינן תחלתו וסופו בכשרות כהתוספתא. וגמרין במילי דרבנן קאמר דלא הוה דייק כמ"ש הש"ך. והיה טעמו דגוי מחוסר מעשה וכו'. ובהכי נתישבו רוב ההערות אשר אנכי העירותיהו להרב הנז' לעיל.

ברם לישר"י לן מר דנעלם ממנו דבתוספתא תנא גבי סוחר שביעית דבעינן תחלתו וסופו בכשרות ולפי מאי דמסיק בהרהור סגי ליה. וגם נעלם ממנו דברי הרא"ש והגהות אשרי שהביאם מהרי"בל דמוכח בהדיא דבפסולי עבירה בעינן תחלתו וסופו בכשרות והכי מסיק מהריב"ל וכל זה רמזו הרב ש"ך דהורה גבר תשובות מהרי"בל כמש"ל. וגם דברי הראשונים שהבאתי ורמזתי. והרב שפתי כהן עצמו חזר בו. והרב הנז' רוצה בקיום מ"ש הש"ך בסימן ל"ד. ותימא על גדול שכמותו שלא ראה אפי' הרמיזות שרמז הרב ש"ך כמדובר.

נהדר אנפין לסברות רבינו ירוחם שהבאתי בסמוך. והאמת דמסתמות הש"ס והרמב"ם שכתבו אפילו רשע גמור ואמר ע"מ שאני צדיק מקודשת שמא הרהר תשובה מוכח כי"מ בתרא דכיון דהרהר להשיב הגזלה הוא צדיק וכן כתב הרב משפט צדק בח"א סימן מ"ד דף קמ"ח ע"ג. וראיתי להרב משפט צדק ז"ל שם בח"א סימן מ"ג שהקשה על זה ממ"ש הרמב"ם פי"ב מה' עדות דאינו חוזר לכשרותו אלא אם החזיר ולקה מי שחייב מלקות ואמאי הא בהרהור תשובה סגי ליה ע"ש שהאריך.

והנה אני בעניי כתבתי בקונטריס יעיר אזן מערכת מ"ם דמוכח מהש"ס והתוס' דחייבי מלקיות אף שעשו תשובה לוקין וכתבנו בעניותנו דאע"ג דאין דבר עומד בפני התשובה מ"מ יען דתשובה עיקרה בלב ובוחן לבות אלהים והב"ד אינם יודעים דברים שבלב והאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב לכן הב"ד מלקין אותו ואין פוטר. אמנם לגבי קדושין אפילו גנב וגזל כיון שהרהר תשובה ונתן לבו להחזיר אם הוא באמת כבר הוא צדיק גמור ולכן מקודשת מספק והוי על דרך שכתב הרב מהר"ר יחזקאל ז"ל הנז'.

וכן כתבתי אני הדל בקונטריס חיים שאל ח"ב בה' סוטה דאם בא ביאה אסורה ועשה תשובה אין המים בודקין את אשתו כמו שהוכיח הרב הגדול מהר"י רוזאניס במשנה למלך ודלא כהרב המג"ן. והרב משנה למלך כתב דהוא גזרת הכתוב. ואנכי איש צעי"ר הוכחתי שם דתשובה מהניא רק דהב"ד אינם יודעים אם תשובתו אמיתית כתקנה מלב ונפש או תשובתו למראה עינים וחזותא לאו מילתא היא ומשו"ה אין משקין למי שבא ביאה אסורה הגם דנראה לעין שעשה תשובה.

ונפקא מינה לענין דינא בין מ"ש הרב מש"ל דהוא גזרת הכתוב למאי דאמרן דתשובה מהניא אלא דאנן לא ידעינן אי קושטא הוא דעבד תשובה או לא מלבו ואורויי הוא דקמורה דעביד תשובה. והוא כי הנה כתב הרב משנה למלך דהסנהדרין שואלים ממנו אם בא ביאה אסורה ומודיעים לו שאם בא ביאה אסורה אין המים בודקין אשתו וגורם לשמו הגדול שימחק ומוציאין לעז על מי המרים. ומוכרח להגיד להם. והשתא לדעת הרב משנה למלך דגזרת הכתוב הוא אף שזה ידע איניש בנפשיה שעשה תשובה שלימה ואמיתית מחוייב להגיד לסנהדרין ואין משקין לאשתו. ברם למ"ש אני הדל אם זה בא ביאה אסורה ויודע כי לא נודע כלל כגון שמתה האשה תכף והוא עשה תשובה הגונה ואמיתית כתקנה מאד. כאשר הסנהדרין יאמרו לו אם בא ביאה אסורה יכול לומר להם כי לא בא ומשקין את אשתו דכיון דהוא יודע בעצמו שהפליא לעשות דרכי התשובה ודאי הרי הוא צדיק גמור וכאלו לא חטא והמים בודקין את אשתו.

ועל הרב מהר"ר יחזקאל ק"ק ממ"ש בספרו הבהיר שו"ת נודע ביהודה א"ח סימן ל"ה דתשובה לא מהני לפוטרו מן המלקו' ומן המיתה וצדד דהוי גזרת הכתוב ע"ש. ולי ההדיוט אינו גזרת הכתוב אלא טעמא כי לא אתנו יודע האמת אם שב ורפא לו או אם תשובתו נשאר מעל על דרך שכתב הרב עצמו בדגול מרבבה כמו שהבאתי דבריו לעיל בסמוך.

וכיוצא בזה יש לתרץ לקושית הרב משפט צדק דאתאן עלה והרי הוא כמבו"אר. וכן יש לתרץ לדברי הרמב"ם שכתב דאעפ"י ששלמו צריכים לעשות תשובה ופירש מרן בבית יוסף אעפ"י ששלמו מרצונם והקשה הרב עדות ביעקב סימן מ"ג דהא בהרהור להחזיר סגי. ואפשר לומר דלא ידענא אם עשו תשובה ודאי עד שיהא לנו הוכחה יותר להחזירם לכשרותם. אמנם לשון מרן בבית יוסף וביותר הכסף משנה פי"ב שהוסיף לומר דאעפ"י ששלמו העביר' דעבוד צריך תשובה וכ"כ הרב סמ"ע סימן ל"ד הא קשיא ודוק הטב ועמ"ש האחרונים ובס' חשק שלמה סימן ל"ד הגהת ב"י אות מ"א. ולא ע"ט האסף.

והנראה בדעת הרמב"ם הוא דגם אם שלמו פירושו ברצונם מ"מ לא כתב כן אלא למלוי ברבית וכו' והכי דייקי דברי הרמב"ם שכתב תיכף כיצד מלוי ברבית וכו' דדוקא הנהו בעינן שיעשו תשובה וחזרה גמורה דהנאתן מרובה ולא בדילי אינשי מינייהו. אבל לא בגזלן באקראי וכן כתב רבינו תם בתשובה הביאה הרב שבלי הלקט ח"ב סימן צ"ח והביאה הרב עדות ביעקב סימן הנזכר ועיין בדרכי משה ומהרימ"ט ח"מ סימן תשעים.
וחזה הוית להרב עדות ביעקב שם שהביא ראיה ליש מפרשים בתרא שהביא רבינו ירוחם ז"ל מסוגית קמא דף צ"ד דאמרו שם ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר איקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעיא גביה איבעי ליה לאהדורי שלא הספיק להחזיר עד שמת אלמא גזלן בעל תשובה מקרי מן היום אשר נתן בלבו ובפיו אמר להחזיר והלכך חייבים בכבודו זהו תורף דבריו. ולי ההדיוט יש לדחות ולא תיהוי תיובתא לי"מ קמא שהביא רבינו ירוחם דדוקא בכי האי גוונא דעשה תשובה ואמר שרוצה להחזיר ולא הספיק עד שמת בהא חשבי' ליה צדיק אבל בלאו הכי אינו צדיק עד שיחזיר זה נראה ליישב לדעת יש מפרשים קמא. ומינה דאינה ראיה לי"מ בתרא ושערי דחיות המה פתיחו"ת.
ותבט עיני להרב פרי חדש בסוף הלקוטים על דברי מרן שכתב ואפ"ה לא מתכשר כיון שחטאו במילתא דממון עד שיעשו תשובה כתב וז"ל וזה עיקר וכן משמע מהא דאמרינן פ' משוח מלחמה אפילו תימא רבי יוסי הגלילי כגון דעבד תשובה ויהיב דמי משמע דבעי תשובה גם כן עכ"ל ומסוגיא זו קשה על י"מ בתרא דבהרהור להחזיר סגי דהרי קאמר דעבד תשובה ויהיב דמי. אמנם לי הפעוט ליכא למשמע מיניה דההיא דהתם קאי הש"ס עמ"ש ולא חנכו פרט לגזלן ופריך לימא דלא כר' יוסי הגלילי דאי ר' יוסי הגלילי הא אמר הירא ורך הלבב זה המתירא מעבירות שבידו ומשני אפילו תימא וכו' ע"ש דף מ"ג. והשתא אי קאמר דעבד תשובה לחוד דהיינו הרהר להחזיר אף דהוי צדיק לא צריך מיעוטא פרט לגזלן דהא אין הבית שלו והרהר להחזירו. ואי קאמר דיהיב דמי לחוד הו"א דיהיב דמי לבעה"ב בעל כרחו או בדרך נסתר וא"כ גזל הוא בידו ולא צריך קרא למעוטי להכי אצטרי' לומר דעביד תשובה ויהיב דמי דמהא משמע דמדעתו של בעה"ב ורצונו מכרה לו ולהכי אצטריך מיעוטא דהו"א דהוי לוקח וליהדר קמ"ל דכיון דמעיקרא בגזל בא לידו לא הדר וכמ"ש בש"ס ואין ראיה מהכא לעלמא. ולא תקשי לא להטור סימן ל"ד ולא לי"מ בתרא שהביא רבינו ירוחם כמדובר.
הגם הלום ראיתי בס' עצי ארזים הנדפס מחדש שכתב בא"ה סימן ל"ח ס"ק ס"ו על סברת יש מפרשים בתרא וז"ל ויש להקשות על זה מהא דאמרינן במ"ק ת"ח שעבר עבירה ביום

אל תהרהר אחריו בלילה ודאי עשה תשובה והני מילי במילתא דאיסור' אבל בממונא עד דמהדר למריה משמע דבהרהר להחזיר ממון הגזל לא מקרי צדיק עכ"ל. ואגב שטפיה כתב במ"ק והוא בברכות דף י"ט. ואפשר לומר דהתם דחזקת הת"ח מפוקפקת דבעיניו ראינו דעבר עבירה ואחרי כן עוד הצפינ"ו שאינו מחזיר לבעליו אע"ג דיש צד לומר דכבר עשה תשובה וחשב להחזיר מ"מ מותר להרהר עליו כל זמן שלא החזיר והיינו דקאמר אבל בממונא כלומר דשרי להרהר עליו. אבל הכא דקדש את האשה ואמר על מנת שאני צדיק גמור מכח אמירה זו אמרי' שהרהר תשובה להחזיר הגזל שבידו והוא צדיק גמור ומקודשת כיון דבאותו רגע הוא צדיק והגם דאח"כ אנו רואים שלא החזיר יש לתלות עקב היתה רוח אחרת אתו אבל בעת הקדושין היה צדיק ומקודשת מספק ואה"נ שאח"כ עד דלא מהדר מותר להרהר בזה שקדש דחזר בו ועתה אינו צדיק אבל כשקידש היה צדיק וקדושיו קדושין.

והנה בהא דאמרינן דהאומר ע"מ שאני צדיק והוא רשע דמקודשת שמא הרהר תשובה תריץ יתיב מהר"ר יהונתן מ"ש הרמב"ם דחייב לכבד אביו הרשע והקשו עליו הסמ"ג והטור דהאמרינן בהגוזל ומפני כבוד אביהם וכו' איקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך. ותירץ הרב הנז' דדעת הרמב"ם דאם אביו רשע חייב לכבדו דחיישינן שמא הרהר תשובה והוא צדיק משא"כ לענין רבית דאם איתא דהרהר תשובה היה חייב להחזיר ולא החזיר זהו תורף דבריו. ואני בעניי כתבתי על זה בברכי יוסף ושיורי ברכה ופתח עינים. ובכלל הדברים הקשיתי בשיורי ברכה דאדם רשע הוא בחזקתו ומאן מירמי ליה ושאני התם דאמר ע"מ שאני צדיק ומשו"ה אמרינן שמא הרהר תשובה ואיך הרמב"ם פסיק ותני דחייב לכבדו ע"ש והוא חילוק ברור ועתה ראיתי תשובת ר"ת שהביאה הרב שבלי הלקט שהצריך לעדי הגט שיאמרו בפי' ששבים בתשובה וכו' וטעמא דיאמרו דשאני בעל מנת שאני צדיק דמפני דאמר כן אנו תולים שהרהר תשובה אבל בלא אמר לא יש לתלות ע"ש והן הן הדברי' אשר אנא נפשאי כתבית בעניותין עלץ לבי.

והרב עדות ביעקב הקשה בתשובה הנז' על ר"ת דמאי ראיה מייתי מהתם הרי התם ספק מקודשת והוא בא על ידיהם של עדים אלו שתהיה מגורשת ומותרת לעולם. ולק"מ דהכא בקדושין היה בחזקת רשע ואמר על מנת שאני צדיק אמרינן שמא הרהר ומשו"ה מקודשת מספק. אמנם בגט העדים אומרים שהם עושים תשובה גמורה ובפירושא אתמר שיחזרו בתשובה ויחזירו הכל כמו שכתוב בתשובת רבינו תם. ומה גם דעדים לא היו בחזקת רשעים כי התם ודוק היטב בדברי רבינו תם בתשובה הנז'.

סימן ז

בנוסח ברכת התורה. על ספר תורה.

בשעה שקר"א רחימא דנפשאי ברוך מבנים. קרי ותני דגמיר וסביר שפתותיו שושנים אמרות טהורות מידך נגזרו קרבו ויאתיון שמח לבי מכנף הארש כנף רננים. ובדברי קדשך כתוב כי בלכתך בדרך בעיר אחת עלית לס"ת וברכת ברכת ברכה אחרונה אשר נתן לנו את תורתו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. כי כן היית נוהג במקומך וכן ראית כמה חכמים שנהגו כך. ובעיר ההיא איש משכיל תפס אותך על כך דאמאי אתה משנה ממטבע שטבעו חכמים כי כלם אומרים אשר נתן לנו תורת אמת ורצית לעמוד על דעתי הקצרה ושכמ"ה.

תשובה מילתא כדנא מעשים בכל יום בכרכים ועיירות גדולות בגלילותנו דמשנים תיבה אחת או שתים בברכות יוצר וברכו' שמנה עשרה וכיוצא המדקדקים כפי דקדוקם והחכמים כפי חכמתם והמקובלים כפי ידיעותם ואין פוצה פה רק יש שואלים טעם השינוי ובמאי דקמן נסחא זו אשר נתן לנו את תורתו תורת אמת יסודתה בהררי קדש וכן הוא בסדר רב עמרם גאון כ"י וכן נסחת הרמב"ם וכתב הרב פרי חדש שהיא נסחא מדוקדקת ע"ש. ונראה טעם נסחא זו דהוא שבח לתורה לומר שהיא תורתו של הקב"ה כלומר דהוא מקיימה וכמו שדרך רמז אמרו פ"ק דברכות תפלין דמארי עלמא מאי כתיב בהו. ואמרו פ"ג דבכורים בירושלמי אני הוא שקיימתי מצות זקן תחלה וכיוצא וזה שבח גדול לתורה לומר שהיא תורתו של הקב"ה כביכול ונתנה לנו והוא שבח ישראל שנתן לנו תורתו כ"ביכול.

אמנם לכאורה היה נראה להביא ראיה להפך דאין רשות לשנות אפי' תיבה אחת מהא דאמרינן פ' שלשה שאכלו דף ן' ע"א רפרם בר פפא אקלע לכנישתא דאבי גובר קם קרא בספרא ואמר ברכו את ה' ואשתיק ולא אמר המבורך ואוושו כ"ע ברכו את ה' המבורך אמר רבא פתיא אוכמא בהדי פלוגתא למה לך ועוד הא נהוג עלמא כר' ישמעאל. הרי דבשביל תיבת המבורך אשר שינה ולא אמרה קרי עליה פתיא אוכמא. וא"כ האי צורבא מרבנן בנ"ד דתפס על מי ששינה ואמר תורתו תורת אמת דלא הי"ל לשנות ולומר תיבת תורתו יתר יפה עשה.

וכד דייקת פורתא אין מכאן ראיה והיה טרם בואי אל המכוון רגע אדבר שראיתי להרב טורי זהב א"ח סימן קס"ז שהקשה על זה ממ"ש שם בברכות דף ל"ח משתבחי רבנן לרבי זירא בדרב זביד דאדם גדול ובקי בברכות הוא א"ל הביאוהו לידי כי אתא וכו' פתח ואמר מוציא לחם מן הארץ אמר זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא אי אמר המוציא אשמועינן

טעמא ואשמועינן הלכתא דהלכתא כרבנן דאמרי אף המוציא (כ"כ הט"ז בשם מהר"י בר בצלאל) אלא אמר מוציא מאי קמ"ל במוציא כ"ע לא פליגי. דאיכא פלוגתא בין רבי נחמיה ורבנן דר' נחמיה סבר המוציא לא משמע לשעבר ורבנן סברי דמשמע לשעבר ומוציא כ"ע מודו דמשמע לשעבר. וכיוצא בזה איכא פלוגתא בפ"ק דפסחים בברכת ביעור דיש פלוגתא אי נימא לבער או על ביעור ואמרינן לבער כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בעל ביעור והלכתא על ביעור וכתב שם הרא"ש אע"ג דלבער כ"ע מודו ועל ביעור פליגי משום דאמרינן בברכות מברכותיו של אדם ניכר אם הוא ת"ח והמברך על ביעור ניכר שת"ח הוא ויודע דעל ביעור נמי להבא משמע כדאמרינן פ' כ"מ וכו' אלמא שצריך להשמיענו חידוש דגם זה להבא משמע ושלא יטעה לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא עכ"ד הרא"ש. והשתא בהא דרפרם דלא אמר המבורך אמאי גער רבא ברפרם הא שפיר עבד להראות שאף זה יצא ומ"ש מההיא דכ"מ שמי שאמר מוציא היה כונתו לאמוקי נפשיה מפלוגתא ואפ"ה חלק עליו רבי זירא מטעם דניכר מברכותיו אם ת"ח הוא וגם רפרם עבד הכי כרבי עקיבא להראות חידוש דאין חילוק ביניהם דהכא כ"ע מודו בהמבורך הוי כי התם דבמוציא כ"ע מודו וכו'. בשלמא לפי' התוס' דשאני הכא מכח עירוב אותיות ניחא אלא להרא"ש דכתב מטעם להראות חידוש וכן מוכח מהא דפסחים קשה. ויש לישב דאחד מתרתי בעינן או שיראה חידוש או שיעשה אליבא דכ"ע ובשלמא ההיא דרבי זירא הוה עביד שפיר להראות חידוש דהלכה כרבנן לומר המוציא ואע"ג דפשוט דהלכה כרבים מ"מ הו"א דהלכה כר' נחמיה דמסתבר טעמיה וכו' וכן בעל ביעור וכו' אבל התם בהמבורך לא אמר ככ"ע אלא שבא לומר חידוש כר"ע שא"צ המבורך וזה אין חידוש דהא קי"ל הלכה כר"ע אפילו מחביריו וכיון שאין חידוש טפי ניחא לומר ככ"ע לכן הקפיד רבא. ע"כ דברי הרב ט"ז בקצור.

ויש להעיר דדברי הרב במ"ש בשלמא לפי' התוס' דשאני הכא מכח עירוב אותיות אלא להרא"ש וכו' דמוכח קצת דהרא"ש לא סבר טעם עירוב אותיות והרי הרא"ש שם פ' כיצד מברכין כתב וז"ל ת"ר על הפת הוא אומר המוציא וכו' ירושלמי רבי ירמיה קומי רבי זירא המוציא למ"ה וקלסיה מאי כרבנן שלא לערב ראשי האותיות. ואע"ג דלחם מן הארץ מערב הוא התם אי אפשר לתקן לשון אחר לפי שהוא לשון המקר' להוציא לחם מן הארץ. ירושלמי על דעתיה דרבנן הבורא פרי הגפן על דעתיה דרבי נחמיה בורא פרי הגפן והאידנא נהוג עלמא לומר בורא פ"ה ואמרינן המוציא וסמכינן על הירוש' שאין אומרים המוציא אלא שלא לערב ראשי האותיות עכ"ל. עיניך הרואות דמסיק הרא"ש דאמרינן בורא פרי הגפן כר' נחמיה. והמוציא דאמרינן היינו שלא לערב האותיות כמ"ש

הירושלמי וא"כ הו"ל להרב ט"ז לומר בשלמא למ"ש הרא"ש פ' כיצד מברכין דאמרינן המוציא שלא לערב ואמרינן בורא פה"ג דאין שם עירוב ניחא אלא למ"ש הרא"ש פ"ק דפסחים דאמרינן על ביעור להראות חידוש קשה. ותו דהו"ל להעיר על דברי הרא"ש מיניה וביה וכמו שהעיר הרב מעדני מלך וז"ל ה"ג ר' ירמיה בריך וכו' וסמכינן אהא דירושלמי אבל פ"ק דפסחים כתב דלכך נהגו לברך על ביעור חמץ לאשמועינן דגם זה להבא משמע ושלא יטעה לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך הרי לא יצא ולפ"ז היה לנו לברך הבורא ונ"ל דכיון שמברכין המוציא ידעינן שכן אם בירך הבורא יוצא וכן אם מברכין הבורא ולא המוציא נמי ידעינן שאם בירך המוציא שא"צ לחזור וסגי בחדא מינייהו ולפי שמברכין המוציא ולא הבורא ולא עבדינן איפכא משו"ה הוצרך לומר דסמכינן על הירוש' כלומר כיון שע"פ הירוש' הוי הטעם משום עירוב אותיות משו"ה עבדינן הכי בהמוציא לתקן זה עכ"ל.

ובראש אמיר אשקיפה ואביטה מ"ש הרב מעד"מ ה"ג ר' ירמיה בריך וא"כ הרב מקיים גירסת הירושלמי דקמן ר' ירמיה בריך קומי ר' זירא וקשה שהרב ז"ל בפרק זה עצמו אות ל"ה כתב דר' ירמיה לא היה בזמן ר' זירא ודייק לה מהירו' פ' ג' שאכלו שהביאו הרא"ש ע"ש ואיך לא זכר הירושלמי הזה שהוא בפרקין דקאמר רבי ירמיה בריך קומי ר' זירא ונפק דק וממרחק יביא מפ' שלשה שאכלו ולא שת לבו לירוש' בו בפרק דקאי הרב. ובלאו הכי דברי הרב תמוהים דמוכח מגמרין בכמה וכמה דוכתי שרבי ירמיה ורבי זירא היה להם ישיבה אחת בעולם ושקלי וטרו אהדדי וכמ"ש בעניותי בקונטריס יעיר אזן מערכת זיין ושם כתבתי דשוב נדפס ס' יד מלאכי והעיר על זה והביא הרב ז"ל קצת מקומות ע"ש ובס' הקטן ברכי יוסף א"ח סימן פ"ו בסייעתא דשמיא.

נהדר אנפין למאי דהוינן בה דהרב מעד"מ מקשה ורמי על הרא"ש דידיה אדידיה ותריץ יתיב ובדבריו מתישב מה שהיה מקום להעיר קצת דהרא"ש בפ' כיצד מברכין תלי טעמא והיה טעמו כטעם לצ"ד שלא יערב אותיות והתם פ"ק דפסחים מייתי מהא דכיצד מברכין דאמר המוציא לאשמועינן חידוש בברכותיו וכתב דמשו"ה מברך על ביעור לאשמועינן חידוש. וע"פ דברי הרב מעד"מ מתישב שפיר דלעולם דמה שמברך המוציא הוא לאשמועינן חידוש דלשעבר משמע וכן צריך לברך על ביעור לאשמועינן דלהבא משמע אלא דיקשה דלימא הבורא וצ"ל דכבר נשמע מהמוציא וע"ז יקשה דנימא איפכא ולזה אצטריך טעמא דירושלמי שלא לערב האותיות. ושוב ראיתי שכ"כ מהר"ם מינץ בסימן ע"ז.

ועדיין צריך למודע"י דמאי ק"ל להרא"ש דנעביד איפכא לומר הבורא לאשמועי' חידוש ולברך מוציא דהוי ככ"ע והוצרך לתרץ עם הירוש' הלא י"ל בפשיטו' דרצו לומר המוציא שהוא ברכה יחידית ולא תקנו לברך הבורא שהיה צריך לומר כן בכמה ברכות בורא פרי הגפן בורא פרי העץ בורא מיני מזונות בורא מאורי האש. אמנם יש לישב דכיון דברכת המוציא תדירות ערב ובקר יש סברא דיברך מוציא לכ"ע וברכת בורא יתקנו הבורא שאינה תדירית. ועל כל פנים יש צדדין לכאן ולכאן בחר הרא"ש בטעמא דהירושלמי וגם זה ישנו במהר"ם מינץ ע"ש בסגנון דבריו. ועי"ל דהיה מקום לומר דכל ברכות אכילה ושתיה יברכו מוציא בורא ככ"ע וברכת בורא מאורי האש יתקנו הבורא לאשמועינן חידוש דלהבא משמע. והיה נשמע ונרגש החידוש ביותר דבברכת בורא בכל ברכות אכילה ושתיה מברך בורא ובמאורי האש הבורא והיה ניכר דברכה אחת תקנו הבורא לאשמועינן דלשעבר משמע ואם בירך כך בשאר ברכות הבורא המוציא א"ל לחזור. וגם בזה יש לצדד. לכך בחר הרא"ש בטעם הירושלמי כי הוא טעם מתישב לכל הדברות.

אך קשה על רב זביד דקאמר מוציא ועל הש"ס דאצטריך לומר הלכתא כרבנן ועל הרא"ש דקאמר דנהוג עלמא לומר המוציא ולומר בורא. הלא משנתנו היא זו דקתני המוציא וקתני בורא והלכה כסתם משנה ולא משגחינן במחלוקת דבריתא וכמ"ש מהר"ם מינץ שם. ואפשר דכיון דהדבר תלוי באות אחד לבד אין להביא ראיה מהמשנה דיש לתלות בטעות כההיא דאמרינן ריש פ' אלמנה נזונית הנזונית תנן או נזונית תנן ופ"ה דעירובין דמר תני מעברין ומר תני מאברין וכיוצא וכל חד לימא דהכי תנן כוותיה ומשו"ה רב זביד בריך מוציא דיאמר דהכי תנן ומשו"ה אצטריך הש"ס לומר הלכתא כרבנן. ומשו"ה. תלי הרא"ש במנהגא דנהוג לומר המוציא ולומר בורא משום דאין מופת חותך במשנה כיון דתלו הענין באות יחידית.

אמנם הדבר קשה על הרא"ש דתלי זיניה בירושלמי וכתב דלחם מן הוא לשון המקרא וכן כתבו התוס' דהרי הכי אתמר בירושלמי ר' ירמיה בריך קומי ר' זירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה מה כרבנן (ה"ג הרא"ש אבל בירושלמי דקמן הסברות הפוכות וכן ראיתי בתוס' ישנים כ"י דמייתו נוסח הירוש' דקמן וכתבו דבתלמוד שלנו הסברות להפך) שלא לערב ראשי אותיות מעתה המן הארץ שלא לערב ראשי אותיות. והשתא קשה דאיך התוס' והרא"ש מייתו מילתא דאדחיא בירושלמי ומה גם הרא"ש דמסיק דסמכינן על הירושלמי ומה זו סמיכה במקום דהירושלמי גופיה נדחה קרו לה להאי טעמא. ותו דהתוס' והרא"ש נתנו טעם על לחם מן הארץ דהוי לישנא דקרא והירושלמי סלקיה

בקשיא. ותו יקשה על הירושלמי דמאי פריך מעתה המן הארץ הלא יש לומר כמ"ש התוס' והרא"ש דהוא לשון המקרא.

ואפשר לומר בשימת עין בדברי הירושלמי דקלסיה רבי זירא ועל זה שואל מה כרבנן ומשיב דאין הטעם דסובר כרבנן אלא שלא לערב האותיות ומשו"ה קלסיה וקשה דאי סבר כרבי נחמיה דהמוציא להבא משמע משום [שלא] לערב אותיות יברך בלשון גרוע דהברכה לשעבר ובריך המוציא שהוא להבא שלא לערב. ומאי קאמר והא הו"ל למפרך בירושלמי. אמנם נראה שהכונה היא מה כרבנן דאיהו סבר דהלכתא כרבנן דהמוציא להבא משמע ומשו"ה קלסיה דמסיק הלכתא כרבנן. ולזה דחי לעולם דאין הלכה כרבנן רק דהדבר שקול ולא פסיקא מילתא כרבנן אלא דכיון דלרבנן מיהא לשעבר משמע קאמר המוציא שלא לערב. ועל זה קאמר אם אינו סובר הלכה כרבנן ואמר שלא לערב לאו שפיר עבד אלא מעתה יאמר המן הארץ וידחה לישנא דקרא הא ודאי לא וכמו שהוא עצמו בריך לחם מן הארץ ואם כן אי לאו דסבר הלכה כרבנן הו"ל למימר מוציא זה כונת הירושלמי. ומעתה לדידן דפסקינן הלכתא כרבנן טוב לומר המוציא שלא לערב ולחם מן הארץ לישנא דקרא. וניחא טובא לשון התוספות דקאמרי והלכתא המוציא ואע"ג דמוציא כ"ע לא פליגי דאפיק משמע ובירוש' מפרש טעמא וכו' כלומר למאי דאמרינן והלכתא המוציא יש לומר טעם הירושלמי. אבל כשרצו לומר בירושלמי דר' ירמיה לאו משום דסבר הלכתא כרבנן אלא טעמו שלא לערב דחו טעם זה דא"כ יאמרו לחם המן. אבל כשאנו אומרים הלכתא כרבנן אז ישנו לטעם זה שלא לערב. ולחם מן לישנא דקרא והן הן דברי הרא"ש דהשתא דהלכתא כרבנן נהגו לו' המוציא ולומר בורא מטעם דבהמוציא ניצול מעירוב אותיות כדבר האמור. ויותר נראה דהתוס' והרא"ש לא הוו גרסי בירושלמי זה הסיום מעתה המן הארץ שלא לערב ראשי אותיות וכן משמע מדברי תוס' ישנים כ"י.

וחזה הוית להרב באר יעקב דף יו"ד שהאריך הרבה בענין זה ואגב רהטאי מידי עוברי בדבריו ז"ל ראיתי שכתב דהתוס' והרא"ש מפרשים דמאי דקאמר מר ר' זירא אי אמר המוציא אשמועינן טעמא ואשמועינן הלכתא אשמועי' טעמא הכונה שלא לערב האותיות כמ"ש בירושלמי ואין הפירוש כרש"י דאשמועי' טעמא היינו טעמא דקרא דהמוציא אתכם. ובעינן תרתי טעמא והלכתא ובפסחים כתב הרא"ש דצ"ל על ביעור דשם יש טעמא כדמסיק הרא"ש בשם ר"ת וריב"א ובזה תירץ קושית הרב ט"ז דרבא אמר לרפרם פתיא אוכמא דליכא תרתי זהו תורף דבריו בקצור נמרץ. ואני בעניותי אומר כי כל ישר הולך בעיניו יראה דהתוס' והרא"ש אינם מפרשים בש"ס דאשמועינן טעמא

היינו שלא לערב האותיות דזה הביאוהו בשם הירושלמי ומי סני להו למימר דהיינו מאי דקאמר בגמרין אשמועינן טעמא. ותו דכפי דבריו דהקשה להרא"ש לפי פירש"י דא"כ הבבלי פליג עם הירוש' והלכה כבבלי ומה לו להרא"ש והתוס' בירוש' כשהש"ס דילן פליג. ומכח זה פירש לאשמועינן טעמא שלא לערב אותיות. א"כ מאחר דרש"י פי' אשמועינן טעמא דקרא. אינהו דמייתו הירושלמי והרא"ש כתב דסמכינן עליה בטרם כל הו"ל לדחות פירש"י ויפרשו אשמועינן טעמא שלא לערב האותיות ושוב יבארו הירושלמי דיש לחלק בין העולם מוציא ללחם מן והרא"ש יאמר דעל זה סמכינן. אבל לשתוק ולהביא הירוש' מוכח דהם מסכימים לפירש"י במאי דפירש אשמועינן טעמא. ואז יקשה קושית הרב הנז' דבבלי וירוש' פליגי והלכה כבבלי.

ותו אעיקרא דדינא פירכא דבשלמא אי מ"ש אשמועינן טעמא הוא כפירש"י ניחא דלא הוצרך לבאר הש"ס מאי קאמר אשמועינן טעמא דכבר בסמוך קאמר דלרבנן קשה קרא דהמוציא אתכם מתחת סבלות מצרים ומתרץ לדעת רבנן טעמא דקרא ואפשר דר' זירא פירש דבריו והש"ס קיצר וסמך על מה שביאר בסמוך. אבל אי אמרת דאשמועינן טעמא היינו שלא לערב אותיות. על מי סמך הש"ס שנבין בדין עירובא. וגם דקדוק הלשון כי יתן את רוחו המעיין יראה דטפי ניחא לפירש"י מפירוש הרב באר יעקב. ומה שהניח דבעינן תרתי ובעל ביעור איכא תרתי כמ"ש הרא"ש בשם ר"ת ורי"בא גם זה אינו יושר דברי הרא"ש דבתר דכתב דמשמיענו חידוש בעל ביעור דלהבא משמע. אחר שכתב זה הביא דברי ר"ת ורי"בא בטעם הברכות והוא ענין בפני עצמו. וברישא כתב אלמא שצריך להשמיענו חידוש בברכותיו ולכך נהגו לברך על ביעור לאשמועינן דגם זה להבא משמע ולא יטעה לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא עכ"ל. ומוכח דכשיש חידוש בברכותיו סגי ובעל ביעור יש חידוש דלהבא משמע והא סגי. זה כתבתי בהעברה בעלמא בדברי הרב באר יעקב גם אשו"ר ברהט"ים.

שוב ראיתי להרב קרבן נתנאל פ"ק דפסחים ובספרו נתיב חיים שכתב **דל"ק** קושית הרב ט"ז דתרתי בעינן טעמא והלכתא. והוא כמ"ש הרב באר יעקב אלא דהרב באר יעקב גל"י ומילפא דטעמא בעל ביעור היינו כמ"ש ר"ת ורי"בא אך הרב קרבן נתנאל סתם למילתיה ולא הודיענו מה אשמועינן טעמא בעל ביעור. וכבר כתבנו דליכא אלא דהשמיענו חידוש דעל ביעור להבא וכמ"ש הרא"ש בהדיא.

אשובה אראה דברי הרב ט"ז מה שתירץ לקושיתו דא' מתרתי בעינן או שיראה חידוש או שיעשה כך"ע וכו' ואין דבריו מכוונים דמלשונו משמע דאם יעשה כך"ע לא בעי חידוש שכן כתב א' מתרתי חידוש או כך"ע ולא סליק שפיר דהא רב זביד אמר מוציא

ועבד ככ"ע והקפיד עליו רבי זירא דהי"ל המוציא ולהראו' חידוש. ולפי דרכו הכי הו"ל למימר דהכל תלוי שישמיענו חידוש. וגבי רפרם אינו חידוש דהלכה כרבי עקיבא. וכשאינו מלמד חידוש הו"ל לעשות ככ"ע ובהדי פלוגתא למה ליה. ותו דיש להשיב על דבריו דרפרם השמיענו חידוש דאפילו דנהגו כרבי ישמעאל לא מטעם שנהגו הורע כח מאי דקי"ל הלכה כר' עקיבא ולא משגחינן במנהגא וזהו חידוש ואמאי רבא השיגו ואמר לו פתיא אוכמא. אמנם יש לישב דסבר רבא דזה החידוש לא סליק שפיר ויטול מה שחידוש דהיה לו לעשות כמו שנהגו כרבי ישמעאל. ומ"ש הרב ט"ז בתוך דבריו דהלכה כר"ע מחביריו הרגשתי עליו אני בעניי בקונטריס שער יוסף דף כ"ו ע"ד ואחר זמן נדפס ספר הנחמד יד מלאכי ובאות קע"ז השיג עליו ביד חזקה שתים על מ"ש כאן סימן קס"ז ובסימן הצ"ח ושם כתב דגם הרב אליה רבה השיגו ע"ש.

וחמו"תי ראיתי או"ר להרב פרי חדש בא"ח סימן תצ"ו במנהגי האיסור סעיף עשירי דהוכיח דלא אזלי' בתר מנהגא אא"כ מנהג כשר ומכוון להלכה ועל זה כתב הרב וז"ל והא דאמרינן פ' שלשה שאכלו רפרם וכו' אמר רבא בהדי פלוגתא למה לך ועוד הא נהוג עלמא כרבי ישמעאל לאו למימרא דאזיל בתר מנהגא שהרי הוכחנו הפך מזה אלא הכי קאמר חדא בהדי פלוגתא למה לך כלומר כיון שרבי עקיבא מודה דכי אמר המבורך עדיף טפי א"כ כך הו"ל לעשות וכמו שפירש רש"י ועוד אפי' היה המחלוקת שקול הא נהוג עלמא כרבי ישמעאל. ובלאו הכי האי ועוד ע"כ סמיך אמאי דקאמר מעיקרא שטוב לאחוז דברי רבי ישמעאל כיון שר' עקיבא מודה דאלת"ה תקשי לך הא דאיפסיקא הלכתא פ' כיצד מברכין המוציא לחם מן הארץ אע"ג דבמוציא כ"ע לא פליגי דאפיק משמע וכתבו הפוסקים דהיינו טעמא משום דמברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח ואם כן הכא נמי הו"ל למימר כרבי עקיבא אע"ג דאיהו קמודה לרבי ישמעאל ולהכי קאמר ליה רבא דשאני הכא דנהוג עלמא כרבי ישמעאל ובמילתא כי האי ודאי מהני מנהגא איברא דאפשר לדחות קצת דלא דמי נ"ד להההיא דהמוציא דהתם בין מוציא בין המוציא כי הדדי נינהו לרבנן דאפיק משמע אבל הכא לכ"ע המבורך עדיף ולפיכך אית לן למעבד הכי עכ"ל.

הנך רואה דהרב פר"ח הקשה קושית הרב ט"ז ותירץ. ומ"ש הרב ז"ל ברישא דמ"ש ועוד הא נהוג עלמא סמיך אמאי דקאמר מעיקרא וכו' כיוצא בזה כתבו התוס' בכתובות דף פ"ה ע"ב במ"ש חדא דידענא בר' מיאשא דלא אמיד ועוד הא יהיב סימנא דועוד אמאי דקאמר דלא אמיד קאי ע"ש. וכתב הרמב"ן דאיכא הכי טובא בתלמודין בשגם לא דמי הא דידן למ"ש התוס' בפירוש ועוד הא יהיב סימנא והרי הוא כמבו"אר. ולקושית הרב

ט"ז מה שתירץ הרב פר"ח בסוף כן תירצתי אני בעוניי בטרם ראיתי דבריו וכמ"ש בשער יוסף דף כ"ו ע"ד יותר בהרחבה ע"ש ובמח"בר.

וזה חזיתי לגדול הדור הרב מקראי קדש ריש דף קצ"ח שכתב על סוף דברי הרב פר"ח הנז' וז"ל גם מ"ש ויש לדחות וכו' קשה דהיינו מ"ש בתחילה דרבי עקיבא מודה לר' ישמעאל. ויראה דהכי קאמר אף שאינו מודה ר' עקיבא לדידן עדיף טפי ומשו"ה אוושו כ"ע עכ"ל. ולא זכיתי להבין דבריו דהרי הרב פר"ח קאמר אבל הכא לכ"ע המבורך עדיף ואיך כתב הרב ז"ל דכונת הרב פר"ח אף שאינו מודה ר"ע והא לכ"ע קאמר אמנם כונת הרב פר"ח פשוטה דברישא קשיתיה הא דקאמר ועוד הא נהוג עלמא דמשמע דאזלינן בתר מנהגא והוא כנגד היסוד שהניח אחת למעלה לכן תירץ דבהדי פלוגתא למה לך היינו כדפירש רש"י דמודה רבי עקיבא ומ"ש ועוד הא נהוג היינו אף דהיה ספק שקול הא נהוג ואין ללמוד מזה לעלמא. והדר קאמר דבלי פירוש זה מוכרח לתרץ הך עם ההיא דהמוציא ולפרש דועוד אטעמא קמא סמיך דמודה רבי עקיבא ומ"ש ועוד הא נהוג היינו דק' דאף דמודה ר"ע לר' ישמעאל הו"ל לעשות כר' עקיבא כי התם דמוציא מודו רבנן וקאמר דלימא המוציא ומשו"ה אמר ועוד הא נהוג ובזה מועיל המנהג ונמצא דמכח ההיא דהמוציא לתרוצי סוגיא מוכרח לפ' דאף ע"ג דמודה רבי עקיבא לא מהני כי ההיא דלא מהני דמוציא לכ"ע מ"מ הא נהגו ומהני המנהג לזה, ועתה להא קאמר דיש לדחות דאינו מוכרח לפרש הכי לישב הסוגיות דיש לחלק דלרבנן המוציא דאפיק ואין נגרע שום דבר והכא לכ"ע המבורך עדיף גם לרבי עקיבא וא"כ אינו מוכרח לפרש דועוד אטעמא קמא סמיך אלא נימא דאזלינן בתר מנהגא ונמצא דאין יחס לזה עם מ"ש בתחילה והדברים מבוארים דכולי שקלא וטריא דעביד הרב פר"ח עיקרו בנוי אי אזלינן בתר מנהגא ועל שרש זה דבריו יסבו בלכתן ומבואר ההפרש שיש בין מ"ש ברישא למ"ש ויש לדחות כדאמרן.

ומתוך הדברים אמורים דאמר רבא בהדי פלוגתא למה לך ופירש"י טוב לאחוז דברי רבי ישמעאל דאף ר' עקיבא מודה דכי אמר המבורך טפי עדיף אלא שאין צריך וכמ"ש הרב פר"ח רישא וסיפא. נוחים דברי הרא"ש פ' במה מדליקין בפסקיו שכתב על דף כ"ט וז"ל נוהגות הנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובהבת ויאחז בה האור היטב ומנהג יפה הוא ומיהו הלכה כרבי עקיבא דמדליקין בפתילה אעפ"י שאינה מחורכת דרבי אליעזר שמותי הוא ועוד דאמר לקמן וכו' אלמא משמע שיכול להדליק בה אעפ"י שאינה מהובהבת עכ"ל. והקשה הרב באר שבע בתשובותיו דף צ"ה ע"ג דפוס ויניציא דאיך כתב דמנהג יפה הוא דהא אשכחן לרבי טרפון דהטה כב"ש וא"ל כדי היית לחוב

וכו' ע"ש דנדחק לתרץ זה. ולפום סוגיין לק"מ דהא אמר רבא בהדי פלוגתא למה לך שר"ע מודה לרבי ישמעאל דכי אמר המבורך עדיף טפי. וה"נ התם בפתילה מודה ר"ע דכי הבהבה עדיף טפי אלא שאינו צריך ולזה כתב הרא"ש דמנהג יפה הוא. ומעין דוגמא כתבו התוס' והרא"ש ורבינו יונה פ' אלו דברים גבי ההוא תלמידא דעבד כב"ש ואשכח ארנקי דטעמא דגם לב"ה אם חזר הרי זה משובח. וכן כתבתי אני הדל בס' הקטן שער יוסף בסופו דף כ"ד ע"ש באורך אלא דשם לא הבאתי סוגיין.

והיה מקום לומר דכפי סוגיין דמרתח רבא ואמר פתיא אוכמא בהדי פלוגתא למה לך ועוד הא נהוג עלמא כרבי ישמעאל. דגם בפתילה שרבי עקיבא מודה דטפי עדיף להבהבה ונהגו הנשים כן. היה צריך להבהב ולא מצו להדליק בלא הבהוב. ולזה תחלת דיבר כתב הרא"ש ומיהו הלכה כר"ע וכו' דרבי אליעזר שמותי הוא כלומר דאע"ג דהלכה כר"ע מחבירו אמרו ולא מרבו שאני הכא דרבי אליעזר שמותי הוא וכדמוכח מסוגית פ' כיצד מברכין דף ל"ו דהלכה כר"ע נגד רבי אליעזר וכמו שכתבנו בעניותינו בקונטריס עין זוכר מערכת ה' אות מ"ז. וכדי שלא נאמר דמאחר דרבי עקיבא מודה ונהגו הנשים כרבי אליעזר אית לן למעבד הכי לזה אמר ועוד דאמר לקמן וכו' דיכול להדליק בפתילה שאינו מהובהבת. והטעם דשאני הכא גבי המבורך דנהגו בצבור לומר כך וגם הוא שבח לה' ומ"ה מרתח רבא ברוגזא דרבנן והשיג לרפרם דלא יפה עשה משא"כ ופתילה דנשי נהיגי כל חדא בביתם ואינו חסרון שבח ולכן יכול להדליק בפתילה מהובהבת. ומ"מ כתב הרא"ש דהוא מנהג יפה כיון דרבי עקיבא מודה ואין זה ענין לר"ט דקרא והטה דליכא שום טיבותא בזה כמבואר ול"ק קושית הרב ב"ש כדאמרן. ומה גם אעיקרא לאו שמא מתיא מההיא דר' טרפון להא דפתילה דהרי אמרו פ' כיצד מברכין דף ל"ו ב"ש במקום ב"ה אינה משנה ר"א ור' עקיבא משנה אלא דק"יל כרבי עקיבא וכו' וכמ"ש רבינו יונה דזהו עיקר הפי' ע"ש ואין להאריך.

ומעתה נבא לנ"ד דהרי הרב פר"ח הוכיח דלא אזלינן בתר מנהגא ומ"ש עוד הרב פר"ח בסמוך בההיא דסוף פ' כיצד מברכין גבי ברכת המים דקאמר הלכתא מאי פוק חזי מאי עמא דבר כבר כתבתי בעניותי על זה בקונטריס שם הגדולים ח"ב דף צ"ג ע"ב ועל דרך זה יש לפרש מ"ש הרשב"א בחידושי ברכות על דף מ' בסוף משם רב האיי גאון דעבדי' כמנהגי ולא משנינן אמנם אינו ממש כמו פסק הלכה ואם חכם רואה דהמנהג אינו כדין לא אזלינן בתר מנהגא או אם דיעבד לא עשה כמנהג שפיר דמי וקצרתי בדברי וסמכתי על המבין כאשר המעיין הטב עיניו יחזו עפעפיו יבחנו דמה שנהגו לא אלים כמה דפסקינן הלכתא וכאשר הוכיח הרב פרי חדש.

אמנם יקשה על זה מאי דאמרינן פ' ערבי פסחים דף ק"ו ע"א רב אשי אקלע למחוזא אמרו ליה לקדש מר קדושא רבא וכו' אמר מכדי כל הברכות כלן בורא פה"ג אמרי ברישא אמר בפה"ג ואגיד ביה חזייה להההוא סבא דגחין ושתי וכו' וכתבו רשב"ם והר"ן שאם היו אומרים ביום קדוש של לילה היה אומר כמנהגם ומכאן נראה דגדול כח המנהג דאף דרב אשי במקומו לא היה מברך ביום כמו בלילה מפני שבמחוזא סבר דאמרי ביום כמו בלילה היה מברך כמנהגם ולא היה חושש לברכה שאינה צריכה. וכד דייקת שפיר יש צד לומר דמשם ראיה להפך דכשיש טעם לדבר לא אזלינן בתר מנהגא דאנא אמינא דרב אשי ידע דזה מחלוקת קדום אי ביום אומרים כמו בלילה ובעירו של רב אשי נהגו לומר ביום בפה"ג לבד. ומאחר דהמנהג לא אלים כמו אם נפסקה הלכה אמטי להכי אם במחוזא נהגו כאידך היה אומר רב אשי כמותם ועוד יש לצדד ואין כאן מקום להאריך בזה.

ולפי העלות מהך שמעתא דהמבורך דאע"ג דהלכה כרבי עקיבא מאחר דמודה לרבי ישמעאל דטפי עדיף לומר המבורך מאחר דהוא מחסר שבח. א"כ בנ"ד דנסח זה יסודתו בהררי קדש רב עמרם והגאונים והוא שבח לתורה שהוא תורת הקב"ה שהוא כביכול מקיימה ושבח לישראל שזכו בם ובודאי גם בעלי הנסחא האחרת מודו בזה דהכי עדיף א"כ שפיר עבד מאן דאמר אשר נתן לנו תורתו תורת אמת ואין מזחיחין אותו ומה גם דהרב פרי חדש כתב עלה הנפק דנסחא זו נסחא מדוייקת כמש"ל.

ולענין מה שנהגו לשנות תיבות זה בא מכח הדקדוק. וזה מכח הבנת הענין וחיבור הדברים וכיוצא. ויש יוצא לטעון מכח חכמת האמת. דע דאין קפידא בזה דכל א' יאמר דהנסחא עיקרית כדבריו ונפל טעות בספרי הדפוס והרוצה לשנות יכול לשנות ומה גם אם רבינו האר"י זצ"ל הגיה ודאי דמאן דנקיט נסחת האר"י זצ"ל שפיר עביד כי אליו נגלו תעלומות חכמה ואלו בעלי נסחא אחרת ידעו שרבינו האר"י זצ"ל רצה בנסח זה היו מקבלים דבריו באהבה.

ומטעם זה נתפשט בכמה קהלות לומר ברכת הנותן ליעף כח אעפ"י שהיא ברכה כולה מחודשת ומרן בש"ע נדחה קרי לה. דמאחר דרבינו האר"י זצ"ל כתב שיש לאומרה ופירש סודה כן ראוי לעשות דודאי אלו מרן ז"ל ידע מגדולת האר"י ושהוא אמר לאומרה כן הוה עביד עובדא בנפשיה. ולישרי לן מר הרב פרי חדש שכתב שנתפשט לאומרה על פי האר"י זולת קצת יחידים שאינם אומרים אותה והוא מכללם. ותימה עליו שידענו שהיה בקי בדברי האר"י זצ"ל והיה מפרש סוגיות התלמוד על פי הקדמות האר"י ובעיני בקטנותי ראיתי דף א' מכתיבת ידו של הפר"ח פירוש סוגית כתובות והזקנים עדים

שנגנזו קונטריסים שכתב בחכמת האמת ובה' ר"ח בברכת לעשות רצון קוניהם רמז הרב פר"ח שהיה בקי עד"ה. וא"כ למי שקרא ושנה במשנתו של האר"י ז"ל איך יכתוב כן ואולי כתב זה קודם שנכנס בחדרי החכמה.

והרב כנה"ג סימן מ"ז כתב שהעיד ת"ח א' מארץ הצבי ששמע שמרן חזר בו בסוף ימיו והיה אומרה בשם ומלכות על פי הקבלה ועל פי זה נהגו קצת לברכה בשם ומלכו' וגער בהם שלא מפני עדות ששמע נניח מ"ש מרן ועוד שלא נזכרה בגמרא כמו שטען מרן כמ"ש הרא"ש על ברכת פדיון הבן זהו תורף דבריו ז"ל.

ואני בעניי אומר כי רבינו האר"י זצ"ל כל הנפלאות אשר גילה היה בכ"ב חדשים והיו תלמידיו מעלימין דבריו ובסתום חכמה. ומרן ושאר הרבנים לא ידעו אחד ממאה מגדולתו, והן בעון נח נפשיה דרב האר"י ז"ל בימי מרן. ויתכן שאח"כ ידע מרן מתלמידי האר"י ז"ל שכך היה אומר וחזר בו והיינו כמו שכתבתי שאלו בעלי נסחא האחרת ידעו דברי רבינו האר"י ז"ל היו חוזרים בהם.

וגם הרב כנה"ג ז"ל לא ידע בעצם גדולת האר"י ז"ל וחכמתו הנפלאת וכמדומה שלא הזכיר בספריו להאר"י זולת בי"ד סימן קי"ב בשתיית הקאהב"י מהגוים. ומשו"ה גער במברכין. דכיון דהרב האר"י ידע מ"ש מרן בבית יוסף וש"ע והיה מברכה. ודאי כן ראוי לנהוג וגם הוא ידע דבנסחתנו בש"ס לא הוזכרה וטעמו ונימוקו עמו. ובשער הכוונות שסידר מהר"ש ויטאל משמע דהאר"י אמר שברכה זו תקנת רז"ל. ובפרי עץ חיים כתב דיאמרו ברכה זו אע"פי שהוא הפך מהש"ע ומ"ש הרב כנה"ג מהרא"ש על ברכת פדיון הבן. הוא עצמו בי"ד סימן ש"ה צידד דדוקא בברכת כהן בפדיון הוא שתמה הרא"ש עש"ב. ובעין זוכר מערכת בי"ת אות ל"ז הבאתי מרא"ש בספר הישר שדעתו לברך הברכות שנמצאו בספרי הגאונים. אלא שהכא ברכת הנותן ליעף כח אנו לא ידענו אם נמצאת בספרי הגאונים.

וחזה הוית למרן ז"ל בשו"ת אבקת רוכל הנדפס מחדש על שינוי אנא השם או אנא בשם בסדר עבודה שכתב סימן כ"ח וז"ל יש לומר שהפוסקים שכתבו אנא השם לא לפסוק הלכה שיאמרו כן נתכוונו ולדחות דברי רבי חגי והתוספתא שאין זה הדבר תלוי בפסק הלכה כיון שאין איסור בדבר ואעפ"י שהם כתבו שיאמר אנא השם מי שירצה לומר אנא בשם כרבי חגי הרשות בידו ואעפ"י שזה דבר של טעם אביא דוגמ' זה שכבר ידוע שכל הפוסקי' שלנו הם עפ"י התלמוד ומפיו אנו חיים וכל אשר בשם ישראל יכונה אינו רשאי לזוז מפסק התלמוד עכ"ז יש דברים שאנו מניחים התלמוד ואנו נוהגים כספרים אחרים ואעידה לי עדים נאמנים דתנן בתעניות קורין ברכות וכו' ואנו קורין ויחל כמ"ס

ובר"ח אלול שחל בשבת היו צ"ל השמים כסאי ואנו מפטירים כפסיקתא בז' דנחמתא והטעם לפי שאין דברים אלו תלויים באסור והתר הרשות בידו לקרות ולהפטיר כאשר יראה לנו שהוא יותר נכון ואף שהוא נגד הש"ס כיון שאינו דבר התלוי באסור והתר ומשם נלמוד לנדון שלנו וכו' עכ"ל.

ומשם באר"ה שהמשנים תיבה או תיבות בתפלה וטועים מצד הדקדוק או מצד יפוי הלשון הרשות בידם שאינו דבר אסור והתר. ומה גם האומר כנסחת הא"רי ז"ל שפיר דמי (ועיין לקמן סימן י"ג מה שדקדקתי על דברי מרן הנז').

והדברים ק"ו בנ"ד שיש טעם לדבר והיא נסחת רב עמרם גאון והרמב"ם והרב פר"ח ודאי דלכתחילה יכול לומר כן והנלע"ד כתבתי.

סימן ח

בזמן ספירת העומר בליל י"ט שני של פסח.

שאלה אמרתי אגלה כי לבי מהסס ורבו עשתונות כי הייתי נוהג לברך בי"ט ב' של פסח על ספירת העומר אחר גמר הסדר וד' כוסות יפטירו שפתי לספיר"ת תפארה כי כן שמעתי מגדולים קדושי עליונין. ועתה אמרו לי כי יש מערערים על זה בכח גדול וביד חזקה ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו יאר פניו אתנו ושכמ"ה.

תשובה נהירו דעיינין רח"ם רחמתי"ם הן כל יקר ראתה עיני קצוות מאותותי"ך הנזהרי"ם והנסדרי"ם מפניך חיים שאל על אודות ברכת העומר בליל י"ט שני של פסח דתרי קלי משתמעי. זה יצא ראשונה זה שנים אזן ששמעה לפום רבנן קדישי לאחר ספירת העומר עד גמר הסדר ונהגת על פיהם. והן היום שמעת כי יצאו. עוררין לבטל מנהג זה איכו השתא באת אלי אביע אומר את המעשה אשר תעשה.

והלא כה דברי כי המערער בזה הוא אריה דבי עלאי הגאון מהר"ר יעבץ בספריו מאריך הפ"ה שהוא אפיקורוסו' ופתיות וסכלות. ואני בעניי בספרי הקטן מחזיק ברכה ובקונטריס חיים שאל ח"ב סימן יו"ד אות ב'. השבתי על דבריו ושם נאמר כי הדבר יצא מפי שלשת הגבורים הגאון הרמ"ע והרב עיר וקדיש מהר"ן שפירא בעל מצת שמורים והרב השלם חסי"ד של תרומה הרמ"ז ומפי כתבם שמענו כי כן נהגו והן מזהירין לספור העומר אחר גמר הסדר ליעיין מר מה שכתבתי שם בעניותי.

איכו השתא חדשות אני מגיד כי עתה מקרוב אני בצדק אחזה בספר חדש זה שמו בשמים ראש והוא מתשובות הרא"ש ושאר גדולים וכתב בסוף סימן קכ"ב וז"ל ולענין אם אומרים אותה מבעוד יום או לא בשני של פסח איני רגיל לאומרה כי אם אחרי הסדר

כי דבר מגונה הוא לומר היום יום אחד לעומר ולסדר אח"כ סדר של פסח. ואף שההפך גם כן מר וקשה וכו' עם כל זה זה זרות כפול ומגונה מאד. ואף שראיתי תשובה אחת לרבינו קלונימוס מוכיח בראיות דכי האי גוונא ודאי גזרינן שישכח מתוך השכרות ולא יספור איני חושש לדבריו בזה. ובשאר ימים איני מקפיד שיהיה עם חשיכה עכ"ל.

הראת לדעת אמרי קדוש הרא"ש ז"ל דעביד עובדא בנפשיה לספור אחר הסדר ולא חשש לתשובת רבינו קלונימוס. ועם הרב מהר"ר יעבץ הסליחה דחשב זה לפתיות וסכלות ואפיקורוסו' וכל זה שכתב הרא"ש הוא על פי פשטן של דברים וכל שכן בהגלות נגלות דברי הרמ"ע והנשי"א והרמ"ז תלת סמכי קשוט דעל דרך האמת ככה יעשה וכמ"ש אני הצעיר בחש"ב. ואתה קדוש החזק במנהגך אל תרף דלראשונים שומעים.

ומיהו ודאי דצריך זהירות גדול לעשות אות לטובה עשאה סימן כדי שלא ישכח דבר שבמנין וגם לצוות לזה לבני ביתו שיזכירוהו ואז ילך בטח זכור יזכור לספור ספירת העומר ואז ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים ולא תבא תקלה וממחתה כי לא תקרב.

ומ"ש בתשובת הרא"ש שבספר בשמים ראש הנז' בסוף דבריו ובשאר ימים איני מקפיד שיהיה עם חשכה משמע דלא היה מקפיד אפילו שיהיה בין השמשו' וקאי על מ"ש ואם אומרים אותה מבעוד יום כמבואר. וק"ק דהרא"ש גופיה בסוף פסחים כתב דספק חשכה יכול לברך וא"צ להמתין שיהיה ודאי לילה כיון דהוי ספיקא דרבנן. ויראה דצ"ל ובשאר הימים אני מקפיד שיהיה עם חשכה והיה טעמו דהוא ספיקא דרבנן.

סימן ט

אשו"ר ברהט"ים. בספר בשמים ראש איזה פרטים:

הנה ספר בשמים ראש היה אצלי בתורת שאלה לימים ומידי עוברי בהעברה בעלמא אגב רהטאי ראיתי שנים שלשה גרגירים. דשייכי למ"ש בקונטריסי אמרתי אעלה על אר"ש ממדב"ר ארי"ם בס"ד.

א. זה חזיתי בסימן י"ט שכתב על ברכות השחר דהראב"ד סבר דכל אלו הברכות רשות. והנה הטור ומרן בבית יוסף סימן רי"ח כתבו משם הראב"ד על ברכות הראיה שהם בלי שם ומלכות ואלו הרא"ש בתשובה הנז' כתב על כל ברכות השבח. ולי ההדיוט נראה דהכי משמע מדברי הראב"ד בהשגותיו על ס' המאור בסוף ברכות הובאו בס' תמים דעים דאע"ג דבתחילה קאמר על ברכת ראיה סיים וכתב אבל ודאי המברך על המצוה שהוא חייב לברך צריך הזכרה ומלכות ומוכח דברכות השבח אין צריך הזכרה ומלכות כמ"ש הרא"ש ומה שכתב הטור משם הראב"ד ברכת הראיה לאו דוקא ושם

סיים הראב"ד ומ"מ על כולן אם אמר הזכרה ומלכות לא הפסיד ועיין מ"ש הרשב"א בחידושיו בריש פ' הרואה ודוק.

ב. **י"ד** סימן י"ג דין ב'. אם הפריס על גבי קרקע וכו'. הרב פרי חדש כתב דלדעת הרא"ש פשיטא דמברך על השחיטה ועיין בדבריו. והיום נראה בעל"ל ס' בשמים ראש והוא מתשובות הרא"ש ושאר גדולים ואחזה אנכי שם סימן רפ"ג כתב בפשיטות דלא יברך על השחיטה וכתב כיון דאיכא כמה מילי דלא תקינו רבנן לברוכי על כן אין לברך אלא במידי שקבעו ברכה וכל דלא ידענא במידי דרבנן אי שוייהו מצוה גמורה לברך לא נברך. אמנם אינו חתום הרא"ש בסוף התשובה. והגם דמסתמא היא מהרא"ש. אפשר דזו היא לרב אחר ואינה מתורת הרא"ש.

ג. **א"ח** סימן ט"ל דין ג'. גר שחזר וכו' כתב מור"ם בדרכי משה והביאו הרב מגן אברהם דגר תושב שרי לכתוב תפילין והוא כשר. ואני בעניי הוקשה לי בקונטריס שיורי ברכה י"ד דגר תושב הוא פסול דהלכה רווחת דדרוש וקשרתם וכתבתם כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה. ויהי היום עלה בכב"ש מזבח הדפוס שו"ת בשמים ראש ורואה אני בסימן שי"ח בהגהת כסא דהרסנא שגם הוא הקשה כן יעויין בדבריו שם.

ד. **א"ח** סימן קמ"ג דין ד'. אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאה מוציאין ס"ת אחר וכו' כן כתב הרא"ה בשו"ת בשמים ראש סימן רפ"א ושכן דעת כל רבותיו. אך בדיעבד יצא והביא ראיה ממגילה דתנן הקורא על פה לא יצא ואפ"ה אם השמיט בה הסופר תיבות יצא. ובהגהת כסא דהרסנא פתח בברוך שכיוון לדבריו והביא ראיה ממגילה וכו' ע"ש ומוכח דראיה זו ממגילה הביאה הוא ועתה ראה שבשו"ת הללו חדשות מעתה הביאה הרא"ה. והרי ראיה זו כתבה המרדכי פ' הקורא למפרע ממגילה לס"ת. אלא שהמרדכי סבר שאין להוציא ס"ת אחר ועיין מאי דכתיבנ' בעניותין בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן מ"ט על דברי הסמ"ג בזה ובקונט' חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות ע"ג בס"ד.

ה. **י"ד** סימן קי"ו. הרב טורי זהב הביא דין קציצת אילן מאכל. ובשו"ת בשמים ראש סימן של"ד התיר לקוץ אילן מאכל ע"י גוי כשצריך למקומו ע"ש. ואני הדל בספר הקטן חיים שאל ח"א סימן כ"ב הבאתי דברי הרא"ש בפסקיו פרק החובל שכתב ונראה דלצורך מקומו שרי ואנא נפשאי כתבית שם דדעת הרא"ש דלא נאסר אלא דרך השחתה ואמטו להכי סבר הרא"ש דלצורך מקומו שרי וכ"כ בתשובה בסימן הנז' וז"ל כי הרמב"ם אמר בה' מלכים דעיקר איסורו דוקא דרך השחתה ואפשר דצריך למקומו לא מקרי דרך השחתה עכ"ל הרי דהיתר צורך מקומו היינו משום שאינו דרך השחתה כמו שכתבתי

אני הדל. ואם תשובה זו היא מהרא"ש כי כן הוא מסתמא הבה נא אבא העי"ר דהכא כתבה בלשון אפשר ובפסקיו קא פסיק ותני וקאמר נראה דשרי ודוק.

ו. **א"ח** סימן תנ"ג דין א'. ושאר מיני קטניות וכו' ומותר לעשות מהם תבשיל. ומור"ם בהגה כתב ויש אוסרים וכו'. הרב מהר"ר יעב"ץ בספר מר וקציעה העיד שאביו הגאון מהר"ר צבי ז"ל היה מצטער מאד על חומרא זו דאתיא מינה חורבא ומכשול וכו' ואמר מר אי איישר חילי אבטליניה כמו שהבאתי קצור דבריו בספרי הקטן מחזיק ברכה. והאידנא חזה הוית בס' בשמים ראש סימן שמ"ח שכתב דקטניות בפסח שרי וחלילה לאסור דברים המותרים וכ"ש מפני העניים והמחמירים עתידין ליתן את הדין זהו תורף דבריו ובתשובה זו לא חתים שמה דמרא. אמנם באשכנז ופולין שקבלו עליהם זה כמה מאות שנים חומרא זו שהחמירו קצת גדולי ישראל ודאי אין להקל עליהם והמיקל הוא פורץ גדר. וגם הגאון מהר"ר צבי ז"ל אשר היה מצטער וקים ליה דהיה גורם לבוא לאיסור חמץ לא היקל ח"ו במה שקבלו כל הגלילות ההם וגדולי ישראל רבים ועצומים מאד שהיו מחזיקים בחומרא זו רק אמר אי איישר חילי אבטליניה. ברם מה שהיה הגאון מהר"ר אברהם ברודא מחמיר גם בקאפ"י שהחשיבו קטניות לדבר זה יסלח האדון כי הוא פרי עץ ואילן אשר בהינדיא ובמי"ריקא וזה שנים ראיתי האילן באמשטרדם בחצר גנת ביתן וכן היה בפי"זא ואין להחמיר בקאפי. ונראה ודאי דלא נעלם מעיני הגאון כי הוא פרי העץ. רק משום שאינו בנמצא ודלת העם לא ידעו ולא יבינו שהוא פרי עץ ויבואו להקל בקטניות ממש ולפרוץ גדר שגדרו הראשונים לכן היה מחמיר אף בקאפ"י. ומ"מ אם חרכו הקאפ"י קודם פסח יש להקל אפי' באשכנז וכן כתב הרב שבות יעקב ודלא כהרב. חק יוסף וכמ"ש בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף.

אמנם באורז נהגו בעה"ק ירושלם ת"ו מרבית הת"ח וירא ה' שלא לאוכלו בפסח שהעידו דהוה עובדא שבירורו האורז כמה פעמים ושוב אחר שבישלוהו נמצאת חטה ולכן נמנעו מלאכלו. אבל אין מוחין ביד האוכלים ובפרט כי בעה"ק הוא מזון העניים והתינוקות. וכן ראיתי להרב פרי חדש שכתב דגם בזמנו אירע מעשה דאחר שנבדק האורז ג' פעמים נמצא גרעין חטה ומהיום ההוא לא אכלוהו בפסח ע"ש. וכ"כ הרב מהר"י זיין בתשובותיו כ"י דירא שמים לא יאכל אורז מאחר שפשט איסורו בכמה קהלות והבאתיו בברכי יוסף ע"ש. ואני הצעיר כתבתי שם וכן נהגו שלמים וכן רבים וכונתי דיראי ה' נהגו כן במקומנו. אבל לא ידענו באנשי ספרד מאן נינהו. קהלות שאסרוהו לכל הקהל כמו שכתב הרב מהר"י זיין שפשט איסורו בכמה קהלות וגם לשון פשט איסורו הוא אגב שיטפא דלא מיבעיא לנו בני ספרד שאינן נוהגים במניע' הקטניו' ודאי זה שלא אוכלים

האורז הוא חומרא אלא אפילו לבני אשכנז ופולין מניעת הקטניות הוא חומרא דהלכה רווחת להתר ודוק.

ז. א"ח סימן תרע"ז דין ג' הגהה. אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק וכו' בתשו' בשמים ראש סימן גש"ם כתב דרבינו משולם הדליק חנוכה בבית גוי ולא סמך על ביתו ופירש בעל התשובה טעמו משום חשדא וחיבוב מצוה ע"ש. ולא היה צריך לזה כי אם האדם רוצה לעשות המצוה בעצמו ואינו רוצה לצאת בהדי אחריני מי יאמר לו לא תקיים המצוה בעצמך. וכן בנר חנוכה אף שמדליקין בתוך ביתו הוא אינו רוצה לצאת בהדלקתן ורוצה להדליק בעצמו על דרך שאמרו מצוה בו יותר מבשלוחו וכאשר כתבתי אני ההדיוט בספר הקטן ברכי יוסף על זה ושם דקדקתי על מרן שחלק על הרב תרומת הדשן עש"ב וכן כתב מהר"יל דכיון דאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו שפיר דמי ושם על ברכי הבאתי דברי האחרונים. ולכל הדברות רבינו משולם סבר שלא כדעת מרן וכן סבר בעל התשובה. ומשמע מדברי תשובה זו דמשום חשדא מדליק ומברך ואין זה ענין למאי דמשמע מהר"ן פ' במה מדליקין דחצר שיש לו שני פתחים אינו מברך אלא על האחד ולא על השנית כיון דאינו מדליק אלא משום חשדא כאשר יתבאר למעיין ממה שכתבתי אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף י"ד סימן י"ג ע"ש באורך. ועיין שם בשו"ת בשמים ראש סימן רפ"ג ומה שרמזתי לעיל בסימן זה אות ב' ודוק דיש לצדד.

ח. י"ד סימן של"ו. בספרי הקטן ברכי יוסף אות ו' הבאתי קושית הגאון החסיד מהר"ר אלעזר מקראקא בדין הרופא ששגג גולה דתנן יצא הרב הרודה את תלמידו וכו' ואני בעניי תירצתי וחילקתי בין הנושאים ע"ש באורך. ועתה ראיתי בתשובות בשמים ראש סימן שפ"ו שהקשה קושית הגאון מהר"ר אלעזר הנזכר ויישב הדברים תחילת דיבר על דרך שכתבתי בעניותי ואתה תחזה מה שכתב בתשובה הנז' ומה שהוסיף לחלק בין רופא לאומן וראה בעיניך מה שכתבתי אני הדל דברופא עצמו' יש לחלק ויש פנים מסבירות למה שכתבתי. וגם הרשב"ץ בח"ג סימן פ"ב חילק בין רופא לאומן והבאתיו שם. ולכל הדברות אפשר דבמציאות שכתבתי שידע הרופא שלא הכיר החולי ולא התבונן ונתן לו סמים שהיו סיבה להמיתו ופשע דהיה בידו להתבונן ולמידק מודו הרבנים הנז' וזה אני כותב בעטי"ו של נח"ץ והמעיין אל יהי דן נח"ץ כמתישב בדבר ודוק.

ט. י"ד סימן שצ"ז. בספר הקטן ברכי יוסף הבאתי להקת. רבנן בתראי דסברי דבספק שמועה אם הוא בתוך שלשים חייב באבילות. ועוד הבאתי איזה אחרונים דפטרי וכתבתי דהלכה כדברי המיקל ע"ש באורך. ובשו"ת בשמים ראש סימן שפ"ה תשובת הרא"ש דחתים עלה פסק להקל ופטור מהאבילות וע"ש טעמו והוא נגד כמה אחרונים

כאשר עיניך תחזינה בספרי הקטן ברכי יוסף שם הולך ומזכיר ארבעה עשר אחרונים שחייבו והם גדולי ישראל ע"ש.

יו"ד. א"ה סימן ה'. דין י"ד הגהה. נותנו לגוי אחר לסרס וכו' כתבו האחרוני' דאפילו הוא שלוחו דאין שליחות לגוי ואני בעניי כתבתי בברכי יוסף סימן זה ובקונטריס יעיר אזן מערכת האלף אות נ"ה דמסוגית ע"ז דף ג"ן דאמרו. התם דכי פלחי ישראל לעגל שליחותייהו עבדי אין ראיה כמו שחשבו קצת אחרוני' דאין הכונה מדין שליחות רק הוא לשון מושאל וכל תורפו לומר דכיון דפלחו לעגל א"כ ניחא להו ולא אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"ש. והשתא מטו לידאי ס' חדש בשמים ראש שמו ואחזה אנכי בסימן ש"מ דתרגמא להך סוגיא דע"ז כדאמרן. עלץ לבי ודוק.

י"ד. א"ה סימן י"א דין א'. כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל וכו' בספרי הקטן ברכי יוסף הבאתי מה שנסתפק הרב מהר"א ששון סימן קצ"ז בבועל שני דמאחר דנאסרה לבעל בראשון והשני לא גרם לאוסרה לבעל א"כ נימא דמותרת לבועל ומה שהקשו עליו מסוגית סנהדרין דף מ"א ורצו לדחותה ואני הצעיר דחיתי לתירוצם. ותו הוינן בהני תרי שינויי דמשני הש"ס פ"ק דכתובות התם אונס הוה ואי בעית אימא גט כריתות וכו' וכתבנו דלא פליגי ע"ש באורך. ובצפייתנו צפינו בשו"ת בשמים ראש חדשות מעתה סימן רפ"ב כתב דאסורה לבועל שני והשואל הביא דסנהדרין דף מ"א ודחי דבעי לאוקומה ככ"ע והרא"ש דחה דבריו וכתב דתרי שינויי דפ"ק דכתובות לא פליגי לדינא רק דשינויא דאי בעית אימא גט כריתות קשה ליה בשינויא דאונס דדהע"ה שוייה ליה אונס דודאי לא נחשד דהע"ה לבא עליה לאונסה. ואין זה לבועל שני דס"ס אסרה על בעלה גם הוא במעשהו ויש מועל אחר מועל באשה עכ"ד.

הראת לדעת דמוכח דראית סוגית סנהדרין טובה תוכ"חת ואין לדחות כדדחו לה האחרונים. והתרי שינויי דפ"ק דכתובות לא פליגי ודין בועל שני כמ"ש הרב מהר"א ששון ז"להה דהיא אסורה לו. ודוק היטב.

י"ב. הרב הגדול מהר"ם ן' חביב בתשובה כי באה בספר גנת ורדים א"ח כלל ב' סימן ט"ז חקר לפי מ"ש רבינו בחיי דמשי לא היה במשכן דיוצא מריר תולעת א"כ איך צובעין תכלת בדם חלזון שהוא טמא. ואני השפל בנחל קדומים פ' תרומ' כתבתי בזה ושם נאמר דיש לצדד עוד. והאמת כי בלקוטי כתבתי דמי הגיד להרב ז"ל שהוא טמא. והן עתה ראיתי בשו"ת בשמים ראש סימן רמ"ד ונראה משם שהוא טהור שכתב שם שנמצא דג ירוק ויש לו סנפיר וקשקשת ונפל בגד ברוטב ומראהו כרקיע ושאלו אם הוא חלזון וכו'

והשיב שדמו אינו מובלע ואינו חלזון וכו' ע"ש ומזה מוכח דפשיטא להו דחלזון טהור דאם הוא טמא הי"ל להכריח מזה שאינו חלזון ודוק הטב.

הן בעודני קורא דרך עראי בספר בשמים ראש הנזכר אחרי כתבי קצת פרטים שכתבתי לעיל שמעתי שיש מפקפקים בספר הזה כמו שכתבתי בקונטריס ועד לחכמים ריש מערכת בי"ת והנה צו"רף כי הספר הנזכר שאול הוא אתי לכן עמד קנה במקומו לעת הלום וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כי"ר.

סימן י

ראשי שורו"ת. בקריאת עשרת הדברות:

הנה בריש א"ח כתוב בהגה ודוקא יחיד מותר לומר עשרת הדברות אבל אסור לאומרם בצבור וכו' והכי אתמר בבבלי וירושלמי פ"ק דברכות דביטלום מפני תרעומת המינים וכתב מרן בב"י דה"ד בצבור אבל ביחיד שרי. ובאמת דיש לתמוה על הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וראב"ן ורבינו ירוחם ושאר פוסקי הלכות דהשמיטוה. וביותר קשה על הרמב"ם שכתב בפירוש המשנה פ"ה דתמיד שהוא כתבה בהלכות שחיבר מהירושלמי ולבסוף מאי סבר דהשמיטה בחיבור. ומ"ש הרב בכור שור דף ק"ח ע"ב דהשמיטוה דהאידנא ליכא מינים ועלתה על דעתו להתיר לולי דמסתפי מהרשב"א ז"ל ע"ש באורך. אינו מתישב היטב דס"ס הו"ל להרי"ף והרא"ש להביא מאי דאתמר בגמ' ולומר דהאידנא ליכא מינים ואין לחוש. ותו דכיון דחזינן דכמה אמוראי בעו למקבעא והדור מפני המינים. והשתא ליכא טענת המינים והו"ל לומר דצריך למקבעינהו. וכן יש להעיר על הרמב"ם ז"ל. ומה שהביא הרב הנז' מפ' מקום שנהגו דף נ"ו על ברוך שכמ"לו דהתקינו שיאמרו בקול רם מפני תרעומת המינים ובנהרדעא דליכא מינים אומרים בחשאי ואנן השתא נהגינן כנהרדעא. יש לדחות דשאני התם דמפורש בגמ' דבאתרא דליכא אומרים בחשאי. והשתא המנהג לומר בחשאי. אבל הכא דאתמר בש"ס דבטלום ותו לא והמנהג שאין אומרים עשרת הדברות. מנ"ל לעשות חדשות ולקובעם והו"ל לפוסקים לכתוב דאין לאומרם.

ומאי דמסיק הרב הנז' לחלק בין מינים דהכא למינים דהתם לישב בעד הרשב"א דמינים דהכא כמו צדוקים וכו' ע"ש. יש להרגיש דהעלים עין דרש"י פירש בשמעתין המינים עובדי ע"ז. והו"ל להרב להזכיר פירש"י מיהא.

ולענין הלכה אע"ג דמהרש"ל בתשובה סימן ס"ד הנהיג בבית הכנסת שלו לקרותם קודם ב"ש ודעתו דמה שביטלום היה בק"ש כמו שפירש"י אין לסמוך על זה חדא דפשט הש"ס

שלא לאומרם בצבור לגמרי דהנך אמוראי דבעי למקבעינהו ואמרו להם כבר בטלום היה להם לומר דלקבעינהו קודם ב"ש או אחר תפלת י"ח בסדר גמר התפלה ואמאי בטלום לגמרי ואף שיש לדחות נראין הדברים דבטלום לגמרי ותו דמהרש"בא משמע דאין לצבור לאומרם כלל כמ"ש האחרונים. והגם דהפוסקים השמיטוה לא שבקינן מאי דפשיט' לן בדעת הרשב"א משום סתמות הפוסקי' אשר סתמו ואנחנו לא נדע טעמם. והנה דעת הטור ומרן ומור"ם ודעמיהו דשרי לאומרם ביחיד. ואני בעניי כתבתי בספר הקטן מחב"ר דמשמע דהאר"י ז"ל סבר דאין לאומרם אפילו ביחיד ע"ש וכן כתב הרב כנה"ג דהמנהג שלא לאומרם בין בצבור בין ביחיד. ומיהו אפשר דקפידת האר"י זצ"ל היינו קודם תפלה דדמי למה שביטלום שהיו רוצים לקבעם בתפלה. אבל אחר תפלה אם באמצע קביעות לימודו יקראם ש"ד.

סימן יא

במה שקמים בקריאת עשרת הדברות בס"ת.

שאלה בכמה מקומות נהגו העם לקום כשקורין עשרת הדברות בס"ת בפ' יתרו ובשבועות ופ' ואתחנן. ויש שערערו על זה דמוכח בש"ס דאין לעשות הפרש בין עשרת הדברות לשאר התורה וכמ"ש בש"ס דבטלו קריאתן מפני תרעומת המינין יורינו המורה ושכמ"ה.

תשובה נראה דלא דמי דתרעומת המינין הוא כמ"ש בירושלמי פ"ק דברכות שלא יאמרו אלו לבדם ניתנו למשה בסיני ורש"י הוסיף לבאר בבבלי פ"ק דברכות שלא יאמרו עמי הארץ אין שאר תורה אמת ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הב"ה ושמעו מפיו בסיני עכ"ל. וא"כ הכא שקורין בס"ת כל התורה מידי שבת בשבתו וגם ביום זה שהם קורין עשרת הדברות קורים איזה חלק מהתורה בס"ת לית לן בה דמוכח דהכל אמת אלא שהם עומדים בהם להיות שהם יסוד התורה ונכתבו בלוחות ואמרם הב"ה לכל ישראל ויחרד כל העם באמירת הקב"ה אותם ורוצים לעשות איזה זכר לקום באמירתן. ובזה לא יש קפידא. והוחזקו במנהג זה כמה שנים כידוע ומעין דוגמא כתב הרב מטה יהודה סוף ס"ק ה' על מ"ש הרב בית יעקב ע"ש.

ונראה דמאחר שנהגו העם כן לקום כלם בעשרת הדברות נראה שחייבים הכל לעמוד ואין לשום אחד לישאר יושב דגם שאינו מן הדין לקום עתה שנהגו כל הקהל בזה נעשה חיוב על הכל ואם לאו ח"ו בעיני ההמון נראה כמזלזל. ועוד דאמרו לא ישב בין העומדים

ומזה קרא תגר הרב כנה"ג א"ה סימן ס"ב בראשו על היושבים בעת ז' ברכות דכיון דנהגו לעמוד זה שיושב עובר על לא ישב בין העומדים ע"ש.

אכן לכאורה יש להעיר על זה ממ"ש במגילה דף כ"ב מאי טעמא דכ"ע נפול על אפייהו ורב לא נפיל ומשני דרב פשוט ידים ורגלים עביד ולא נפיל על אפיה דלא משני ממנהגיה וק' והא אמרינן לא יעמוד בין היושבים ולא ישב בין העומדים. והרב מהר"י חאגיז ז"ל בספר קרבן מנחה סימן ש"ץ תירץ דגברא רבה שאני ע"ש ולי ההדיוט אינו מחוור אך י"ל חדא כי נפול כ"ע אאפייהו לא מנכר כ"כ דרב לא נפיל דכלהו טרידי בנ"א ואינם מסתכלים בו ולאחר שסיימו ורואים דרב לא נפיל יאמרו דגם הוא נפל ומיהר לסיים. א"נ דכי אמרינן לא ישב בין העומדים וכו' היינו שלא יש לו טעם אבל הכא רב טעמא טעים דאיהו פשוט ידים ורגלים עביד ולא משני ממנהגיה. אבל בלי טעם אין לעמוד בין היושבים וכו' וא"כ בנ"ד שלא יש לו טעם לישב מחויב לעמוד על עמדו משום אל תשב בין העומדין ורב שאני דעביד פשוט ידים ורגלים ולא היה רוצה לשנות ממנהגו דהיה נראה בעיניו שאינו עושה נ"א כתקנה וכבר נודע דרב מחמיר מאד על עצמו. וזה אצלי טעם כעיקר. וכן לאידך שינויא דאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו וכו' הוא טעם ברור. ובכה"ג לא אתמר אל תעמוד בין היושבים ואל תשב בין העומדים.

סימן יב

בלשון הרב מג"א סימן א' אר"ש נתנה יבולה. אי אשם בעי ידיעה בתהילה.

הנה בקריאת פ' הקרבנות כתבו בשם מהרש"ל דאחר חטאת יאמר אם נתחייבתי חטאת יהי רצון וכו' והרב מגן אברהם ריש א"ח כתב על זה וז"ל וקשה לי שהרי תלמוד ערוך הוא בשבת דף ע"ב דחטא' בעי ידיעה בתחילה וכו' וא"כ אין מועיל תנאי אם לא ידע שחטא לכן נ"ל לנהוג דאחר פ' האשם יאמר רבש"ע אם נתחייבתי אשם יה"ר וכו' דאשם לא בעי ידיעה בתחילה אבל אחר חטאת לא יאמר כלום ובהכי מתיישב דעת הטור ע"פ ההלכה עכ"ל.

וכבר תמהו עליו שלמים וכן רבים דהרי כתב הרמב"ם פ"ט משגגות דין י' דאשם ודאי בעי ידיעה בתחיל' והוא הפך הרב מגן אברהם דקפסיק ותני בפשיטו' אשם לא בעי ידיעה בתחילה ואיך העלים עין מאבי התעודה הרמב"ם שפסק איפכא.

איברא דדברי הרמב"ם לפום ריהטא צריכין למודע"י מנא ליה דאשם בעי ידיעה בתחילה. ומרן בכסף משנה את מקורו הערה ואייתי ממ"ש רש"י בשבת דף ע"א דהא

מילתא פלוגתא דרבי עקיבא ור' טרפון בכריתות דף כ"ב ופסק הרמב"ם כרבי עקיבא דבעי אשם ידיעה בתחילה עד כאן דברי מרן ז"ל.

וזו אחת מן ההלכות הקשות והתימא על מרן אשר לא זכר תברא בצידיה כי התוס' שם דחו דברי רש"י מסיפא דמתני' דתנן מודה ר' עקיבא לרבי טרפון במעילה מועטת שמביא מעילתו ומביא אשם ומתנה דאם ישאר בספק הוא אשם תלוי ואם יוודע יהיה אשם ודאי אלמא ר' עקיבא סבר דלא בעי ידיעה בתחילה ועוד זאת יתירה דמפרש שם בש"ס אמר רבא מדברי שניהם נלמד אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה ופירש רש"י גופיה שם מדברי שניהם ר"ט ורבי עקיבא דמודו במעילה מועטת וכו'. ובאמת פליאה נשגבה על רש"י ואיך מרן נתפייס במ"ש רש"י בשבת וכתב דהרמב"ם פסק כר' עקיבא והתלמוד קרי בחיל דר' עקיבא סבר דלא בעי ידיעה בתחילה.

וכשאני לעצמי אשומם כשעה איך רש"י ז"ל אמר מר כי הני מילי נגד המשנה גופא והגמ' שם והפך מ"ש הוא עצמו שם ואחשבה לדעת ולתור איזה ישוב בשגם הוא בצ"ר מתוך הדחק. ואפשר לבא לכלל ישוב דודאי לא נעלם מרש"י ז"ל מאי דאמר רבא מדברי שניהם נלמד דלא בעי ידיעה בתחילה אמנם רש"י ז"ל ראתה עינו דעולא קאמר שם בשבת דף ע"א למ"ד אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה. ובדף ע"ב אמר רב דימי למ"ד אשם ודאי בעי ידיעה בתחילה אלמא עולא ורב דימי סברי דהויא פלוגתא אי אשם בעי ידיעה בתחילה אי לא ולא אשכחן מאן דסבר דאשם בעי ידיעה ולכן שפר קדמיה דרש"י לומר דהני אמוראי סברי דלא כרבא ומפרשי דהוי פלוגתא דרבי עקיבא ורבי טרפון ומאי דקאמר בסיפא דמתני' דמודה רבי עקיבא במעילה מועטת לדבריו דר' טרפון קאמר וליה לא ס"ל. והיינו דקאמר רש"י פלוגתא דר' עקיבא ורבי טרפון כלומר לדעת עולא דבגויה קמשתעי ורב דימי דבסמוך. אמנם ידע רש"י דלרבא ליכא פלוגתא וגם לרבי עקיבא לא בעי ידיעה אשם ודאי.

א"נ אפשר לומר וכבר דרך דרך זו הרב מגיני שלמה דמאי דקאמר רבי עקיבא ברישא כך קבל מרבו והיינו דאשם בעי ידיעה בתחילה ושוב רבי עקיבא עצמו מדעתו הכריע כרבי טרפון דלא בעי אשם ידיעה בתחילה והוא ז"ל האריך והביא מעין דוגמא ולא נפלאת היא דרך זו עש"ב. ואני בעניי ארחיב קצת כי הנה ברישא תנן התם בכריתות דף כ"ב רבי עקיבא מחייב על ספק מעילה אשם תלוי וחכמים פוטרים ומודה רבי עקיבא שאינו מביא את מעילתו עד שיתודע לו שיביא עמו אשם ודאי אר"ט וכו' וקשה דלשון זה מורה ובא דאשם ודאי בעי ידיעה בתחילה דאי לא הו"לל ומודה רבי עקיבא שאינו מביא מעילתו עד שיביא עמה אשם ודאי ומדקאמר עד שיתודע לו שיביא אשם מוכח

דאשם בעי ידיעה בתחילה ולהכי סבר רש"י כי היכי דלא תקשי רישא אסיפא דבהדיא קאמר דמתנה במעילה מועטת דאשם לא בעי ידיעה בתחילה. הא דידיה הא דרביה דלשון ראשון סביר וקביל מרביה והדר הכריע מדעתו הרחבה במעילה מועטת כר"ט. וסבר רש"י דהיינו דדייק רבא בלישניה דהא פריך הש"ס כי מתידע ליה בעי לאתויי אשם ודאי ומשני אמר רבא מדברי שניה' נלמד אשם ודאי לא בעי ידיעה לכתחילה. ויש להרגיש דכי פריך ס"ס כי מתידע ליה בעי לאתויי אשם ודאי הו"לל אמר רבא סברי אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה. אמנם רבא בחכמתו רמז דמדברי שניהם דהיינו ר"ט ור' עקיבא אחר שהכריע במעילה מועטת כר' טרפון והיינו מדברי שניהם כלומר מהויכוח של שניהם לאפוקי הרישא דנראה שהם דברי ר' עקיבא שקבל מרבו. ובס' מגיני שלמה האריך ע"ש:

והאלהים אנה לידי ונזדמנה לי שיטת הר"ן לשבת כ"י לשעה וראיתי לו ז"ל שהביא פירש"י דהוי פלוגתא דרבי עקיבא ור' טרפון וכתב וז"ל ואינו מחוור דהא מוכח התם דרבי עקיבא נמי לא בעי ידיעה בתחילה דהא א"ל ר' עקיבא לר' טרפון נראין דבריך במעילה מעוטה כלומר שהוא מביאה עכשיו בענין שלא יצטרך להביא אשם אחר כשיודע לו. ועוד דאמר התם בגמ' מדברי כלם נלמוד אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה. אלא רבי יוסי הוא דבעי ידיעה בתחילה באשם ודאי דגרסינן סתם שתי חתיכות אחת של קדש וא' של חולין ובא אחד ואכל את הראשונה והשני אכל את השניה זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי דברי רבי עקיבא ור"ש אומר ב' מביאים אשם א' ורבי יוסי פליג עלייהו אין שנים מביאים אשם אחד ואקשי' ר' יוסי היינו ת"ק ופרקי' איכא בינייהו אם ירצה כלומר דת"ק סבר זה מביא אשם תלוי אם ירצה וזה ג"כ וה"ה דאפשר לשניהם באשם אחד ויתנו שניהם זה אומר אם אני מעלתי זה אשמי וכו' וכן האחר דס"ל לרבי עקיבא ולר"ש דאשם ודאי לא בעי ידיעה ור' יוסי פליג עלייהו דכל א' יביא אשם ודאי לכשיודע לו חטאו משום דבעי ידיעה בתחילה באשם ודאי כי היכי דבעינן בחטאת עכ"ל. ומ"ש דאמרו בגמ' מדברי כלם נלמוד אשם ודאי לא בעי ידיעה. בנסחת רש"י שם והתוס' בשבת היא מדברי שניהם נלמד וכו' כנסחתנו. גם מ"ש ואקשי' ר' יוסי היינו ת"ק ופרקינן איכא בינייהו אם ירצה ועל זה פירש כלומר דת"ק וכו' האי קושיא והאי פירוקא ליתנהו בש"ס בנסחא דקמן והיה אפשר לומר דכונת הר"ן שיש להקשות ולתרץ כן ולא שהם דברי הגמרא אבל אין לשונו מורה כן. ומ"ש ורבי יוסי סבר דכל א' יביא אשם ודאי לכשיודע לו. אין הלשון כל כך מדוקדק כמבואר:

ומ"ש דרבי יוסי הוא דסבר דאשם ודאי בעי ידיעה כן כתב הרז"ה בס' המאור שם פ' כלל גדול ומייתי לה נמי מהא דא"ר יוסי אין שנים מביאין אשם א' דטעמו דבעי אשם ידיעה בתחילה כחטאת ע"ש:

הגם הלום ראיתי להרב המאירי ז"ל בפסקי שבת הנדפסימן מחדש שכתב שם דגדולי הרבנים הביאוה מפלוגתא דרבי עקיבא ורבי טרפון וכתב וז"ל ופירשו בה גדולי הרבנים שלדעת ר' עקיבא צריך ידיעה בתחילה הואיל ואמר שאין מביא מעילתו עד שיתודע לו ואין זה כלום שהרי בהדיא אמרו שם מדברי שניהם נלמוד אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה הואיל ואף רבי עקיבא מודה לו מיהא במעילה מועטת. ואם כן עדיין צריך לברר בעל סברא זו שהזכרנו ר"ל שיהא טעון ידיעה בתחילה ומגדולי קדמונינו שבנרבונה פירשו שהוא רבי יוסי והביאוה ממ"ש שם הרי שהיו לפניו שתי חתיכות א' של קודש וא' של חולין ושאר בני אדם עומדים שם אכל ראשון אחת ושני אחרת א"ר עקיבא שניהם מביאין אשם תלוי וחכמים אומרים מביאים אשם ודאי שהרי א' מהם אכל של קדש ודאי ורבי יוסי אומר אין שניהם מביאים אשם ודאי ופירשו שטעמו של רבי יוסי מפני שאין אשם ודאי בלא ידיעה ואף זו אינה ראיה שהרי רבי עקיבא אינו מטעין ידיעה בתחילה ואפ"ה אמר שניהם מביאין אשם תלוי ואף אשם ודאי אלא שעיקר הדברי' להביאה ממ"ש שם פ' המביא אשם תלוי רבי אליעזר אומר מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום וכו' וחכ"א אין מביאים אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כלומר הא בספק מעילות לא הואיל ואין זדונם כרת אלא כשיודע לו יביא אשם ודאי ואינו מביאו ליפטר בו לכשיודע לו שצריך הוא ידיעה בתחילה וכן אמרו שם חייבי חטאות ואשמו' ודאין שעבר עליהם יה"כ חייבים וכו' וחייבי אשמות תלויים פטורים בא על ידו ספק עבירה ביה"כ וכו' פטור והואיל ואמר פטור אלמא צריך ידיעה בתחילה וכן (כצ"ל) ראיה וכו' וחכמים פוטרים שעיקר מה שהם פוטרין מפני שמצריכים ידיעה בתחילה. ומ"מ יש לפקפק בכלם שהרי אנו פוסקין שא"צ ידיעה בתחילה ואנו פוסקים בכל אלו דפטור וכן בענין מעילה שאינו חייב בכלום ובפירושים ישנים מגדולי הרבנים מצאתי שהאומר שצריך ידיעה בתחילה לא נתפרש מי הוא אלא ה"ק אי איכא מאן דבעי ידיעה ונראים הדברים עכ"ל,

ויש להרגיש על הרב ז"ל שבכל מקום מזכיר דעת הרמב"ם ומכנהו גדולי המחברי' ולא זז מחבבו עד אשר צדיק עת"ק בחיבורו כל דברי הרמב"ם בפי' המשנה כידוע למי שראה ספריו והמה בכתובי"ם. ואיך הכא בפשיטות כתב דקי"ל ואנו פוסקים שא"צ ידיעה בתחילה והרמב"ם בחיבורו פוסק להפך דצריך ידיעה בתחילה כחטא' כאשם ולפחות

הו"ל להזכיר דעתו ולחלוק עליו. ומ"ש בלשון המשנה דפ' דם שחיטה וחכמים אומרים מביאים אשם ודאי וכו' פירוש דשניהם מביאים אשם ויתנו כמבואר ובנסחתנו ר"ש אומר שניהם מביאין אשם אחד וכן היא גירסת הר"ן כמש"ל וכן נראה שהיא גירס' רש"י. ומה שדחה הרב ראיה זו מר"ע אינה דחיה דר"ע אם ירצה קאמר ואה"נ דסבר כר"ש דאם ירצו שניהם מביאים אשם אחד וכמ"ש הר"ן וכ"ש לפי הנראה מדבריו דהכי הוה גריס בגמ' וכמש"ל. ותו דרבי עקיבא דינא קמשתעי דזה מביא א"ת וזה מביא א"ת ובתקנתא לא אירי ור"ש אירי בתקנתא דידהו דשנים יכולים להביא אשם ולהתנו' ומ"ש הרב ז"ל דעיקר הדברים להביא ממ"ש רבנן דאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת וכו' ושוב פקפק גם בזו. באמת אעיקרא דדינא פרכא דאין ראיה כלל מזה והדבר פשוט דהא ילפי לה מג"ש דמצות מצות וכו' וכמו שהאריכו בש"ס שם בכריתות דף כ"ב ע"ב. ומצו סברי רבנן דאשם לא בעי ידיעה בתחילה ואין זה תלוי בזה. ומאי דמסיק הרב מפירושים ישנים מגדולי הרבנים (נראה שהוא מהדורא קמא דרש"י) דלא נתברר מאן דסבר דאשם בעי ידיעה אלא ה"ק אי איכא מאן דסבר וכו' הדבר קשה לומר כן כמ"ש בפשיטות רב דימי למ"ד אשם ודאי בעי ידיעה בתחילה דאין סברא זו רק הכונה אי איכא מאן דסבר ולומר דהש"ס מספקא ליה אי הוי פלוגתא אי לאו והם דברים רחוקים אי מצד הלשון ואי מצד הענין דאי הש"ס לא ידע מאן דסבר הכי הרי אמרו אפושי פלוגתא לא מפשינן ונימא דאין סברא זו בעולם.

ומהרש"ל ז"ל בספר חכמת שלמה כתב שם בשבת וז"ל יש מפרשי' דמאן דפליג התם הוא ר' יוסי דס"ל התם דלית ליה תנאי בקרבנות וליתא דשמא דוקא שנים שיביאו קרבן א' בתנאי לית ליה אבל אחד מביא קרבן בתנאי וכן מוכח מדר' גופי' שם שיש לחלק בהאי גונא ואולי האמוראים מצאו מ"ד להפך בתוספתא עכ"ל ואפ' דהרב ז"ל במ"ש יש מפרשים כיוין על הרז"ה בספר המאור שכתב כן. וק"ק שדוחה דבריו באדרע וחיל והוא עצמו אפיק לה בלשון שמא. וכל כי הא דאנן לא ידעינן מאן ניהו מר דסבר אשם בעי ידיעה ואשכחן דרבי יוסי לית ליה תנאה בקרבנות שפיר נאה לומר דהש"ס קים ליה דרבי יוסי בעי ידיעה באשם נמי. ולא לתלות דאמוראי הם מצאו מ"ד להפך. ומאי דמוכח מדר' גופיה וכו' לכאורה נראה דכונתו דמדרבי יוסי גופיה מוכח כן מדקאמר אין שנים מביאין אשם אחד והו"ל אין תנאי בקרבנות סתם ומדנקט אין שנים משמע דדוקא שנים אבל אחד יכול להביא ולהתנות. ואם זה כונתו אינה הוכחה דרבי יוסי נקט לישנא דר"ש דאמר שניהן מביאין אשם אחד ועלה קאמר ר' יוסי אין שנים מביאין אשם אחד.

וחזה הוית להגאון הרב שמלה חדשה בבכור שור דף קי"א שהשיג על מהרש"ל דהרי אמרו בכריתות דף ז' דרבי יוסי אית ליה תנאי אף בשנים דלאו על חטא אך על חטא ה"ט דלית ליה תנאי משום דבעי ידיעה וא"כ כיון דסבר רבי יוסי דגם באשם אין שנים מביאין ש"מ משום דאשם בעי ידיעה וכו' עכ"ד. ובספר משנה לחם להרב יחיאל מיכל בשיטתו לכריתות יצא לישע מהרש"ל וכתב דצ"ל בסוף דבריו וכן מוכח מדר' עקיבא גופיה שם שיש לחלק בהאי גונא וכונתו דתנן פ' דם שחיטה חתיכה של קדש וחתיכה של חולין אכל אחת מהן ובא אחר ואכל השניה זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי דברי רבי עקיבא דס"ל דיש אשם תלוי בספק מעילות רש"א ב' מביאים אשם א' וכו' הנה רבי עקיבא ודאי ס"ל דאשם ודאי לא בעי ידיעה וכו' ואפ"ה ס"ל אין ב' מביאין אשם א' לפ"ז ע"כ אף דא' יכול להביא בתנאי מ"מ שנים אינן יכולים להביא בתנאי לפ"ז גם לרבי יוסי ליכא לאוכוחי עכ"ל. וכבר כתבנו דהרב המאירי ז"ל גם כן הוכיח מרבי עקיבא ואינה הוכחה דרבי עקיבא דינא קאמר ולא מיירי בתקנתא ור' עקיבא אם ירצה קאמר וכמ"ש הר"ן ומה גם דנראה דהכי הוה גריס בגמרא כמש"ל. וק"ק על הרב תוספת י"ט פ"ח דזבחים משנה ב' שכתב דרבי עקיבא ורבי יוסי פליגי עליה דר"ש ע"ש. ומאי דפשיטא ליה למר קא מיבעיא לי דאין הוכחה דרבי עקיבא פליג על ר"ש דר"ע דינא קאמר ולא אייריי בתקנתא ע"ד שכתב הר"ן כמדובר

עוד כתב בספר משנה לחם הנזכר לישב סוגית פ"ק דכריתות דלא תקשי על הרב מהרש"ל קושית הרב בכור שור הנזכר וז"ל ואמינא להוכיח מסוגיא זו הפך הרב בכור שור דלדידיה תקשי אמאי פריך הש"ס דר"י אדר"י מסיפא דמתני' דם שחיטה ולא פריך מרישא מהא דאמרינן אין ב' מביאין אשם א' ודוחק לומר דמחטאת אחטאת פריך וכו' לכן נראה דעיקר הקושיא מחטאת דמאשם ליכא לאותוביה דהתוס' בזבחים דף ע"ה הקשו לר"ש דתתבטל מצות סמיכה ותירצו דכדי לפטור בקרבן א' יוכל להקריב בלי סמיכה וכו' דהנה רבי יוסי אית ליה אין אשם תלוי בספק מעילות כדמוכח פ' דם שחיטה וע"ש בפירוש המשנה להרמב"ם א"כ מאשם לא מצי להק' דר"י אר"י די"ל הא דס"ל לר' יוסי דאין ב' מתנדבים אשם א' היינו שלא לבטל סמיכה וגבי אשם ליתא לסברת התוס' דיבטל סמיכה לפטור בקרבן א' דר"י לית ליה אשם תלוי בספק מעילות ולכן כל כמה דלית ליה ידיעה ודאית פטורים משום קרבן א"כ יותר טוב להמתין אם יודע מי שאכל קדש ויביא קרבן ולא יבטל סמיכה אמנם מהא דאר"י אין ב' מביאין חטאת שפיר פריך דכדי שלא יביאו שניהם אשם תלוי יכולים להביא חטאת בשותפות בלי סמיכה א"כ מאשם ל"ק ואזדא לה הוכחת הרב עד כאן לשונו בקצור ע"ש באורך.

ומאי דקשיתיה דאמאי פריך על רבי יוסי מסיפא דמתני' ולא פריך מחלוקת אשם דהיא ראשונה כבר הוא עצמו כתב דניחא ליה למפרך מחלוק' חטאת דבגויה קמשתעי. ויש להוסיף דמשום דבעי לשנויי דשאני הכא דאינו בא על חטא ודייק לה מדר' יוסי דפ' דם שחיטה דקאמר כל חטאת שהיא באה על חטא אין שנים מביאין אותם אמטו להכי פריך נמי מחלוקת חטאת כלומר דסידרו בעלי הגמרא האי שקלא וטריא הכל בחלוקת חטאת. ומאי דבעי לתרוצי סוגיא במ"ש תוס' בזבחים דף ע"ה אני בעניי אומר מה זו סמיכה ואיכא לדיוקי טובא במרכבת המש"נה חדא דהרי כל דחיית רש"ל היא דאין שנים מביאין אשם אחד הא אחד מביא קרבן בתנאי וכפי דבריו דטעם רבי יוסי שלא לבטל סמיכה דדוקא כשפוטר בקרבן א' דאי לא מתנה היה צריך שתי קרבנות אז יכול להתנות ואין לחוש לסמיכה ורבי יוסי לא סבר דאיכא אשם תלוי בספק מעילות אם כן נסתרו דברי מהרש"ל שרבי יוסי סבר דא' מביא קרבן בתנאי דהא בעי סמיכה ואין לבטל סמיכה כי אם לפטור בקרבן א' ור' יוסי לית ליה אשם תלוי במעילה.

ותו הא דפשיטא ליה דר' יוסי לית ליה אשם תלוי במעילה אינו מוכרח. איברא דכך כתב הרמב"ם בפירוש המשנה שם. אמנם רש"י ורבינו עובדיא פירשו בדברי רבי יוסי אין שנים מביאין אשם אחד דלית ליה תנאי בקרבנות אלא אם כדברי חכמים שניהם פטורים אי כרבי עקיבא כל א' מביא אשם תלוי עכ"ל. ולימדונו רש"י ורבי' עובדיא דרבי יוסי אמרה אליבא דכ"ע אי לרבנן אי לרע"ק למר כדאית ליה ולמ"כאל. ולפ"ז נפל היסוד כי השתות יהרסון צדיק מה פעל והאמת הוא שאין הוכחה במתניתין ומתניתא והלכתא דרבי יוסי סבר דאין א"ת במעילה ויכולני לפת"ור כדעת רש"י ורבינו עובדיא דרבי יוסי אין לו עסק בזה ודבריו הם לכ"ע וא"כ מוכרח דטעם אין ב' מביאי' משום דאשם בעי ידיעה.

ועוד קשה על דבריו שהרי שם פ' דם שחיטה תנן חתיכה של חלב וחתיכה של קדש אכל את אחת מהן ואחר השניה זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי ר"ש אומר שניהם מביאים חטאת ואשם רבי יוסי אומר אין שניהם מביאין חטאת ואשם וכפי שיטתו דאשם לא בעי ידיעה וטעמא משום סמיכה הו"לל לרבי יוסי יביאו אשם ואשם תלוי ויאמר אם אני אכלתי חלב הרי אשמי אשם תלוי ואשם ודאי שלך על הקדש ואם אתה אכלת חלב אשם תלוי שלך ואשם ודאי שלי והיו מרויחין בזה דאם כל א' מביא אשם תלוי לכשיודע צריך להביא חטאת ואשם אחרים ועתה מרויחים אשם א' ובזה ליכא למיחש לסמיכה לדעתו ואשם ודאי לא בעי ידיעה.

וגם יש לפקפק על דבריו ז"ל דכי היכי דכתבו התוס' בזבחים דכדי לפטור בקרבן א' יכול להקריב בלי סמיכה ה"ה נימא דהכא דב' נלכדו בספק מעילה וליכא אשם תלוי הלא טוב שיביאו שניהם אשם ויתנו ולא לעכב כפרתן עד שיודע ויש צד לומר דהא עדיף ממ"ש התוס' דהתם משום דררא דממונא והכא משום דררא דאיסורא מיד ולא יהיו נשוא"י עון ואם התוס' אמרוה לפי ענינם ה"ה נימא במאי דקמן. ועוד מילתא בפומאי דזיל לאידך גיסא דאי מאי דלא פריך הש"ס מחלוק' אשם הראשונה מהאי טעמא דסמיכה א"כ מאי פריך מחטאת דהתם ב' מביאים אשם תלוי ויכולים להביא בלי סמיכה הלא זהו סברת ר"ש ואימא דר' יוסי פליג ומשום סמיכה ס"ל דלא יביאו חטאת בשותפו' באשם שלא לבטל מצות סמיכה וגבי יולדת שאני. וראיתי להרב הנז' דהעיר בזה וכתב דפשיטא לש"ס סברא זו דכתבו התוס' לר"ש ומשו"ה פריך. ועמו הסליחה דמאי פשיטות' דזה סברת ר"ש ובאיזה כח פריך ואימא דרבי יוסי פליג. ובשלמא אי אמרת דסבר הש"ס דבמעילה כל דהו מבטלין סמיכה ומשו"ה ליכא למימר דה"ט דרבי יוסי דאין ב' מביאים אשם וחטאת ניחא. והאי דפריך מחטאת ולא מאשם משום דבחטאת קאי. ותו דבעי לדיוקי מדברי רבי יוסי מחטאת כמש"ל. אמנם אי אמרת דה"ט דאשם משום סמיכה אימא דרבי יוסי פליג גם בחטאת מטעמא דסמיכה ופליג על ר"ש. ותו דאי מהרש"ל בהדר"ו וכ"ר מסוגית פ"ק הוה מייתי לה לכל הדברות ולכל האמירות.

והרב מהרש"א בחידושי הלכות בשבת שם כתב על דברי התוס' דר"ט ור"ע ס"ל דאשם לא בעי ידיעה בתחילה לאפוקי מחכמים דפוטרים במתני' מאשם תלוי במעילה דס"ל דאין א"ת אלא בדבר שזדונו כרת והיינו מ"ד אשם ודאי בעי ידיעה ומהרש"ל כתב דוחקים רבים ואולי נעלם ממנו מתניתין דהתם עכ"ל. והם דברי תימה דלדידיה לא על מהרש"ל תלונותיו לחוד אלא על רש"י ז"ל דח"ו נעלם ממנו מתני' דהתם דרבנן פליגי ורש"י כתב דהוא פלוגתא דרבי עקיבא ורבי טרפון והו"ל דהוי סברת רבנן. אמנם הגם שהרב המאירי חשב להביאה מדברי חכמים כבר הוא פקפק בה כמש"ל וכבר כתבנו בעניותנו לעיל דאין ראיה מהתם כלל ועמ"ש בספר משנה לחם ויש להשיב לא ע"ט האסף.

ואנכי חזון הרבתי להרב בכור שור שם בשבת שכתב וז"ל ומתוך מ"ש דרבי יוסי ס"ל דאשם ודאי בעי ידיעה יתבאר שזה טעם הרמב"ם שפסק כן פ"ט דשגגות מטעם דפסקינן בכל דוכתי הלכה כרבי יוסי מחביריו וכ"פ הרמב"ם באותו פלוגתא וכמ"ש בהליכות עולם דהלכה כוותיה אפילו נגד הקדמונים ודלא כמהרי"ק שם ועיין שיורי כנה"ג כללי התלמוד סימן א' עכ"ל. והרב ז"ל תפס בפשיטות דהלכה כר' יוסי מחביריו ורמז לשיורי

כנה"ג ולא זכר דבריו בכנה"ג כללי הגמרא אות ד' ששם הביא מערכה לקראת מערכה וכתב דהליכות עולם סובר דהלכה כרבי יוסי מחבירו ומ"ש הרב יבין שמועה דט"ס בה"ע וצ"ל מחבירו לא דק ע"ש. ודבר זה צריך ישוב וטעון לינה והרב יד מלאכי ארוכה לו עלתה והאר"ך הכהן להוכיח דהלכה כרבי יוסי מחבירו דוקא ולא מחבירו והביא בי"דו כמה דוכתי שפסק כן הרמב"ם ואני בעניי עמדתי קצת בזה וצדדתי דגם לנסחת הלכה כרבי יוסי מחבירו היינו דוקא חבירו ממש כגון ר"מ ורבי שמעון ורבי יהודה דהם חבירו ובעלי מחלוקתו אבל לא עם אחרים כמ"ש בקונטריס עין זוכר בס"ד. וגם לפ"ז במאי דקמן דרבי עקיבא ורבי טרפון פליגי וסברי דאשם לא בעי ידיעה בתחילה הו"ל להרמב"ם לפסוק כמותם נגד רבי יוסי.

אמנם נראה לישב דעת הרמב"ם דסבר הרמב"ם כמ"ש הרז"ה וחכמי נרבונה שהביא הרב המאירי ז"ל דמ"ד דאשם בעי ידיעה הוא רבי יוסי וכמו שנר' פשטא דשמעתתא דפ"ק דטעם רבי יוסי דאין שנים מביאין חטאת היינו משום דבעי ידיעה וה"ה דטעם רבי יוסי דאין שנים מביאין אשם משום דבעי ידיעה ובחדא מחתא מחתינהו דאין שנים מביאין חטאת ואשם אחד והכי קים ליה לש"ס והיינו דאמרי' פ' כלל גדול ולמ"ד אשם בעי ידיעה. והנה כתב הרמב"ם בפי' המשנה שם פ' דם שחיטה במשנת חתיכה של קדש וחתיכה של חלב אכל אחד וכו' וז"ל לא אמר רבי עקיבא כאן כלום לפי שדין זה הושוו דעתו ודעת חכמים לפי שחכמים חייבו אשם תלוי מחמת החלב לבדו וכו' ורבי יוסי הוא מאמר ת"ק שאין שנים מביאין חטאת בשותפות ואשם בשותפות וכן הלכה עכ"ל הראת לדעת דסבר הרמב"ם שדעת ת"ק הוא דעת רבי יוסי ואשמועינן דת"ק הוא רבי יוסי וכמ"ש בש"ס על חלוקה הקודמת הא קמ"ל דמאן ת"ק הוא ר' יוסי. וא"כ כאן שנה רבי סברת רבי יוסי בלשון ת"ק ומאחר שכן הלכה כת"ק ושפיר פסק הרמב"ם דאשם בעי ידיעה. וק' על הרב בכור שור דבא לידי מדה זו והוצרך לידחק ויקם על סלע מחלוקות דהלכה כרבי יוסי מחבירו ולא זכר דברי הרמב"ם עצמו שכתב דהם דברי ת"ק ואע"ג דבעלמא נימא דאין הלכה כרבי יוסי מחבירו הכא שאני דשנאו תנא בלשון תנא קמא לקבוע הלכה כמותו דהלכה כת"ק. ונמצא דמה שפקפק הרמב"ם דאשם בעי ידיעה בתחילה מבורר ומחוור ומה גם למ"ש הרב פני יהושע בשיטתו לשבת שם דרבנן דפליגי אר"ע ולית להו אשם תלוי במעילה מכח ג"ש ושאר לימודים ס"ל דאשם בעי ידיעה ע"ש באורך דלפ"ז נמי דעת שפתי הרמב"ם ברור מללו דפסק כרבנן דאין א"ת בספק מעילות מג"ש ומזה יוצא דאשם בעי ידיעה ומיהו צריך להתישב בזה.

אדהכי והכי דברי הרב מגן אברהם דקאמר בפשיטות דאשם לא בעי ידיעה קשים לשמוע. ועתה נדפס ס' דגול מרבבה על הש"ע מהגאון מהר"ר יחזקאל ז"ל וראיתי לו שכתב וז"ל מגן אברהם דאשם לא בעי ידיעה בתחילה כן הוא מפורש במס' כריתות דף כ"ב ע"ב אמר רבא מדברי שניהם נלמוד אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה ודברי הרמב"ם תמוהים ומ"ש הכ"מ שהוא מחלוקת ר"ט ורבי עקיבא נמשך אחר דברי רש"י והוא נגד דברי רבא ועיין בתוס' שבת דף ע"א והמג"א לתרץ דברי הטור בא ואין על הטור קושיא מדברי הרמב"ם דלא כאליה רבא שכתב שנעל' מהמג"א דברי הרמב"ם עכ"ל. ועם האדון הסליחה דהרי הרב מגן אברהם כתב לכן נ"ל לנהוג דאחר פ' האשם יאמר רבש"ע אם נתחייבתי אשם וכו' דאשם לא בעי ידיעה בתחילה וכו' ובהכי מתישב דעת הטור ע"פ ההלכה עכ"ל. עין רואה דכתב נ"ל לנהוג ולא אמרו לישוב דעת הטור לבד רק קפסיק ותני וקב"ע את קובעיה"ם לומר אחר פ' האשם דלא בעי ידיעה. וזוהי שקשה להכריע נגד הרמב"ם ולהנהיג הפך דבריו ומה גם דאינו מפורש דהטור חולק רק לפי מה שפירש הוא ז"ל. ולא מצא שום א' מהראשונים דפסק נגד הרמב"ם ז"ל דאפילו התוס' לא להלכה קיימי התם בשבת אלא שהקשו על רש"י במ"ש דר"ט ור"ע פליגי והרב מגן אברהם לא ראה להרב המאירי בפסקי שבת דעתה עלו כדפוס. ורבא דאמר מדברי שניהם נלמד לא אתא לפסוק הלכה רק לתרוצי מאי דפריך ס"ס כי מתידע ליה בעי לאתויי אשם ודאי. ועל הרוב נראה דלא זכר הרב מג"א דברי הרמב"ם שפסק להפך דאשם בעי ידיעה. דלכל הדברות לפחות הי"ל להזכיר שהרמב"ם פסק להפך. וגם הרב מטה יהודה תמה על הרב מג"א מדברי הרמב"ם אלא דמ"ש דקי"ל כרבי עקיבא נמשך אחר דברי מרן בכ"מ ונעלם ממנו סוגית כריתות דאמר רבא מדברי שניהם ר"ט ור' עקיבא דאשם לא בעי ידיעה ודברי התוס' בשבת דהשיגו על רש"י ככל הדברים אשר ראו עיניך. גם מ"ש דמהטור י"ד סימן ה') מוכח דאשם בעי ידיעה ע"ש הרואה יראה דאין משם ראיה ודוק הטב כי קצרתי.

סימן יג

שאלת ממני ידיד נפשי דהמנהג לקרות בס"ת כשחל ר"ח בשבת וביום השבת והוא כדעת הטור. אמנם הרמב"ם כתב דיקראו גם בשבת ובראשי חדשיכם. ומשמעתא דמגילה דף כ"ט דפריך למ"ד דפרשת שקלים צו את קרבני מאי שני האי ר"ח מוכח דבשבת ר"ח קורין כמו שקורין בחל ר"ח בחול צו את קרבני נא יאיר עיני בזה ושכמ"ה.

תשובה רחימא דנפשאי כן קרבו אלי אתוה"י כמה רברבין ותמהוהי. לכן שמח לבי לו הגדלת השמחה חד מאה בדשערוהי, ופי ולבי שוין פתחו בברכה בר"ך על ברכוה"י. יפוצו מעיינותיך חוצה ובאתרא דזקוקין משתמען מילוהי. וחיית ורבית שנים כתקנן זיווהי שנוה"י. אנכי הרואה חקירת חכם על קריאת שבת וכר"ח נהור ענני סגיאין מוהי. אשר תעלה מצודתי היום דק קנ"ה זה יימר למיעל קדמוהי.

שמענה ואתה דע לך דבמס' סופרים פרק טו"ב בפירושא אתמר כמנהגנו דבשבת ור"ח אחר שקרו ו' עולים בסדר היום יקרא ח' וביום השבת ובראשי חדשיכם ע"ש והוא כדברי הטור ולכאורה יקשה על הרמב"ם שכתב דיקראו בשבת ובראשי חדשכם והוא נגד מס' סופרים דמפורש שם שיקראו וביום השבת ובראשי חדשיכם. ולזה אפשר לומר דהרמב"ם במקומו היו קורין בשבת ר"ח ובראשי חדשיכם וכתב כמנהג מקומו. על דרך מאי דאמרינן בש"ס פ' בני העיר כמה זמני והאידנא נהוג עלמא הכי והכי. ואכתי לא איפרק דכיון דבמסכת סופרים אמרו דיקרא וביום השבת ובראשי חדשיכם הי"ל להרמב"ם לכתוב שיקראו וביום השבת ובראשי חדשיכם ויש שנהגו לקרות בשבת ובראשי חדשכם לבד ונפקא מינה לעיר חדשה שיקראו כמסכת סופרים ואמאי קא פסיק ותני שיקראו ובראשי חדשיכם לבד.

איכו השתא נבא העי"ר על אשר כתבת דמשמעתא דשילהי מגילה מוכח דיקראו גם בשבת כמעשהו בחול מצו את קרבני. ואומר דעין לו ראתה לגבר עמיתי הרב כמהר"ר אליהו ישראל ז"להה בספרו הנדפס מחדש וזה שמו אשר יקראו קול אליהו, ואת קולו שמענו בא"ח סימן ג'. עמד ע"ז דמסוגית מגילה דף כ"ט מוכח דצריך לקרות מפ' צו את בני ישראל דאתמר התם בשלמא למ"ד כי תשא היינו דשני האי ר"ח משאר ר"ח אלא למ"ד צו את קרבני מאי שני שני דאלו שאר ר"ח קרו שיתא בעניא דיומא וחד קרי בר"ח ואלו השתא כלהו בדר"ח הניחא וכו' וכתב הרב הנז' ז"ל מזה מתבאר דר"ח שחל בשבת מתחיל מפ' צו דאל"כ מאי פריך מה חילוק יש בין ר"ח אחר שח"ל בשבת לר"ח אדר שח"ל בשבת הרי החילוק מבואר דבר"ח אחר מתחיל וביום השבת או ובראשי חדשכם ואלו השתא דר"ח אדר הוא מתחיל מפ' צו דהוי שקלים לרב. ומה צורך לידחק דכלן קורין פ' צו וכו' והדבר צל"ת עכ"ל וק"ק עליו אמאי לא מייתי תניא דמסייע ליה והוא ריא"ז שכתב דבר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין ג' ס"ת בא' קורין ה' בני אדם בפרשת אותו שבת ובא' קורא הששי בענין ר"ח שהוא פרשת צו את בני ופ' וביום השבת ופ' ובראשי חדשכם ובג' קורא הז' פ' כי תשא עכ"ל הרי דכתב ריא"ז בפשיטות דבר"ח שחל בשבת קורין צו וביום השבת ובראשי חדשכם ובודאי דסמיך אהך שמעתא.

ותו ק"ק דאמאי הניח הדבר בצריך תלמוד והרי כתבו התוס' בפסחים דף מ' ע"ב דבכמה דברים אנו סומכין על פסיקתא או מסכת סופרים ומניחין התלמוד שלנו ע"ש וא"כ גם בזו נימא דהגם דבתלמודין מוכח דבשבת ור"ח קורין כחול סמכינן על מסכת סופרים כמ"ש התוס' בפסחים שהזכרתי וכ"כ בברכות דף י"ח והזכיר זה מרן בב"י א"ח סימן תכ"ה ע"ש. וק"ק על מרן בתשו' בס' אבקת רוכל סימן כ"ח שכתב הא דזמנין מניחין דברי התלמוד ועושים כספרים אחרים מדנפשיה וכתב ואעידה לי ב' עדים השמים כסאי ויחל עש"ב וק"ק שכבר מפורש בתוס' ובהגהת מרדכי פ' בני העיר שהביא הוא ז"ל בב"י סימן תכ"ה כמש"ל.

ועלה בדעתי לומר דטעמא דאזיל בתר מסכת סופרים ומניחין התלמוד שלנו היינו משום דכתב הרא"ש בהלכות ס"ת בענין פרשה פתוחה דמס' סופרים נתחברה בדורות אחרונים ולא הובא מדבריו בתלמוד. ואני בעניי כתבתי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תקפ"ב דמשמע קצת דמ"ס נתחברה בזמן הגאונים ע"ש וכיון דנתחברה אחר התלמוד משו"ה סמכינן אמ"ס ושבקינן תלמודין על דרך הלכה כבתראי אמנם הפסיקתא רבתי לא אתנו יודע אימתי נתחברה. ועמ"ש מרן בס' אבקת רוכל סימן הנז'.

ואולם אין אנו צריכים לכל זה כי אין ראיה משמעתא דמגילה לקרות בכל שבת שחל בו ר"ח מצו את בני ישראל כחול כי האף אמנם כשחל ר"ח בשבת קורא וביום השבת וא' באדר לרב מתחיל מצו אינו שינוי הניכר ולא חשיב ליה שינוי כיון דבפרשה זו עצמה קרו תמיד בכל ר"ח שח"ל בשבת אלו הפסוקים שמוסיף בשבת שקלי' לא חשיב שינוי. ואמטו להכי משני דהשתא כלהו בדר"ח והוי שינוי עצמי ניכר מאד. ותימא על הרב הנז' שכתב וז"ל ומה צורך לידחק דכלן קורין פ' צו וכו' דנראה מדבריו דשינוי תוספת פ' צו יותר נרגש וניכר משאם יעלו כל העולים פ' צו וכו' וכיוצא. ואין הדבר כן והוא דבר פשוט דטפי הכרא איכא בעולים יותר מקריאת פ' צו.

ומצאתי לחד מקמי"א הרב המאירי ז"ל בפסקי מגילה שכתב וז"ל גדולי המחברים למדו מסוגיא זו שבכל שבת שיארע בו ר"ח קורין בשניה מתחילת צו וביום השבת ובראשי חדשכם שאמר בה אלא למ"ד פ' צו מאי שני שני שבכל שבת שאירע בו ר"ח קורא מוביום השבת ושקלים קורא מצו אלא שאף בכל שבת קורא מפרשת צו ואין זה הכרח שמכל מקום הנכנסים חושבים שמתחלת הפרשה התחילו ואף אותה שעמדו שם הואיל ופרשה אחת אין כאן הוכחה עכ"ל. ויש קצת ט"ס וכצ"ל אלא למ"ד פ' צו מאי שני ולא קאמר שני שבכל שבת כצ"ל והנה עיניכם הרואות דהרב ז"ל קאמר דאין זה הכרח וכמ"ש בעניותנו. ומ"ש גדולי המחברים למדו מסוגיא זו. מודעת זאת דכאשר הרב המאירי

כותב גדולי המחברים כונתו על הרמב"ם וכמ"ש רבינו בצלאל בתשובתיו וכאשר ניכר לרגיל בדבריו ואולם הכא הרמב"ם בנסחא דקמן כתב דבשבת שחל ר"ח קורין ובראשי חדשכם. וכן משמע ממ"ש לקמן קורא ענין ראש חדש וכו'.

ואתה אנוש אלוף לראש בעיניך תביט מילי קטני אר"ש ארשת שפתי ישבחונך כי עמדת במקום שעמדו ראשונים ג) צ"ל ש"ע א ש"פ ואת אחרונים. וה' עמו ארכא בחיין יהיבת ליה רבות בשנים דשנים ורעננים. ותפארת בנים מרוב הוני"ם. כנפשך יקרה היא מפנינים. ונפש אדם מועט קטן שבקטנים. שש אנכי באהבתך ומתפאר בגוונים. חדאי נפשאי.

סימן יד

דיש משום בל תקיף. הקפות לס"ת בשמיני עצרת בח"ל לחוש את שתקיף.

הנה בעיר אחת מערי אדום נמצאו מיושבי א"י ודעתם לחזור ועמדו שני אנשים ועשו בבית המדרש הקפות לס"ת ביום שמיני עצרת כי הוא יום שמחת תורה להם כבני א"י. ואני בעניי אומר שלא נכון לעשות כן שעל ידי זה ידעו דלת העם כי יום ש"ת בח"ל אינו עיקר והעיקר שמיני עצרת דוקא והוא ש"ת בארץ ישראל ויבואו לזלזל בי"ט שני ח"ו כי רבו המון העם הן רבים עתה כי לא ידעו ולא יבינו לקרוא בספר כלל. וגם הן בעון מפקפקים בדברי רז"ל ואין ביד הגדולים למחות. ומחוט השערה הנקל להם להפיל קורה. ומי שדר והיה בערי אדום הכר יכירנו כי זה אמת קש"ט שנים עשר. ועתה שיתפרסם שבארץ ישראל יום ש"ת דח"ל אינו י"ט והוא אסרו חג לא יבצר אשר יקל ויזלזל בו ובעיני לא נכון לעשות כן. והטוב לאלו בני א"י שימתינו עד ליל ש"ת ויעשו הקפות מילתא דשוייא גם לבני א"י כי מצינו לרבינו האר"י ז"ל דהיה עושה הקפות בליל מוצאי ש"ת שהוא שמיני עצרת של ח"ל כמ"ש מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות ומצינו דאפי' בצנעא אסרו לעשות מלאכה בי"ט שני לבני א"י שדעתו לחזור כמ"ש' הרז"ה בספר המאור והאחרונים ודלא כמ"ש הרב ט"ז שהקל בצנעא וכמ"ש בבר"י בס"ד.

גם כתבו הרדב"ז בח"א סימן ע"ג והרב פר"ח סימן תצ"ו דבן א"י הנמצא בח"ל ודעתו לחזור בי"ט שני יתפלל של חול בצנעא וכתב הרב פרי חדש שיקום קצת קודם שיקומו הקהל להתפלל כדי שלא ירגישו בו. ואם כל זה הצניעות בדבר שבחובה להתפלל י"ח כדינו. ק"ו כי לא טוב עשו לעשות הקפות ביום שמיני עצרת בבית המדרש בפומבי אשר מזה יתפרסם להמון העם כי יום שמיני עצרת הוא יום ש"ת בא"י ואינם עושים בא"י י"ט כי אם יום אחד. ויבואו לזלזל בי"ט ב' דכיון שהדבר בפרהסיא ובבית המדרש ימצאון

שם עשרים בני אדם ויותר בערי אדום פקחים וחוקרים ויש בהמון שאינם חזקים כ"כ בדברי רז"ל כמפורסם ועל הרוב יבואו לזלזל בי"ט שני.

ומי זה אמר להני אינשי דההקפות לספר תורה הם חובת גברא עד דעבדי טצדקי למעבדינהו שלא במקומן והוא מנהג בעלמא באתרא דשכיח הזקא דיבואו לזלזל בי"ט שני. והרי לבני א"י הוא חול גמור ש"ת ואסורים לעשות אפילו בצנעא. וגם צריך שיהיה לבוש בגדי י"ט. ואסרו להתפלל תפילת חול בפרהסיא אלא בצנעא עד שהרואים יסברו שמתפלל כמותם תפלת י"ט. וכיון שכן נראה שאסור לעשות הקפות בשמיני עצרת דמזה יבואו לזלזל בי"ט שני. ומטעם זה אפילו ליושבי ח"ל אינו נכון לעשות הקפות לס"ת ביום שמיני עצרת זכר למה שעושים בא"י אע"ג דהם עושים יום טוב שני ולמחר דהוא ש"ת שלהם יעשו ככל הקהל הקפות ולא יוסיפו לגרוע ח"ו.

וכבר נודע שמהוראת הגאון החסיד מהר"י לנדא ז"ל בספרו נודע ביהודה שהתיר לגלח זקנו במספרים או בסם בחה"מ ע"י פועל שאין לו מה יאכל יצא תקלה ח"ו ובהיותי בשליחו' מצוה בערי אדום שמעתי ותרגז בטני מדלת העם אמרי"ם המאררי' שכל מה שאוסרים בעריות ומ"א חומרות והרי גלוח בחה"מ שעתה אחר כמה דורות נמצא חכם אמיתי שהתיר והגם שגערתי בהם מאד שבושא כיון דעל על. וזו שגגה שיצאה מלפני השליט. וגרם שמלבד רבני הדור שחלקו עליו אפילו מי שאינו מגיע לקרסולי תלמידי הגאון ז"ל פער פיו. וכמה גדולים דברי חכמים שלא להתיר דבר התמוה אף שהדין דין אמת. ומי שישב בערים האל ידע מה בחשוכא מדלת העם. זאת היתה לי לומר שאינו נכון לעשות בני א"י בח"ל הקפות ביום שמיני עצרת מטעם האמור שאסורים במלאכה בצנעא ומתפללים בצנעא. וה"ה בני ח"ל לא יעשו כן ובפרט בערי אדום. כדבר האמור.

וחזה הוית למרן בספר אבקת רוכל הנדפס בקרוב בסימן כ"ו ומשמע קצת מתחיל' תשובתו שבן א"י שהוא בח"ל ודעתו לחזור מותר לעשות מלאכה בצנעא. אמנם מדבריו בש"ע העלה הרב פר"ח בסימן תנ"ו דין ג' דאסור לעשות בן א"י אשר בח"ל מלאכה בצנעא שאעפ"י שבשאר מנהגים העיקר הוא מקומו הראשון ואזיל בתר דידיה להקל בצנעא כיון שדעתו לחזור מ"מ שאני מנהג י"ט ב' שהוא מנהג גדול וקבוע שפשט איסורו בכל הגולה ולפיכך מחמירינן ביה טפי ואף בצנעא אסור לעשות בו מלאכה ולפיכך אסור לעשות בו מלאכה בישוב וסתמו כפירושו דאף בצנע' אסור עכ"ד וכן מוכח מדברי הרז"ה בספר המאור פ' מקום שנהגו כאשר יראה המעיין ומדברי מרן בתשובה הנז' משמע איפכא דבצנעא מותר במלאכה.

ואפשר לומר בדוחק דמרן בתשובה הנז' לא נחית אלא להוכיח שיתפלל תפלת חול בצנעא ולא איירי בדין מלאכה. אמנם לעולם בדין מלאכה סבר מרן דאסור בצנעא מטעם הרז"ה והרב פר"ח דמנהג י"ט שני חמיר שנתפשט איסורו בכל הגולה וכדתרגמה הרב למילתיה בש"ע. והנה צור"ף כדי שלא יזלזלו בו. ומינה לנ"ד דכיון דהחמירו טפי משאר מנהגים לאסור מלאכה אפילו בצנעא להיותו מנהג כל הגולה ולא יזלזלו בו. ה"ה דיש למנוע הקפות הללו כמ"ש מראש מקדמי ארש.

ודע שמ"ש מרן בתשובה הנז' כי הש"ג י"שיג על המורה וכתב וז"ל איך עלה על לבו לומר שיתפלל תפלת חול זה דבר שלא עלה על הדעת עכ"ל יראה הרואה שאין דבריו מובנים בלשון זה והנמשך ולפום ריהטא נראה שהוא ט"ס וצ"ל איך עלה על לבו לומר שלא יתפלל תפלת חול זה דבר וכו' ובזה נוחים דבריו והנמשכים כאשר עי"ן הקו"רא ישר יחזה ואין צורך להאריך.

גם אשו"ר מ"ש מרן שם בנותן טעם למנהג קדום שבני ח"ל הנמצאים בא"י ודעתם לחזור שמתפללים בפרהסיא תפלת י"ט שני דסבירא להו לגדולי עולם דהא דתנן אל ישנה אדם מפני המחלוקת אינו אלא במלאכה ודכוותא דאפשר למיפק מינה חורבא אבל בתפלה אף אם יתפלל כמנהג מקום שיצא משם לא נפיק מיניה חורב' וליכא למיחש למידי ומעתה נפשטה השאלה מק"ו דהשתא אפילו במקום דמלאכה ודכוותא אסירי בפרהסיא תפלה שריא בפרהסיא כ"ש למתפלל בצנעא דלית דין ולית דיין להוציאו מלהתפלל כמנהג מקומו והחכם המתיר בצנעא ואוסר להתפלל בצנעא כבני מקומן לא מצא ידיו ורגליו עכ"ל. ומסוף דבריו שכתב דלית דין להוציאו מלהתפלל וכו' ניכר שראש דברו אמת כמו שהגהתי גם צ"ל והחכם המתיר מלאכה בצנעא כמבואר. והשתא כיון שהחכם הפוסק התיר המלאכה בצנעא ק"ק דאמאי לא חלק עליו דבשתים לא עלתה לו דמלאכה אסור בצנעא ושרי להתפלל של חול. ומ"ש לעיל דלא נחית להכי ק' דהו"ל להשיב לפוסק ואמאי לא נחית לה מר. ואולי אפשר לומר דאע"ג דלקושטא דמילתא סבר מרן דאף בצנעא לעשות מלאכה אסור לא היה לו כח להשיג עליו דאיהו יאמר דשאר פוסקים חלוקים על הרז"ה. ולהכי אתי עליה מטוניה דדבריו עצמם לא יכונו.

עוד זאת אדרש על מרן דמאחר דטעמא טעים כי גדולי הדורות סברי דלא שייך מפני המחלוקת בתפלה ואמטו להכי מתפללי' בפרהסיא בי"ט שני בארץ ישראל כמנהגם א"כ אמאי גמר אומר דק"ו דמתפללים של חול בצנעא בח"ל הו"לל דיכולים להתפלל בפרהסיא דלא שייך מחלוקת. ונראה פשוט דהגם דלא שייך מחלוקת איכא טעמא דלא

יזלזלו בי"ט ב' ולכן יתפללו בצנעא. ומינה לנ"ד דיש לחוש בהקפו' בפרהסיא שלא יבואו לזלזל בי"ט שני ככל אשר דברנו והנלע"ד כתבתי.

סימן טו

איזה לשונות מימי נעורי. ולפי שעתא טרדא מצערא דגופא הלא צר"י. לא מצינא למגמר בעתיקא ותבט עיני בשור"י. ואם יעלו לרצון תקח אמרי. ואם אין רמו"ז חסר"י.

א. הרמב"ם ה' שבת. פ"ה דין ט'. נראה מדברי הרמב"ם כי אין הטעם משום גזרה אטו אדלוקי בעינייהו אלא הטעם דבתערוב' שמן הפסול סותר הנמשך משמן הטוב ולא ממשכי ואיכא למיחש שמא יטה והכי מוכח מדברי הרב המגיד. ויש להעיר לשיטת הרמב"ם ממ"ש בש"ס בתר הכי ולגזור חלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו שנתן לתוכן שמן אטו לא נתן לתוכן שמן היא גופא גזרה וכו' ולשיטת הרמב"ם ז"ל אכתי נגזור חלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו שנתן לתוכן שמן אטו שאר שמנים פסולים שנתן לתוכן שמן דלא ממשכי ואיכא למיחש שמא יטה ואינה אלא גזרה אחת ויש לישב. ותו יש להעיר לשיטת רש"י דמאי פריך מדרב ברונא דשרי בחלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו שנתן לתוכן שמן ולטעמיך דלא גזרינן תערובת אטו בעיניה א"כ אמאי נקט רב ברונא מילתיה בחלב וקרבי דגים לימא דרך כלל דשמנים פסולין שנתן לתוכן שמן מדליקין בהם אלא ודאי דוקא הני שרי. ואפשר לומר דהמקשן הוה סבר דה"ה שאר פסולין שנתן לתוכן שמן דכשרים ולא גזרינן תערובת אטו בעיניה אמנם אי הוה נקיט רב ברונא סתם דשמנים פסולים שנתן לתוכן שמן מדליקין בהם הוה שרינן חלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו שלא נתן לתוכן שמן כיון דממשכי בעינייהו דהו"א דשוו בשעוריהם לשאר שמנים פסולין שנתן לתוכן שמן דמדליקין כיון דממשכי ולא היא דדוק' שאר שמנים פסולים שנתן לתוכן שמן אם נתן לא עיכב מלהדליקן דלא גזרינן תערובת אטו בעיניה אבל חלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו בלא תערובת שמן אע"ג דממשכי גזרינן אטו חלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימוחו דכיון דשרית ליה בעינייהו אתי למטעי בין מהותך לשאינו מהותך לא כן בתערובת דלא טעו בין תערובת לבעיניה והמקשן הוה ידע דהני ממשכי בעינייהו ועוצם קושיתו היא כדפריש בתר הכי דנגזור בקרבי דגים וחלב שנתן לתוכן שמן אטו לא נתן דומיא דמאי דאסר רבא בשאר שמנים וקסבר דמאי דנקט רב ברונא מילתיה דוקא בחלב וקרבי דגים היינו כי היכי דנשמע דאפילו הני דבעינייהו ממשכי לא שרינן אלא בתערובת ולעולם דה"ה שאר שמנים דשרו בתערובת. ועי"ל דהומ"ל ולטעמיך כמ"ש התוספות והראשונים ז"ל בכמה דוכתי כידוע.

ובפשטא דשמעתתא יש להעיר דמאי בעי מרבא ולפשוט מדרשב"ג בכרך דבר שמדליקין וכו' וכדאותיב בתר הכי לרבא מינה. גם אי אמרינן דמאן דפריך מדרב ברונא מר ניהו אביי לפום כללא דכייל לן הרב הליכות עולם דלעולם בסוגיא דשמעתא מקשן אחד הוא אם לא מתוך הדחק דאז אמרינן שני מקשנים נינהו. וכ"כ הגהות מיימוניות פ"ה דשבת דאביי הוא דאותיב לרבא מדרב ברונא ע"ש וא"כ אמאי לא פשיט מיניה דרב ברונא כפי דעתו דאותיב מדרב ברונא לרבא. ויש לישב.

וחזה הוית להרשב"א בחידושיו שכתב וז"ל וקרבי דגים שנימוחו פיר"שי דהיינו שמן דגים ואינו מחוור דשמן דגים שרי במתני' בלא נתינת שמן וכו' ע"ש וגם בס' שלטי הגבורים הקשה כן על רש"י. ואני הדל נראה לי דאפשר לישב דאע"ג דכלהו שמנים דחשיב במתני' היינו בעינייהו. אינו דוחק לומר דשמן דגים היינו בתערובת. והראיה ממאי דאמרינן בש"ס דף כ"ו ע"א דריב"ן אמר ומדליקין בשמן דגים ובעטרן וכו' סומכוס אומר כל היוצא מן הבשר אין מדליקין בו ולא בשמן דגים ופריך סומכוס היינו ת"ק איכא בינייהו דרב ברונא ולא מסיימי ופירש הרשב"א ז"ל גופיה בחידושיו דחד תנא סבר דשמן דגים אפילו בעיניה אבל קרבי דגים ע"י תערובת והיינו דרב ברונא ואידך סבר דשמן דגים ע"י תערובת אין בעיניה לא אבל קרבי דגים כלל לא ע"ש. ואי איתא דמוכרח דשמן דגים דמתני' מדנקטיה בהדי אינך הוא אפילו בעיניה ואין לפרשו על ידי תערובת א"כ אמאי קאמר הש"ס דלא מסיימי. תסתיים דר"י ן' נורי הוא דשרי בשמן דגים בעיניה מדנקטיה בהדי עטרן ומדעטרן בעיניה שמן דגים בעיניה. אלא ודאי מדקאמר תלמודא דלא מסיימי ש"מ דאינו מוכרח לפרש שמן דגים כאידך דהא כדאיתא והא כדאיתא ושמן דגים לא שרי אלא ע"י תערובת וה"נ יאמר קדוש רש"י ז"ל במתני'. אלא דס"ס ק"ק על רש"י דהו"ל לפרושי בשמן דגים שהוא ע"י תערובת.

ומרן בב"י א"ח סימן רס"ד הביא פירש"י גבי שמן דגים שכתב מקרבי דגים שנימוחו וכתב דדייק לכתוב מקרבי כלומר דמסננין אותן ומוציאין הצלול והיינו דשריא מתני' אבל כל שלא הוציאו הצלול היינו קרבי דגים דרב ברונא ע"ש. ותהי עליה הרב משנה למלך דממאי דפי"רשי דף כ"ו גבי פלוגתא דר"י בן נורי וסומכוס דאיכא בינייהו דרב ברונ' שכתב א"ב דרב ברונא דאמר צריך לתת לתוכו שמן כ"ש א"נ דאפי' חלב מהותך בתערובת וחד ס"ל דחלב ניתר ע"י תערובת אבל שמן דגים אפילו בעיניה וחד סבר שמן דגים ע"י תערובת אבל חלב כלל לא משמע דבמאי דהצריך רב ברונא תערובת שמן בקרבי דגים פליגי ואם כדברי מרן דשמן דגים לאו היינו קרבי דגים דר"ב לא פליגי

בקרבי דגים דר"ב וליכא למימר דיש חילוק בין שמן דגים דמתני' לשמן דגים דברייתא דמאי דוחקיה דרש"י וכו' עש"ב וכן תמה הרב יד אהרן על מרן.

ולפי חומר הנושא עלה במחשבה לישב אגב דוחקא דדחיקא ליה לרש"י לפרש דשמן דגים דברייתא הוא צלול דא"כ צריך לפרש כהרשב"א דחד תנא סבר דשמן דגים בעיניה וחלב מהותך וקרבי דגים ע"י תערובת והיינו כרב ברונא והא דחיקא לרש"י משום דהני תנאי אמתני' קיימי וכמ"ש ריב"ן אלא אין לך אלא מ"ש חכמים וכמו שנראה מרש"י ד"ה סומכוס היינו ת"ק ע"ש. וא"כ כיון דת"ק דמתני' וחכמים דפליגי אנחום המדי פליגי בחלב מהותך אי שרי ע"י תערובת כמ"ש בש"ס דף כ"ד ע"ב א"כ האי תנא דסבר דחלב מהותך שרי ע"י תערוב' הו"ל לגלות דעתו דשרי דממה שהתיר בשמן דגים בעיניה אין ראיה דדילמא שמן דגים שרי בעיניה וחלב מהותך אסור אפי' ע"י תערובת והו"ל לפרש כיון דהוא תנא בתרא וקאי אמשנה ראשונה דנחום המדי וחביריו חסידים הראשונים דמנו במתניתין שמנים הפסולים ובפרט דבין רי"בן בין סומכוס נקטי בלשון שלילה דמר אמר אין לך אלא מה שאמרו ומדליקין בשמן דגים ונחית לפרושי וכמ"ש התוס' ד"ה לא מסיימי גם סומכוס קאמר כל היוצא מן הבשר וכו'. והשתא התנא מהם דסבר דחלב מהותך שרי ע"י תערובת הו"ל לגלות דעתו כיון דפלוגתא דתנאים ראשוני' הוא ועלייהו קאי. לכך בחר רש"י לפרש דשמן דגים דהכא דברייתא היינו קרבי דגים דרב ברונא והשתא מאן דשרי חלב מהותך ע"י תערובת לא הוצרך לפרש דכיון דמר הוא דאמר שמן דגים דמדליקין בו בעיניה והיינו קרבי דגים משמע ודאי דחלב מהותך שרי ע"י תערובת דהא קרבי דגים דדמי ליה שרי בעיניה ומאן דאסר משתמען מילוהי שפיר דכיון דלא הוציא מן הכלל אלא שמן דגים דהיינו קרבי דגים וע"י תערובת. ודאי דחלב מהותך מעורב אסור ואמטו להכי לא הוצרך לפרש. וכי תימא א"כ כיון דכבר הונח לרש"י לפרש דלאו היינו דרב ברונא דאי ס"ד דהיינו קרבי דגים דרב ברונא ועל ידי תערובת א"כ ר"ב לא הו"ל לקבוע בזה מימר' בפני עצמה כאלו חדשות הוא מגיד והלא זה הדבר משנה שלימה ואם נפשו אוותה לפרושי למתני' הו"ל לסדר דבריו גבי מתניתין דשמן דגים כמפרש למתני' ולימא מר מאי שמן דגים קרבי דגים וצריך שיערב שמן וה"ה לחלב מהותך. ומדחזינן לרב ברונא דקבע בזה מימרא בפני עצמה ש"מ דגים דמתני' הוא צלול. ומה גם דטפי ניחא לפרש שמן דגים דמתני' בבעיניה והוא מרווח טפי דכל השמנים בחדא מחתא שקולים הם דשרו בעיניהם. זה אפשר לומר בדוחק והמעיין יבחר.

ב. הרמב"ם ה' שבת פרק כ"ו דין י"ב. וכן גיזי צמר וכו' כתב הרב המגיד ויש שם אוקומתא אחרת וזו היא רבינא אמר בשל הפתק שנו וכתבו התוס' בדף ן' ע"א וז"ל

ומילתא דרבא כדקאמר מעיקרא וכו' דרישא מיירי בכל גיזי צמר בין של הפתק בין שאינם של הפתק דאין מטלטלין אותם וקאמר רבא בהנהו שאינם של הפתק ל"ש אלא שלא טמן בהם וכו' והא דקאמר בסיפא כיצד הוא עושה וכו' בשל הפתק קאמר ואעפ"י שטמן בהם וכו' ע"ש.

ועין רואה כמה נדחקו רבותנו בעלי התוס' בזה. חדא דמתני' רישא איירי בכל גוונא וסיפא דכיצד הוא עושה דוקא בשל הפתק. ותו דרבא דקאמר לא שנו אצ"ד אחד דרישא קאי באינם של הפתק וטפי הו"ל לקבוע דבריו בסיפא כיצד הוא עושה ולימא מר ל"ש אלא בשל הפתק אבל אינם של הפתק כיון שטמן בהם מטלטלין אותם ולא לסתום דבריו כך דעל מי סמך שנפרש רישא דמתני' בין בין ושנפרש דבריו דקאי לחלוקת אינם של הפתק. ותו מי דחקו לרבא לאוקומי מתני' כי האי גוונא לוקמא לכולא מתני' בשל הפתק וא"ש רישא וסיפא בדבר אחר. ותו מ"ש הרא"ש בכלל פירושו שפירש כהתוס' והאי דקאמר רבא אם יחדן להטמנה אהפתק קאי וכו' ע"ש דמשמע דאוקומתא דיחדן רבא גופיה קאמר לה. בשנותו את טעמו מכח קושית ההוא מרבנן ואי רבא מאריה דשמעתתא הדר ביה ממאי דקאמר ברישא מאי בעי רבינא ליכנס בכל הדוחקים הללו לישב מאי דאמר רבא בתחילה כיון דאיהו גופיה הדר ביה ועיין בתוספות ד"ה אלא אי איתמר.

ולולי דבריהם אפשר לומר דודאי רבא גופיה הדר וקאמר אוקומתא דיחדן וכמ"ש התוספות והרא"ש. ורבינא לאו לתרוצי לרבא אתא אלא מילתא באפי נפשא הוא דאוקי מתני' בשל הפתק והש"ס סידר השני אוקמתות שנאמרו במתני' חדא דרבא וחדא דרבינא והיינו דקאמר הש"ס ורבינא אומר בהפתק שנו כלומר דרבא קאמר ההיא אוקומתא ורבינא אמר בהפתק שנו ולכ"ע מתני' בהפתק ורבא ורבינא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ואפשר דרבינא מקמיה דשמע מילתיה דרבא אמר מילתיה אמתני' בדרך לא שנו אלא דכי שמע למימרת רבא ומאי דאותיבו ליה ומאי דאסיק קיצר דבריו דהיינו הך. ומ"מ התלמוד קבע דברי רבינא משום דבדרבא לא פורש דאיירי בשל הפתק ולעולם דכולה מתני' בשל הפתק ורבינא אמתני' קאי ולא אדרבא ולא פליגי רבא ורבינא והן אמת שהוא קצת דוחק בלשון ורבינא אומר אמנם נראה דניחא בהאי ולא בכל הנהו דוחקי.

ואם כנים אנחנו בזה אפשר לישב קצת מאי דאיכא למידק ובפרט למה שנראה מדברי הרא"ש דרבא עצמו הדר וקאמר אוקמתא דיחדן דמעיקרא מאי מאי סבר אטו לא ראה המשנה ח"ו. אמנם אפשר דרבא היתה כונתו כמו שמפרשים היום דבריו התוס' והרא"ש ואותיב ליה ההוא מרבנן, דסיפא קתני כיצד הוא עושה ומסתמא רישא וסיפא בחד גוונא

וכמש"ל והיינו דקפיד ההוא מרבנן לאתויי כל המשנה בגיזי צמר וכו' דלא ה"ל לאתויי אלא מכיצד הוא עושה וכו' לאותוביה אבל עפ"ז כיון להביא כל המשנה להורות דרישא וסיפא בחדא גוונא ובחדא מחתא ולא כמו שעלתה על דעת רבא לאוקמיה רישא בין בין והיו דבריו לאותם שאינה של הפתק ורבא אף הוא ראה שהדין עמו ושנה בלשון אחר דיחדן.

שוב ראיתי להרשב"א בחידושיו שכתב וז"ל כתב רבינו האיי גאון והלכה כמ"ש רבא בשניה שאם יחדן להטמנה מטלטלין אותן וקאי רבינא כותיה דקאמר משנתנו בשל הפתק. ולא הבנתי דבריו דהא משמע דרבינא קאי כלישנא קמא דרבא ולתרוצה מתני' דלא תקשי לרבא וכו' ע"ש. ואפשר דהגאון מכח הדוחקים שיש בפי' התו' ודעמייהו פירש כאשר פירשנו בעניותנו וז"ש וקאי רבינא כותיה דקאמר משנתנו בשל הפתק ודוק.

ג. הרמב"ם ה' מכירה פכ"ב דין ט"ו. דין ההקדש ודין העניים וכו' הרב לחם משנה הקשה על הרמב"ם מסוגית קמא דף ל"ו דאמר התם אנן יד עניי אנן ומוכח דאי לאו יד עניי אנן לא הוי הקדש ולדעת הרמב"ם הוי נדר לעניים ולא אצטריך טעם יד עניי אנן ע"ש. ויש לתרץ במ"ש הרב דרישה ופרישה סימן רי"ב לתרץ מה שהקשה על מרן שהשוה דעת הרמב"ם והרא"ש וזה תורף תירוצו בקצור דס"ל למרן בדעת הרמב"ם דבאומרו מה שתלד בהמתי יהיה הקדש בדברים אלו קבל שלא יהנה כשבא לעולם וכיון דאסור ליהנות ממנו הרי הוא כאלו אמר אתנם לצדקה ואין חילוק ביניהם אלא שזה פירש דבריו ובאומרו יהיה הקדש נשמע מדבריו. ומיהו דוקא בדברים שהם כבר שלו משא"כ האומר חוב שיש לי על פ' יהיה הקדש וכיוצא דדברים אלו לא אתו ממילא ומחוסרים גבייה וקניה דהתם אינו הקדש זה תורף דברי הרב דרישה עיין שם באריכות. אמור מעתה נסתלקה תמיהת הרב לחם משנה מכל וכל דהרמב"ם לא כתב דכשאמר יהיה הוי הקדש אלא דוקא בדברים דאתו ממילא לא כן בדברים אלו וכיוצא דלא אתו ממילא והתם הש"ס מיירי בחוב דמחוסר גבייה וקניה ואמטו להכי אצטריך לטעם יד עניי אנן דאי לא הוה מצי הדר ביה והרי הוא כמבו"אר

והרב בני יעקב דף ע"ט ע"ד הקשה על הרב סמ"ע דכפי דבריו הרמב"ם למה נקט בה' ערכין לשון עלי דמשמע דדוקא לשון עלי אבל לשון יהיה לא הרי אף אם אמר יהיה הקדש הוי הקדש וכמ"ש פ' כ"ב מה' מכירה וכו' ע"ש. ואנו שזכינו לס' דרישה ופרישה על ח"מ שם ביאר הרב דבריו ולק"מ קושית הרב בני יעקב דכתב בהדיא בדרישה דכשאומר עלי אפילו שהם מחוסרים גבייה וקניה מועיל וכמ"ש הרמב"ם האומר הרי

עלי להקדיש כל מה שתעלה מצודתי מן הים הרי עלי ליתן לעניים פירות שתוציא שדה זו וכו' ע"ש וכלם הם מחוסרים גביה וקניה וגם כשאמר פירות שתוציא שדה זו מחוסר חרישה וזריעה ומשום הכי כתב הרמב"ם הרי. עלי דלשון יהיה בהני אינו מועיל ע"ש בדרישה (נרמז בקיצור בברכי יוסף י"ד סימן רנ"ח).

ושמעתי שגדול אחד הקשה על מ"ש הרב מהריק"ש בהגהותיו לח"מ סימן רי"ב דין ט' וז"ל אלה הם דברי הרא"ש שסובר שאינו יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם אבל לסברת הרמב"ם צריך לקיים דבריו והוא פסק כן בסמוך דין ו' ואולי דברים אלו הם סיום מ"ש בדין הקודם ויש מי שאומר ופליג עמ"ש בדין ו' והוא הנכון עכ"ל. דאשתמיטתי' להרב מהריק"ש מ"ש מרן בי"ד סימן רנ"ח דין ח' אם יש לו חוב על א' ואמר יהיה להקדש אינו כלום אבל אמר כשיבא לידי אקדישנו וכו' ע"ש הרי דדין זה שנאו בסתם בי"ד ואיך קאמר דדין זה סיום סברת יש מי שאומר אבל הוא כבר סתם כהרמב"ם עכ"ד ואני תמיה דלא סיימוה קמיה דהרי מהרי"קש לעיל דין ז' בח"מ כתב בהגהות עיין י"ד סימן רנ"ח דין ח' ושם בי"ד כתב וז"ל ס"ס ח' עיין סימן רי"ב ח"מ ותראה דלהרמב"ם גם באומר יהיה הקדש חייב לקיים גם דבר שלא בא לעולם עכ"ל הרי דהרב מהריק"ש בח"מ וי"ד לו זכר שר השני דינים. אלא דכונת הרב מהרי"קש פשוטה דבשלמ' מי"ד לח"מ הוא קשיא. אבל בח"מ עצמו מדין ו' לדין ט' דעדיין לחלוחית הדיו קימת זהו פליאה. נשגבה וזה רצה לישב שלא יהא סותר את עצמו בב' דינים סמוכי'. והסתירה מי"ד לח"מ אף הוא ראה גם חקרה כאן בח"מ ובי"ד כמדובר.

ד. הרמב"ם ה' שלוחין פ"א דין ג'. הן קדם בדין זה תורת אמ"ת היתה בפי מאי דשקיל וטרי מהר"א ששון סימן קל"א דקשיא ליה דלדעת רבינו והר"ן דאוקמו עובדא דפ' גט פשוט ברוצה אשה אמאי הוצרכו לחלק בין סתם למפרש הרי בחילוק זה לחודיה דהכא בחפצה האשה נתישבו הסוגיו' וכדעת הראב"ד בהשגות. ובספר פרי הארץ ח"מ סימן ז' תירץ דאין דעת הרמב"ם והר"ן שוה לדעת הראב"ד שדעת הראב"ד דאפילו במפרש שקנאו למשלח חייביה רב נחמן מטעם דהמשלח רוצה ולפ"ז חילק הראב"ד בין רוצה לאינו רוצה אמנם דעת הרמב"ם והר"ן דאפילו המשלח רוצה אין מחייבין לשליח ומאי דתלי הר"ן ברצון המשלח היינו בההוא עובדא דהיה בסת' ז"התד. ואנא דאמרי אטו נעלם ממהר"א ששון החילוק שיש בין דעת רבינו והר"ן לדעת הראב"ד ומאי דקשיתיה הוא דכיון דכבר הוכרחו לפרש עובדא דר"ן ברצון המשלח למה להו לחלק עוד בין סתם למפרש בהאי חילוקא דהכא ברוצה המשלח די וכמו שחילקו בין סתם למפרש לישב התרי סוגי' אף דלא משמע הכי היה להם לחלק כדעת הראב"ד מאחר שזה עצמו אף

דמחלקים בין סתם למפרש צריכים לו וז"ש מהר"א ששון ודוחק לומר דמכח הסברא וכו' כלומר דניחא להו לפלוגי מכח הסברא בין סתם למפרש דהא לא משמע הכי אלא דמכח הקושיא וכו' ע"ש והא גופא קשיא ליה למהרש"ך ח"ג סימן ס"ד ועיין בפליטת בית יהודה סימן כ"א.

והדבר הקשה הוא על הרב מקור ברוך סימן ן' שכתב דדברי הר"ן פ' האיש מקדש וסברתו הוא סברת הראב"ד דהדבר תלוי ברצון המשלח ולא שנא להו בין הודיעו ללא הודיעו עש"ב. דהרי סברת הר"ן היא כסברת רבינו דמחלק בין הודיעו ללא הודיעו אלא דבסתם כתב הר"ן דאין כופין למשלח אם אינו רוצה וגם אין כופין לשליח כמ"ש הרב שפתי כהן סימן קפ"ב ס"ק ו' ע"ש. ומה שתירץ בס' פרי הארץ למה שהקשה עוד מהר"א ששון דדברי מרן סתרא"י נינהו ממ"ש בב"י למ"ש בכ"מ ולמה שהקשה לדברי מרן בב"י ממ"ש הר"ן ובר מן דין הרואה יראה דשינויי דחיקי ורחיקי נינהו.

וחזה הוית למהרש"ך סימן הנז' שהק' לדעת הרא"ש יש דאף אם רוצה אשה בקרקע יכול להחזיר לה מעותיה ויתבטל המכר מכל וכל א"כ כשאמר זיל זבין מיניה שלא באחריות מסתמא כשלקח מהמוכר נתן לו מעות ומה צורך לכל זה שילך ויקח מן המוכר שלא באחריות וכו' אותם המעות שנתן למוכר יקחם מהמוכר ויחזירם לאשה. ולק"מ דהרי כתב מרן בב"י שדברי הרשב"א הם דברי הרא"ש וכבר כתב הרשב"א בתשובה בתולדות אדם סימן רנ"ה דהבטול מקח הוא בין השליח והמשלח אמנם לגבי שליח ומוכר לא נתבטל. שוב ראיתי שכ"כ בס' פליטת בית יהודה סימן כ"א. והיותר שיש להרגיש על מהרש"ך הוא דהוא עצמו בח"ב סימן קנ"ט כתב כדברי מרן שדברי הרא"ש כהרשב"א ע"ש. ושם בח"ב סימן הנז' ראיתי שהק' על הרשב"א דכיון דס"ל דהאי עובדא בשם האשה שעשאתו שליח קנה א"כ היכי קאמר ולפיכך המקח קיים אצלם דכיון דשינה שליחותו דין הוא שיהא המקח בטל עכ"ד ותימה על תמיהתו דהרשב"א בתשובה ההיא חולק דלא אמרו דהמקח בטל אלא בנתאנה שליח אמנם בהך עובדא דלא נתאנה אלא שעוות השליח המקח קיים לגבי מוכר.

שוב ראיתי בכנה"ג בהגהת ב"י אות י"ג המה כן ושם ראיתי באות ח' הביא מ"ש בס' פליטת בית יהודה על קושית מהרש"ך להרא"ש הנז' וכתב עליו וז"ל ולית' שמדברי הרא"ש מוכח דבטל המקח מכל וכל וכו' ומהריב"ל ח"א סימן ע"ט מוכח דס"ל דהרא"ש והרמב"ם שוים. ועוד יש לתמוה על החכם הנזכר דהכא כתב דס"ל להרא"ש כדעת הרשב"א וכו' ואלו בסימן הנז' דף נ"ו כתב אבל מה שק' טובא וכו' דאין אנו יכולים לתרץ אליבא דהרא"ש דמאי דאמרינן בהאיש מקדש דמצי למימר לתקוני שדרתיך ולא

לעוותי הוא דוקא לגבי המשלח אבל לגבי מוכר אין המקח בטל עכ"ל. ואתמהא דכתב כאן וכו' גם מ,ש וכבר קדמני בזאת הקושיא מהרש"ך לא הבינותי וכו' שנתחלף לו הרשב"א והרא"ש וכו' עיין בדברי קדשו באורך ומה שדחה דמדברי הרא"ש מוכח דבטל המקח מכל וכל וכו' אזיל לטעמיה שכתב לעיל על דברי מרן במ"ש שדברי הרש"בא כהרא"ש דאינו אלא על מה שפירש הך עובד' במפרש ולפק"ד נראה דעל כרחין הרא"ש סבר כהרשב"א דאין לומר דהרא"ש סבר כהרא"בד כמ"ש האחרונים ולא מתוקמ' סברת הרא"ש אלא כהרשב"א וכפשטות דברי מרן שהשוה אותם בכל וכשיט' רבו אמרה מהר"י בי רב הובאו דבריו בשו"ת הרב המבי"ט בראשון סימן ק"ג וכ"כ מהר"א די בוטון סימן צ"ג והביאו הוא ז"ל וכ"כ הרש"ך גופיה בשני סימן קנ"ט וכ"כ הכנה"ג גופיה אות י"ד. ומ"ש דמהריב"ל ס"ל דדעת הרא"ש כהרמב"ם הרואה יראה דאין להוכיח מדבריו כלום דכונתו דהרא"ש והרמב"ם שוים בחילוק סתם למפרש. ומאי דקשיתיה על מהר"ר שמחה דתבריה לגזיזיה ופליג דידיה אדידיה לפום ריהטא נראה לפק"ד דדעת שפתיו ברור מללו דברישא כתב דאין לומר דכי אמרינן בהאיש מקדש דבטל מקח היינו לגבי משלח אבל לגבי מוכר קיים ותו ליכא לאקשויי מהך דג"פ דה"ק דבטל מקח לגבי משלח וקיים לגבי מוכר ז"ש דאין אנו יכולים לתרץ אמנם לקושט' דמילתא דאמרי' דהרא"ש כהרשב"א א"ש דלעולם ההיא דהאיש מקדש היינו דבטל המקח מכל וכל אמנם ה"ד בנתאנה אענם הכא דשלוחא הוא דעוית המקח קיים לגבי מוכר. גם מ"ש דנתחלף וכו' נראה דלא נתחלף לו אלא משום דמהרש"ך שם השוה הרשב"א להרא"ש מסתמא כשהקשה אח"כ אתרוייהו קא רמי.

ומה שתירץ לקושי' מהרש"ך דמיירי בעד המוכר שכבר הוציאם וכו' מלבד דדברי הרא"ש לא משתמען הכי אלא דאף דכונת הרא"ש בעד המוכר ס"ס קשה קושית מהרש"ך דמאחר דהמקח בטל מה בכך אם הוציאם המוכר ישארו עליו מלוה:

ולא יתחייב השליח באחריות. ובמ"ש בספר פרי הארץ בענין זה אכתי פש גבן למשקל ולמטרי בדבריו טובא ואין להאריך.

שם הרמב"ם ה: שלוחין סוף פ"ח. השביחו גדולים את הנכסים וכו'. אתה תחזה למהר"ש יונה מה שפירש בסוגית בתרא דף קמ"ג ע"ב לדעת מרן בכ"מ. ולי ההדיוט ק"ק דכפי דרכו של הרב מהר"ש יונה נמצא לקושטא דמילת' דר"ח דאמר אפילו לא הניח להם אביהם אודייני השכר לאמצע אסיפא דאמרו ראו קאי והוא לאמצע משום דלא הוי מחמת עצמן דאפילו קטנים מצו מנטרי ליה וא"כ מה הלשון אומרת דרבי חנינא אפילו לא הניח וכו' דמוכח דקאי אמתני' וכפי פירושו דקאי אסיפא הרי במתני' קתני אם ראו

וכו' השביחו לעצמן והיכי אתי לישנא דרבי חנינא לאוסופי אמתני' דאפילו לא הניח השכר לאמצע דנראין הדברים דמתני' קאמר השכר לאמצע ואתי ר"ח לאוסופי דאפילו אודייני דינו שוה דהשכר לאמצע ולפי דרך הרב הנזכר דר"ח למסקנא אסיפא קאי לא סליק שפיר. ומ"ש הרב מהרש"י שם דהרמב"ם דחה הך סוגיא מכח סוגית המפקיד דף ט"ל ודף מ' בעובדא דמר בר איסק וכו' כפי מה שפירש רש"י התם ע"ש באורך. ק"ק דהא קי"ל הלכתא כבתראי וסוגית בתרא הנז' הן הן הדברים הנאמרי' לר"ח בריה דר"י בריה דרבא משמיה דרבה והיכי שביק רבנן בתראי ופסק כרב ורב חסדא דהתם. ותו דהכא בסוגית בתרא שקיל וטרי הש"ס בהך מימרא. ומה גם דסוגיא במקומה עדיפא ואיך דחה כל זה מקמי ההיא דהמפקיד ודוק היטב.

ה. הרמב"ם ה' מכירה פ"א דין א'. עמ"ש אני הצעיר בדין דברים אי יש בהם מחוסרי אמנה בספר הקטן שער יוסף בקונטריס שבסופו סימן ט' וכבר הלא מראש בסדר דברתי דהני מילי וגם מה שנדפס בשערי סימן ט' הנז' הוא מימי הנעורים מימי חרפי ליום קטנות אגב טרדאי. ולפי מעוט השנים לאחיך לא תשי"ג ואשים דברי לבר בי רב אהנאי. יעטפו ב"ר לך קראי לך תנאי בס"ד.

דין ב' אבל אם נקנה המקח וכו' וא"צ לעדים כלל פ"ג דקדושין דף ס"ה מר זוטרא ורב אדא סבא פלוג נכסייהו בהדי הדדי וכו' אתו לקמיה דרב אשי אמר להו לא אברו סהדי אלא לשקרי וכתב הרי"ף מהכא שמעינן דאין צריך עדים לעשות קנין וכו' וכ"כ התוס' וז"ל מכאן אמר ר"ת דא"צ עדים לעשות קנין והא דאמר פ' חזקת וכו' וכן משמע פ' הזהב דקאמר התם היה עומד בגורן וכו' ואמאי לא משני דלא היו שם עדים אלא ש"מ דקנין מהני בלא עדים וכן משמע פ"ק דסנהדרין דקאמר התם פשרה דיחיד וקי"ל דפשרה צריכה קנין עכ"ל. והרב מהרימ"ט בחידושיו הקשה על תחילת דברי התוס' אטו מי ס"ד דכל קנינין דעלמא בעו שני עדים וכו' ודוקא גבי קנין הוא דס"ד דבעי שנים מכח ההיא דפ' חזקת דאמר קנין בפני שנים דשמא כיון דקנין חליפין חידוש הוא לא מקיימא מילתא אלא בסהדי ומה הוכחה משמעתין דהא דפלוג דילמא בשטר וחזקה פלוג עכ"ל. ואפשר לישב דר"ת דייק דרב אשי מילתא פסיקתא נקט לא. אברו סהדי אלא לשקרי ומוכח דסהדי לשקרי אצטריכו ולא למידי אחרינא ואי איתא דקנין בעי סהדי הא אצטריכו לקנין והכי דייקי קצת דברי הרי"טבא שכתב לא איברו סהדי אלא לשקרי פי' וקנין שלא בפני עדים מהני ע"ש.

ומה שהתוס' הביאו ראיה מההיא דפ' הזהב גבי היה עומד בגורן וכו'. הנה בתוס' פ"ק דסנהדרין והמרדכי פ' חזקת כתבו דיש דוחין דסתם גורן יש בו אנשים הרבה ולא מצי

לומר שלא היו עדים. והרמב"ן בחידושיו פ' חזקת והרשב"א והר"ן בחידושיהם כ"י כתבו דאע"ג דיש אנשים הרבה הכל עבדים וקרובים דזהו דרך הגורן ע"ש וזו תשובה נצחת להיש דוחין והיא ראיה גמורה לדעת ר"ת ומה גם דביבמות דף ק' מוקי בריתא בדליכא אינשי בגורן וה"נ מצי לאוקומיה הא דהיה עומד בגורן ומהשתא צריכין אנו למודע"י לדעת הראב"ד ודעמיה דקנין בעי עדים כמ"ש פ"ה דמכירה מה יענו לסוגית פ' הזהב עלה דהיה עומד בגורן.

ולדעת הראב"ד אפשר לישב במ"ש הרשב"א והר"ן בחידושיהם כ"י פ' חזקת וז"ל והראב"ד כתב משמיה דגאון אין קנין מתקיים אלא בשנים ואפילו בפני עד אחד ואמר לו אתה עדי והוא ז"ל הוסיף ואמר דפעמי' מתקיים אפילו בלא עדים ופעמים בעינן שנים כיצד אם שלף נעלו ונתן לרעו שהוא קנין המפורש בכתוב מהנה אפילו בינו לבין חבירו אבל בק"ס אי ליכא תרי מיחזי להו כחוכא עכ"ל. ולפ"ז לדעת הראב"ד ל"ק הך סוגיא דהזהב דלא מצי לשנויי דליכא עדים דס"ס קשה דישלוף נעלו ויתן לרעהו והא מהני אפילו בינו לבינו ולא מצי לשנויי דלית ליה דהוא גברא ערטילאי ולא איירי ביה תנא. ומיהו עדיין יש לקיים הראיה לדעת ר"ת דאי קנין בעי שנים לימא דלא היו עדים ולא מצי לומר דישלוף נעלו דלאו כ"ע דינא גמירי דיש חילוק בין נעל לק"ס דעלמא ולחלק דנעל מפורש בכתוב ועדיין יש לצדד.

ועל מה שהביאו עוד ראיה התוס' מפ"ק דסנהדרין כתב מהרי"מט וז"ל ק' מאי מייתו דמאן לימא שלא היו עדים לקיים הפשרה מ"מ בחד סגי לעשות פשרה וכו' וי"ל דדייקי התוס' מדאמרינן התם מ"ד פשרה בשנים וכו' אלמא כי מסקינן הלכתא פשרה צריכה קנין וקי"ל כמ"ד פשרה ביחיד משמע דקנין לא בעי בפני עדים דאי בעי היה ראוי להיות רשאי עכ"ל ותירוצו לכאורה אינו מובן לכן נראה דיש ט"ס וצ"ל היה ראוי להיות בשנים והרי הוא כמבואר. אבל נעלם מהרב ז"ל שהתוס' שם דחו ראיה זו כמ"ש הוא ז"ל וז"ל ואין ראיה מכאן כלל דיכול לקנות בפני שנים לקיים הפשרה שעשו ביחיד עד כאן דבריו.

ולפום ריהטא יש להעיר במ"ש שם בסנהדרין אמר רב אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין דאי ס"ד צריכה קנין למ"ד צריכה תלתא למה לי תסגי בתרי ולקני מינה והלכתא פשרה צריכה קנין. והשתא אי קנין בינו לבינו מהני הו"ל לרב אשי למימר תסגי בחד ואמאי קאמר תסגי בתרי ואפילו למאי דדחו התוס' דמעשה הפשרה הוא ביחיד ואח"כ הקנין בעדים קשה נמי דהו"לל תסגי בחד. ונראה כמ"ש התוס' ד"ה פשרה צריכה קנין והא דלא סגי בתרי משום דהוי כמו קנין בטעות דלא בקיאי בפשרה שפיר עכ"ל, וא"כ אפשר דרב אשי חשש לזה דלא נימא דהוי קנין בטעות כיון דהפשרה ביחיד לכך לא אמר רב

אשי תסגי בחד ואמר תסגי בתרי דס"ד דכיון דאיכא תרי תו לא הוי קנין בטעות. ומיהו מסיק והלכתא פשרה צריכה קנין דסבר דלמ"ד צריכה שלשה לא סגי בשנים דאפילו בשנים חיישינן דלא בקיאי בפשרה שפיר והוי כקנין בטעות ובהכי ל"ק לא להתוס' ולא למה שדחו.

ואחזה אנכי להרב משפט צדק בח"א סימן ל"ה שהקשה על מ"ש הטור סימן ס"ו והיא סברת בעל התרומות וז"ל הטור ראובן שיש לו שטר על שמעון וכו' ורצה ראובן לחזור מן המתנה וטוען שהשטר פסול לפי ששמעון נוגע בעדות וכו' הדין עמו עכ"ל. ומשמע דמודה הנותן איך נתן בכתיבה ומסירה ונודע לנו רק שרוצה לחזור בו ומוצא טעם לפסול השטר מט' שהוא נוגע בדבר ופסקו שהדין עמו. והקשה הרב משפט צדק דאחר שזה נתן בכתיבה ומסירה ומודה בה א"כ תהיה הנתינה קיימת דלא אברו סהדי אלא לשקרי ותירץ דאחר שזהו שטר הקנאה וחתום פסול בו הוי מזוייף מתוכו ומפסיל עכ"ד והרב כנסת הגדולה סימן רמ"א אות י"א הביא דפ' זה בורר ההיא מתנת' דחתימי עלה תרי וגיסי א"ל רב יוסף זיל קנייה בעדי מסירה וכו' א"ל זיל לא שבק לי דאותבינה לך. וכתב וז"ל ולפי דברי הראב"ד והרא"ש דאעפ"י שנעשה הדבר בפני פסולי עדות כל שאם מודים בדבר מהני דלא אברו סהדי אלא לשקרי האי מתנת' אמאי מפסיל דל מהכא העדים הרי הנותן מודה וכו' ומכאן תראה שאין חילוקו של בעל משפט צדק מחוור שהרי כאן אינו שטר הקנאה אלא שטר הודאת וכו' וכד מעייניגן שפיר חזינן דכל זה בדותא הוא דשאני בא לזכות בהודאה שבשטר לבא לזכות בהודאה שבע"פ וכו'. ונ"ל שלזה כיוון הרב נמוקי יוסף פ' זה בורר גבי ההיא מתנתא וז"ל ש"מ דשטרות דחתימי סהדי וא' מינייהו קרוב הוה אע"ג דלא איברו סהדי אלא לשקרי וכו' עש"ב ולפום ריהט' קשה לי דדברי הרב הנמוקי הללו הם בשם העיטור בשם הרי"ף וכתב הריב"ש סימן תס"ו דמיירי בשטר מתנה שעושה קנין ומדברי הרי"בש נסתייע הרב משפט צדק לתירוצו כאשר עיניך תחזינה מישרים וזו היא שקשה על הרב כנה"ג איך לא שלטו מאור עיניו בהרי"בש ובהרב משפט צדק ודחה דברי הרב משפט צדק ונסתייע מלשון הרב הנמוקי דביארו הריב"ש בשטר שעושה קנין כדברי הרב משפט צדק ותימה על מ"ש הרב כנה"ג ומכאן תראה שאין חילוקו של הרב משפט צדק מחוור שהרי כאן אינו שטר הקנאה דהא דברי הרי"ף שהביא העטור הם פ"ק דמכות גבי הך דההיא מתנתא וביאר הריב"ש דאיירי בשטר שעושה קנין ודוק היטב.

דין ג' בכסף או בשטר או בחזקה. עמ"ש אני בעניי בספר הקטן חיים שאל ח"א סימן ע"ו בס"ד.

דין ד' כיצד בכסף וכו' שדרכן לכתוב שטר מכר וכו'. עמ"ש מרן בכ"מ ומ"ש מהר"ר בצלאל סימן י"ח ומ"ש אני בעניי בספר הקטן כסא דוד דף קי"ט ע"ג וע"ד בס"ד.
ומ"ש ואין קרקע נקנה בפחות משוה פרוטה. עמ"ש מרן בכ"מ ועמ"ש בעניותי בס' הקטן ראש דוד דף י"ט.
דין ה' התנה הלוקח וכו' עמ"ש אני בעניי בקונטרס זה לעיל סימן ב'.
דין ז' מוכר שדהו מפני רעתה וכו' עמ"ש אני בעניי בספר הקטן חיים שאל ח"א סימן ע"ז ובכסא דוד דף ק"ך בס"ד.
דין יוד המחזיק בנעילה קנה וכו' פ' חזקת דף מ"ב תנן נותן מתנה והאחין שחלקו והמחזיק בנכסי הגר נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה ופי' רשב"ם נעל עשה דלת ובגמ' דף נ"ג ע"א פירש וז"ל וגבי נעל כל שהוא איכא לפרושי נמי כי האי גוונא שסתם פתח סתימה כל שהו וכו' א"נ שקבע מנעול בדלת לנעול בו דהיינו בנין אבל סגר דלת ונעל במפתח בנכסי הגר אינה חזקה דאין זה אלא עושה מצוה לשמור בית חבירו ומבריח ארי מנכסי חבירו הוא כדלקמן ואע"ג דגבי שכירות בתים אמרינן בפסחים וכו' ה"מ במוכר ומשכיר לחבירו וכו' ע"ש.
ודע דאין כונת רשב"ם כמובן מריהטא דלישניה דנעילת דלת מהני כשיש דעת אחרת מקנה ודוקא בנכסי הגר לא מהני אלא לעולם נעילת דלת לא מהני והחילוק שיש בין היכא דאיכא דעת אחרת להיכא דליכא היינו לענין מסירת מפתח לחודיה זהו דעת רשב"ם לפי' המובן מראשונים ואחרונים כאשר עין בעין עינך תחזינה משרים. ומאי דנקט רשב"ם בלישניה ונעל במפתח בנכסי הגר הרב בית חדש סימן קצ"ב ביאר דבריו יפה יפה ע"ש וגם הרב דרישה כתב הכי בדעת רשב"ם. ומ"ש לישב מאי דנקט רשב"ם נכסי הגר ופירש לפי דרכו ע"ש באורך. יש לדקדק בדבריו ויותר נכון מ"ש הרב בית חדש כמו שכתבנו.
ויש להכריח הדבר דדעת רשב"ם כדאמרן דאף בדאיכא דעת אחרת לא מהני נעילה ממ"ש רשב"ם אח"כ ד"ה נתן צרור בחור שבגדר שבשדה וכולה שמעתין אנכסי הגר קאי וה"ה לקונה דבר מחבירו עכ"ל. ואי אמרת דבדאיכא דעת אחרת מהני נעילה ואין לומר דהוי כמבריח ארי א"כ בנתן צרור וסכר מיא ונטל צרור ואפיק מיא בדאיכא דעת אחרת דין הוא שיקנה ואיך כתב דכולה שמעתין בנכסי הגר וה"ה לקונה דבר מחבירו. שוב ראיתי שכן הכריח הרב חידושי הלכות בקמא דף נ"ב. ועוד יש להכריח דמשנתנו קתני נכסי הגר ונותן מתנה בהדי הדדי ועלייהו תנן דנעל הוי חזקה ונעל חד פירושא אית ליה

בין בנכסי הגר בין בדאיכא דעת אחרת מקנה. וכן מוכח מסתימות דברי רשב"ם במתני' ויש לדחות,

וחזיתיה להרב המופלא כמהר"א נבון בספרו הנדפס מקרוב ס' מחנה אפרים שכתב בהגהותיו על דברי הרב המגיד שכתב וז"ל קצת המפרשים פירשו נעל קובע מנעול או מעמיד דלתות אבל נועל וסוגר הדלת לא קנה ואינו נכון אלא נעל נועל הדלת הוא עכ"ל והרב הנז' כתב על זה וז"ל ויש סעד לדברי המפרשים דבאין דעת אחרת מקנה לא סגי כל דהו אבל כשיש דעת אחרת אה"נ דבנעילה סגי ואינם חולקים המפרשים עכ"ל. ומשמע דכונתו דבאין דעת אחרת פשיטא דלא סגי כל דהו וזה מוסכם אליבא דכ"ע וא"כ דברי המפרשים הם באין דעת אחרת מקנה וליכא פלוגתא. וקשה דכיון דהרב המגיד מפרש נעל דמתני' נועל הדלת א"כ גם בנכסי הגר סבר הכי דגר נמי תנן. וכן נראה מהרמב"ם ריש פ"ב דזכיה שכתב דכל המחזיק בדרך מדרכי החזקה שביאר בה' אלו בנכסי הגר קנה וכן מוכח בדברי הה"מ שם. ותו דלא אשכחן לשום אחד מהראשנים שפירש הכי אלא רשב"ם ודבריו מוכיחין דאיירי אפילו בדאיכא דעת אחרת. והרב לח"מ פ"ב מה' זכיה אזיל בשיטת הרב מחנה אפרים ונרגש מדברי הרמב"ם שם שהבאתי ויישבם לדרכו. אכן לפי קוצר דעתי דבריהם קשים. שוב ראיתי להרב מחנה אפרי' בהגהותיו פ"ב דזכיה שכתב דדעת רשב"ם כמו שכתבנו ע"ש ועתה יקשה יותר מ"ש בהגהותיו בדין זה שהבאתי דבריו' דמאחר דאזיל ומודה דדעת רשב"ם דגם בדאיכא דעת אחרת בעי קביעות מנעול איך כתב מ"ש כאן. ואפילו נימא דסבר דקצת מפרשים שכתב הה"מ לא כיון על רשב"ם אלא הם מפרשים אחרים שידע הה"מ ונסתרים ממנו. מ"מ כיון דדעת רשב"ם הכי גם הני מפרשים סברי הכי מסתמא. ועוד הארכתי בשקלא וטריא בקונטריסי לא עט האסף ודוק הטב.

סימן טז

על איזה פרטים בקונטריס חיים שאל חלק שני. שלח כזאת חכם לב עדינו העצני.

את זה שלח לי נהירו דעיינין החכם השלם כמה"ר משה חיים סיסקינו נר"ו מעיר פירינצי יע"א. כאשר יצא לאור קונטריס חיים שאל ח"ב. והלא כה דברו. נשתעשעתי באמרותיו וראיתי ענין קדושין על תנאי ולא רשם שגם הרב המאירי ז"ל כתב קדושין על תנאי כדעת מור"ם כפי אשר כתב משמו הרב מוצל מאש דת סימן ל"א נא יודיעני אם עמד על דבריו.

ב) גם ראיתי מ"ש בענין אונן אם רשאי להסתפר ובלקוטים שלי הבאתי ראיה לאיסור מלשון הירושלמי פ"ק דשבת הביאו בס' הרוקח סימן שי"ב ישב לגלח ואמרו לו מת אבא

הרי זה ישלים את ראשו אחד המגלח ואחד המתגלח ואם האונן היה מותר בתספורת מה בא ללמדנו שישלים משום שהתחיל בהתר והלא אפילו אחר שידע ממיתת אביו מותר לגלח יודיעני דעתו.

ג) גם ראיתי על מ"ש בח"א על ענין גונב מגוי אי כשר לעדות וכבר בלקוטים שלי הבאתי דברי הרדב"ז בראשונות ותמהתי על מר ועל הרב קהלת יעקב אות רנ"ו שלא הזכירו אותם והתמיהא על מר נתבטלה ועל הרב הנזכר במקומה עומדת.

ד) ותעלוזנה כליותי בקראי ענין ז' גברי במנחת שבת בפרט בראותי ראיה מהזהר הקדוש פ' ויקהל בהשמטות.

ה) ובסימן ל"ח אות ע' ראיתי מ"ש בניגון אותיות ה' ולא אכחד שהייתי מונע עצמי מלהאריך בנגון שום תיבה מדבר שבחובה מחמת דברי התוס' ופסקם מרן סימן קכ"ד שאין קריאת התיבה נשמעת כשמאריך ביותר ובשו"ת בית יעקב מקפיד על זה.

ו) גם ראיתי שכיונתי על ענין הקרואים לאכול על סעודת חתן בימי החג דחייבים בסוכה ובפרט מלשון הר"ן כמו שהארכתי בפסקי.

ז) עוד אגלה כי יש מי שהורה בענין שלא נמצאו כי אם ט' מתענים במשמרה ובא אחד מבית הכנסת אחר שכבר התפלל מנחה והיה מתענה כדי להצטרף עם אלו הט' שעדין לא התפללו מנחה ואסר להוציא ספר תורה במנחה כמנהגם בכל ערב ראש החדש שזה כבר התפלל ויצא ידי קריאת ס"ת. ולא כן אנכי עמדי יודיעני דעתו והיה זה שלום.

וזאת תשובתי בס"ד

זרוע המיומן למחסה ולמסתור. לתרוצי סוגיא עביד פריש"ה ולא קשיא רישא אסיפא ומעשה לסתו"ר. הלא כה דבר"ו שוש"ן דעבדא ויצץ ציץ כפתורי"ם היוצאים מכפ"תור. רחימא דנפשאי דחביב עלי כנופאי החכם השלם כמה"רר ארכא נר"ו בחיין יהיבת ליה ונעתו"ר.

ממז"רח שמש הרואה אומר ברקאי הן כל יקר ראתה עיני בהגיע תור. כל מילי דמר בכתבו הבהיר ויאר לנו מקום פתו"ר. חדאי נפשאי ואולם לישרי לן מר כי כשל כחי מבלתי יכולת הצג על הארש מעלה ארו"כה אגב חביבותא וכן לדבר הלכה מעיקרא משכה והיום קצרה די"ו לכתוב שני אותיות ואהיה שעשועים נא אל יהי ד"ן נח"ץ כיושב לבטח וכך היא המדה בקרבנות שנויה בן יונה או תו"ר.

בראשית מאמר האיר אל עבר פני מתורתו של הרב המאירי ז"ל על אשר אנא נפשאי כתבית בח"ש"ב סימן ל"ח אות ס"ח ומר הור"ה גבר דהרב המאירי ז"ל סבר כמו"רם וכו'. איברא דאני הדל כתבתי שם דאי איתא להא מילתא לא הוו שתקי קמאי. אמנם

פסקי הרב המאירי ז"ל ליבמות אין בידינו והגם דהרב מהר"י אלפאנדארי רב גובריה. מ"מ אותיות מחכימות. ולפי קוצר דעתי נראה דבגלילותנו בארץ הצבי וערי טורקיאה ממוצא וממערב שקבלנו הוראות מרן אין להקל נגדו ומה גם בדבר שבערוה. ואם רבני אשכנז סמכי על מור"ם. הא לן והא להו.

ב) והראיה דמייתי מר מהירושלמי דשבת וכו' והיו דבריו כלפי מ"ש בחש"ב שם אות מ"ו ועל זה שרטט וכתב ראיתו. אני בעניי אומר דראיתי לרבותנו בעלי התוס' במ"ק דף כ"ג ע"ב דמייתו הך ירושלמי ואוקמוהו בששמע שמת אביו ואין משם ראיה כאשר עיניו תחזינה מישרים.

ג) ועל מה שכתבתי שם אות ה' במי שגנב מגוי אי כשר לעדות וכו' ותמה מר עלי אני הדל מתשובת הרדב"ז ועל הרב קהלת יעקב. הא דאפיקיה מר בלשון תמיהא. מטיבותיה דמר אמינא דאין זו תמיהא הן עוד היום כי רבו כמו רבו ספרן של צדיקים וכותלי בית המדרש יוכיחו מה יצדק אנוש יצא לחפש"י בכלהו ספרי דבי רב. ובכגון זו אני רגיל לכתוב אשתמיטתיה או לא זכר שר ואינו אלא לשון כבוד כמו שכתב הרב חוות יאיר בשו"ת חוט השני סימן ך' ע"ש דבריו הנחמדים ומסולתים. אבל על הרב כנה"ג יש להעיר כשאינו מביא מתשובות שרגיל להביא שהוא העיד על עצמו בהקדמתו שקרא כל ספרי התשובות שהיו בידו מראשן לסופן למלאכתו מלאכת הקדש ונטה ללו"ן על ס' פנים חדשות. ובמאי דקמן כעת לא מצאתי להרב כנה"ג שהביא תשובת הרדב"ז לענין פיסול עדות. אמנם הזכיר תשובה זו בכנה"ג ח"מ סימן שמ"ח. וזה יש להרגיש על הרב ז"ל אם לא הביאה לענין פיסול עדות.

ומ"ש כת"ר דתמיהתו על הרב קהלת יעקב קיימת. יש להקל קצת התמיהא דהלא מראש נדעה נרדפה מאין הוציא הרב ז"ל דהרדב"ז פסל לעדות גונב מגוי דלא אפשר דמתשובת הרדב"ז סימן ר"ה נפקא ליה דהיה כותב בכתב מפרש הרדב"ז סימן ר"ה. ומהרב כנה"ג נמי לא אפשר דלענין פיסול עדות לא הזכירה. ונראין הדברים דמאיש לוקח הרב מהריק"ש וכן נראה ממטבע הלשון. והשתא היה מקום להקשות על הרב ז"ל דאמאי לא הזכיר דברי מהריק"ש דיש להכשיר וסיים וכן ראוי לדון. אמנם נראה דהרב נקיט נפשיה בקצי"רי ומיירי כשזה הגונב ידע שהוא איסור וגנב דבהא כ"ע מודו דפסול לעדות. כי הרב ז"ל לא עסיק התם בפסקי דינים לברר הדברים והחילוקים. אכן בעבידתיה טריד עבידתא שפירתא לגלויי דעתא אי הא מילתא דאוריתא או דרבנן דגזור גזירתא או תקון תקנתא וכן יראה הרואה זמנין בגו ארע"א ובתוספת מקצר הרבה. ולא

שאני בא לישב אמאי לא הזכיר תשובת הרדב"ז. רק דעד האידנא היה קשה דכתב משם הרדב"ז נגד מסקנתו. ולפי האמור ניחא, ואין להאריך.

ד) ועל מ"ש על קריאת ז' במנחת אביע אומר כי עתה מקרוב הגיע לידינו ספר חדש להגאון מהר"ר יחזקאל ז"ל הגהות על ש"ע זה שמו דגול מרבבה וראיתי להרב ז"ל דכתב מדנפשיה שיקראו ז' במנחה. ואני הדל כבר כתבתי בהגהותי שבמקומי אני עומד ומה גם לפי דברי הזהר הקדוש.

ה) ועל מ"ש כת"ר בניגון אותיות ה'. מר דינא קמשתעי וגם אני בעניי דעתי הקצרה כן וכמו שרמזתי בחיים שאל ח"ב ריש דף ע"ד. אלא דשם כתבתי דדברי הרב מעשה ה' נמצאו מכוונים לתשובת החלום וכו'. ועם כל זה ירא ה' ינגן קצת ויברח מלרבות המוצאות כדברי כת"ר הי"ו.

ו) ועל ענין הקרואים על סעודת חתן וכלה אם חייבים בסוכה עלץ לבי דכת"ר שר המסכי"ם את יוסף וגם מר דייק הכי מלשון הר"ן וכמו שכתבתי בעניותי.

ז) ועל צירוף המתענה שכבר התפלל בבית הכנס' שלו במנחת המשמרה ושם קראו ס"ת. ובבית הכנסת אחר יש להם ט' מתענין. אי הואי התם קבעתיו בעשירי וקרינן בהו עשרה מתענים בבית הכנסת והבו דלא לוסיף עלה. וכמו שכתב כת"ר ופנאי לא היה לי להתישב בענין כדחזי וכבר מלתי אמורה את קסת"י נתתי קסת נחו"צה והנה צור"ף לע"ט זקנה ושלמא דמר יסגא סגי ומסגי כארז בלבנון ישגא ככל אוות א"ח את נפשו א"ח הכפ"תור. וענותו תרבני עשה שאינו זוכה כזוכה וראיתני בתור. ואנכי איש צעי"ר כצעירתו שש ושמח באהבתו חדא"י נפשאי.

סימן טוב

על מ"ש אני הדל בקונטריס כסא דוד דף קכ"ג על לשון מרן כ"מ פ"ו דמתנות. והנה צורף קצת זכרונות.

אתיא אגרתא ממער"בא מהוד והדר דכיילין ליה בקבא רבא. ז"ה מהה"דר רצוף אהבה. החכם השלם והכולל סיני ועוקר הרים עצום ורב כמה"ר משה שלום נר"ו עמ"ש בכסא דוד דף קכ"ג וז"ל ראיתי מ"ש בכסא דוד דרוש אחרון ואעתיק מה שכתבתי בהגהות על מס' ידים. התי"ט הביא קושית מרן על הרמב"ם בחיבור פ"ו דמ"ע שכתב הל"מ וכתב עליו ולי נראה דלא מכרעא וכונתו כמ"ש הוא עצמו דהא דקתני והנדון שלפנינו מעשה זקנים היינו מקמי דידעי לעדותו של ר"א ונ"ל דמרן ידע שפיר לדברי התי"ט ומקשה שפיר משום דרבינו פ"ב דתרומות כתב וחכמים הראשונים התקינו על ענין עמון ומואב

וכתב הל"מ ואזדא ליה תירוץ התי"ט לשיטת רבינו וע"ש במרן שהביא לשון זה. שוב ראיתי בס' כסא דוד שנדפס מחדש שהביא דברי מרן עצמו בכללי הגמרא שכתב כמ"ש התי"ט. ובמה שכתבתי יתורץ מ"ש בס' הנז' על מרן שכיון שראה דבריו בהקדמה מה מקשה על דבריו בחיבור ועפ"ז א"ש דעל דבריו בהקדמה אפשר לומר שסובר כמ"ש מרן והתי"ט דתני מעשה זקנים מקמי דידעי לעדותו וכו' אבל בחיבור אי אפשר לומר כן מהא דרפ"ב דתרומות. וראיתי בדרוש זה שהביא הפשט נחמד של אבי הרב ס' כתובה וכתב דפשט יכול להרכיב על על המשלח הוא יע"ש וראיתי לרש"י שפירש על השעיר. והיה זה שלום.

וזה השבתי על דבריו נר"ו

אני לדודי ועלי תשוקתו, אדמוקדאי יקיד ברשפי אהבתו. חזה הוית במכתב למ"ר כתיבתו וחתימתו. מטיבותיה דמר ישלח דברו זכאי באמירתו. על מ"ש אני הצעיר בצעירתו. וכבר ידע מר אשר אנכי עפר לא ניחא לי למשקל ולמטרי בדברי' שבכתב ומצאתי לי רב מרבוואתא קמאי מהר"ם מינץ בתשובותיו סימן ע"ז דף קי"ו ע"ג שכתב שאינו מפלפל בכתב כי אם פה אל פה ע"ש.

ואולם אגב חביבותיה דמר רח"ם רחמתי"ם לראש אענדנו אשיב בקצרה דידע מר דבסובלי חולאים מתנינן הוה עובדא וח"ש מביניתא דרישאי ועד טופרא דכרעאי וקיימנא בנפשאי עת לחשו"ת וע"ט לדבר בס"ד.

פתח ביו"שר אור דהרמב"ם כתב בה' תרומות דחכמים הראשונים וא"כ אין לומר דמאי דאמרו מעשה זקנים הוא קודם עדות ר"א ואהכי תריץ יתיב דברי מרן ואשר אנכי העירותיהו על הכס"א. ואני בעניי אומר דיש לומר דודאי כך קבלו ר"י ורבי טרפון שהוא מעשה זקנים אלא דר"א העיד דהוא הל"מ ותרתי איתנהו דהזקנים כיונו להל"מ. והרמב"ם ה' תרומות נקט הכי אגב מצרים דנקט ברישא הגם דנודע הוא דהוי הל"מ. והגם דיש לדחות הו"ל למרן בכ"מ להביא דברי הקדמת הר"ם לפירוש המשנה ולישב הכל.

ואולם עתה נראה בעיני שיש לומר דמש"ה רבינו אמר דעתידים רבנן לתקן מעשר לעמון ומואב וכשיתקנו חכמים כך אז עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. וכן באינך דעגול והחזן רואה ונמצא דתרוייהו איתנהו דהוא מעשה זקנים לתקן מעשר בעמון ומואב. והל"מ בשביעית מ"ע. ובהכי דייקי דברי הר"מ דפ"ו דמ"ע גבי שביעית נקט הל"מ. ובתרומות בעיקר המעשר כתב התקינו חכמים ונתישבו דברי הר"מ בהקדמתו ובחיבורו וקושית הרב חוות יאיר וכיוצא. כן נ"ל בעניותי. ומ"ש מר על מה שכתבתי

בכסא על דברי אבי ה' ס' כתובה ואודיק לן מר דברי רש"י. איברא דאגב שיטפא וריהטא לא זכרתי דברי רש"י. אבל מה שכתבתי דהפשט על המשלח נ"ל ההדיוט אמת וצדק ושלום כת"ר יגדל בית צדיק חוסן רב ולא יזח החו"סן בנפש אדם מוע'ט צעיר אנכי ונבזה נאה דורש שלום כת"ר באהבה רבה פור"ס מן החיי"ם סוכת שלו"ם.

ב' פתח עינים פ' הערל על דף ע"ח עמ"ש שם דמקשים העולם אמאי לא פריך הש"ס מקרא וכן הקשה הרב ישרש יעקב ומה ששמעתי שתירץ הרב מהר"ר אליהו הכהן ז"ל ורמזו הרב שער המלך ה' ט"מ דף ס"ח. ועתה ראיתי בספר האגודה שכתב וז"ל מנעורי הוקשתי אמאי לא פריך מקרא גם דור עשירי ונראה דהוה ס"ל דבדורו' אחרונים לא חיי כדי שלא יטמעו בהן להכי פריך ממתניתין עכ"ל. ונעלמו דבריו מכל הרבנים ז"ל. ואם כנים הדברים דזה מדרש רז"ל שעזרא גזר כמו שכתבתי בפ"ע. הר"ב האגודה לא ידע מדרש זה. ומ"ש הרב שער המלך שהוא בילקוט. כמדומה דליתיה בילקוט.

ג' בסוף תשובות דשייכי לה' מאכלות אסורות כתב דצפור דרור טהורה והביא ראיו' ע"ש. וק' לי אמאי לא מייתי מתלמוד ערוך פ' אין צדין דאמרו צפור דרור קושר בכנפיה וכמ"ש הרב פרי חדש א"ח סימן תצ"ז דין ט' והשיג מסוגיא זו על הגאון מהר"י קולון ועל הרב ט"ז ע"ש באורך.

ד' לענין אחד שרצה לירש כמנהג או"ה וטען שהמנהג בעירו לדון בעש"ג ודינא דמלכותא דינא. שומו שמים על זאת. ומי אמר מנהג זה. והרב כנה"ג בתשובותיו והובאה תשובתו בספר ארח לצדיק כתב דלא שייך מנהג. ודינא דמלכותא דינא לא שייך בנחלות כמ"ש הרשב"א והביאה שם. ועוד דידוע דדינא דמלכותא דינא אינו אלא במשוה גזרותיו ובשאר ערים שתחת ממשלת המלך לא נהגו כן. ועוד דהא דאמרו דינא ד"ד הוא שכך גזר ואם לא יקיימו גזירתו ריב לו עמהם אבל הכא ודאי לא איכפת ליה. ואם יביאו ראיה גמורה ואמיתית שכך נהגו בעיר זו מימי עולם והוא מנהג קבוע בהסכמת הקהל מה שאין בידם. מ"מ אם כן המנהג שנהגו באמת משנים קדמוניות לכאורה נראה דמצי לומר קי"ל כהרי"בש ומור"ם ומהרש"ך שהביא הרב כנה"ג בתשובתו. ועוד שיש לומר כמ"ש בספר ארח לצדיק בתוך תשובת הרב כנסת הגדולה דהרשב"א לא אמרה אלא כשרוצה לדון בדיני האומות אבל אם המנהג כן מודה הרשב"א ובזה תירץ תשובת מהרש"ך ע"ש באריכות והכי נמי בנ"ד יאמרו זה וצריך להתישב בדבר ועת לקצר והיה לכם לזכרון.

סימן יח

קצת הגהות על ש"ע עולו"ת מועטות נשי"ם קצרו"ת. מילי קטנ"י ר"ש בעטי"ם מזומנות דמות שורו"ת.

אורח חיים

א.

סימן א

דין א'. יתגבר כארי וכו' עבר"י אנכי עפר דקדקתי עמ"ש מרן בא"ה בתשובותיו דיני כתובה סימן ב' ע"ש. ובקונט' מחב"ר סימן רנ"ד אות ג' ישבתי דברי מרן.

ומ"ש בבר"י דף ד' ע"א שיטה ו'. וצריכים אנו וכו' כבר כתבתי בעניותי בקונט' פתח עינים בשבת דף כ"ט מהספר שנדפס בטעות ושם בפתח עינים ישבתי מה שדקדקתי על הרב מהר"י עייאש בשו"ת בני יהודה סימן קכ"ד.

ב. דין ה'. עבר"י אנכי כתבתי סוף אות ט' וקבלתי דבכלל משז"ל דתורה תבלין לי"צהר הוא תוכחות מוסר מרז"ל עכ"ד כונתי דיצרף לעסק התורה תוכחות מוסר כי בזה זאת תורת העולה תורה נקיה בענוה ושמירת הלשון וכיוצא ואז היא תבלין ליצר הרע כי אם עסק בגופי הלכות ולא השגיח בעבירות שאדם דש בעקביו לא לרצון תהיה התורה לבטל יצה"ר ועמ"ש מהרי"מט בראשונות סימן ק'.

ג. הרב הלבוש כתב דיאמר מזמורי תהלים קודם תפלה ויש מי שחלק עליו והרב אליה רבה יצא לישע בדבריו המצודקי' ויתיצבו כמו לבו"ש. ומצאתי לחד מרבוואת' קמאי רבינו אפרים ז"ל בפרישתו על התורה כ"י שכתב כמו הרב הלבוש דיאמר מזמורי תהלים בהשכמה קודם תפלה כשהוא לבוש טלית ואסמכיה אקרא.

ד. יש נוהגים לומר סדר עבודת התמיד שתקן הרב עיר וקדיש מהר"ם די לונזאנו. ובעיני הסדר הנכון לומר מתחילת הזמירות כסדר שלנו הספרדים עד סוף אנא בכח ואח"כ ובכן וכך היתה עבודת התמיד וכו' רבון כל העולמים כמו שסידר הרב מהר"ם די ליזאנו ואח"ך איזהו מקומן.

ה.

סימן ב

דין ד'. ינעול מנעל של ימין וכו' להעלות על לב שבכל דבר ראוי להימין ולחלוק כבוד לכל מי שהוא דרך ימין. הרב המאירי בפסקי שבת דף ס"א.

ו. דין ו'. עמ"ש בספר גור אריה ומה שכתבתי אני בעניי בקונטריס חיים שאל ריש סימן ל"ה בס"ד.

ז.

סימן ג

דין י"ד. מעטרה ולמטה וכו' יש מחלוקת בין רש"י ותוספות להרב הערוך והעיקר כרש"י ותוס' ודעמיהו דהפי' ולמטה לצד הארץ וכיוצא אמרינן פ' בתרא דיבמות ופ' אלו טריפות מן הארכובה ולמטה וכן פ' הערל דף ע"ה מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י.

ח.

סימן ד

דין ג'. ולא לעינים. הרב דרישה והרב אליה רבה והרב מר וקציעה כתבו דעל גבי עיניו מבחוץ אין קפידא וכבר כתבתי בעניותי במחב"ר דהקפידא היא מבית ומחוץ והוכחתיו בשב"ט אנשים. וכן מצאתי בספר החסידים בסימן קנ"ה שכתב לא ישים ידיו על עיניו ומוכח דגם בחוץ יש להקפיד.

ט.

סימן ח

דין א'. ויברך מעומד. עיין מה שכתבתי אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף ומחזיק ברכה ומ"ש בריש קונטריס חיים שאל חלק ב' בס"ד.

יו"ד דין ב'. סדר עטיפתו וכו' עמ"ש בעניותי שם בריש קונטריס חש"ב בסייעתא דשמיא.

י"א.

סימן י

דין א'. יש לה יותר מד' חייבת וכו'. עבר"י אנכי הבאתי דברי הר"אש דמוקי בריתא דספרי לחיובא בד' כנפיה מיהא. ומה שהקשה עליו הרב ברכת הזבח ואני הדל יישבתי קצת. ובספרי הקטן חיים שאל ח"א סימן פ"ו הארכתי בעניותי לישב דברי הרא"ש בס"ד.

י"ב. כתבו האחרונים דיש ליזהר שלא ילבוש בעלת חמש כיון דרבינו שמחה ודעמיה סברי דבעלת חמש פטורה לגמרי. ובשו"ת בשמים ראש סימן שס"ט תשובת רבינו קלונימוס שהקשה לרבינו שמחה מסוגית סוף הקומץ רבה. ובסימן ש"ע תשובת רבינו שמחה על קושיתו. וע"ש בהגהות.

י"ג.

סימן יא

דין ט'. לא למעלה משלש אצבעות. עמ"ש אני הדל בקונט' שיורי ברכה ומה שרמזתי על זה בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן יו"ד בס"ד.

י"ד.

סימן יג

דין א'. והיוצא בה לרשות הרבים בשבת וכו' עבר"י שם הבאתי מה שנסתפק רבינו מהר"י רוזאניס במקדש באתרוג שאינו ש"פ מצד עצמו אלא מצד המצוה וכו' ע"ש באריכות ועמ"ש בקונט' זה לעיל סימן ב'.

ט"ו.

סימן כז

דין א' הגהה. גידם שאין לו יד רק זרוע וכו' עיין בשו"ת בשמים ראש סימן ק' ובהגה.

ט"ז. שם דין ד'. לא יהא דבר חוצץ בין תפלין לבשרו וכו' עבר"י אנכי עפר הבאתי דברי הרב משנה למלך פ"ב מה' עבודת יום הכפורים ואני בעניי מתרצנא מילתיה דרב. והן עתה אחר זמן רב למעלה מעשרים שנה האיר וזרח ספר"א רבא דאוריתא שמן המר להרב המופלא עיר וקדיש כמהר"ר מרדכי רובייו ז"להה ואני אחזה מידי עוברי שהקשה קושיא זו בשם מהרי"ח ז"ל והרב תירץ ע"ש י"ד סימן ז' ולפק"ד מה שכתבתי בבר"י הוא עיקר כאשר יראה המעיין.

טו"ב. בשו"ת פני אריה חדש סימן ו' כתב דאבק לבן שמפזרין כיון שהוא לנוי אינו חוצץ ע"ש. ולי ההדיוט יש לפקפק דבעינן על בשרו ממש דומי' דבגדי כהונה כמ"ש הרא"ש ושם בבר"י הוכחתי דבגדי כהונה אף דבר שאינו חוצץ לא קרינן ביה על בשרו ע"ש.

ח"י. דין ו'. אטר יד ימינו וכו' עמ"ש בשו"ת בשמים ראש סימן שי"ט ובהגהה ע"ש **י"ט**.

סימן לב

דין ד'. אלא כל אות תהיה מוקפת גויל. הרב בית חדש סוף סעיף ד' כתב דמ"ש הטור מוקפת גויל אינו משום כתיבה תמה רק הוא הל"מ ע"ש ושמעתי מאהוב ונחמד הרב הכולל כמה"ר בנימין חיים מורינו נר"ו שתמה עליו דהתוס' בגיטין דף ך' ע"ב ד"ה לא צריכא דמעורה כתבו בפירוש דהא דבעינן מוקפת גויל היינו משום דכתיב וכתבתם כתיבה תמה ומהרמב"ם מוכח דאינו הל"מ עד כאן דבריו נר"ו.

ובאמת דלפום ריהטא דברי הרב בית חדש תמוהים דאטו מדנפשיה שרי ליה לאיניש למימר דזה הל"מ אשר לא כתוב בספר בש"ס בבלי או ירוש' או לפחות דאתמר בי מדרשא והרי אפילו הרמב"ם כשכותב על דבר אחד שהוא הל"מ ולא נזכר בתלמוד וכיוצא יצאו עוררי"ן היו תמהי"ם מנא ליה וכאשר עינך תחזינה מישרי' להגאון הרב חוות יאיר סימן קצ"ב בשגם עקימת שפתי הרמב"ם תורה שלימה ובודאי הכי איתא בשום דוכתא או כך הוה גריס או בהרבה מדרשים שהיו לו וירושלמי קדשים שנאבדו ממנו. והדברים ק"ו לרב אחרון כהרב בית חדש דאין לומר זה הל"מ עד שיאמר שכן

מצא במקום פ'. ותו דהכא שמעינן איפכא מתלמודין דהא דמוקפת גויל הוא מימרא דרב פ' הקומץ דף ל"ד. ומוכח ודאי דאינו הל"מ. ותו דהרא"ש שם בגיטין פ"ב אההיא דאמרו לא צריכא שהיא מעורה כתב כדברי התוס' הנז'. ובפירושא אתמר מפום ממלל רברבן הוא הרא"ש דמוקפת גויל טעמא דכתיב וכתבתם ובעינן כתיבה תמה ומסתמא הטור סבר כאביו. ותו דהטור כתב בהדיא בי"ד סימן רע"ד תמה שתהא מוקפת גויל ע"ש.

ך'. שם דין י"ו. או נפסק רגל ה"א וכיוצא בה וכו' לכאורה נראה דצ"ל האחד וכן הוא בס' ישן וכ"כ הרב מגן אברהם שהיא הגירסא הנכונה. ובספרים חדשים הגיהו רגל הנו"ן ולאו מילתא היא דא"כ הו"לל וי"ו זי"ין או נו"ן וכלשון המרדכי. אלא דגם גירסא זו הרגל האחד קשה להולמה חדא דהו"ל לפרש ולומר הרגל האחד מהאות שיש לה רגלים ותו מאי וכיוצא בה דמסיים הלכך פשיטא לי דצ"ל או נפסק רגל ה"א וכיוצא בה וכונתו לומר דנפסק רגל הה"א לאורכו מלמעלה למטה עיין בב"י ובד"מ ובפירושי הר"ם המאירי שהביאו שם ואז תבין דהיינו דמהדר למכתב או נפסק ולא כתב או רגל ה"א. מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו.

כ"א. דין כ"ח. יש ליזהר וכו' משמע הא דיעבד כשר ועיין פ"ב דגיטין דף ך' ע"ב ובתוס' והרא"ש והר"ן שם והר"מ ריש פ"י. הרב פר"ח בלקוטיו. ועיין מ"ש בספר יד אהרן ובספר קרבן נתנאל דף קכ"ו ודוק ומהרד"ק בהגהותיו כ"י פסל.

כ"ב. דין ז"ך. אם רשומן ניכר וכו' הרשב"ץ בתשובה בח"א סימן קכ"ז וח"ג סימן קצ"ג הבאתי' בברכי יוסף (ושם ט"ס) אסר העברת קולמוס באותיות השם המיוחד כמ"ש שם בבר"י ומחב"ר ואחר זמן נדפסו תשובות הרב כנה"ג י"ד וראיתי לו סימן רל"א דהתיר להעביר הקולמוס באותיות השם אם רשומן ניכר ואעפ"י שהרב זרחיה מליריאה אמר שהוא מקובל מאבותיו דלא מהני העברת קולמוס באזכרות לא נקבל שהסברא והפוסקים להפך ע"ש באורך. אך בימי הרב לא נדפסו תשו' הרשב"ץ ולא ראה דהרשב"ץ אסר מטעם דהוא מוחק התחתון ולמעשה צריך להתישב.

כ"ג. דין מ"א. אורך ורוחב הבתים וגובהן אין לו שיעור. הריטב"א בחידושי ע"ז פ' כל הצלמים כתב דיש שיעור למטה. וגם מדברי הרב ב"י אין בידינו להקל אלא עד כדי שיעור אצבע ומחצה. ואותן שמניחין תפילין שאפילו בתיתורא שלהם אין בה שעור אצבע עתידין ליתן את הדין. רד"ק בהגהותיו כ"י. ועיין בעולת תמיד ואחרונים.

כ"ד. דין מ"ד. שער בהמה טהורה וכו' מהר"ש רבו של מהרי"ל התיר שער אדם. שו"ת בשמים ראש סימן י"ט בהגה ע"ש, ואין לסמוך על זה.

כ"ה.

סימן לו

דין א'. צריך לדקדק בכתיב' האותיו' וכו'. הרמב"ם בתשובה כתב אסור לכתוב כתב אשורי שבו נתנה תורה באמת אלא כתבי הקדש בלבד ומעולם לא זזו ישראל להיותם נשמרים מזה. אמנם אגרותיהם וספרי חול וכל מה שחוקקים על המטבעות ושקלי קדש הכל בכתב עברי ובעבור זה נהגו הספרדים צורות אחרות באותיות עד שחזר כלו כתב אחר כדי שיהא מותר להשתמש. בו הרד"ק בהגהותיו כ"י בשם מאור לעינים. ולא היה צריך למאורו כי תשובת הרמב"ם הביאה רבינו ירוחם נתיב ב' ח"א ע"ש ועתה נדפסה בפאר הדור סימן ז' עיין שם.

כ"ו. דין ג'. צריך לתייג שעטנז גץ וכו' לא פסל. בקונטריס שם הגדולים ח"ב דף צ"א אני בעניי נתתי טוב טעם למרן שפסק כן. וגם הרשב"ץ ח"א סימן נ"א כתב בפשיטות דלהרמב"ם שעטנז גץ למצוה ולא לעיכובא.

כ"ז.

סימן מג

דין א'. אסור ליכנס לבית הכסא וכו' בשלטי הגבורים פרק במה אשה נסתפק בטסי כסף שעושים לתנוקות וכתוב בהם שם שדי אם מותר ליכנס לבית הכסא בהם. ולדידי פשיטא לי דאסור. והכי אמרינן ביומא דף ז' גבי ציץ ושדי משמות שאינם נמחקים כשם הויה. הרד"ק בהגהותיו כ"י. וגם בעיני פשיטא דאסור. וקמיע שיש בו שמות ומחופה עור מותר ליכנס לבה"כס. ד"מ סימן ש"א בשם הג"א וכן פסק מרן י"ד סימן רפ"ב.

ומ"ש מרן בתפילין שבראשו ה"ה שבזרועו ודלא כבית יעקב. אחרונים. וכ"כ רד"ק בהגהותיו כ"י.

כ"ח. דין ו'. ומניחן בכלי אם היה בו טפח וכו' עמ"ש הרשב"ץ בתשובותיו ח"ג סימן כ"ו.

כ"ט.

סימן מו

דין א'. כשיעור משנתו וכו' בעיר אחת לא נהגו לברך ברכות השחר כי אם ברכת התורה ושאלו אם יש לנדותן עד שיקבעו כלן בבית הכנסת כמנהג כל ישראל והשיב שאין לנדותן שנשתרבב להם זה ע"פ דעת הראב"ד שסבר שכל ברכות השבח רשות ואין בהם שם ומלכות ואעפ"י שסברתו דחויה רב גובריה ואין לנדותן ועוד שאין לנדות למחסר מקצת תפלות וברכות וכו' ועוד האריך בשו"ת בשמים ראש סימן י"ט ובתשובה לא חתים שמה דמארה עלה ואין לסמוך עליה ומה גם שנשמע שערערו שהמעתיק תשובות אלו בתוגרמה הוסיף איזה דברים כמ"ש בקונטריס ועד לחכמים דנראה ברור מהתשובה הנז' שלא נודע אם הם סמכו על הראב"ד ולא היה עירו של הראב"ד שהיה רבם כדי שנאמר

כמ"ש בש"ס במקומו של רבי אלעזר כורתין עצים וכו' במקומו של ר"י הגלילי וכו' דשם היה רבם ובחייו נהגו כרבם. אבל כאן שלא היה רבם ולא נהגו כן בחייו רק שאח"כ בחרו להם סברא זו נגד כל הפוסקים לא מן השם הוא זה. ובודאי הראב"ד עצמו יודה בנדון זה שמי שמקל ע"פ סברא יחידית נגד כל הפוסקים מעצמו. יש לנדות ולהחרים שלא יפרשו מכל ישראל. שכל אחד יבקש קולת פוסק שלא היה רבו ולא בן עירו ויקל נגד כל ישראל. ומזה יבואו לקולות אחרות באסורין ולכן קהל או יחיד שבקבע ובפרהסיא מחסרים ברכות שכל ישראל שוים ראוי לגדור הפרצה וליסרם ולהענישם עד שינהגו ככל ישראל ועיין בספר גט פשוט בכללים כלל א' דף קכ"ז ע"ד ומה גם עתה שהדור פרוץ ומזלזלי ח"ו שראו להשתדל להחזירם למה שנוהגים כל ישראל ואין להאריך והחכם עיניו בראשו ועוד שגם הראב"ד מודה שהמברך בשם ומלכות בכל הברכות של שבח לא הפסיד. ומצוה איכא ודו"ק.

ל'.

סימן ן

לשנות אחר פ' התמיד פרק איזהו מקומן וכו' מרן בב"י כתב הטעם משם הרא"ה שאין בו מחלוקת. ואעפ"י שיש איזה פרקים אחרים שאין בהם מחלוקת בחרו בזה שהוא ענין קרבנות וכתיב בכל מקום מוקטר וכו' כמ"ש הטור. וכן כתב רד"ק בהגהותיו כ"י ועמ"ש במחב"ר בס"ד.

ל"א.

סימן נה

דין י"ד. אפילו גבוה כמה קומות וכו'. נראה דכ"ש אם החלון הוא גובה חצי קומה או יותר קצת אלא שיש ביניהם סריגה קבועה בחלון כל שיש בנקבי הסריגה כמלא מקדח וראיה ממתני' פי"ג דאהלות דנקב כמלא מקדח מביא את הטומאה ופסקה הרמב"ם פי"ד מה' ט"מ וכן פסק התשב"ץ ריש ח"ג דסתימת סבכה לאו סתימא היא בחלון העשוי לאורה אם יש שם אויר כמלא מקדח. והתוספתא שהביא הרב המגיד רפ"ג דעירובין אינה ענין לכאן דהתם בפתח תליא מילתא כמ"ש ריש פרק חלון והכא בראיה תליא מילתא. אחד קדוש בהגהה כ"י.

ל"ב.

סימן נו

דין א'. הגהה ויש לעמוד כשעונין קדיש וכו' מצאתי הגהה כ"י לרב אחד ז"ל שכתב וז"ל בד"מ כתב משם הגהות מרדכי מהירושלמי דפ' תפלת השחר כד ענו אי"שר וכל דבר שבקדושה בעי למיקם ארגלוהי ע"כ. וכן ראינו נוהגים בכל תפוצות ישראל וחדשים

מקרוב באו נהגו שלא לעמוד בברכו ואומרים דיש להם טעם בזה ע"פ הסוד וקרינא אנפשאי בסודם אל תבא נפשי ואולי הסוד הוא שוד ושבר ומעיד אני עלי שמים וארץ שימים רבים אחר שכתבתי דברים אלו מצאתי בהסח הדעת בתשובות הרמ"ע סימן צ"א דסבירא ליה ע"פ הירושלמי הנז' דאפילו בשעה שאומרים העולים לקרות בתורה ברכו את ה' המבורך חייבים השומעים אותו לעמוד על רגליהם וכתב על אותם שאינם עומדים האל הטוב יכפר בעדם. וידוע הוא שהוא ז"ל היה מקובל אלה"י ואמיתי בדורו של מהרי"קא וגאוני עולם וכל מקובלי הדור הזה החכמים בעיניהם וקבלתם מפי ספרים ולא מפי סופרים אינם לפניו אפי' כקליפת השום עכ"ל.

ועם האדון הסליחה כי מקובלי הדור מפי רבינו האר"י זצ"ל הם חיים ומפי כתב הרב עיר וקדיש מהרח"ו ז"ל ומה לו להרב הכותב להטיח דברים ומאי דתלי זייניה בירושלמי הנה בשער הכונות שסידר מהר"ש ויטאל מכתבי מר אביו מהרח"ו ז"ל כתב וז"ל מורי ז"ל לא היה קם בעניית אי"שר של הקדיש ואמר לי שאותו הלשון שהוא בירושלמי דמשמע ממנו דצריך לקום מעומד הנה הוא טעות ואיננו מן התלמוד ירושלמי עצמו אלא הגהת איזה חכם שהגיה אותו והאחרוני' הדפיסוהו אח"כ בתוך דברי הירוש' עכ"ל וכ"כ בספר פרי עץ חיים שהוא ספר הכונות מסודר מהרב עיר וקדיש מהר"ם פאפיראס כ"ץ ונדפס קרוב ללשון זה ע"ש דף ט"ז ע"ג. ואין ספק דאלו הרמ"ע ז"ל ידע דברי האר"י ז"ל היה עונה אמן בכל כחו כאשר השב"ח השבי"ח מעט דבש אשר רדה ממהר"י סרוק תלמיד האר"י ז"ל ואין להאריך.

ל"ג.

סימן סא

דין ו'. ידגיש בדלת שלא תהיה כריש. סעיף זה קשה מאד ואין לו הבנה דאעפ"י שהדלית והריש הם דומות קצת בתמונתם מ"מ במבטא יש הבדל גדול ביניהם. ועוד למה ידגיש הדלת והלא אין בה:

דגש ועוד שאם ידגיש מאבד כונת היחוד ועיין בספר שתי ידות למהר"ם די לונזאנו דף ק"ז ועיין בספר מציץ המליץ בתשובת הרב קזיס. מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י וכבר כתבו האחרונים דמ"ש ידגיש לאו דוקא אלא שיטעמנה יפה. ומ"מ עדיין אינו מתישב מ"ש שלא תהיה כר"יש.

ל"ד.

סימן סב

דין ג'. ובלבד שיוציא בשפתיו. זהו כונת ה"ר מנוח הביא דבריו מרן בכסף משנה פ"ב. והרב יד אהרן נתלבט בלשון ה"ר מנוח. והדבר ברור שצ"ל בדברי ה"ר מנוח לא השמיע

לאזנו. ונעלם מהרב יד אהרן מ"ש הרב בית חדש בסימן זה. ועיין מה שכתבתי אני בעניי בספר הקטן פתח עינים ברכות דף ך'.

ואתה תחזה דשם העליתי דבספק ברכה יהרהר בלבו. וכבר בעניות כתבתי כן בברכי יוסף בסימן זה אלא דשם הייתי קוהה על דברי הרב מהר"י זיין בספר פרח שושן. ובפתח עינים הסכמתי דלא כוותיה ע"ש.

ל"ה.

סימן סח

דין א'. יש מקומות שמפסיקין בברכות ק"ש לומר פיוטים וכו'. מרן והטור לא דברו אלא בפיוטים המפסיקין בברכו' ק"ש אבל פיוט מי כמוך שהתקין רבינו יהודה הלוי לשבת זכור לומר אותו בנשמת כל חי איני יודע מה מצאו בו עול חדשים מקרוב באו לשנות המנהג ולומר אותו חוץ למקומו אחר חזרת התפלה ובק"ק אמשטרדם ושאר קהלות גדולות לא אבו שמוע לשנות מנהג' ואומרים תוך נשמת כל חי וישר כחם. הרב מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י. ולישרי לן מר דהקהלות שביטלו אמירת מי כמוך בתוך נשמת יפה עשו ולימטי להו אפיריון דהא בתוך ברכות פסוקי דזמרה דהם ברוך שאמר וישתבח אין להפסיק וכתבו האחרונים דאף לברוך הוא וברוך שמו אין להפסיק ואיך יפסיקו בפיוטים ובפרט מי כמוך הארוך. ותו נשמת כל חי הוא מתוקן קודם שסידר רבי המשניות שהרי בזהר הזכירו וכל דבריהם כגחלי אש על פי חכמת האמת ואיך יוסיפו בפיוט ארוך שלא כענין. ורבינו יהודה הלוי וחביריו המשוררים לא ידעו שדברי התנאים הכל הם בנויים על פי הקבלה באותו פרק השייך לאותו מקום בעליית העולמות וכל הדברים רזין עלאין במספר במפקד התיבו' ורמוז בדברים כמה שמות הקדש. רק סברו שהדברים כפשטן והם שבחים פשוטים. ולפי זה גם הם חיברו פיוטים ותקנו לאומרם. ואם ידעו שהראשונים תקנו כל ענינם על פי הסוד. גם הם נסוגו אחור ולא תקנום בתוך נשמת וכיוצא. ומאחר עלות כן מאי דתקנו שלא לומר מי כמוך בתוך נשמת הדין עמם וכן ראוי לעשות והדברי' פשוטים ואין להאריך יותר ודוק כי קצרתי.

ל"ו.

סימן ע

דין ד'. היה עוסק בתלמוד תורה כתב הרמב"ם פוסק וכו'. ועמ"ש אני הדל בספרי הקטן ברכי יוסף ועמ"ש על זה בספר הקטן מחזיק ברכה סימן תמ"ג ועיין עוד מאי דכתיבנא בעניותין בספר הקטן פתח עינים במסכת שבת דף ל"ג בסייעתא דשמיא ע"ש.

ל"ז.

סימן פה

דין ב'. אפילו להרהר בד"ת וכו' ובמקום הטנופת וכו'. נסתפק גדול אחד ישראל שחבשו השר בבית האסורי' והמקום מקום מטונף ובודאי אסור להתפלל ולברך אפילו בהרהור אמנם יש להסתפק אם יכול לקיים מצוה במעשה בלי שום הרהור רק שהוא עושה מצוה ולא עוד ויעמיד על עצמו שלא להרהר עוד. וכגון אשר בעד חלון צר וזעף יושיט לו לולב ואתרוג אם יכול ליטלם בידו. או"ד גם מעשה המצות אינו יכול לעשות כי אם במקום נקי. ולכאורה יש להביא ראיה ממ"ש פ"ק דקידושין יכול יעמוד לפניו בבית הכסא ובית המרחץ ת"ל תקום והדרת קימה שיש בה הדור ואי אמרת דגם מעשה המצות אינו יכול לעשות במקום מטונף אמאי אצטריך קרא תקום והדרת קימה שיש בה הדור תיפוק ליה שאינו יכול לקיים מצוה במקום מטונף אלא מוכח דיכול לקיים מצוה שם דעל מעשה המצוה לא קפדינן ומשו"ה הוה אמינא דיקיים מצות קימה והדור בבית הכסא ובבית המרחץ ולזה אצטריך קרא תקום והדרת דבעינן קימה שיש בה הדור.

אמנם בזהר הקדוש פ' תרומה אמרו הביאו הרב ס' חרדים דף ז' דהמצות בעי למקני להו באגר שלים ובאתקנותא דגרמיה ובאדכאותא דמשכניה הרי דצריך שיהיה הבית נקי וטהור כשמקיים המצוה. ויש לדחות דאפשר דהיינו כשיש בידו לטהר המקום אמנם בנ"ד דאנוס גמור הוא מגזרת השר ואין בידו בעידן רתחא לפייסו יהיה מותר לקיים המצות במעשה בלי הרהור ועדיין צריך ישוב.

ל"ח.

סימן פט

ונמשך זמנה עד ד' שעות וכו' לענין שנהגו קצת לאחר זמן ק"ש ותפלה עמ"ש בעניותי בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות ם ע' ע"ש.

ט"ל.

סימן צא

דין ג'. שלא ליכנס בב"ה בגלוי הראש. זהו דעת ה"ר פרץ שכתב בב"י בשם הכלבו ולא הביא על זה שום טעם. ומ"מ כך פשט המנהג בכל המקומות ואעפ"י שאין איסור בדבר כדמוכח מהמדרש שהביא רשב"ם בפירושו על התורה פ' ואתחנן בענין ק"ש משל למלך ששלח פרדוזיגמא וכו' ועמדו על רגליהם ופרעו את ראשם וכו' וכ"ש לאותם שיש להם פי"רוקא או מצנפת קטנה תחת ראשיהם דאין כאן נדנוד עבירה כלל אלא דטוב ליזהר משום אל תטוש תורת אמך ומשום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וכו' הרב כמה"ר דוד קורינאלדי בעל בית דוד בהגהותיו כ"י.

ומה שהביא ראיה מהמדרש שהביא רשב"ם. של כת הקודמין היא מהרש"ל סימן ע"ב והמדרש עצמו הוא ויקרא רבה פ' ז"ך. וכבר דחו האחרונים ראיה זו כמו שכתבתי בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף סימן ב"י וממ"ש וכ"ש לאותם וכו' משמע שמותר בראש מגולה לגמרי וכ"ש וכו' והוא הפך מה שהסכים הוא עצמו לעיל בסימן ב' והבאתי דבריו בספרי הקטן חיים שאל ח"ב סימן ל"ה. אך כונתו פשוטה דקאי על המדרש. אבל להלכה נקטינן כמס' סופרים דאסור בגלוי הראש. ובסוף הגהה זו כתב ולא יהיה הראש מגולה לגמרי ורמז מ"ש סימן ב'.

מ'

סימן קיב

דין א'. אבל צרכי צבור וכו' פי' כגון תקון הטל והמטר וזכרנו ומי כמוך בג' ראשונות ויעלה ויבא ועל הנסים באחרונות. ומ"ש בסעיף ב' דאין לומר פיוטים קאי אפיוטים דיוצר כדלעיל סימן ס"ח וחדשים מקרוב באו בטלו לומר תקוני הט"ל והמטר תוך התפלה ואומרי' אותם קודם ולא ידענ' מאי שנא להו מזכרנו ומי כמוך ובכן דאינהו נמי לא הוזכרו כגמרא. הרד"ק בהגהותיו כ"י. ועמו הסליחה דהשוה לשאול צרכיו לפיוטי טל ומטר. וחמיר ליה פיוטים דיוצר מלומר פיוטי טל ומטר בתוך ג' ראשונות בלחש. והדבר פשוט דיותר חמור לומר פיוטים בתוך ג' ראשונות בלחש. ומה ענין שאלת צרכי צבור לפיוטים. והרי באמור משיב הרוח שהוא ההזכרה כמו שתקנו רז"ל סגי ואינו זמן שאלה דתקון רבנן בתוך התפלה. ומה ענין פיוטי' וחרוזים שחיברו אחרונים לזכרנו ומי כמוך שהם במסכת סופרים והם מיוסדים על אדני רזין עלאין כמ"ש רבינו האר"י ז"ל וכבר כתבתי לעיל בסימן זה אות ל"ה שכל זה בא לאחרונים שלא ידעו שהתנאים והאמוראים כל דבריהם הלא ברז"י כס"ף וחכמת האמת שתו בשמים פיהם. וסברו שהדברים כפשוטם ולכן נפשם אוותה ליסד גם הם אמרות טהורות לפי דעתם על פי הפשט. ומ"ש בתוך דבריו ובכן נראה שכונתו על קדושות כפור. וגם אלו. מנהג אשר הריחו בסוד ה' שלא לאומרם. והאומרים אותם ואינם אומרים פיוטי טל ומטר טעמם שפיוטי טל ומטר שאלת צרכיה' ובלחש. והקדושות שבח השי"ת ובחזרה ודוק כי קצרתי ודעת לנבון נקל.

מ"א.

סימן קכד

דין ה'. על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום אומר ברוך הוא וברוך שמו. ראיתי בספר חדש דגול מרבבה להגאון מהר"ר יחזקאל ז"ל שכתב על דברי הרב מגן אברהם בדין זה ס"ק ט'. דבמקום שאין רשאי להפסיק אסור לאומרו' וז"ל וק"ו בברכה שהש"ץ מוציאו

ידי חובה כגון ברכת שופר ומגילה שלא יפסיק לענות ב"ה וב"ש עכ"ל וזה דעת מהר"ש אבוהב בספר דבר שמואל סימן רצ"ה. והרב שושנים לדוד פ"ח דברכות חיזק בריחי סברתו. וכבר אני עני כתבתי בספר הקטן ברכי יוסף סימן רי"ג אות ג' כמעט שעברתי לדבריהם דרבנן ולא מצאתי ראיה מכרעת לזה. ומנהג העולם להפך. ואין למחות בידם. **והרב** אליה רבה כתב וז"ל נראה דלאו דוקא ברכה אלא אפילו אזכרה בלבד דהא כתב בהג"א הטעם וכן מצאתי בסוף סימן שכ"ג עכ"ל ויש ט"ס וצ"ל דהא כתב בהגה הטעם וכן מצאתי בסוף ס' שיורי כנסת גדולה כצ"ל ומ"ש דהא כתב בהגה הטעם היינו שהרב חיבור זה חיברו על ס' הלבוש כידוע ובלבוש יש הגה שכתב ועוד שאפילו כשמזכירין צדיק בשר ודם וכו' ע"ש ומזה מוכח דעל אזכרה לבד יש לאומרו וכן הוכיח הרב שיירי בהשמטות בסוף הספר אבל מה שהוכיח שם הרב שיירי והרב פר"ח סימן קכ"ח ממה שהיו עונים על הזכרת השם כהן גדול ביה"כ בשכמ"לו יש לדחות שאני התם דכ"ג מזכיר שם המפורש.

מ"ב.

סימן קכח

דין י"א. כשמחזירי' פניהם כלפי העם וכו' עיין מ"ש מרן בספר אבקת רוכל הנדפס מקרוב סימן ט"ז ע"ש.

מ"ג.

סימן קלד

דין ב'. ולכרוע ולומר וזאת התורה וכו' הכי איתא במסכת סופרים פי"ד ודלא כמ"ש שלטי הגבורים פ"ק דקדושין בשם ריא"ז ותמהתי דאשתמיט מיניה גם פסוק מפורש כתוב הדר הוא אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך וכתב דלא מצינו בכל התורה דיש חיוב להשתחוות נגד התורה ואפילו להיכל וליתא ומכאן סתירה לתשובת הרשב"א שהביא הב"י בי"ד ר"ס רפ"ב ושם הרב"י לא זכר פסקו ודבריו שבב"י. הרב מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י.

ואני עני כבר בספר הקטן ברכי יוסף שם סימן קל"ד הבאתי תשובת מהרי"קש על דברי שה"ג ויש לצדד בזה כאשר הארכתי בעניותי שם.

מ"ד.

סימן קלה

לשון הרב מגן אברהם איתא ברי"ף פ"ד דמגילה וכו' בס' דגול מרבבה הגיה הלשון וכתב דנשמט במ"א ע"ש וגם אני בעניי הגהתי כן במ"א כמ"ש בספר הקטן ברכי יוסף ובזה

נסתלקה קושית הרב יד אהרן ע"ש באורך אלא דהרב הנז' הגיה כל הלשון כמו שהוא בהרי"ף ע"ש.

ומ"ש הרב הנז' בסמוך היכא שביטלו לקרות הפרשה שיקראוה במנחה וכו' אני הדל כתבתי במקום אחר שלא כדבריו ז"ל ומ"ש עוד היכא דבאותה שבוע היו שתי פרשיות אין משלימין וכו' הרב אליהו רבה חלק על זה ע"ש באורך ונראין דבריו כאשר יראה המעיין ועיין מה שכתבתי במה דשייך לסימן זה בקונטריס חיים שאל חלק שני סימן ל"ח אות ע"א והנמשך בס"ד.

מ"ה. דין י"ד. אין מביאין ס"ת אצלם וכו'. הגה. והיינו דוקא וכו' ואם הוא אדם חשוב וכו' לטעמיה בדרכי משה אזיל ואין נראה לי כן מן הירושלמי שהביא הב"י כאן ולקמן סימן תקפ"ד ומימי לא מלאני לבי להקל בזה אפילו ע"י הכנה יום או יומים קודם ובהגהות אשרי שכתב הרב שם בד"מ שמצא בפ"ק דברכות בגמרא שלפנינו לא מצאתיה ואין בידי להורות נגד הירושלמי בלא ידיעת שום טעם ובשו"ת מהר"ם מפאדובה סימן פ"ח האריך בזה ע"ש. ובמקומי אני עומד ואיני מוחה ביד העושים כן אבל להורות להם היתר לכתחילה לא משום דמשמע לי מפשט דברי הירושלמי דאפילו גבי ריש גלותא לא יאות עבדין אלא שהחזיקו בזה מכח גדולתם. ואם נפשך לומר דגירס' מהר"ם פאדובה עיקר אין דעתי להקל ולהכריע נגד כבוד התורה ומה גם דאחסור דרי וכל מאן דאלים בונה במה לעצמו. זה תורף דברי רד"ק בהגהותיו כ"י והוא האריך בזה.

מ"ו.

סימן קמג

דין ה' וחוזר לברך תחילה וכו' כאן קצת סמך למקום שנוהגין כשיש שם שתים או שלש שורות כמנין אבות הבנים הנולדי' באותו שבוע ומוהל אחד לכלן שקורין אותו בכל שורה ושורה וחוזר ומברך בכל הפעמים דאין למחות ואעפ"י דאין הנדון דומה לגמרי ואל ישנה אדם מפני המחלוקת הגהה כ"י לאחד קדוש. ועמ"ש הרב מהר"י זיין בפרח שושן.

מ"ז.

סימן קנג

דין כ"ב. אין לקנות מעילים שנשתמש בהם הדיוט וכו' בספרי הקטן מחזיק ברכה הבאתי משם הרב מר וקציעה והרב באר יעקב שהביאו ראיה ממשנת פכ"ח דכלים להתיר לעשות מבגד אשה לס"ת ע"ש ועתה ראיתי להרב מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י שהוא גם כן מדנפשיה הביא ראיה זו (כי בימיו לא נדפסו הס' הנז') ודחאה והביא מתוספתא דמגילה פ"ב כלים שנעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה ומסיק שאין להקל ומראות הצובאות היה ע"פ הדיבור זהו תורף דבריו בקיצור והגם שעל דחייתו למשנה

יש להשיב. מ"מ לענין דינא נראה להורות כדברי מרן ואין להקל. ועוד נראה דאפילו תימא דמאי דתנן פכ"ח דכלים כפה שהוא טמא מדרס ונתנו על הספר כן הוא הדין דיכול ליקח מטפחת שבראש האשה ולעשותה תשמיש לס"ת וכמו שפירש"י בסנהדרין דף מ"ח (אף שרמב"ם ורבינו שמשון והרא"ש ורבינו עובדיה שום חד מיניהו לא פירש כן) וגם לא נדחוק דסבר הנותן דשרי והגם דאח"כ אסרו לו הוצרך ללמד דהוא טהור דזה דוחק וגם אינו מתישב במשנ' וגם לא נאמר דדוקא בדיעבד. מ"מ שאני בזמנם דהיו נוהגים בטהרות וידענו דכפה זו טהורה כי נשמרה מכל טומאה. אמנם בזמנינו דמעילי וכל בגדי האשה לובשת כשיוצאה לחוץ אף כאשר איננה טהורה נטמאו כמה טומאות בימי נדתה ונקבעה הטומאה בהם כמה זמן. ולכן אינו לעשות תשמיש לס"ת מבגד אשה. ואין ראיה ממראות הצובאות גם כן מטעם אחר דהיו נשים צדקניות ובזכותן נגאלנו ממצרים ולא נשתמשו בהן אלא למצוה וקדושה. משא"כ בגדי נשים האידנא דכאשר לובשות אותן אינו לשם מצוה ואין להאריך. באופן שהעיקר כמו שכתבנו וכמ"ש הרב מהרד"ק הנזכר שאין להקל.

מ"ח.

סימן קנו

ותורתו קבע וכו' במחב"ר הבאתי מדרש שמואל כל הקובע עתים מפר ברית והבאתי פירוש המפרשים ופירוש הרמ"ע. והן עתה ראיתי שהוא ירושלמי פ"ט דברכות. וראיתי להרב יפה מראה שפירש דאתי כר"ש ן' יוחאי שצריך שתהיה תורתו אומנותו כדכתיב והגית בו יומם ולילה כפשוטו. ואנן קי"ל ברכי ישמעאל ע"ש. וק"ק על הרב ז"ל דמוקי לה דלא כהלכתא. והלא דרך ישר ומרווח לפניו לפרש כדפירשוהו המפרשים דמאבד הזמן לתהו בשטיות העה"ז ונפטר בקביעות עתים ולז"א מפר ברית כמ"ש במח"בר.

מ"ט. הרב מגן אברהם בזרועו קבץ כמה פרטיים שצריך ליזהר בהם ובכלל הביא כל המספר טובת חבירו בפני שונאיו אבק לה"ר והקשה מבתרא דף קס"ד דאמר ר"ש ברבי כמה נאה כתב זה וא"ל יהודה חייט' כתביה וא"ל כלך מלשון הרע ע"ש וכן הקשה הרב פרי חדש בהגהותיו ואשתמיט מינייהו מלכי דברי הרמב"ם בפי' המשנה פ"ד דאבות שנרגש מהאי עובדא גופיה ופירשו שהיה בקהל רב ובודאי היו שם שונאי הכותב ע"ש. וגם למה שפירש"י דאל יספר טובתו של חבירו היינו להרבות יותר מדאי. מ"מ נראה דלענין דינא שוים הרמב"ם ורש"י דבין להרבות בשבחיו נאחז בשב"ח לספר בגנותו בין בפני שונאיו הוא אבק לשון הרע לכ"ע אלא דמשמעות לשון המימרא איכא בינייהו דרש"י והרמב"ם וממילא ל"ק מעובדא דיהודה חייטא דהיו שם שונאיו כמ"ש הרמב"ם.

ואני בעניי במח"בר רמזתי מה שכתבתי בעניותי בספר הקטן ראש דוד פ' תבא ושם אני הדל יישבתי קושית שני המאורות הגדולים הרב מגן אברהם והרב פרי חדש ופירשתי הצעת השמועה ע"ש אמנם בו בפרק גם ממני נעלמו דברי הרמב"ם בפירוש המשנה וכמ"ש בקונטריס דברים אחדים דף נ"ט ע"כ.

נ. עוד כתב הרב מגן אברהם הקורא לאברהם אברם עובר בעשה ולאו כמ"ש ספ"ק דברכות עכ"ד וכתב על זה הגאון מהר"ר יחזקאל דגול מרבבה וז"ל לא מצאתי זה במנין המצות ועיין בשיורי כנה"ג בכללים נפרדים אות כ"ה עכ"ל. וז"ל הרב שירי כנה"ג שם כתב הרא"ם (פ' שופטים) בפסוק לא תטע לך אשרה כל עץ דהיכא דאמרינן עובר בלא תעשה היינו מדאוריתא אבל באר שבע דף ל"ד ע"ב כתב דפרק אין עומדין אמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא תעשה ובספ"ק דברכות אמרו כל הקורא אברהם אברם עובר בלאו וכן פ' חלק מחזיק במחלוקת עובר בלאו ואינם אלא דרבנן הואיל ולא מנאום מוני המצות עכ"ל. ובספר באר שבע דפוס פפד"מ הוא בדף כ"ד סוף פ"א דתמיד. ואשתמיט מהגאון מה"רר יחזקאל ומהרב כנה"ג ומהרב באר שבע דברי הרמב"ם בספר המצות בשרש ח' ובלאוין מ"ה שכתב בהדיא דמ"ש מחזיק במחלוקת עובר בלאו הוא אסמכתא והו"ל להרבנים הנז' לאתויי דבריו של גדול בראש אמי"ר.

והוי יודע שאני הצעיר בסוף עין זוכר בקלורית לעין כתבתי שמה שהקשה הרב הגדול מהר"ש לאנייאדו בספר הבהיר לחם שלמה על הכנה"ג ח"מ סימן טו"ב שנסתפק אי איסור שמיעת בעל דין א' דאורייתא או דרבנן שהרי הרמ"בם כתב פכ"א דסנהדרין עובר בל"ת. יש לישב דמצינו דהרב ק"ס ודעמיה ס"ל דמ"ש הרמ"בם המניח תפילין בלילה עובר בלאו הוא אסמכתא. ועל זה השיב לי הרב הגדול הנז' דכי אמר עובר בלאו אסמכתא אבל לשון עובר בלא תעשה הוא לאו גמור כמו שהבאתי דבריו בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן ח"י.

ועל פי חילוק זה מוצל הרא"ם ז"ל מקושיית הרב באר שבע דמברך ברכה שאינה צריכה והקורא אברהם אברם והמחזיק במחלוקת בש"ס בכולן אמרו עובר בלאו ומ"ש הכנה"ג על ברכה שאינה צריכה עובר בלא תעשה הוא אגב שיטפיה או הרב כתב בל"ת ור"ל בלא תשא והמדפיס כתב בלא תעשה. וא"כ לפי דברי הרב מהרש"ל הנז' אפשר לומר דגם הרא"ם מודה דכשאומר בש"ס עובר בלאו אפשר דהוא אסמכת' אבל לשון עובר בלא תעשה נראה שהוא מדאוריית' ובהכי נתישבו דברי הרא"ם.

ואולם אני בעניותי כתבתי להרב הנז' והוא שם בחש"ב דלא שמיע לי חילוק זה בכל עת אשר אני רואה דעובר בעשה כתבו ז"ל שהוא אסמכתא ועובר בלאו אסמכתא ה"ה

נימא דגם לשון עובר בלא תעשה הוא אסמכתא ועוד הרב שבא לחלוק על הרב כנה"ג במה כחו אם כה יאמר הרב כנה"ג דלדידי' אין חילוק בין עובר בלאו לעובר בל"ת כמו שתראה שם בחש"ב ע"ש. והן עתה שמח לבי שראיתי דברי הרב כנה"ג בשיורי הנז' דמוכח בהדיא דאינו מחלק בין עובר בל"ת ושפיר קאמינא בפרט להרב מהרש"ל הנז'. וגם הרב באר שבע ז"ל מדבריו בהקשותו על הרא"ם מוכח בהדיא שאינו מחלק בין עובר בלאו לעובר בל"ת כמבואר. וליישב לדברי הרא"ם אפשר דלא קאמר הרא"ם אלא על הספרי דרגיל לומר זה עשה וזה לא תעשה ומשמע לרא"ם דבספרי כי קאמר עובר בלא תעשה הוא מדאוריית' כי כן ארחות הספרי אבל בש"ס אינו מוכרח ודו"ק.

נ"א.

סימן קסז

דין יו"ד. אנכי איש צעיר כתבתי על הברכים דאם בירך על הפת בורא מ"מ יצא. ורב חביבא הרב מהר"א ישראל בספר קול אליהו א"ח סימן י"ב פלפל בדברי ומסיק דיצא כמו שכתבתי. ולא אאריך בשקלא וטריא ותסגי לן דהעלה לדינא כמ"ש כי עינו ראה מ"ש בקונטרס שיורי ברכה ע"ש.

נ"ב.

סימן קסח

על המלבי"ן שעושים בעה"ק חברון ת"ו כתב הרב המופלא כמהר"חא בר דוד בחידושי דינים כ"י וז"ל על המלבין כתב הרב זרע אברהם אם אכל שעור שהיה בו כזית בכדי אכילת פרס מברך על המחיה ואם לאו בורא נפשות. והרב פרי חדש בתשובותיו סימן א' כתב דאוכל כזית מלבי"ן יברך על המחיה וכ"כ מג"א וכן הסכימו בעלי הוראה והכי נקיטינן וגם הרב זרע אברהם כתב דרבים חלקו עליו בזה. ואני ראיתי למרן דודי ז"ל (הוא הרב הגדול בעל עץ החיים ומקראי קדש וכו') שבירך על מארוגי"נוס במ"מ ובסוף בנ"ר כנראה דסבר כהרב זרע אברהם.

שם מגן אברהם ס"ק כ"ב. כתב בספר דגול מרבבה להגאון מהר"ר יחזקאל דלא יברך בתוך הסעודה אלא על דבר שהוא כסנין אליבא דכ"ע. ובלאו הכי אין לברך דאזלינן לקולא זהו תורף דבריו ולי הדיוט נראה דדבר שהוא מחלוקת אם הוא כסנין כגון כעכין שקורין ביסקוגוס או רוסקיטאס לא יאכלם בתוך הסעודה דכיון דתדיר חשיב להו כסנין ואוכלם ומברך עליהם במ"מ כבר החשיבם כסנין. ואיך עתה ליחוש למ"ד שהוא פת ולא יברך ואין לילך לקולא דהוו תרתי דסתרן. והגם דיש לצדד. שמעתי מפום רבנן דכן נהגו גדולי הדור שלפני דורנו שלא לאכלם בתוך הסעודה וכן נהגנו.

נ"ג.

סימן קפג

דין א'. כתבתי בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף משם הרב ברכת הזבח בתפארת שמואל שאין להניח בשלחן בשעת ברכה כלים רקים ע"ש. וכן הזהיר על זה הגאון מהרש"ל הביאו בספר קב הישר פ' ס"ד ע"ש שהאריך.

נ"ד.

סימן קפח

ט"ז ס"ק ז'. אבל בהג"מ בשם הר"ם שצ"ל על הנסים כדאשכחן רב צלי של שבת בע"ש וכו' כתב בס' דגול מרבבה כצ"ל וכן הגהתי בב"י ובהג"מ ועיקר הראיה כי היכי דרב הזכיר של שבת בע"ש אף שעדיין הוא יום חול מ"מ כיון שהיה מקבל שבת שייך להזכיר שבת כן במוצאי שבת מי שמשכ' סעודתו כיון שהוא לא התפלל עדיין ערבית ואצלו עדיין קדושת שבת יזכיר של שבת וכמו כן במוצאי פורים יזכיר על הנסים עכ"ל וכבר קדמו הרב שיורי כנה"ג בסימן זה ובסימן תרצ"ה רק שבסימן זה הגיה ופירש ובסימן תרצ"ה כתב ליתא להאי מימרא בשום דוכתא והכי איתא פ' ת"ה רב צלי של שבת בע"ש. **והוי** יודע שמה שכתבתי אני בעניי בריש קונטרס חיים שאל ח"ב סימן א' אות ג' כי בהגהות חדשות סימן תרצ"ה תמה על דברי הטור שכתב דרב צלי של מוצאי שבת בשבת. הוא אגב שטפאי דהטור לא כתב שם בזה רק התמיה הוא על מה שהביא מרן בבית יוסף מהגהו' מיימוניות. וגם שם כתוב דרב צלי של שבת במוצאי שבת וזהו תמיהא קיימת. ומה שכתבתי שם משיורי ברכה סימן רצ"ג הוא על מ"ש הטור שם רב צלי של מוצאי שבת בשבת ועל זה כתבתי דמצאתי גירסא זו בדברי הגאונים כ"י. ואינו ענין לדברי הגהות מיימוניות שכתב רב צלי של שבת במוצאי שבת. וגם מ"ש אני הדל בחיים שאל שם שהרב דרישה סימן רצ"ג העיר בזה. אינו כן שהוא העיר במ"ש הטור רב צלי של מוצאי שבת בשבת. אבל הרב שיירי העיר על הגה"מ שכתבו דרב צלי של שבת במוצאי שבת בסימן זה וסימן תרצ"ה כמו שכתבתי שם. גם מ"ש בשיורי ברכה סימן רצ"ג וק"ק על הרב שיירי כנה"ג שבסימן קפ"ח וסימן תרצ"ה העיר על זה והכא לא נתעורר על דברי הטור אינו מכוון דהרב שיירי סימן קפ"ח וסימן תרצ"ה העיר על מ"ש התפלל של שבת במוצאי שבת. והטור סימן רצ"ג לא כתב אלא של מוצאי שבת בשבת וה' יצילנו משגיאות ואין להאריך ודוק.

נ"ה.

סימן רי

האוכל פחות מכזית וכו' חזה הוית בקונטריס כ"י מהרב המובהק כמהר"ר אליהו ישראל ז"ל שכתב וז"ל כתב הרב מגן אברהם משם הרב כנה"ג שאם אכל חצי זית מז' המינין

וחצי זית אחר מצטרף ומברך בנ"ר. ויראה פשוט דלא קאמר הרב ז"ל דיברך בנ"ר אלא כשאכל חצי זית מז' המינין וחצי האחר מדבר שברכתו שהכל או פרי האדמה לפיכך מברך בנ"ר אבל אם אכל פירות אחרות שברכתן בורא פה"ע מברך לאחריו מעין ג' דהא קי"ל אם אכל מז' המינין ואכל תפוחים א"צ לברך בנ"ר על התפוחי' ויוצא בברכת מעין ג' זהו תורף דבריו. ולי ההדיוט הדבר פשוט להפך דאם אכל תפוחים לבד לכתחילה אינו יכול לברך מעין ג' והכא כשאכל חצי זית מז' המינין אינו מברך מעין ג' ואיך יברך לכתחילה מעין ג' על צירוף תפוחים וכן מוכח מהכנה"ג דנקט סתם ע"ש ודוק כי קצרתי.

נ"ו.

סימן ריג

דין א'. ראיתי בקונט' כ"י מהרב הנז' שכתב וז"ל אם א' אכל פת הבאה בכסנין ושתה יין אם יכול להוציא בברכתו אחרונה למי שלא אכל אלא פת הבאה בכסנין ובספר ברכי יוסף הביא ראיות דמוציאו ובכלל ראיותיו הביא מדברי הרדב"ז בתשו' במי שלא התפלל ערבית מ"ש ויש מי שדחה ראיה זו דשאני התם דהוי תפלה שלא בזמנה דלא הוי הפסק כמ"ש בסימן ק"ח משא"כ הכא עכ"ד. ולא צדק בזה דאם טעמא דהרדב"ז משום דהוי תפלה שלא בזמנה לא הי"ל להתיר לכתחילה שלא אמרו אלא בדיעבד אלא ודאי דאין טעמו כן ובאמת נדון הברכ"י עדיף במקצת מנדון הרדב"ז דאין היוצא מפסיק בשום דבר אלא המברך ובנדון הרדב"ז אע"ג דמפסיק המברך עצמו נפיק עכ"ל והנה החכם השלם הדוחה ראיתי הנז' הוא נר"ו כתב אלי ואני השבתי לו כמ"ש במחזיק ברכה וכיונתי לדעת הרב מהרא"י הנז' עלץ לבי דהוא ז"ל שר המסכי"ם את יוסף.

נ"ז.

סימן רכג

דין א'. ילדה אשתו וכו' בק"ק טריקולא מנהגם שאבי הבן בס"ת מברך הגומל להצלת היולדת ואף שמרן פסק להפך. אין לבטל מנהגם כיון דהשה"ג וב"ח ול"ח ומגן אברהם העלו לברך. והגם כי אנו אין לנו אלא דברי מרן במקום שנהגו כסברת הרבנים הנז' אין למחות בידם. מהר"חא בר דוד בכ"י.

נ"ח.

סימן רכט

דין ב'. הרואה חמה בתקופתה וכו' בספר גור אריה כתב דמפני שיש פירושים בזה לכך לא נהגו לברך ברכה זו ע"כ והוא מדבר על מקומו. אבל בארץ הצבי וקצת גלילות טורקיאה ואשכנז ופולוניא ששם רבבות אלפי ישראל מברכין ברכה זו. גם פה ליוורנו מברכין אותה. וראיתי מי שכתב וז"ל שני הפירושים תראה בערוך ערך חמה. ובמדינות

איטליא לא נהגו לברך ברכה זו רק באיזה מקומות שהלכו חשכים אחר חכמים אורחי' שהנהיגו אותם בכך ושכחו מקרא מלא אל תטוש תורת אמך עכ"ל ושרי ליה מריה דכמעט כל העולם בדבר שהושוו מרן ומור"ם הולכים אחריהם וכאן שוים לטובה וכן בגלילותנו ארץ הצבי וקצת מטורקיא"ה וכן בערי אשכנז ופולין כלם מברכין והמקום שאינם מברכים צריך שיהיה להם בקבלה שרבני המקום הקדמונים מורי הוראות קודם מרן ומור"ם מפני הפירוש האחר הסכימו שלא לברך ובזה נאמר אל תטוש תורת אמך. ועמ"ש הרב דבר משה ומ"ש במח"בר ומשם באר"ה. ועל הרב גור אריה קשה שהוא היה במנטובה והרמ"ע שהיה במנטובה מוכח מדבריו בספר אלפסי זוטא שמברכין.

והנה בספר דגול מרבבה כתב דיברך עד קודם חצות ולא זכר דכן כתב הרב תוספת יום טוב הביאו הרב אליה רבה והוא תניא דמסייע ליה ובהקדמת ס' חסדי אבות כתב שמהר"י מינץ בן ק' שנה בירך ברכת החמה והרי שבמנטובה ופאדובה שהיה עירו של מהר"י מינץ מברכין והם מערי איטאליא.

נ"ט.

סימן רסג

דין ה'. שמברך אחר ההדלקה הרב מגן אברהם כתב דאשת הגאון סמ"ע הורית דבי"ט תברך אחר הדלקה ואין חכמה לאשה וכו' ובס' דגול מרבבה כתב דהיא אשה אשר נשאה לבה בחכמה דלא שייך לא פלוג הכא שנוסח הברכה חלוקה זה שבת וזה י"ט תדע הרי חנוכה וכו' ע"ש. ויש להשיב דאמר לך הרב מגן אברהם דזה לא מיקרי שינוי משבת לי"ט בתיבה אחת. ונר חנוכה אינו ראיה דשם מדליקין נ"ח להודות לה' ואסור להשתמש לאורה ובמקום מיוחד משא"כ נר שבת וי"ט בשלחן. ואני בעניי כתבתי לחזק הוראה זו בספר הקטן מחזיק ברכה ע"ש.

ס'.

סימן רפ

דין ב' מותר וכו'. ראיתי להרב מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י שפקפק בדין זה מתוך הסוגיא דפ"ק דכתובות וכתב דהמחמיר תבא עליו ברכה והב"ח בקונטריס אחרון דאבן העזר הביא תירוץ מהרו"ך דלא אמרינן הכי בגמרא אלא למאן דס"ל חבורי מחבר אבל למ"ד מפקד פקיד מותר לגמרי וכתב עליו דנכון הוא וליתא דהתם ליכא שום מ"ד הכי אלא צדדי הבעיא נינהו דאיבעיא להו מקמי דידעי הברייתות דוקא וכדפירשו רש"י והתוספות שם והאריכות בזה למותר לכל מבין ישר הולך ע"כ דברי הרב רד"ק בקצור. ואני בעניי אומר דהרב בית חדש כתב לשון זה אגב שיטפיה אבל המעיין בדברי הרב דרישה עצמם בעיניו יראה דשפיר קאמר. ומ"ש דהמחמיר תע"ב אין להחמיר בזה דיבא

לידי השחתה וכמ"ש הרב תוספת שבת משם הרב של"ה וצווח כמה צווחות. וכן פשטה הוראה בארץ הצבי דשם נוהגים לכנוס הבחורים והבתולות בע"ש וכמו שהתירו גדולי הפוסקים. וכן ראוי להורות. והרב מגן אברהם הביא חקירת הרב ברכת הזבח האוכלים על טהרת הקדש והם טבולי יום מה אוכלים בשבת ועמ"ש בס' יערות דבש ח"ב דף כ"ד. ז"ן. לעיל

סימן רעא

דין ב'. נשים חייבות וכו' בספר דגול מרבבה כתב אם האנשים התפללו ערבית והנשים לא התפללו ערבית אם מוציאין הנשים דיש להסתפק אם האנשים ערבין על הנשים או"ד כשם דנשים אינן בכלל ערבות כמ"ש הרא"ש פ"ג דברכות גם האנשים אין ערבין עליהם זהו תורף דבריו. והמסתכל יפה בדברי מהרימ"ט והרב זרע אברהם הבאתים אני בעניי בברכי יוסף סימן קכ"ד יראה דאין כאן ספק ע"ש ובמה שכתבתי אני בעניי שם ודוק היטב.

סימן רעט

דין י"וד. הרב יכול לראות מהיכן התנוקות קורין. עמ"ש במחב"ר ובכסא דוד דף קכ"ג ולעיל סימן טו"ב.

ח"ן.

סימן רפא

במחב"ר כתבתי דנהגו לומר והוא רחום בשבת בפסוקי דזמרה ועמ"ש בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן יוד ומשם באר"ה דרבינו האר"י ז"ל כתב דיש לאומרו בזמירות בשבת ע"ש.

ומ"ש בהגהה דמאחרין בשבת לבא לבית הכנסת וכו' עיין בהרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סימן תרי"ד והבאתיו במחב"ר ועיין בספר מנהגי מהרי"ל בה' שבת ודוק.

נ"ט.

סימן רפד

דין ז' הגהה. ואין בזה משום איסור תחינה וכו' חולה שהתנדב דבר מה יכול הש"ץ לברכו על הנדבה ולומר ה' ירפאהו רפואה שלימה. מרן בתשובות אבקת רוכל הנדפסות חדשות מעתה סימן י"ב וכ"כ מהר"י בי רב בתשובתו שם סימן י"א. ותשובת מרן סימן י"ב הנזכר נראה על תשובת הרב מהר"א צרפתי בעל ברכת אברהם ובסימן י"ג תשובת הרב מהר"א צרפתי על דברי מרן ובסימן י"ד תשובות מרן על דבריו ע"ש.

סימן רפה

דין א'. ואפילו עטרות ודיבון, עמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף ואחר זמן רב נדפס ס' יערות דבש וראיתי בח"ב דף ט' ע"ד שכיונתי לדבריו ז"ל והוא האריך ע"ש.

ס'.

סימן רפח

דין א'. אסור להתענות בשבת וכו' לדעת הר"מ אסור מן התורה כדלקמן סימן תק"ע. והרשב"ץ ח"ג סימן רצ"ח כתב דמ"ש בפסחים מר בריה דרבינא הוה ציים כוליה שתא בר וכו' היינו דגם בשבת היה מתענה ע"ש. ואני אומר דחס ליה לזרעא קדיש' לעבור על ד"ת בכל שבתות השנה. הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגהותיו כ"י. ואני בעניי אומר דזו מחלוקת ישנה בפירוש הא דאמרו מר בריה דרבינא הוה ציים כוליה שתא וכתוב בבית יוסף בסימן זה דהרשב"א כתב דהא דציים מר בריה דרבינא היינו בתענית חלום אבל בלא"ה אסור להתענות והגהות מיימוניות כתבו דהא דמר הוה ציים אפילו בשבת היינו משום דהיה מצטער לאכול וזה מותר וכמ"ש כאן בש"ע בסמוך. והרב מור"ם בד"מ מייתי מהמרדכי דמר סבר כר"א כלו לה' ע"ש באורך.

שם דין יו"ד. וכן נהגו לומר מצלאין בשבת וכ"ש דשרי לברך המקשה לילד. ומהר"י וייל סימן קט"ו אשתמיטתיה תוספתא דשבת פי"ז. זה תורף דברי הרד"ק בהגהותיו כ"י והוא האריך ועיין באחרונים.

ס"א.

סימן רצא

עיין מ"ש אני בעניי בספר הקטן מחזיק ברכה בקונט' אחרון סימן זה אות ד'. ומצאתי סעד לדברי מדברי הרמב"ן והר"ן פ' כל שעה וכמו שכתבתי בספר הקטן חיים שאל סימן ע"א אות ז' דף פ"ו ע"ב וח"ב סימן ל"ח אות פ' ע"ש.

ס"ב.

סימן שא

דין כ"ה. אין יוצאין בקמיע שאינו מומחה וכו' עמ"ש אני הדל בספרי הקטן ברכי יוסף ובקונטריס חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות פ"א. והשתכחת באחמתא דחד דפקיע תשובת הרמ"ה כ"י וז"ל יכול אדם לצאת בקמיעא בשבת בין בצוארו בין בזרועו אחד חולה שיש בו סכנה ואחד חולה שאין בו סכנה. כך שמעתי מפי ה"ר אהרן הלוי ז"ל. ועוד אמר שכותבין כל קמיע אפילו בשבת לחולה שיש בו סכנה או ליולדת היכא דאיהו תבעיה ליתובי דעתיה אעפ"י שאין אנו יודעין אם הוא מומחה אם לאו. אבל אם אינן תובעין אלא שיאמר חכם אחד אני יש לי קמיע אחד שמועיל לאותו חולי אפשר שאין כותבין

אותו מספק אא"כ יודע דאתמחי גברא או אתמחי קמיע שרוצה לכתוב אותו קמיע על פיו עכ"ל.

ס"ג:

סימן שב

דין ח'. אין מגררין מנעל וכו'. מהרי"ל היה מקנח המנעלים בברזל שלפני בית הכנסת ויש מי שמחמיר ונ"ל כמהרי"ל דבאותו ברזל לא שייך לומר מפני שקולף שהוא עב. רד"ק בהגהותיו כ"י.

שם דין ט'. מותר ליתן מים ע"ג מנעל וכו'. כתב הטור בשם מהר"ם מרוטנבורג שמותר ליתן מים על בגד צמר שנפל עליו יין והוא ז"ל תמה עליו ובספר התשב"ץ ראיתי כדברי מהר"ם וכן משמע מדברי הרמב"ם פי"ב והיא סברת יש מתירין שכתב לקמן סימן של"ד דין כ"ד לתת מים על טלית שאחז בו את האור וכן הוא פשט הגמרא והביאה הכ"י שם ולדעתו צ"ל ה"ה שמותר לתת מים על בגד צמר שנפל עליו יין וכדעת מהר"ם. והתשב"ץ. מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י. ועמו הסליחה דחשיב מהר"ם והתשב"ץ תרי והתשב"ץ חיברו תלמיד מהר"ם ממה ששמע מרבו מהר"ם בבית הסוהר כידוע. ובעיקר דבריו עיין בספר הלבוש סימן של"ד שם ובספר אליה רבה שם וכאן בדין זה.

ס"ד.

סימן שז

דין כ"ב. הגהה. אסור לרמוז לו לעשותו. היה נ"ל לומר דמותר לומר דגוי הנר אינו מאיר איני יודע מה אעשה ואם היה מתקן הנר שרי וראיה לדבר מההיא דההמודר הנאה מחבירו הולך אצל חנוני הרגיל אצלו וא"ל פ' מודר וכו' ואינו יודע ובא ונוטל מזה פי' אם ירצה לפורעו דלא ע"פ דבריו נתן וכי היכי דהתם שרי באין לא מה יאכל דכוותא נמי הכא במקום צד מצוה שיושב בחשך. הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגהותיו כ"י ועוד האריך קצת. ולי ההדיוט נ"ל דאין להקל דאפילו עשה הגוי מעצמו בשביל ישראל אסור. ולדעת מרן לא שרי אלא כשיהיה שבות דשבות במקום מצוה. והראיה שהביא יש לדחות ודוק היטב.

ס"ה.

סימן שכג

דין ז'. ויתן הכלי לגוי במתנה וכו'. הר"ש בן הרשב"ץ סימן תס"ח ערער על מורה א' שהורה כן ואשתמיטיתיה שכן כתב להדיא המרדכי וע"ש שאסר לתת במתנה לעבדו ולא לשפחתו ולא למשרת גוי. הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגהותיו כ"י ועמ"ש אני הדל בספרי הקטן ברכי יוסף סימן תק"ט ע"ש.

סימן שכה
נשמט והוא לקמן אות פ"ט. **ס"ו**.

סימן שכח
דין י"ב. אלא על ידי ישראל גדולים ובני דעת. הרמב"ם בחיבורו פ"ג כתב ע"י גדולי ישראל וחכמיה' ומרן שינה הלשון ולשיטתיה אזיל בכ"מ וב"י אבל הרמב"ם בפירוש המשנה ס"פ מפנין כתב בהדיא ולא על ידי עמי הארץ והראיה שהביא מרן יש לדחות. הגהה כ"י לאחד קדוש.
ס"ז.

סימן שלז
דין ב'. ויש מתירין זה דעת הגאונים ובעל הלכות גדולות והרי"ף והרמב"ן והרשב"א והרב המגיד. וכתב שכן הוא מנהג מקומו. וכן נוהגים בכמה מקומות ואין לאסור להם כי יש להם על מה שיסמוכו. הגהה כ"י לאחד קדוש.
ס"ח.

סימן שלח
דין א'. כשאינו דרך שיר מותר. כך נהגו בכמה מקומות להתר כדעת מרן אמנם כבר כתבנו במקומות אחרים דאף ע"ג דאנו קבלנו הוראות מרן מ"מ בכמה דברים מחמירים כדעת מור"ם להיות דכמה גדולים אחרים גם כן בעלי סברא זו ופליגי על הגדולים שפסק מרן כמותם וכבר כתב הסמ"ג עשין ג' בענין קרקפתא דלא מנח תפילי דפליגי הר"ף ור"ת ושניהם אין להם ערבות שיהיה הפירוש כדבריהם ולכך יש ליזהר עכ"ד. ומ"מ אין למחות במי שנוהג היתר כמרן מאחר דקבלנו הוראותיו ואין להאריך כאן בזה. ובפרטות בדין זה שלמים וכן רבים מיראי ה' חוששין לדעת מור"ם. ואעפ"י שמור"ם כתב סתם והוה ליה למימר ויש אומרים שאסור. כן ארחות מור"ם לפעמים לכתוב סתם אעפ"י שאינו ניכר שהוא חולק כמ"ש האחרונים כידוע. וכ"ש כאן שהוא מבואר שהוא מחלוקת ודלא כמי שהקשה על מור"ם שלא כתב יש אומרים שהוא אסור. שזהו דרכו של מור"ם בכמה מקומות כמו שכתבו ז"ל.
ס"ט.

סימן שלד
דין א'. אין רוכבים על גבי בהמה. הקשה רבינו אבי העזרי אמאי לא שרינן הכא כשהם שנים רוכבים דהאחד יזכיר את חבירו כמו שאמרו באיסור אין קורין לאור הנר בסימן ער"ה דאם הם שנים שרי. והאחרונים תירצו ועיין מה שכתבתי אני הדל בקונטריס כסא דוד דרוש ז"ך בס"ד בענין זה.

דין ז' מותר ליכנס בה. בענין ספינה שהגיעה לנמל אם מותר לירד ממנה ליבשה. כתב מהר"ם אלשקר סימן ק"ח שהרמב"ן התיר ושכן כתב ר"ת בתשובה עד שתמה על המחמירים וכיוצא בזה הביא משם הרשב"א. והרב מהר"ר אברהם ן' טוואה בתשובותיו הבאות בסוף ס' התשב"ץ י"ב האריך בהתר זה וכתב שזה דעת רבים מהאחרונים.

ולענין סדר היציאה מהספינה כתב מהר"ם אלשקר דיש מחמירים שיהיה דוקא על ידי כבש ולא על ידי ספינה קטנה מפני גוים העושים מלאכה בשביל ישראל. ויש מתירין, ושוב הביא משם רבינו ישעיה ומשם גאונים שהתירו בפירוש גם על ידי ספינה קטנה משום דהגוים לעצמן מכוונים. פירוש כיון דההליכה אינה בשביל ישראל דהא לא ידעי דאיכא ישראל והחזרה אינו אלא לעצמן דהם צריכין לחזור לעיר ומה יעשו בלב ים. נמצא דעל דעת גוים מנהגים וכיון דהרוב הם מלחים גוים שרי לישראל בהדייהו דבהני מילי הולכים אחר הרוב והוא טעם נכון. ואף האוסרים לירד מספינה על ידי מעבורת יתכן שלא אסרו אלא כשהמלאכה כולה בשביל ישראל אבל כל דאיכא רוב גוים ומיעוט ישראל אפשר דמודו להתיר. וכיון דמידי דרבנן הוא יש לסמוך על זה להקל וכן שמעתי מכמה גדולי עולם שהגיעו לנמל בשבת ויצאו. ואם הספינה אינה רוצה ליכנס לנמל ועומדת מרחוק ורומזת לאנשי העיר לשלוח מעבור' להוציא איזה אנשים ואח"כ הולכת לדרכה אל אחת הערים. אם יש שם ישראל שדעתו לבא למקום זה דוקא ולא למקום אחר יש להתיר בשופי לצאת ליבשה גם על ידי מעבור' לכ"ע דאיכא סכנת נפשות בלתי שום הכרח לילך למקום אחר ואין לך דבר עומד בפני פקוח נפש אף למ"ש מהרמ"א דבמקום שנהגו להחמיר אין לפרוץ גדר ולא כתב כן אלא כשהספינה נכנסת לנמל ויכול לצאת בלילה או ליום המחרת דליכא סכנה. אך בעומדת הספינה בלב ים פשוט דאין להחמיר דחמירא סכנתא וצריך ליזהר שלא יוציא שום משא עליו הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגהותיו כ"י.

וגם כשהספינה נכנסת לנמל אם הנמל הוא מקום קשה שאם יבא רוח סערה יש סכנה. באופן זה יש לסמוך על המתירין לבא על ידי מעבורת. וכן נוהגים בעיירות שהנמל קשה. וכל שכן כשהספינה אינה נכנסת לנמל ורוצה לעמוד אי זה ימים בלב ים. וגם כשהולכת הספינה בו ביום למקום אחר. דיש להקל כמ"ש הרב הנז' ובמקום סכנה אין להחמיר.

ע'

סימן שמ

מותר לרשום בצפורן על הספר. יש ליזהר בזה שלא לרשום דיש גדולים אוסרים כמו שכתב מור"ם בדרכי משה וכ"כ מן האחרונים וכבר ראיתי מי שהקשה על מור"ם דאמאי לא הביא כאן בהגהה סברת החולקים כי אורחיה בכל דינים כיוצא בזה.

ע"א.

סימן שמא

דין ג' נהגו להתיר חרמי הקהל בשבת וכו'. יש מי שכתב דזה סמך לקהלות שמאחרין לומר כל נדרי בליל יוה"כ עד אחר שחשכה. ונראה דלא דמי דלהתיר חרמי הקהל מוכרח שיהיה ביום בשעת קריאת ס"ת מלפנים או לאחור שכל הקהל שם לפרסם ההיתר אבל בליל י"והכ שקודם חשכה כל הקהל על עומדם יעמודו ומוכרים המצות ולזה מאחרים כל נדרי לא יפה עושים. וצריך ליזהר בזה ומה גם בליל קדוש כזה צריך להתרחק מנדנוד איסור. וכמה קהלות שהיו מוכרים המצות שינו מנהגם לומר כל נדרי קודם שחשכה וכן ראוי לעשות.

ע"ב.

סימן שמו

דין ד'. קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אסרו חכמים וכו', נראה דאעפ"י שהוא בתוך עיר מוקפת חומה אעפ"י כן אסר לטלטל בו ואפילו עירוב אין מועיל בו וכן מצאתי בספר עבודת הקדש להרשב"א בשער ד' וז"ל אין העירוב והשתוף מתיר אלא בחצרות ובתים ומבואות אבל הכרמלית והקרפף אין השתוף מועיל בהם ולא יהא השתוף והעירוב של המערב והמשתתף יותר ממה שהם של אדם אחד וכבר ביארנו שאפילו מקרפיפו לביתו אסור עכ"ל ודלא כמ"ש הרב דבר שמואל סימן רנ"ט ועיין בתשובות הרב מהר"ר צבי סימן נ"ט. וכן ביאר הרב מהר"ש נאוואי הובאו דבריו בשו"ת מים רבים סימן ל"ז ע"ש שדבריו בענין זה טובים. ונכוחים ומ"ש נגדו בדין זה הרב המחבר שם לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. הרב מהרד"ק בהגהותיו כ"י.

ע"ג.

סימן שנח

דין ט'. הזרעים מבטלים וכו' נראה בעיני דאפי' הוא בעיר המוקפת חומה ודלתותיה נעולות בלילה מ"מ הזרעים מבטלים הדירה ונהי דהגינה אינה מבטלת היקף העיר מיהו היקף דירה מבטלת ואפילו היקף לשם דירה אין מועיל לה ועיין ברש"י דעירובין דף כ"ד ע"א ובתשובות הרב מהר"ר שבתי נאוואי הובאה במים רבים סימן ל"ז. הרב רד"ק בהגהותיו כ"י וכן ראיתי שכתב בתשובה כ"י אחד קדוש.

ע"ד.

סימן שפב

דין א'. עד שיהיו ב' ישראל וכו' עמ"ש אני עני בספר הקטן מחזיק ברכה ועיין בשו"ת יכין ובועז חלק ב' בסימן י"ד בסופו בהגהה.

שם הגהה אינו אוסר עליו. ראיתי בהגהות כ"י מהרב מהר"ר אליהו ישראל דכתב בכונת דברי הרשב"א בספר עבודת הקדש כמו שכתבתי אני הדל בברכי יוסף ועמ"ש הרב זרע אמת א"ח. סימן מ"ו.

דין י"ד. אם שכרו מגזבר המלך וכו' האריך בזה הרב מהר"ר יצחק קארו דודו של מרן הרב המחבר ספר תולדות יצחק והובאה תשובתו בספר אבקת רוכל סימן מ"ז והוא הביא שם תשובתו של מהר"ר יהודה אסקירא על זה ע"ש באריכות.

ע"ה.

סימן זית

והנשים שנוהגות שלא לעשות מלאכה וכו' מהרי"קש הוכיח מתוספות שבת דף כ"ד דגם האנשים לא היו עושים מלאכה ואני בעניי בספר הקטן מחזיק ברכה כתבתי דכיון דמדברי התוספות בדוכתי אחריני משמע דדוקא הנשים לא היו עושות מלאכה. יש לנו לומר דגם מ"ש התוס' בשבת הכי כונתם. ובקונט' ברית עולם דף נ"ג ע"ב כתבתי דכיון דאשכחן לרבינו יהודה החסיד דהוא תלמיד ר"י דמוכח ממה שכתב בספר חסידים דגם האנשים לא היו עושין אית לן לאוקומיה דברי התוס' דשבת כדנקטינהו מהרי"קש ע"ש. ועתה ראיתי דמה שרמזתי במחב"ר להוכיח מתוס' ר"ה דף כ"ג דלא כמהרי"קש ליתא דאדרבא המדקדק בדבריהם שם ובפסקי תוספות שם יראה דיותר נוטים דבריהם דגם האנשים לא היו עושים מלאכה וכן מוכח מפשט דברי הרשב"א בחידושי ר"ה שם ודוק היטב.

ע"ו.

סימן תכו

דין ד'. עד שיעברו ז' ימים וכו' זהו על פי הקבלה כמ"ש בב"י ולי אין עסק בנסתרות אבל מצד הדין הדבר פשוט דאדרבא נכון להקדים קודם שיעברו עליה ז' ימים לאפוקי נפשיה מפלוגת' דגרסינן בגמ' עד אימתי מברכין על הירח וכמה רב יהודה אמר עד ז' נהרדעי אמרי עד י"ו וכו' ואע"ג דהלכתא כנהרדעי מאן דבעי לאפוקי נפשיה מפלוגתא ודאי שפיר עביד ומן התימא על המחבר שהוא נאמן ביתו של הרמב"ם ומליצו ופרקליטו ולא השגיח בדבריו בדין זה שכתב פ"י דברכות אם לא בירך עליה ביום הראשון וכו' אלמא דראוי לכתחילה לברך עליה ביום הראשון וכן הוא פשטא דתלמודא דקאמר הרואה

לבנה בחידושה ומאן דבעי למיחש להההיא דמס' סופרים ולהמתין ב' או ג' ימים אה"נ דמצי למעבד אבל להמתין לכתחילה עד אחר ז' קשה מאד בעיני. הגהה כ"י לאחד קדוש. ואין כאן תימא על מרן ז"ל כי ודאי גם הוא ראה דברי הרמב"ם. אך קים ליה למרן דאם הרמב"ם ידע דעל פי הסוד צריך להמתין ז' גם הוא היה פוסק כך. אמנם בימיו בגלילותיו לא נתגלו תעלומות חכמה. ומשו"ה מרן פסק כמו שאמרו על דרך הסוד.

ומאי דקשיא ליה על זה מהש"ס של כת הקודמין היא וכבר הרב בית חדש העיר על זה. והרמ"ע מפאנו סימן ע"ח ראה ויתר פירושא דשמעתתא לדעת זה ואני בעניי הרחבתי הענין בספר הקטן בר"י. ושוב מצאתי לחד מרבוואתא קמאי הרב המאירי ז"ל דתרגמה הכי והבאתי דבריו במחב"ר בס"ד.

ע"ז.

סימן תכט

הגהה. וכל מי שדר בעיר וכו' ואם קנה בית דירה אפי' תוך י"ב חדש חשוב כאנשי העיר. ואם השכיר בית דירה לי"ב חדש אפשר קודם י"ב חדש חשוב כאנשי העיר. הריב"ש סימן קל"ב בשם קצת מפרשים.

ע"ח.

סימן תלד

דין ט'. שלוחו יכול לבטל. בספר עטרת זקנים כתב וי"א שאין השליח יכול לבטל ולכן אין להקל ועל כל פני' האשה אין לעשות שליח לבטל החמץ כי אצלה גבי הפרה ממעטת התורה שאין שלוחה כמותה משום דכתיב אישה יקימנו כנ"ל עכ"ל, והם דברים תמוהי' דאישה יקימנו ממעט הבעל שלא יפר על ידי שליח וכבר ראיתי שתפסו עליו בזה ועיין בנדרים דף ע"ב וש"ע סימן רל"ד דין ל'.

ע"ט.

סימן תמב

דין א' אפילו שעה אחת קודם הביעור וכו' עמ"ש הרב פר"ח כאן ובי"ד סימן ל"ו ודוק בדבריו כאן ושם ועיין בתשובת מהרימ"ט סימן ל"א ודוק.

שם דין ד'. כגון הטריאקא וכו' הרב פר"ח כתב דקשה דכאן סתם כדעת הרמב"ם דחוזר ונעור ולקמן סימן תמ"ז דין ד' סתם כמ"ד אינו חוזר ונעור וחילק בין נתערב ממילא ובין עירבוהו במזיד ע"ש. ודבריו קשים דא"כ מה הוכיח מרן בב"י מדין זה דטרי"אקא שהר"מ ס"ל חוזר ונעור וכן הקשו עליו האחרונים ומה שכתבו דהכא איירי דפסח עצמו שעשה הגוי לא נהירא ומ"ש הרב בית דוד דמרן חזר בו הוא דבר קשה.

פ'

סימן תמז

דין יו"ד. בספר ברכי יוסף הביא משם בית מועד וז"ל כתב רבינו גרשום דמעשה בא לפניו באשה שהגיסה הקדרה בכף שלא בהגעלה ולא הרגישה בפעם ראשונה ובפעם שנית הרגישה והתיר לה התבשיל השני מפני שהכף הוגעלה בתבשיל ראשונה וכמ"ש בכל יום ויום נעשה געול לחבירו נראה לדעתו שהדבר שאוסר במשהו אפילו שהוא פגום אוסר ואין נראה כן שכל שהוא פגום אינו אוסר ואולי חמץ אינו חשוב איסור פגום עכ"ל. ובאמת תיובתא חזינא ופירוקא לא חזינא דא"כ דחמץ אינו חשוב אסור פגום היכי משכחת לה הדין שכתבו הפוסקים נט"לפ מותר גם בפסח. ויותר ה"ל לתרץ דשמא ס"ל לרבינו גרשום כדעת הסוברים דנט"לפ אסור אף בפסח אך לע"ד ק' הדבר לאוקומיה דברי רבינו גרשום דמיירי בתוך הפסח כמו שהבין הרב בית מועד דהיכי קאמר מפני שהוגעלה הכף בתבשיל ראשון שהרי כתב הרשב"א בתורת הבית והביאו הטור סימן צ"ג שלמד מההיא דכל יום נעשה געול לחבירו משום דהוי מידי דהתירא אבל במידי דאסורא לא אמרינן הכי וא"כ איך יתכן דרבינו גרשום מיירי בתוך הפסח דאסורא בלע מקרי ואפי' בע"פ מחצות ולמעלה איסורא בלע מקרי ודוחק לומר דרבינו גרשום פליג על הרשב"א לכן נ"ל דאיירי בע"פ קודם חצות עכ"ל הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגהותיו כ"י.

ואפשר דיש לחלק בין איסור בלוע ואינו בן יומו דאמרו ז"ל שהוא פגום לדבר שנפל שהוא פגום ממש כי אין פגמו משום שאינו בן יומו ומצד היותו בלוע רק הן בעודנו עומד בעינו בשעתו הוא פוגם תערובתו תכף וניכר החו"שה אל העי"ן וזה טעם לפגם המותר בפסח. אך מצד שאינו בן יומו ובלוע דבעלמא חשיב טעם לפגם מצד שהוא איסור חמץ חשיב כאלו אינו פוגם. ובכי ה"ג אם הרשב"א מודה דאמרינן פעם ראשונה חשיבה הגעלה כיון דבעלמא חשיב טעם לפגם בפסח תסגי לאסור בפעם ראשונה ובזה נחו שקטו הערותיו. ומ"ש דמעשה זה בע"פ קודם חצות לא נהיר' מכמה אנפי ודוק כי קצרתי. ומ"ש הרב שיירי כנה"ג בדין זה ונמשך הרב פר"ח אחריו הם דברי תימא דנעלם מהם מי הוא ר"י הזקן וכו' כמ"ש בקונטריס שם הגדולים ח"א מערכת יו"ד אות ט"ז.

פ"א.

סימן תמח

דין ג'. שוגג או אנוס. הרשב"ץ סימן קצ"ט כתב דהניח באונס אנוס רחמנא פטריה. ודבריו קשים מה ראה לחלוק על הרמב"ם.

ומ"ש מכירה גמורה. הרב אליה זוטא בשם הרב מהר"ל התיר לומר לו הילך חמץ זה ותן לי חמץ לאחר הפסח. ול"נ להתיר גדולה מזו שיאמר לו יהיה לך במתנה לח' ימים

ואחר ח' ימים יהיה שלי כמ"ש הר"ן והרי"טבא בחידושיהם פ' המגרש גבי היום אי את אשתי ולמחר את אשתי כיון דפסקה פסקה ואף למ"ש הרב בני אהרן דף קי"ח ע"ג בה' מתנה דהרא"ש חולק בזה כבר הסכים הוא ז"ל דאם נתן לו בפירוש גוף ופירות גם הרא"ש ובפרט דהוי דרבנן יש לסמוך על הר"ן והרי"טבא. הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגהותיו כ"י.

ולי ההדיוט אין לסמוך על זה דנראה דהרמב"ם פכ"ג דמכירה חולק על זה שכתב המוכר גוף קרקע לזמן קצוב הרי זו מכירה ומשתמש הלוקח בגוף כחפצו ואוכל פירות כל זמן המכירה ולבסוף תחזור לבעלה. וכן פסק מרן בשלחנו הטהור ח"מ סימן רי"ב דין ד'. ואנו שקבלנו בגלילותנו הוראות הרמב"ם והוראות מרן. א"כ אין להקל נגד סברתם ובמקום אחר כתבתי בזה בס"ד.

פ"ב.

סימן תנא

דין ו'. הגהה. יש מחמירים להגעיל כל כלי שתיה. לענין הכדים גדולים וקנקנים שמכניסים בהם מים לקיום כל השנה ודבר מצוי הוא שנמצא בתחתיתם פרורי לחם לפי שהרבה פעמים שותים מים ופתם בפיהם ומחזירין אותו אל הקנקן למלאת עוד מים וגם לפעמים האשה מתעסקת בלישה ועריכה ונצרכת למים וממלאה מים בידה אל הקנקן וידיה מלוכלכות בבצק באופן דדבר פשוט הוא דיש בשולי הקנקנים חמץ כבוש. מה תקנתם של קנקנים אלו להשתמש בהם לכתחילה בפסח. דהגעלה א"א לפי שהם גדולים הרבה ולקנות חדשים אינם נמצאים ואפילו אם ימצאו הם ביוקר. ואם נאמר דנתבטל בפסח בס' מן המים אין בזה כדאי דלפעמים נשאר מן המים מעט בקנקנים באופן שאין בהם ס' כנגד הפירורים ונשארים שם הפרורים מעת לעת ויותר באופן שנכבש החמץ שם. ואין להתיר מטעם תרי משהו לא אמרינן דאין זה משהו. ואעיקרא הא מילתא דתרי משהו מלבד דכתבו האחרונים דלא סמכו על הוראה זו. ראיתי בפירוש רבינו מנוח על הרמב"ם שהביא מחלוקת מערכה לקראת מערכה בענין זה ומי יכניס ראשו בזה. לכן נ"ל דהתקון ליתן בהם מים על כל גדותם ויהיו שם כ"ד שעות. ואח"כ ישפכו אלו המים ויחזרו לתת בהם לצורך פסח כמ"ש הטור בי"ד סימן צ"ג בשם הרשב"א אם בשל ירקות וכו' וגמר לה מההיא דכל יום נעשה געול לחבירו. הרב מהר"א ישראל בהגהותיו כ"י ככתבו וכלשונו

ואני בעניי אומר מה כל החרדה הזו. והרי בסמוך דין כ"א כתב מרן וז"ל חביות של חרס שנתנו בהם שכר שעורים מותרי' בהגעלה או בעירוי ג' ימים וכתב מור"ם והגעלת

החבית יעשה כדרך זה ילבן אבנים וישימם בהם ויערה עליהם רותחין בכלי ראשון ויגלגל החבית שיגיע הגעלה לכל מקום עכ"ל. ואם כן הרי משכחת הגעלה וגם אפשר בעירוי ג' ימים. ומ"ש דלקנות חדשים אי אפשר וכו' זו אינה טענה דלימי הפסח יכול להשתמש בקטנים המצויים ואין להאריך.

סימן תנג

דין א'. הגהה ויש אוסרים וכו' כבר כתבנו במקום אחר דבערי אשכנז ופולין שכבר קבלו עליהם חומרא זו אין להקל להם ומה גם דהראב"ד מגדולי הפוסקים כתב דהוו חמץ נוקשא והגם דמהש"ס מוכח להפך כבר קבלו אבותיהם כמה דורות להחמיר ואין לפרוץ גדר ח"ו.

ומ"ש עוד בהגה וכן מותר להדליק בשמנים וכו' הגאון מהר"י בס' דגול מרבבה עמ"ש הרב מגן אברה' דמשמע במהרי"ל דמותר לאכול שמן זית השיג עליו והוסיף דיש להחמיר דשמן זית כותש במכתשת כמ"ש במנחות דף פ"ו ויש לחוש למכתשת חמץ וכו' ע"ש. ואני בעניי אומר אמר רב הנח"ה שוברת דמפורסם דהשמן נעשה בבית הבד ומה ראיה מהשמן שעושין במקדש למנורה ומנחות דבהא מיירו מתניתין וגמרא במנחות. ובספרי הקטן בר"י כתבתי דבעה"ק אינם אוכלים רוב הת"ח שמן שומשמין אבל מדליקין כיון דרוב ההמון אוכלין אותו ע"ש סימן תמ"ז אות י"ד ויש סמך לזה ממ"ש בחולין דף מ"ט אינהו מיכל אכלי אנן מסתם לא סתים לן ע"ש ודוק.

פ"ג.

סימן תנה

דין א'. אין לשין אלא במים שלנו וכו' מעשה בא לידי בק"ק טריאיסטי שבאו לשם [אורחים] בע"פ אחר חצות ולא היה בקהל מצות להאכילם ולא מים שלנו והתרתי להם ללוש מצות במים שלא לנו על סמך הרי"צ גיאת ובעל העטור ורש"י והרא"ש ומרדכי ורי"אז דס"ל דדין מים שלנו אינו אלא במצת מצוה כי כדאי להקת נביאים אלו לסמוך עליהם. מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כ"י. ויפה הורה כי הם אשכנזים ואינם אוכלים מצה הנילושה ביין:

וא"כ בשעת הדחק כזה שאין להם לאכול יש לסמוך על הפוסקים הנז'. ומה גם דיש מתירין בדיעבד כדלקמן דין ג'.

שם דין ו'. ומ"מ אין ליתן בה תבלין וכו' פי"ב ממעשה הקרבנות דין י"ו פסק הרמב"ם גבי מנחות דתבל השיריים בקצח ושומשומין וכו' כשרה והשיגו הראב"ד שם דבמצה אפויה נשנית וכו' אבל למנחת הסלת ללוש את שירים בתבלין אסור משום חימוץ ובודאי שזו

כונתו בהשגתו פ"ו דחמץ ואשתמיטיתיה מהרב המגיד ומהרב ב"י וכיון דלדעת הראב"ד אסור אפי' בדיעבד נ"ל דאין להקל בדין זה. רד"ק בהגהותיו כ"י

סימן תנו

דין ב'. אם לש יותר משיעור זה וכו' הפר"ח חולק על זה. ולי נראה דאין לזוז מפסק מרן ואפילו לכתחילה נוהגים התר בכל תפוצות ישראל שידענו ושמענו שמעם על סמך ראבי"ה והרוקח ושאר גדולי אשכנז וגם בקהלות ספרדים סומכים עליה. רד"ק בהגהותיו כ"י. ואני בעניי אומר דלכתחילה אין להתיר ואין ראיה ממנהגים שנתפשטו מדלת העם שלא על פי מורה הוראות וכבר כתב מרן בב"י דלכתחילה יש לכל בעל נפש ליזהר שלא ללוש יותר מעשרון ואפי' בתנור גדול ואפי' יש הרבה עוזרים וכבר קבלנו הוראות מרן כידוע.

סימן תנז

דין ב' הגהה. ואם יש כהן קטן שלא ראה קרי הרב מגן אברהם כתב דאי ידעינן שראה קרי טמא. ובספר דגול מרבבה השיג עליו וכבר קדמו הרב חק יעקב ושבות יעקב ח"א סימן כ"ב. ושם תראה דהרב מהר"י כ"ץ חלק עליו לקיים דברי הרב מג"א וכן הרב חק יוסף האריך לדחות דברי ה' שבות יעקב. ואני בעניי עמדתי על כל דבריהם עיין בס' הקטן בר"י סימן זה באורך:

סימן תסא

דין ד'. יוצא אדם במצה שרויה וכו' י"א דוקא במים ויש מתירין גם ביין וכ"כ בדרשות מהרי"ל דף י"ז ע"א דפוס קרימונה אך מה שסיים שיברך תחילה בפה"ג אינו מובן אצלי דהא נפטר בקדוש. ותו דהוי טפל למצה ולא עדיף מחרוס' שהוא מצוה ואעפ"כ אין לברך עליו משום דהוי טפל למרור כמ"ש הטור הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגה כ"י.
ולי ההדיוט לק"מ דמהרי"ל סבר דיברכו בפה"ג על כל כוס וכמ"ש מור"ם לקמן סימן תס"ד וכן מוכח ממהרי"ל בדרשותיו דף ך' ע"א ומאחר שכן לא דמי לעלמא דהכא תקינו רבנן דבכל כוס יברך בפה"ג ומהרי"ל שם הכריע לברך בכל כוס דאסור ליהנות וכו' ע"ש. ולכן כתב דהשורה מצה ביין יברך בתחילה בפה"ג כיון דהלילה זו אשתני דעל [כל] כוס מברך אעפ"י שבירך בקדוש. ומה שהקשה שהוא טפל יש לחלק בין זו לחרוסת כאשר יראה המעיין ודוק.
שם דין ה'. לא נאסרה אא"כ נגעה בחמץ וכו' הרב פרי חדש הביא ראית רא"ביה להתיר מלחמי תודה והרבה להשיב עליו ובכלל כתב וז"ל ועוד דלדעת הרי"ף וכו' דריחא לאו מילתא היא בדיעבד מעתה מדאוריתא אין לחלק בין לכתחילה לדיעבד ולפיכך שרי לאפותם כלם ביחד ואף מדרבנן משום שאין שבות במקדש אבל בעלמ' אה"נ דאסור

עכ"ל. ומ"ש דמדאוריתא אין לחלק בין לכתחילה לדיעבד. אזיל לטעמיה שכתב כן בי"ד בקונט' אחרון בהשגותיו על בית הלל וכ"כ התוס' פ"ק דגיטין דף ג' ע"ב אמנם במקומו דקדקתי על הרב פר"ח ממ"ש בנימוקיו בברכות בספר מים חיים לא ע"ט האסף. ומ"ש דאין שבות במקדש שמעתי מקשים דהרמב"ם פ"ט ממעה"ק פסק דתודה נעשית חוץ לעזרה ועיין להרב ברכת הזבח דף קכ"ז ודף קל"ה.

פ"ד.

סימן תסב

דין ב'. מי פירות עם מים וכו' זיעת האדם אינו מחמיץ כמ"ש בב"י סימן תנ"ג ולפיכך הלש עיסה ונפלה זיעת פניו בתוך העיסה אינו נדון כמי פירות עם מים ואין לחייבו לאפות מיד כמ"ש בדין זה ואפילו טיפות הרבה ובעל באה"ט ס"ק ג' דימה זיעת האדם למי פירות וליתא. רד"ק בהגהותיו כ"י.

שם דין ז'. יש לברר המלח קודם הפסח מחיטים וכו' חטה שנמצאת במלח עיין באחרונים וכל זה בחטה שנתבקעה ומי שאינו מורה כן לא ידע באסור והתר בין ימינו לשמאלו ודע דיש ג' מיני מלח האחד הוא כחתיכות גדולות שחופרין אותו מן הקרקע והשני הוא כחתיכות גסות שחופרין אותו ממשרפות הים והאחד המלח הדק המבושל והמלובן ע"י מים ודם וכל זה מבואר בתוס' דביצה דף י"ד ובי"ד סימן קל"ד בהגה ובד"מ ס"ס זה ובאותו שחופרין ודאי דאין לחוש לחמץ וכמו דמסיק בפר"ח כאן אבל במלח מבושל ומלובן יש לחוש בו לכ"ע כמ"ש הד"מ ותימה על הרב פרי חדש שסתם דבריו ולא חילק בזה ושמא נעלמו ממנו דברי התוס' והד"מ. או דבירושלם שהיה מקום מושבו אינו מצוי מלח מלובן ודק כמו שיש קצת מקומות גם במדינו' אלו שאינו מצוי בהם אלא שאין נראה כן מחיבורו על י"ד ואין כאן מקום. להאריך. ומענין שני מיני מלח שחופרין ממשרפות הים ומהקרקע עיין בספרים מהטבעיים. רד"ק בהגהותיו כ"י.

סימן תסג

דין ג'. שמא לא נקלה באור יפה. ודוקא בכרמל איכא למיחש להכי אבל קמח קלוי פסק הרמב"ם פ"ה דמותר לבשל לכתחילה. וכתב באר היטב דממה שסתם מרן אלא מצה אפויה משמע דס"ל דגם קמח קלוי אסור. וליתא דגם הרמב"ם מארה דשמעתתא נקט בלשונו אלא מצה אפויה. הרב מהרא"י בהגהותיו כ"י. ואינה השגה דהרמב"ם שכתב בסמוך דקמח קלוי מותר מוכרח לומר דמצה אפויה לאו דוקא אבל מרן שלא כתב דקמח קלי מותר אנו מדקדקים מ"ש מצה אפויה. ותו דהרמב"ם כתב אלא מצה אפויה אבל קמח קלי אסור ור"ל קמח מהחיטין שקלו אותם וא"כ הרי פירש דדוקא מצה אפויה

אבל קמח קלי אסור. ומינה דקמח קלוי שרי. אבל מרן שסתם יש לפרש דאתא לאפוקי אפילו קמח קלוי ודוק.

סימן תסז

דין י"ו. חטה ושעורה שנמצאת בזפק וכו' צריך איזה ימים קודם הפסח לקנות תרנגולו' הצריכות לו לכל הפסח ולהאכילן מעת קנייתם דוחן ודור"א שאינם מחמיצים. וכבר ראיתי לרב אחד בכ"י שצדד לאסור איסר לקנות תרנגולת בתוך הפסח שאם יהיו בזפק חיטים נמצא שהוא קונה החמץ. ולדידי אם צריך לתרנגולת אין לבטל שמחת הרגל ויכול לומר בפירוש שאינו רוצה לקנו' הזפק כלל ותכף לשחיטה כשיפתחוה ימהרו להשליך הזפק לר"ה סתום כמות שהוא.

פ"ה.

סימן תסח

דין א'. מחצות ולמעלה. והטעם שנאסר מפני הקרבן ואעפ"י שבטל הטעם תקנה לא זזה ממקומה וכ"כ הרא"ם בתוספותיו שאעפ"י שמתחילה לא גזרו אלא מפני החגיגה והפסח שלא יתרשלו בהם מ"מ כיון שנמנו עליו ואסרוהו אין להתירו עד שימנו עליו להתירו ומה שאנו מתירין לישא וליתן עם עכו"ם וכו' משמע דאפילו בזמנם היו מקומות שלא היו עע"ז ולא גזרו אלא על אותן מקומות שהיו עובדי ע"ז בלבד וכיון שכן אין בזה משום דבר שבמנין ומזה הטעם עצמו אין אנו נוהגים עכשיו בשום א' מכל אותן שאסרו חכמים משום סכנה כגון במים אחרונים משום מלח סדומית ובגילוי המשקין משום סכנת ארס וכו' מפני שאין מלח סדומית ולא חמת זוחלי עפר מצוי בינינו ולא אמרינן בהו דבר שבמנין וכו' כיון דמוכחא מילתא שלא גזרו אלא במקום סכנה וכו' אבל דבר שגזרו עליו בכללות אעפ"י שלא גזרו אלא בשביל דבר שהיה בזמנם בכל המקומות ועכשיו נתבטל הדבר הגזרה במקומה עומדת דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו עכ"ל הרא"ם בתוספותיו בקצור. והתוס' פ' אין מעמידין דף ל"ה סע"א הולכים בשטת הרב שכתבו ואנו שאין נחשים מצויים בינינו אין לחוש משום גלוי ואין לומר דבר שבמנין וכו' כי ודאי כשאסרו תחילה לא אסרו אלא במקום שהנחשי' מצויים עכ"ל וזה מסכים הולך כדברי הרא"ם ז"ל.

וראיתי למרן ב"י סימן של"ט גבי לא מטפחין וכו' שהביא דברי התוספות ריש פ' המביא שכתבו דדוקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר שייך למגזר אבל לדידן אין אנו בקיאין לעשות כלי שיר ולא שייך למגזר וכתב מרן ואע"ג דבפ"ק דביצה אמרינן שאעפ"י שנתבטל הטעם לא נתבטלה הגזרה התוס' מדמו לה למשקין מגולים דשרו האידנא לפי שאין נחשים מצויים בינינו כמ"ש הם ז"ל פ"ב דע"ז עכ"ל מרן. ולכאורה יש לחלק

דדוקא במקומות שייך לומר כן כמ"ש התוספות בע"ז דלא אסרו אלא במקום שהנחשים מצויים וכמ"ש הרא"ם גם במלח סדומית וכו' אבל לתלות בבני אדם אי בקיאי אי לא בקיאי לא דמי וי"ל שהגזרה היתה כללית אמנם התוס' פ' המביא אזלי לשיטתם שכתבו שם בביצה פ"ק גבי מאי דאמרינן י"ט שני לגבי מת ואין לומר שצריך מנין אחר דכיון דזה הטעם משום חששא ועברה החששא עבר הטעם וה"נ אמרינן גבי מים מגולים וכו' ע"ש ונראה דרוח אחרת אתם והא הו"ל למרן ז"ל להזכיר שהתוס' אזלו לשיטתם כמ"ש במסכת ביצה עצמה. והרמב"ן הביאו הר"ן פ' אין מעמידין כתב דשאר המגולין לא נאסרו במנין אלא שהיו אוסרים עליהם שסכנתם מצויה וכן השיב רבינו יצחק הזקן בתשובה. ואין ספק שהגבינה נאסרה במנין וכו' ע"ש. והרשב"א בספר תורת הבית בבית הג' שער הששי כתב דמסתמא כל דבר שנאסר במשנת פ' אין מעמידין נאסר במנין וכו' ע"ש.

וכבר הרב פרי חדש בי"ד סימן קי"ו האריך ושקיל וטרי בענין זה והקשה על התו' דפ"ק דביצה ע"ש באורך ומסיק מדנפשיה ודבריו מכוונים לדברי הרא"ם בתוספותיו הנז'.

שם דין ב'. מלאכה להשתכר. לענין נטילת הצפרניים אחר חצות יש מן האחרונים שהחמירו. ולדידי אין להחמיר דהא יותר חמור חול המועד מע"פ כמ"ש ז"ל, ובחול המועד מותר ליטול הצפרניים וכ"ש בע"פ. הגהה כ"י. ודבריו הם כדברי מרן סימן תקל"ב. אך שם מור"ם מחמיר ליטלם בחש"מ ע"ש.

סימן עת

ויש אומרים שאפילו נקבה וכו' טעם סברא זו שאמרו רז"ל דגם הבכורתות של א"ה מתו וניצולו של ישראל. ויש לחקור כפ"ז דאמאי הבכורתות לא קדשו ואינן טעונות פדיון וכבר בשמחת הרגל וזרוע ימין עמדתי אני הדל בזה ולפי מה שכתב הגאון החסיד מהר"ר אלעזר מקראקא ז"ל. והבאתיו בזרוע ימין והוא בפני דוד פ' בא גם לפי מ"ש אני הדל בשמחת הרגל. שורת הדין דאין הבכורתות מתענות בע"פ כאשר יראה הרואה. אמנם בקונטריס גאולת עולם שנדפס בכסא דוד כתבתי דמעיקרא אין כאן חקירה דהבכורות קדשי להקריב קרבנות כמו כהנים וכשחטאו בעגל נפסלו ולקח הלויים תמורתן ונתחייבו בפדיון והכתוב פ' בא וכל בכור אדם בבניך תפדה היינו אחר שחטאו כמ"ש המפ' והבכורתות לא נתקדשו. וגם הנשים לא חטאו בעגל לכך אינן טעונות פדיון ע"ש. ולפ"ז מתו בכורתות כל א"ה במכת בכורות והבכורתות מישראל היו בסכנה וניצולו ולכך צריכות הבכורתות להתענות בע"פ ודוק היטב כי קצרתי.

פ"ו.

סימן תעג

דין ו'. ויאמר הא לחמא עניא וכו'. כתב הרב פרי חדש וא"ת למה אין מברכין על ההגדה והכתיב והגדת לבנך וי"ל דביציאת מצרים שמזכירי' בקדוש יצא י"ח מההגדה ומשום הכי לא מברך עכ"ל. ותירוץ זה חלוש. וראיתי בשו"ת הרא"ש כלל כ"ד שכתב וז"ל וששאלת למה אין מברכין על ספור ההגדה. הרבה דברים ציוה הקב"ה לעשות זכר ליציא' מצרים ואין אנו מברכין עליהן כגון הפרשת בכורות וכל המועדים שאין צריך להזכיר בהפרשת בכורות שאנו עושים אותו זכר ליציאת מצרים אלא שציוה הקב"ה לעשות המעשה ומתוך כך אנו זוכרים יציאת מצרים ולאו דוקא הגדה בפה אלא אם ישראל מפרשין לו וזהו ההגדה לבד שזוכרין יצ"מ עכ"ל. ונראה פשוט דט"ס נפל וצ"ל ולאו דוקא הגדה בפה אלא אם ישאל מפרשין לו כצ"ל. ולפום ריהט' דבריו קשים חדא דקאמר ולאו דוקא הגדה בפה והלא סתם הגדה היא בפה. ותו מי דחקו לומר דההגדה אינה בפה הלא גם לפי דבריו הוא זוכר יצ"מ ואם ישאל משיב לו והרי איכא הגדה בפה אם לא ישאל זוכר יצ"מ ואם ישאל כענין משיב לו וא"כ הרי הגדה בפה. ותו דת"ר דף קי"ו ואם לאו הוא שואל את עצמו והביאו הרא"ש עצמו בפסקיו וא"כ מאי קאמר הרא"ש דאם ישאל מפרשין לו וזהו ההגדה לבד הלא מפורש בבריתא דאם לאו הוא שואל את עצמו ואולי סובר דזה שהוא שואל עצמו הוא חיבוב מצוה ואינה אפילו מצוה דרבנן ועדיין צריך ישוב. שוב ראיתי בספר שבח פסח להרב המופלא אישי כהן גדול נר"ו שנדפס מחדש דשקיל וטרי בתשובת הרא"ש הלזו ועיין מה שכתב הרב נר"ו.

ואחר כמה שנים עתה נדפס ס' בשמים ראש ומיחסים אותו להרא"ש ושאר גדולי' וכתוב שם סימן קצ"ו וז"ל מה ששאלתני מדוע אין מברכין על סיפור הגדה בליל פסח כדרך שמברכין על שאר מצות. לא יעלה על הדעת לברך על הברכות והשבחות כמו שאין מברכין שציונו לברך ברכת המזון וההגדה כולה קלוסין ושבחות וברכת אשר גאלנו ברכה גמורה היא שסומכין עליה אפילו להלל דבעלמא מברכין אשר קדשנו וציונו לפי שכתובה בין הכתובים לדברי קבלה ואומרו בלשון הזה דוקא ובזה תתישב לך מעט גם השאלה השנית מדוע אין מברכין על שתיית ד' כוסות שכלם קבועי' על הברכות הנאמרים עכ"ל ולא חתים עלה שמה דמארא ונראה שזו התשובה אינה מהרא"ש. לפי שבתשובות הרא"ש כתב בענין אחר כמו שנאמר.

והנה מעין דוגמא למ"ש בתשובת בשמים ראש הנז', כתב הרב דבר משה בח"ג על ברכת המזון ומדבריו למדתי אני בעניי לישב על ההגדה כמ"ש בקונט' שמחת הרגל בס"ד. הן אמת דסיום תשובת בשמים ראש הנז' היא סתומה קצת ודוק.

סימן תעד

הגה. והמנהג בין האשכנזים לברך ברכה הראשונה. כ"כ הרמב"ם ורבינו אברהם בנו כתב דסברת אביו הרמב"ם לברך ברכה אחרונה על כל כוס כי מ"ש בהלכו' יש להשיב וכך היה מלמדם מר אביו הרמב"ם בעת הלימוד. הביא דבריו בספר מעשה רוקח. והרמב"ם בחיבורו לא זכר מברכה אחרונה ונראה מסתמות דבריו שפוסק דלא יברך כי אם אחר כוס הד'. וצ"ל דאע"ג דהיה סברתו כך כמו שהעיד רבינו אברהם בנו לדינא חש לסברת רב שרירא ורב האיי גאונים. ומ"מ ק' על רבינו אברהם שלא פירש שיחותיו. וראיתי להרב חק יעקב שהביא מה שכתב מהרי"ל דמברכין על כוס שני בפה"ג אע"ג שהרא"ש כתב שלא לברך בעלי התוספות פשיטא להו דמברכין והרא"ש כתב דאסור ליהנות מן העה"ז בלא ברכה וספק איסור לחומרא עכ"ל מהר"יל. וכתב עליו הרב חק יעקב וז"ל ובאמת דקי"ל ספק ברכות להקל ולא יברך וכ"כ מהרי"ל עצמו בתשובותיו סימן ע"ט ודבריו תמוהים גם הרא"ש עצמו בתשובה כלל י"ד סימן ה' הממעט בברכות אינו מפסיד כי ברכות אינן מעכבות אבל המרבה מפסיד דהוי ברכה לבטלה רק לכתחילה לא יכניס עצמו לספק ברכה במה שיכול למנוע וכו' עכ"ל. והנה מה שרמז בתשובו' מהרי"ל נראה שהוא מסימני' אשר בגליון כ"י. ומוכח שהוא מ"ש שם והוא בסימני הדפוס סימן נ"ח שלא יברכו ברכה אחרונה על כל כוס דהממעט בברכות אינו מפסיד ע"ש ואם זה כונתו ק"ק על הרב חק יעקב דלא היה צריך להביא מתשובותיו כי כן כתב גם במנהגי מהרי"ל קודם לשון זה דמברכין על כוס שני אמנם דעת מהרי"ל מבואר דסבר דהא דספק ברכות להקל הוא משום לא תשא. וכשהוא ברכה קודם אכילה או שתיה דיש מצד אחד איסור ליהנות בלי ברכה מברכין ולא תשא ליכא כיון דיש כמה פוסקים דס"ל לברך ואסור ליהנות. משא"כ בברכה אחרונה דליכא אסור ליהנות שם אמרינן ספק ברכות להקל והממעיט בברכות אינו מפסיד וז"ש בתשו' ובמנהגים על ברכה אחרונה על כל כוס. ואין כאן תימה על מהרי"ל דטעמו ונימוקו עמו כמו שכתבנו ודוק היטב. ועיין בסימן תל"ב ובאחרונים ע"ש.

פ"ז.

סימן תעז

דין א'. ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. כתב הגאון מהר"ר יחזקאל ז"ל בספר דגול מרבבה וז"ל ונראה דמי שאירע לו אונס שלא יכול לאכול פרוסת המוצי' עד חצות לא יברך על אכילת מצה דספק ברכות להקל ואם המשיך לו עד סמוך לחצות יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל והגדה יאמר אח"כ עכ"ל. ופשוט דאף לדעת מהר"יל דסבר דלא אמרינן ספק ברכות להקל בברכה שקודם אכילה הכא

ודאי מודה דלא יברך אכילת מצה דטעם מהרי"ל משום דאיכא מצד אחר אסור ליהנות בלי ברכה והכא ליתא לטעם זה כיון שמברך המוציא והרי הוא כמבוא"ר ודוק.

סימן תפג

דין ג'. ומברך על אכילת מצה ואוכל. כתב מהר"י בדגול מרבבה וז"ל ואם אח"כ הביאו לו יין אחר שכבר קדש על הפת יאמר ההגדה עד משעבוד לגאולה ולא יסיים ונאמר לפניו הללויה רק יתחיל ברכת אשר גאלנו ויברך בפה"ג וישתה כוס ראשון ואח"כ יאמר הללויה כל חצי הראשון של הלל ויברך בפה"ג וישתה כוס שני והטעם כדי שיאמר על כל כוס איזה שבח ואף שכתב בהגהת מרדכי שספור ההגדה הוא רק סיפור דברים ולכך קבעו גם חצי הלל עם ההגדה היינו בעושה הסדר כסדרו ואמר קדוש על כוס ראשון אבל זה שלא קדש על הכוס מוטב לחלק ההגדה עם ההלל לשני כוסות עכ"ל. ודבריו טובים ונכוחים ואעיקרא דברי הגהת מרדכי אינן מתישבים כמבואר למעיין. ולדידן דאינו מברך בפה"ג כי אם על כוס ראשון ודאי דגם כאן מכ"ש דלא יברך בפה"ג על כוס שני ופשוט.

סימן תפט

עמ"ש בעניותי בס' הקטן מחב"ר אות א' ועמ"ש בשם הגדולים ח"ב מערכה שין בס"ד. **שם** במחב"ר באות ז'. עמ"ש אני בעניי בקונטריס חיים שאל ח"א סימן צ"ט ובמשג"ב בהשמטות לדוד אמת ע"ש.

סימן תצג

דין ב'. נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר וכו'. לכאורה קשה על הטור ומרן בב"י דבש"ס אמרו ביבמות דף ס"ב שמתו מפסח עד עצרת. ודברי הרב פרי חדש בזה אינם מתישבים כאשר יראה הרואה. שוב ראיתי למהר"ד אבודרהם שכתב שהרז"ה מצא בספר ישן עד פרוס עצרת. ונראה שכך היתה נסחת הש"ס והיא עיקרית. ומה שעושין שמחה בל"ג אפשר דרבי עקיבא היה כלל גדול בתורה ולמדה לכ"ד תלמידים ומתו ונשאר העולם שמם ויום ל"ג התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו' ויאור להם שהחזיר התורה ולכך עושים שמחה. וגם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג. שם דין ג'. יש נוהגים להסתפר בר"ח אייר וטעות וכו' והרדב"ז בתשובות דפוס ויניציא סימן תרפ"ז חלק על זה ומה שכתב שם בכלל דבריו דלא גרע ממצטער וכו' ע"ש יש להרגיש דדין מצטער הוא דוקא בסוכה דדינא הוא תשבו כעין תדורו א"נ כמ"ש הרמב"ן כל האזרח שיהיה כאזרח רענן אבל לא בשאר מילי כמ"ש במקום אחר. ויש לישב דבהדרגה קאמר. **פ"ח**.

סימן תצז

דין י"ד. זמן בתוך הקן וכו' הרב פרי חדש הפליא עצם ותמה על מרן ז"ל ע"ש באורך. ואני בעניי עמדתי על דבריו ז"ל ובאתי אל הי"שוב לדברי מרן ז"ל בקונטריס פתח עינים בסוגיא ע"ש באורך.

סימן תק

דין ה'. מותר למלוח וכו' עמ"ש הרא"ש בפסקיו ועמ"ש מהרש"ל בים של שלמה ומרן בבית יוסף ומ"ש אני הדל בפתח עינים על זה.

סימן תקד

דין א'. דכין את התבלין וכו'. עמ"ש אני בעניי בענין זה ובישוב דעת הרמב"ם ושקלא וטריא בדברי הפוסקים והמפרשי' לפי קוצר:

דעתי בקונטריס פתח עינים ח"א דף פ"ז ודף פ"ח ומשם באר"ה.

סימן תקו

דין ד'. לא יאפה אותה. הרב שושנים לדוד פ' אלו עוברין הביא דברי התוספות שכתבו דה"ה כשאופים על הגחלים אבל בתנור מותר כדאמר רשב"א כשהתנור מלא יפה לפת ע"ש. ולא נזכר דאין זה מוסכם דלפי מ"ש התוס' בביצה דף כ"א גבי עיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל הדת נתונה דה"ה הכא אפי' בתנור אסור דלא חזייא למידי וכ"כ הרב פר"ח סימן תנ"ז דין ב' הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגהותיו כ"י.

סימן תקיו

דין א' מותר לשלוח לחבירו וכו' הטור כתב דהרי"ף מתיר בתבואה והרמב"ם אוסר וכן הסכים הרא"ש. ולשון הרא"ש בפסקיו בענין זה לפום ריהט' קשה מכמה אנפי כמו שכתבתי אני בעניי בפתח עינים דף פ"ח דאיכא לאקשוי עליה ששה קשיות ולפי קצורי חתרתי לישב הכל עיין שם באורך.

פ"ט. לעיל

סימן שכה

דין ד'. פת שאפאה גוי וכו' לענין הקאהב"י של גוים לשתותו בשבת חזה הוית לעמי' בתורה הרב מהר"ר אליהו ישראל זל"הה בכתיבת יד שכתב וז"ל בספר פרי האדמה ח"ד כתב דאם הקאהב"י עצמו כתיש מע"ש ובישלו גוי מותר לשתותו לפי מ"ש הרדב"ז ח"ב סימן רי"ג דכל דבר הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום מבשל בשבת לענין מלקות יע"ש. ולא ידעתי מה תקן על המים של הקאה"בי דודאי המבשל מים בשבת חייב כאותה שאמרו א' הביא את העצי' וא' נתן את המים כלם חייבים וכתב הרמב"ם ריש פ"ט מה' שבת להדיא המחמם את המים בשבת חייב וה"ז בכלל האופה יע"ש. ותו דהאיכא הבערה שהיא אב מלאכה שהגוי מבעיר את האש לבשל הקאהב"י ומבשל

בשביל ישראל. ותו דהרדב"ז עצמו לא התיר אלא בנתבשל מאליו כגון שנתנו הקדרה מבע"י אבל מרבה בשבילו דהוי מעשה גמור לא אמרה. והרוצה לשתות קאפי בשבת מן הגוים. תקנתו שיקנה מאותו אשר כבר עשהו שלא בפניו קודם בואו לחנות דאפילו אם הגוי מכיר ישראל דחיישינן שמא ירבה בשבילו ה"ד כשעושה בפני ישראל כדאיתא פ' כל כתבי גבי גוי שלקט עשבים ואע"ג דמרן בסימן שכ"ד כתב דאביי ורבא פליגי. הנה הר"ן והרב המגיד סברי דלא פליגי כמ"ש הוא ז"ל שם וכ"כ הרשב"א בספר עבודת הקדש סוף שער ה' דאפילו מכירו לא אסור אלא בפניו אבל שלא בפניו לא. ויש לסמוך עליהם בדבר כזה אפילו את"ל דשאר פוסקים חלוקים וכ"ש דאינו מפורש דחלוקי' הם א"כ לדידהו מותר ליקח מהקאהב"י העשוי ועומד אשר כבר עשהו ואפשר דעל זה סמכו העולם לשתות קאהב"י בשבת מגוי מכירו עכ"ל הרב מהרא"י הנז'. ואני בעניי כאשר נראה בעליל ס' פרי האדמה עיני חזו המה ראו כן תמהו על דבריו ככתוב אצלי. ועל תשובת הרדב"ז עצמה הוינן בה בעניותין בספר הקטן ברכי יוסף סימן שי"ח.

ואשר הביא הרב הנז' מדברי הרש"בא והר"ן והרב המגיד דמכירו שלא בפניו שרי כן ראיתי להרב המאירי בפסקי שבת שנדפסו מחדש שכתב בפשיטו' דמכירו ונעשית שלא בפניו מותר ליהנות לאלתר. אמנם לישר"י לן מר דזה שכתבו הרשב"א והרב המאירי והר"ן והה"מ היינו בעשה הגוי מלאכה לעצמו אלא שיש לחוש שירבה בשביל ישראל בזה אמרו דאפי' הוא מכירו אם הוא שלא בפניו לא חיישינן שהרבה בשביל ישראל אבל בידוע שמרבה בשביל ישראל אפילו שעשה שלא בפניו אסור כאשר יתבאר למעיין בדבריהם. וא"כ לא מצאו ידיהם ורגליהם מה שנהגו ליקח קאהב"י שעושה הגוי בחנות בכל שבת דאפילו עושה שלא בפניהם הדבר ידוע שמרבה בשבילם. וכל ההיתר של הרשב"א והר"ן והה"מ במכירו שלא בפניו היינו דלא חיישינן שמרבה בשבילו אבל בידוע שמרבה בשבילו אין היתר בעולם בעשה שלא בפניו. וזה ההיתר אינו אלא בחנות שאינם הולכים יהודים והכל נעשה לגוים אז אפילו הוא מכירו יכול בשבת אחד ליל ולקחת מהקאהב"י העשוי כבר שנעשה שלא בפניו ואין חשש שירבה בשבילו. אבל בשבת שני וכ"ש בשבת שלישי יש לחוש שירבה בשבילו ובזה אין התר. ואם הרב הנז' דוקא בזה הוא שהתיר הי"ל לפרש שזה עיקר ההתר. ותו דכתב דעל זה סמכו העולם ואין בזה סמך כלל למנהגם וכבר צווחו על המנהג קמאי ובתראי. ויותר לרואה מ"ש הרב פר"ח בי"ד לאסור קאהב"י של גוים אפילו בחול מחמת איסור תולעים ע"ש. וזה תלוי לפי המקומות וכ"ש לילך לקאפ"י דאסרו כמה אחרונים כמ"ש בבר"י סימן זה.

וכבר נודע דרבינו האר"י ז"ל והרב כנה"ג ודעמיהו אסרו משום בש"ג כמ"ש בעניותי בקונטריס שיורי ברכה י"ד סימן קי"ג אות ג' בס"ד ע"ש ומשם באר"ה.

ק.

סימן תקכז

דין כ'. בפת ותבשיל סתם כדעת ר"ת ודלא כסוברים דבתבשיל סגי וכמו שנר' מדברי הרי"ף בהלכו' ובתשובותיו סימן שי"ב. ומהר"ש בן הרשב"ץ בתשובותיו סוף סימן תקנ"ט כתב ומה שאנחנו עושים פת ותבשיל הוא משום דלשון הערוב הוא למיפא ולבשולי וכו' ודבריו תמוהי' דזהו לצאת ידי חובת רבינו תם דמצריך גם פת. ותו דהרואה יראה להרי"ף בתשובה סימן שי"ב דאע"ג דלא בעי אלא בשר אפ"ה הביא הנוסח למיפא ולבשולי. הרב מהר"ר אליהו ישראל ז"להה בהגהה כתיבת יד. וק"ק דהוכיח מתשו' הרי"ף שנדפסה בזמנינו. ומי יודע אם מהר"ש הנז' היו בידו תשובו' הרי"ף הללו כ"י והו"ל להוכיח מהרמב"ם שכתב שמערבין בתבשיל לבד ועם כל זה הביא הנסחא בעירוב זה יותר לי לאפות ולבשל. ומזה הי"ל להקשות על מהר"ש לא מתשו' הרי"ף כ"י דאין להקשות על הרב כי אם מתשובה שמצויה אצלו והיתה עמו. אבל מדברי הרמב"ם לפי דעתו קשה עליו.

אמנם הדבר מבואר מהשאלה להרב מהר"ש הנז' ומתשובתו שהיה משיב למי שלא היה כל כך בן תורה ואין צורך להאריך כי אחד הרואה למראה עיניו ישפוט כדאמרן ובכן לפי דעת התלמיד הרב מלמדו ולכך לא הזכיר מחלוקת ר"ת וסיעתו עם הרי"ף והרמב"ם וסיעתו רק קא פסיק דאין צריך פת דקסבר כדעת ר"י והר"ן שדחו דברי ר"ת ואח"כ נתן טעם לפת לפי דעת השואל. וגם בעומק הדבר רמוז דעת ר"ת שהוכיח דבתבשיל אינו נכלל פת כי זהו יסוד סבר' ר"ת וזה שכיון לומר דבנסח העירוב אמר למיפא ולבשולי דיש להוכיח דפת ליתיה בכלל בישול ולכך לוקחים פת לחוש לזה והיינו דמחמירינן כדעת ר"ת. אבל לא שהוא סובר דזו הוכחה וטענה מספקת רק הרב לפי ידיעת השואל אפיקיה בהאי לישנא ודוק הטב.

שם. דין יוד. צריך לזכות להם על ידי אחר. הרב מהר"א הלוי בספר גן המלך סימן קך כתב דכיון שהוא רגיל לערב לאחרים אין צריך לזכות לאחרים וחיליה מהיא דפ' כל הגט המלוה מעות את הכהן ואת הלוי וכו' ואוקימנא במכרי כהונה. ולענ"ד אין לסמוך על זה דכבר כתבו הרשב"א והריטבא דמשום תקנת הכהן והלוי עשו דבר זה שימצאו מעות ללוות ומשו"ה כתבו דדוק' בבא ללוות עכשיו אבל אם כבר הלוהו לא יע"ש והכא מאי תקנתא א איכא אי משום שלא יתבטלו משמחת שבת יכול לערב על ידי וכו' ומדברי

הרב ז"ל יראה דלכתחילה אין צריך וכו' ואפילו בדיעבד איני מודה לו דמי יוכל בדור הזה לתקן תקנות כאלו ואין לנו לדמות מילתא למילתא ועל כיוצא בזה אמרו אי איתא להך מילתא לא הוו שתקי קמאי. הרב מהר"ר אליהו ישראל בהגהותיו כ"י. ואני בעניי אומר דבדיעבד יש לסמוך על הרב מהר"א הלוי ז"ל ואיכא תקנתא בדיעבד. וכבר מהר"ם בר ברוך מייתי ראיה מסוגיא זו דמכרי כהונה לרגיל למול בניו וכו' וגם מהר"ם ן' חביב ז"ל בתשו' ושאר אחרונים מייתו הא דמכרי כהונה. ומ"ש דאין לדמות וכו' כבר מהרי"מט ח"מ סימן פ' מייתי סוגית בתרא דף ק"ל כל התורה כלה דמויי מדמינן לה. והשיג על מהרי"בל. ומ"ש דלא הוו שתקי קמאי יש לדחות ומה גם דמקילינן בעירוב בכמה מילי ודוק הטב כי קצרתי.

צ"א.

סימן תקלד

דין א'. מטפחות הספרים. התוס' דף י"ח כתבו דאמרו בירושלמי מטפחות הספרים אין מכבסין אותם במי רגלים מפני הכבוד ואף אי מיירי במטפחות של תספורת שייך כבוד. ובספר שושנים לדוד כתב דמטפחות ס"ת מותר לכבסן במועד מכ"ש דשייך בהו כבוד ע"ש וגירסא משובשת נזדמנה לו בתוספות מטפחות הספרים מכבסין אותם מפני הכבוד והבין הרב דמכבסין אותם במועד קאמר ולזה כתב דגם בס"ת שייך כבוד. ואין הדבר כן דלשון הירושלמי הוא אין מכבסין אותם במי רגלים מפני הכבוד אלא בנתר ובורית וכן הביא הר"ן וכן הביא בשדה יהושע משם התוספות ולזה כתבו התוספות דיש לפרש שהם מטפחות תספורת ואה"נ דמטפחות ספרי ה הקדש אין מכבסין אותם במי רגלים כל השנה ואין ללמוד מזה היתר לכבס מטפחות בגדי הקדש בחש"מ. הרב מהרא"י בהגהותיו כ"י ועיין מ"ש הריטב"א בחידושיו ובספר קרבן העדה.

סימן תקפב

דין א'. בעשרת ימי תשובה וכו' כתוב בדרשות מהרי"ל דף נ"ב דפוס קרימונה מה שאנו אומרים בראש השנה עושה השלום לפי שעושה גימט' ספראל והוא מלאך וכו' וזה טעות מפורסם ונ"ל שהשלום בגימט' ספראל וכ"כ המקובלים, הרב מהרא"י ז"ל בהגהותיו כ"י. והוא כתב השם בטעות שצ"ל ספריאל ביוד. הן אמת שבמהרי"ל כתוב חסר אבל הוא ז"ל דנחית לתקן הי"ל להעיר גם בזה. אמנם מה שחשב שהוא טעות מפורסם לדבר הזה יסלח האדון כי עוש"ה גם כן גימט' ספריאל. והמסתכל יפה בדברי מהרי"ל יראה שהם בכל השנה חותמים מברך את עמו בשלום. ובר"ה חותמין בא"י עושה השלום. וכן הוא מבואר בס' שער השמים והוא פי' תפלה להרב של"ה. ואיברא שרבינו האר"י ז"ל כתב שבמקום שבכל השנה בסיום העמידה אומר עושה שלום בעשרת ימי תשובה

יאמר השלו"ם שהוא בגימט' השם הנז'. ולא מיעט כי. עושה ג"כ גימט' השם הנז' אלא שמשנין בעשרת ימ"ת לומר השלו"ם לרמוז השם הנז'. ובספר שער השמים הנז' מבואר כי השלום גימט' צרופה שהוא א' משמות מט"ט. ונמצא כי תרוייהו איתנהו. ולדברי רבינו האר"י ז"ל נאמר כי עושה גימט' צרופה. השלום גימט' ספריאל ולכל הדברות לא יש טעות בדברי מהרי"ל ודוק.

שם. דין ט'. אעפ"י שכל ימות השנה מתפללים וכו' אני בעניי בס' הקטן מחב"ר כתבתי דלדעת הזהר הקדוש אין להשמיע קולו בכל השנה אפי' לעצמו והבאתי דברי הרב של"ה והרב זקוקין דנורא ודעמיהו על זה. ואחרי כן מצאתי דלגירסת התו' ישנים הוא תלמוד ערוך והבאתיו בקונטריס פתח עינים על ברכות דף ט"ו ועיין מה שכתבתי שם בס"ד.

סימן תקפג

דין א'. יהא אדם רגיל לאכול בר"ה וכו' יש בני אדם שנוהגים שלא לאכול בראש השנה שום דבר חמוץ ואפילו לימוני וכמ"ש במורה באצבע. ועתה ראיתי בתשובות הגאונים כ"י סימן קי"ד שכתב שבר"ה עושים דבר של מתיקה ואין מבשלין בישול שיש בו חומץ עכ"ל הא למדת דמנהג זה קדום מזמן הגאונים.

צ"ב.

סימן תקפח

דין א' ויברך שהחיינו. ראיתי בדרשות מהר"יל דף ן' ע"ב אין זמן של קדוש מצי פטר זמן דשופר משום דקדוש דרבנן ושופר. דאורייתא ואין דרבנן פוטר דאוריתא וכתב עליו הרב מהרא"י בהגהותיו כ"י וז"ל ואין דבריו מובני' אצלי דאטו שהחיינו של קדוש על הקדוש הוא בא הא אינו אלא על קדושת היום דהוי דאורייתא. תו ק' לדבריו דמוכח דאי קידוש הוא דאורייתא היה פטר את השופר וליתא דהא סוכה תוכיח דאין זמן דסוכה פוטר זמן דלולב אע"ג דסוכה דאורייתא. והאמת הוא כיון דשופר ולולב אכתי לא מטא זמנייהו דלילה לאו זמניה הוא אינו נפטר בזמן של לילה וכ"כ ארחות חיים דף צ"ט ע"ד טעם זה עכ"ל.

ואיברא דזה טעם כעיקר מ"ש בשם א"ח דאכתי לא מטא זמנייהו בלילה וקשה על הרב מהרי"ל אמאי לא יהיב הך טעמא. ומה גם דטעמא דידיה קשה כמו שהקשה הרב הנז', ומיהו אפשר לישב קצת דודאי הזמן על קדושת היום אך כונתו כיון דחכמים תקנוהו בעת הקידוש והקידוש דרבנן לכך לא תקון רבנן דיפטור שופר. ובזמן דסוכה הוא פטור מזמנא דרגלא ולא רצו שיפטור נמי לולב ובשתים עלתה לו דקדושת היום וסוכה נפטרו ואל השלשה לא בא הלכך מברך זמן על לולב. זה אפשר לישב קצת ודוק.

צ"ג.

סימן תריב

דין יוד. הגה מותר ליגע באוכלין וכו' הרב מגן אברהם הביא ראיה לאסור הנגיעה ממאי דתנן והחלו' מתחלקות לערב. וראיתי בספר הנדפס מחדש זה שמו דגול מרבבה להגאון מהר"ר יחזקאל ז"ל שכתב דאין ראיה מהחלו' דפי"רשי במנחות דף צ"ט לערב ולא למחר דנפסלו' בלינה הרי שלא מיעט אלא שלא יתחלקו למחר וכו' שוב ראיתי בירושלמי פ"ב דפסחים ושם הביא ראית החלות וצריך להקבל כאימה דברי הירוש' עכ"ל בקיצור.

ואנא בריה קלה אומר דהראיה בריאה וטובה ואפילו דלא אמרה הירושלמי דהלא כבר מודעת זאת בכל הארץ דנפסל בלינה. ולא אצטריך תנא דמתניתין לזה. ומוכרח דאתא שלא יתחלקו ביה"כ דאיכא למיחש שמא ישכח ויאכל. ואין עיקר דין הלינה כאן והיא משנה שאינה צריכה ועל כרחין דאתא לאשמועינן דאסור ליגע באוכלים ודוק היטב. והרב מהר"ד קורינאלדי בהגהותיו כתב על דברי ההגה ומהרי"ל אוסר עיין מגן אברהם ומשנה שלימה בספי"א דמנחות החלות וכו' ואם בכהנים דזריזים הם כך כ"ש באינשי דעלמא. ואפשר לחלק דהכא שאני דכיון דיהב לתנוק למיכל ואיהו לא אכיל הויא ליה הכירא וכן עמא דבר ליתן לתנוק מאכל ומשתה כמ"ש מור"ם וראיה ברורה לפסק מור"ם בהגהה זו מחולין דף ק"ז שהיו מאכילין לקטנים ביה"כ דתני אשה מדיחה ידה א' במים ונותנת פת לתנוק עכ"ל וכן פסק הרמב"ם פ"ג דשביתת עשור דאשה מדיחה וכו' ע"ש.

אמנם לא אכחד דיש להעיר על הרד"ק הנז' דאמאי הרחיק את עדיו לאתויי מחולין והוא ביומא דף ע"ז והביאוה הרי"ף והרא"ש שם. ותו דשם בדרשות מהרי"ל סמוך לדין זה דמהרי"ל יש בדפוס הגהה ושם כתוב הא דמדיחה את ידה משם א"ז. ומצוה להביא מן החדש. ואעיקרא דדינא יש להשיב במה שהכריע כמור"ם דשרי ודלא כמהרי"ל דאסר מהא דמדיחה את בנה. וטרם כל ניחזי אנן לירושלמי פ"ד דפסחים דפריך למ"ד דמותר להדיח כבשין ושלקות מן המנחה ולמעלה ממשנת חלות מתחלקות לערב והיא המשנה שהזכיר הוא ז"ל וכבר הזכירה הרב מגן אברהם ומשני הירושלמי שע"י שהוא דבר קל שמא ישכח ויאכל וכלומר דהדחת כבשי' צריך זמן רב ובתוך כך יזכור שהוא יה"כ ולא יבא לאכול וא"כ להאכיל לתנוק הוא דבר קל וישכח ויבא לאכול והרי תני דבי מנשה רבן שב"ג אומר מדיחה אשה וכו' וא"כ לכאורה הירושלמי הוא הפך ברייתא. ומה שחילק הוא ז"ל דהכא שאני דכיון דיהיב לתנוק למיכל ואיהו לא אכיל הויא ליה הכירא. ובחילוק זה מיושב הירושלמי שלא יהיה היפך הבריתא. לא שמיע לי דמעיקרא החששא היא דבעוד שמאכיל לתנוק ישכח ויאכל גם הוא. ואיך מהחששא עצמה בחלקות ישית

דכיון דיהיב לתנוק ואיהו לא אכיל הוי הכירא והא היא גופא החששא עצמה דבעודו מאכיל לתנוק ישכח ויתן לתוך פיו.

ברם הדבר ברור דלא תקשי מהך ברייתא לירושלמי ולא למהרי"ל דכיון דמדיחה ידה אחת דוקא כדי לתת לתנוק וגם מדיחה דוקא ולא רוחצת אית לה הכרא ולא אתיא למיכל. אבל בלית ליה הכרא אין ליגע באוכלין. ולפי זה השתא דאין שיבתא מצויה בינינו ואין נזהרים בזה כמ"ש התוס' והרא"ש והר"ן והרי"טבא ודעמייהו דאין צריך להדיח ידה וזה נראה טעם מרן שהשמיט הא דמדיחה ידה אעפ"י שהביאוהו הרי"ף והרא"ש ופסקו הרמב"ם ועיין מ"ש הרב לחם משנה והטור סימן תרי"ג הביאו וסיים דאין מצוי בינינו ולכך לא קפיד לכתוב רוחץ ואם כן האידנא אימור שאסורה ליגע להאכיל בנה ואזדא לה הראיה לדעת מור"ם ואין בה להכריע נגד מהרי"ל.

ותו דאעיקרא אין צורך לזה ואין ראיה כלל דהרי כתב מהר"יל שם דאם התינוק קטן כל כך שאין יודע ליטול מעצמו מותר ליתן לו וא"כ מה ראיה יש מבריתא דמדיחה ידה וכו' ההיא בקטן שאין יודע ליטול מעצמו דבהכי שרי ואע"ג דהתוס' ביומא וחולין כתבו בתנוק בן ד' או ה' שנים אפשר דהעיקר כשאינו יודע ליטול מעצמו או אינו רוצה עד שאמו תתן לו דבהא לא גזרינן דאיכא צערא לינוקא וסכנה. ונמצא דאינה ראיה כלל להכריע כמור"ם נגד מהרי"ל.

ואחרי כתבי ראיתי להרב פרי חדש שכתב דאין ראיה מהא דמדיחה אשה ידה וכו' דההיא בתנוק קטן שאי אפשר לו על ידי עצמו ליקח הפת וכדכתבי' בעניותין. והיותר קשה על מהרד"ק הנז' דקאי על הרב מגן אברהם ושם מפורש דבתנוק קטן שרי לכ"ע וא"כ מה זו ראיה והכרעה ממדיחה אשה וכו'. ואחרי כן ראיתי תשובת הרב תה"ד סימן קמ"ז דגם הוא ז"ל כתב מהא דאשה מדיחה ידה וכו' דההיא בתנוק קטן וכו' ואשתמיטתיה להרד"ק הנז' תשובת הרב תה"ד הנז'. עוד יש להרגיש על הרב פר"ח שכתב וז"ל כבר כתב התה"ד סימן קמ"ז וב"ח דמתענה שאני וכו' ולא אתי לאשתלויי ע"כ ומיהו מההיא דפ' בתרא דיומא דתנא מדיחה אשה וכו' ליכא ראיה דלא גזרינן דדילמא ההיא בתנוק קטן וכו' עכ"ל הרב פר"ח. וק"ק דהרי הן הן הדברים שכתב הרב תה"ד דאין להביא ראיה מהא דמדיחה דההיא איירי בתנוק קטן וכו' ע"ש והוא ז"ל שהזכיר תשו' הרב תה"ד איך בתר הכי מדנפשיה הזכיר דאין ראיה מההיא דמדיחה וכו' דדילמא בקטן וכו' כאלו חידוש הוא שחידשה תורה דיליה. והרי היא כתובה על ספר הישר תרומת הדשן וכ"כ גם כן הרב בית חדש סוף סימן תרי"א והזכירו הפר"ח ועיין בתשובות מהר"ר צבי סימן זק"ן.

עוד זאת אדרש על הרב פרי חדש שכתב וז"ל ומ"מ נראה לי עיקר כמו שחילק הרב תרומת הדשן וראיה לדבר מהא דאמרינן פ"ק דיומא דלר' יהודה כ"ג אונן אינו עובד כל היום גזרה שמא יאכל ופריך ומי גזר רבי יהודה שמא יאכל והתנן ר"י אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו ואי מיית' אשתו עביד עבודה ולא גזר ר"י שמא יאכל ומשני הכי השתא התם כיון די"ה הוא דכ"ע לא אכלי הוא נמי לא אתי למיכל הכא דכ"ע אכלי הוא נמי אתי למיכל הנה הדבר מבואר דבתענית כיון דכ"ע לא אכלי לא גזרינן דילמא אתי למיכל עכ"ל. ובראש אמי"ר נהלך ברג"ש ולעולם ירגי"ש אדם דחילוק הרב תרומת הדשן רב גובריה אמרה הר"ח אור זרוע בתשובה כמ"ש שם הרב תה"ד בשמו דהמתענה מותר להתעסק במאכלו' ובמשקיות ואין כאן משום לך לך אמרין נזירא וכו' דשאני נזיר דמותר בכל עניני מאכל ומשתה בר מיין חיישינן דילמא משתלי אבל המתענה דאסור בכל מיני מאכל ומשתה אסח דעתיה מינייהו ולא אשתלי עכ"ל וכ"כ הרב פר"ח בשם הרב תה"ד. וא"כ מאי ראיה מייתי הרב פר"ח מפ"ק דיומא דתלי טעמא דכ"ע לא אכלי וכו' ומשמע דלא אמרה תלמודא אלא היכא דכ"ע לא אכלי ואיהו נמי אינו אוכל. וכפ"ז היכא דכ"ע אכלי והוא מתענה אפשר דלא מהני ויש לגזור על המתענה שלא יתעסק במאכל ומשתה. דאי לא תימא הכי הכי הו"ל למימר הש"ס הכי השתא התם כיון דיה"כ הוא דאיהו לא אכיל כלל לא אתי למיכל הכא דאיהו אכיל שאר מילי אתי למיכל וזה היה כחילוק הר"ח אור זרוע. ולזה אפשר לומר דסבר הרב פר"ח דהש"ס קושטא דמילתא קאמר דכ"ע לא אכלי אבל עיקר החילוק הוא דהמתענה אסוחי אסח דעתיה מכל מאכל כאשר דיבר הרב תה"ד.

ואכתי איכא למיקם דלא זכר הרב פרי חדש דברי הירושלמי הניתנין למעלה והביאם מהרי"ל דיליף בירושלמי פ"ד דפסחים ממתני' דמנחות דהחלות מתחלקות בערב דאין ליגע באוכלין ומשקין שמא יאכל והוי היפך הרב תרומת הדשן. ולא תקשי דמגמרין מוכח דכיון דכ"ע לא אכלי ואיהו נמי לא אכיל ליכא למיחש דילמא אכיל. דהא קאמר בירושלמי דהתם גבי חלות הוא דבר קל וחיישינן שמא יאכל אבל להדיח כבשים ושלקות יש זמן רב ויזכור. וה"נ נימא דבקרבנות יש זמן ויזכור. ומ"ה אמרו בגמרין דשרי. אבל ליגע באוכלים וליתן לתנוק נודע דכמה זמני הוא בנקל כמש"ל ולא יזכור. והר"ח א"ז בתשובה דמייתי הרב תה"ד דייק מותר להתעסק במאכלי' ומשקין ואפשר דבדקדוק נקט להתעסק אבל ליגע ולעשות דבר קל אסור שמא ישכח. ואפשר דגם הרב תה"ד לא שרי אלא במתעסק וכמו שכתב להאכילן בידים שיש זמן להושיט להם ולהאכילן לאט לאט. אבל לשון מור"ם בהגהה דעלה קאי הרב פר"ח הוא מותר ליגע באוכלין

ובמשקין וליתן לקטנים וכו' מוכח דמותר ליגע אף בדבר שהוא קל ולא נחית לחילוק זה. וגם מפשט דברי מהר"ח א"ז והתה"ד משמע דלא נחתי לזה. והוא הפך דירושלמי ומש"ס דילן ליכא להוכיח איפכא דאיכא למימר דדוקא במקריב דצריך זמן שרי כדאמרן ותו דיש צד לומר דכיון דליתן לתנוקות לפעמים הוא בנקל. אף דיש פעמים דמאריך להאכילן לא פלוג ואסור ליתן לתינוק שאינו קטן כל כך לאכול וכן ליגע באוכלין ומשקין כמ"ש מהרי"ל.

עוד יש לדקדק על הרב פר"ח דמייתי ראיה לחילוק הרב תה"ד ממ"ש בפ"ק דיומא בש"ס אליבא דרבי יהודה. והלא רבנן פליגי על רבי יהודה התם וסברי דכה"ג מקריב אונן ולא חיישינן שיאכל אף דאינו מתענה וק' להר"ח א"ז והרב תה"ד דלא שרו אלא במתענה דאסור בכל מאכל ומשקה ואסח דעתיה ולא אשתלי והלא כה"ג מקריב אונן אליבא דרבנן דקי"ל כוותייהו ולא חיישינן שיאכל. ומוכרח לומר דשאני כהנים דהם זריזים ולהכי שרו רבנן. אבל באיניש דעלמא בעינן שיהא מתענה. וא"כ מאי ראיה מייתי הרב פר"ח ממאי דאמרו בש"ס לרבי יהודה דכיון דכ"ע לא אכלי ואיהו נמי לא אכיל לא אתי למיכל דילמא שאני התם דכהנים זריזים ולהכי סגי לרבי יהודה ביום צום מיהא אבל בעלמא אימא לא. הן אמת דמהירושלמי מוכח דליכא לפלוגי כשאינו דבר קל בין כהנים לעלמא דהא מותר למ"ד להדיח כבשים ושלקות. אבל הרב פר"ח דלא הזכיר הירושלמי מאי ראיה מייתי מהש"ס דיומא גבי ר' יהודה.

וראיתי להרב מגן אברהם שכתב וז"ל והר"ן וההה"מ דגזרי דוקא בקניבת ירק מתוך שהוא מתעסק ומתקינו לאכילה חיישינן שיאכל אבל בנגיעה בעלמא לא חיישינן וכן עיקר וע' במשנה ספי"א דמנחות ובמהרי"ל אוסר ליגע וכ"ה בירושל' פ"ד דפסחים דדבר שראוי לאכילה איכא גזרה שמא יאכל ולכן החלות מתחלקו' לערבית עכ"ל. והנה ממה שכתב הרב קודם לזה ומלשון זה שהעתקתי יראה הרואה דחשיב הא דפ"ק דיומא דמקריב כנגיעה בעלמא. ומשו"ה כתב דמה שאסרו הה"מ והר"ן היינו לפי שהוא מתעסק וכו' אבל בנגיעה לא חיישינן ומתוך מה שכתבנו לעיל הרי הוא כמבו"אר לפי הירושלמי דהדבר להפך דבדבר קל כחילוק החלות יש לחוש שיאכל. אבל במתעסק כהדחת כבשים ושלקות שצריך זמן יזכור. ולפ"ז בהקרבת הקרבן יש זמן כמש"ל ויש לצדד עוד ודוק היטב כי קצרתי.

סימן תריג

דין ב' נוטל אדם ידיו שחרית וכו' התוס' ביומא דף ע"ז וחולין דף ק"ז והרא"ש ביומא כתבו משם ר"ת דודאי מותר ליטול ידיו שחרית כיון דאמרו יד לעין וכו' משום רוח רעה

וכ"כ הר"ן ע"ש באורך. וק"ק אמאי לא מייתו כל הגדולים הנז' ממאי דאמרו בירושלמי בריש פ' יום הכפורים רבי זעירא בר חמא רבי יוסי ברבי חנינא בשם רי"בל בתענית צבור מרחיץ פניו ידיו ורגליו כדרכו בט"ב מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו בי"והכ מרחיץ ידיו ומקנחן במפה ומעביר המפה על פניו. שוב ראיתי דמרן בבית יוסף לקמן בדין שריית המפה בעי"כ וכו' הביא משם הכלבו שכת' הירושלמי הזה ע"ש,

צ"ד.

סימן תרכד

דין א'. הגהה. וכן אין מסככין בעפר. ראיתי הגהה כ"י וז"ל לכאורה אין שום מציאות לסכך בעפר ודקדקתי שלא כתב לשון זה אלא אמתני' דתקרה שאין עליה מעזיבה כתב ודוקא נקט שאין עליה מעזיבה שאם היה בה מעזיבה לא הוה סגיא במפקפק דמעזיבה ועפר סכך פסול נינהו דלאו גדולי קרקע הן והא א"ש אבל לשון מור"ם אין מסככין בעפר תמוה עכ"ל. ואינו כל כך תימה דכאשר יהיה מציאות אמר דפסול וכבר בד"מ רמז לדברי הר"ן.

סימן תרמו

דין ה' עמ"ש אני בעניי בשיורי ברכה י"ד סימן כ"א בס"ד ע"ש.

סימן תרנא

דין ב'. יטול האגודה בידו הימנית וכו' הרב מגן אברהם ס"ק ח' כתב יטול האתרוג תחילה וכשיסלק יסלק הלולב תחילה. כתב הגאון מהר"ר יחזקאל ז"ל בספר דגול מרבבה וז"ל שיסלק הלולב תחילה טעות דהרי בגמ' מנחות דף ל"ו פריך בשלמא כשהוא מניח וכו' אלא כשחולץ של ראש תחילה מנין וכו' אלא אפילו בתחילה שיקח אתרוג אין ללמוד מתפילין וכו' ע"ש באורך, ונראה דלא ראה שרש הדבר במטה משה ושם כתב זה משם הרב אבן שועיב ומייתי הגמרא כל זמן שבין עיניך יהיו שתים ומשוה להו אהדדי. ומפרש פרי עץ הדר ברישא ונראה כונתו מדלא כתיב פרי עץ הדר וכפות תמרים משמע דפרי עץ מוכרח שיהיה כשיש כפות התמרים והרב אבן שועיב כפי הרשום בדעתי היה בזמן הרשב"א ודוק הטב.

סימן תרעז

דין ג'. הגהה. אם רוצה להחמיר על עצמו וכו' עמ"ש לעיל בקונטריס זה סימן ט' אות ז' בס"ד.

יורה דעה

בס"ד. צ"ה.

סימן יג
דין ב'. אם הפריס על גבי קרקע וכו' עיין מה שכתב הרב פרי חדש ובמ"ש בשו"ת בשמים ראש סימן רפ"ג ובמה שכתבתי אני בעניי לעיל בקונט' זה סימן ט' אות ב' בס"ד יעויין שם.

סימן לח
דין א'. שחור כדיו וכו'. הרב תבואות שור מיקל כשאינה שחורה כדיו. אך בס' סדרי טהרה בשיטתו לנדה על דף ך' מחמיר עיין שם.

סימן פד
דין ה'. תולעים הנמצאים וכו' מה שנותנין קירמי"ז בתוך המרקחו' הורה להתיר הרב הגדול מהר"ם ן' חביב בתשובה כ"י וטעמי ההתר כתבם בר ברתיה מהר"י כולי ז"ל במע"ל ריש פ' תרומה בשם מז"ה ז"ל וגם שמעתי מהרב המובהק כמהר"ש שלם ז"ל בהיותי בשליחות מצוה בעיר אמשטרדם שהוא כתב גדולה תשובה בענין זה להתיר והסכים עמו הרב מהר"ר אליהו ישראל ז"ל.

סימן קיו
דין א'. ועכשיו שאין נחשים בינינו וכו' הרב פרי חדש האריך בענין זה. ודברי הרא"ם בתוספותיו לסמ"ג לדיני ערבי פסחים הם כמסקנ' הרב פרי חדש ועיין מ"ש אני בעניי בסימן זה אות פ"ה על א"ח סימן תס"ח בסייעת' דשמיא.
והנה הרב טורי זהב הביא בסימן זה דין קציצת אילן מאכל ואני בעניי כתבתי על ענין זה בספרי הקטן חיים שאל ח"א סימן כ"ב וסימן כ"ג ועיין מה שכתבתי בקונטריס זה לעיל סימן ט' אות ה' בס"ד ע"ש.

סימן קכג
דין א'. סתם יינם וכו' מומר שחזר לדעת ישראל. בספר חסידים סימן ר"ג כתב דמומר שחזר ואמר שיקבל לעשות תשובה כאשר יורוהו החכמים משעה שקבל יכולים לשתות עמו יין. ועמ"ש אני בעניי בענין זה בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות ט"ל בס"ד עש"ב.
צ"ו.

סימן קנז
דין א' ואם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג וכו'. הגהה. תנו לנו אחד מכם וכו'. בירושלמי פ"ח דתרומות עולא בר קושב תבעתיה מלכותא ערק ואזל ללוד גבי רי"בל אתון אקיפון מדינתא אמרו להן אי לית אתון יהבין ליה אנן מחריבין מדינתא סליק לגביה רי"בל ופייסיה והוה אליהו זכור לטוב יליף מתגלי עלוי ולא אתגלי וצם כמה צומין ואתגלי עלוי א"ל ולמסורות אני נגלה א"ל ולא משנה עשיתי א"ל וזו משנת חסידים.

ועיני ראו להרב מהר"ר אליהו ז"ל בפרישתו לירושלמי דגרוס תבעתיה מלכתא ופירש שתבעתו המלכה לשכב אצלה עכ"ר. ואני בעניי בקונטריס שיורי ברכה דקדקתי על הרב ז"ל דבב"ר פ' צ"ד אמרו דאמר ליה רי"בל מוטב דלקטיל ההוא גברא ומוכח שבקשו המלך שהיה רוצה להורגו על איזה חטא שחטא ע"ש. ואע"ג דיש לדחות דבג"ע יהרג ואל יעבור והגם דהתביעה היתה על ג"ע כיון דדינא הוא יהרג ואל יעבור לכך א"ל מוטב דלקטל ההוא גברא ונמצ' דמסרו להריגה. א"נ דכיון דסירב וברח מהמלכה עתה המלכה רוצה להורגו דחשיב מורד במלכות ובאה עליו בעלילה אחרת. מ"מ נראה עיקר דהגירסא היא תבעתיה מלכותא או תבעיה מלכא והפירוש שנתחייב הריגה למלכות על חטא וכך הם פשטן של דברי הב"ר כמדובר.

ויאר לנו הרב המאירי ז"ל הן לו הובא בספר כנסת הגדולה סימן זה הגהת ב"י אות מ"ה שכתב דמה שהקפיד אליהו זכור לטוב על רי"בל היינו שמיהר הדבר ולא המתין לראות אם יחריבו העיר אם לאו ויש מפרשים שלא על מדת חסידות לבד היה מתרעם עליו אלא שלא היה חייב מיתה בדיני ישראל עכ"ד. ולשון הירושלמי שהשיבו אליהו זכור לטוב וזו משנת חסידים אינו מתישב דהוה ליה לאליהו זכור לטוב לומר דעל פי הדין נמי לא היה לו למהר ולמוסרו. או לא היה לו למוסרו שאינו חייב מיתה בדיני ישראל ואמאי תלה לומר שאינה משנת חסידים. ותו קשה דבב"ר פ' צ"ד מבואר דאמר ליה אליהו זכור לטוב וכי משנת חסידים היא מיבעי ליה להאי מילתא לאתעבדא על ידא דאחריני ולא על ידך וזה מורה כפשטן של דברים שלא כפירושי הרב המאירי ז"ל. והרב כנה"ג שם כתב על דברי הרב טורי זהב דבב"ר מוכח כוותיה דהרב ט"ז וקיצר שלא כתב דבב"ר מוכח דלא כהרב המאירי ז"ל.

ואנכי חזון הרביתי בספר טל אורות להרב מהר"ר יוסף ן' גוי"א ז"להה הנדפס חדש ממש בדרשותיו פ' תשא שהביא משם הרב יפה תואר בב"ר פ' צ"ד שכתב ואע"ג דפייסיה אפ"ה הוי מסירה כי אין אדם שליט ברוח בעצמו למחול על דמו ועוד דמדעתו לא היה מתפייס אלא על ידי פתוי ריב"ל וכתב עליו הרב הנז' וז"ל ולע"ד נראה שתירוץ אחרון עיקר שהרי מצינו סוף פ"ב דתעניות בעובדא דלולייאנוס ופפוס אחיו שנהרגו על בת מלך שנמצאת הרוגה ואמרו שהיהודים הרגוה וגזרו גזירה על שונאי ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו שהם הרגוה והרגו אלו לבד ואם איתא דאין אדם שליט בעצמו למחול על דמו וכמ"ש הרב היכי מחלו על דמה אלא ודאי העיקר כתירוץ אחרון עכ"ל. ואני בעניי אומר דלק"מ על תירוץ ראשון דכונת הרב ז"ל דכשאדם אינו רוצה לימסר להריגה ופייסוהו ומחל מחילה גמורה אינו רשאי למחול. אבל כאשר מרצונו הטוב

מוסר עצמו להצלת ישראל שרי ומצוה רבה הוא עושה והיינו משום שנדבה רוחו ליהרג להצלת ישראל והיינו ההיא דלולייאנוס ופפוס. והתירוץ השני הוא דלא היתה מחילה גמורה אלא על ידי פתוי וכמעט לא שמה מחילה.

והנה הרב יפה מראה כתב וז"ל וכי משנת חסידים היא זו מהכא משמע שמי שאינו מחוייב למסור עצמו ורצה להחמיר במדת חסידות להמסר שפיר דמי ודלא כמ"ד דהוי מתחייב בנפשו עכ"ל וכן כתב הרב נמי ביפה תואר ב"ר פ' צ"ד סימן ט'. ומכאן תשובה למה שחשב הרב מהר"י ן' גוי"א דכפי דברי הרב שכתב ואע"ג דאיפייס אינו רשאי למחול על דמו מוכח שאינו יכול למסור עצמו להצלת ישראל והקשה עליו מעובדא דפפוס ולולייאנוס כאמור דהרי סיים הרב מהר"ש יפה לאוכוחי דרשאי להחמיר ולהמסר והוא סותר הקודם לחד שינויא. אלא מוכרח שכונת הרב מהר"ש יפה כמו שכתבתי אני הדל דאם מעצמו נפשו אוותה ויעש למסור עצמו שרי כדבר האמור.

וחזיתיה להרב כנה"ג הגהת ב"י אות ז' דמייתי הך ראיה דמהר"ש יפה הנזכר שהוכיח מהא דעולא בר קושב דרשאי להחמיר. וכיוצא בזה מייתו התוס' והרא"ש פ"ב דע"ז ממ"ש בירושלמי רבי אבא בר זמנא הוה חייט אצל גוי וא"ל אכול נבלות ואי לא קטילנא לך א"ל אי בעית למקטל קטול דלא אכילנא ומסתמא בצנעא היה בבית הגוי אלא שרצה להחמיר על עצמו וכתב הרב כנה"ג על זה שאין ראיה מהירושלמי שהביאו התוס' והרא"ש ולא מהירושלמי שכתב הרב מהר"ש יפה שכבר כתב הרב הנמוקי דאם הוא אדם גדול וראה שהדור פרוץ רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו ומי לנו גדול כרי"בל ורבי אבא בר זמנא בחסידות ויראת שמים ואפשר שהיה הדור פרוץ ועוד מאן לימא לן שלא היה בפרהסיא ועוד עובדא דרי"בל שאני וכו' עכ"ל. ומ"ש הרב דמאן לימא לן שלא היה בפרהסיא ק"ק דממ"ש בירוש' ר' אבא בר זמנא הוה מחייט אצל גוי משמע דהיה בצנעא וכמ"ש התוס' והרא"ש ומסתמא הוא בצנעא בבית הגוי ושפיר קאמרי דפשטן של דברים הכי משמע. ולומר שהיה בפרהסיא הוא דוחק ואיך נקשה על התוס' והרא"ש דמאן לימא לן שלא היה בפרהסיא והכין חזינא להרב בית חדש שכתב דלדעת הרמב"ם צ"ל דהיה בפרהסיא ע"ש והטיב אשר דיבר דלדעת הרמב"ם צריך לידחק. דפשט הירושלמי מוכח דהיה בצנעא וכמ"ש התוס' והרא"ש ושפיר מייתו ראיה.

אמנם ק"ק על הרב בית חדש ועל הרב כנה"ג דלא ראו הירושלמי במקומו פ"ד דשביעית דשם נאמר תכף בהך עובדא דר' אבא בר זמנא א"ר מונא אלו הוה ר' אבא שמע מילהון דרבנן מיכל הוה. ומוכח דהכונה דאלו רבי אבא בר זמנא ידע מאי דאמור רבנן דבר מג' עבירות יעבור ואל יהרג היה אוכל וא"כ מאי ראיה מייתו התוס' והרא"ש מר' אבא בר

זמנא כיון דר' מונא אמר דלא ידע מיליהון דרבנן. ואדרב' יש הוכחה להפך דאינו רשאי להחמיר כמ"ש הרמב"ם דאי אמרת דמצי להחמיר כדעת התוס' והרא"ש תקשי לר' מונא דמאי פסקא דר' אבא בר זמנא לא ידע מיליהון דרבנן. לימא דידע ורצה להחמיר על עצמו אלא מוכח דדינא הוא דיעבור ואל יהרג והמחמיר מתחייב בנפשו ומשו"ה פסיקא ליה לרבי מונא דרבי אבא בר זמנא לא ידע מיליהון דרבנן וסתמא דגמרא ירושלמית שתיק ומסכים הולך עם רבי מונא דרבי אבא בר זמנא לא ידע וקשה על התוס' והרא"ש. ואמאי הוצרכו הרב בית חדש והרב כנה"ג לומר שהיה בפרהסיא ומסורת בידינו מהרב התרומות דהלכה כרבי מונא ברוב הלכותיו שבירושלמי.

ואפשר לומר משום יתובי דעתא דעת קדושים התו' והרא"ש דסברי מרנן דכמו זר נחשב דר' אבא בר זמנא לא ידע דדוקא בג' עבירו' יהרג ואל יעבור ועל שאר עבירות יעבור ואל יהרג. מילתא דודאי באותם הדורות שהיה שמד מצוי הוו רבנן מפרסמי לה ודרשי לה בפרקא אפילו קטני ישראל. והמון העם הא מילתא שוגר"ת ומשוגר"ת הלכה רווחת את כל ונוכחת ואיך יתכן דר' אבא בר זמנא לא ידע לה. אכן ר' אבא בר זמנא סבר דרשאי להחמיר על עצמו הגם שאינו חייב מדינא דבשאר עבירות קי"ל דיעבור ואל יהרג רשאי להחמיר ועבד עובדא וברעות נפשיה לקטלא נפיק ואמר ליה אי בעית קטול. ור' מונא דקאמר אלו ידע מיליהון דרבנן כלומר אלו הבינם ועמד על בוריין של דברים וידע לפרשם דקא פסקי ותנו דיעבור ואל יהרג ולא פלוג דאי בעי מחמיר היה אוכל. ונמצא דפליגי רבי אבא בר זמנא ורבי מונא אי רשאי להחמיר. ונקיטינן כר' אבא בר זמנא בהא דעבד עובדא ומעשה רב ומה גם דמסר עצמו למיתה. ומה גם השתא דהגוי אמר דאי הוה אכיל הוה קטליה. כן נראה לישב בדוחק ועיין ברית עולם דף ק' ובהשמטות.

ודע שיש חקירה גדולה על הרי"ף והרמב"ם איך פסקו דעל ג' עבירות יהרג ואל יעבור כיון שיש מחלוקת בדבר וכמה פסקי הלכות פסקו בענינים כאלו ובמה כחם והלא בטלה הסמיכה ואין סנהדרין לדון דיני נפשות ואיך הפוסקי' בזמן הזה פוסקים להלכה ולמעשה בדיני נפשות והאריך מאד בזה הרב רבינו יעקב ברבי מכיר. וכתב שם שהיה לו ויכוח בזה עם האשל הגדול רבינו הרמב"ן קודם שנסע לארץ הקדושה ונשקו על ראשו והסכים לדבריו והובא ענין זה באורך בשו"ת בשמים ראש הנדפסות מחדש סימן ש"א ע"ש באורך.

ובדין נשים שאמרו להן עכו"ם תנו לנו אחת מכם וכו' דמייתי בהגהה ראיתי להגאון מהר"ר יחזקאל בספר דגול מרבבה שכתב וז"ל זה לשון המגיד משנה פ"ח מה' יסודי התורה כתב הרשב"א בתשובה סיעה של נשים עובר' ואמרו להם עכו"ם תנו לנו

אחת מכם וכו' אפי' היתה אחת מחוללת יטמאו את כלם ואל ימסרו להם אחת. ואני תמיה מאד על מאור הגולה הרשב"א ועל הרב המגיד שהביאו כי לדעתי מבואר ההפך מדבריהם בירושלמי שם פ"ח דתרומו' דעל הך משנה נשים שאמרו איתא בירושלמי לא מסתברא אם היתה כבר טמאה לא מסתברא אם היתה שפחה עכ"ל ובודאי כונתו כפשוטו דלא מסתברא כלל שאם היתה כבר טמאה שג"כ יהיה הדין שיטמאו כלן אלא ודאי בזה מוסרין זו שכבר היא טמאה דאין לפרש דלרבותא קאמר בלשון בתמיה וכו' ולכן גדלה התמיה בעיני על הרשב"א ועל המגיד משנה עכ"ל.

ועם האדון הסליחה דאגב ריהטיה כתב תלתא זימני מגיד משנה ונתחלף להרב כסף במגיד כי אין בידינו מגיד משנה בהלכות אלו. ותימה על תמיהתו. כי הנה הרשב"א כתב שם שאמרו דכבר טמא מותר ולא דמי לאשה. ולדידיה מאי קאמר הרשב"א והלא במשנה וירוש' לא אתמר הא דכבר טמא. ומה הלשון אומרת דאמרו דכבר טמא מותר. אלא הדבר ברור דהא דבנוסחתנו כתוב לא מסתברא אם היתה כבר טמאה. הוא טעות והנסחא היא כבר טמאה וקאי על מאי דתנן התם ברישא היה עובר ממקום למקום וככרות של תרומה בידו א"ל נכרי תן לי אחת ואטמאה ואם לאו הרי אני מטמא את כלם רבי אליעזר או' יטמא את כלם ואל יתן לו אחת מהם ויטמא רבי יהושע אומר יניח לפניו אחת מהן על הסלע. ועל זה אמרו בירושלמי לא מסתברא אם היתה כבר טמאה דגם בזה ר"א אומר יטמאו כלם וכו' ורבי יהושע אומר יניח א' על הסלע. אלא אם היתה א' מן הככרות טמאה יתן לו הככר טמאה. והדר על חלוקת נשים דתנן בתר הכי קאמר לא מסתברא אם היתה שפחה דיטמאו כלן ולא ימסרוה אלא יתנו השפחה. והדברים ברורים ובשיורי ברכה הקשיתי על מהר"ר אליהו ז"ל ע"ש.

צ"ז.

סימן קעט

דין א'. ולא בגורלות. עמ"ש אני הדל בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות מ"א ע"ש. **שם**. דין ב'. ותרנגולת זו שקראה כתרנגול מרן בבית יוסף כתב שמצא כתוב שנוהגים לשוחטה כי כן ציוה החסיד ואמר מהר"א שישחטו סתם ובס' הכבוד שכתב החסיד צואתו והקשה ויישב ושכח חילוקו זהו תורף דבריו בקצור. ושוב כתב מרן ז"ל דמהגהת הרמ"ך על הרמב"ם נראה שהיה גורס מותר ואפשר שעל גירסא זו סמכו העולם עכ"ל מרן. והרב כנה"ג הורה גבר עמ"ש מרן מצאתי כתוב היא תשובת מהרי"ל סימן קי"א (לפי סימני הדפוס) ואם כונת מרן על תשו' מהרי"ל ק"ק דבתשו' מהרי"ל שם הוא עצמו כתב גירסא זו ותריץ יתיב ושוב כתב מס' הכבוד. ואמאי מרן כתבה מדנפשיה והביא

בידו הגהת הרמ"ך הרי בתשובת מהר"יל עצמו כתוב. ולכן נראה שמרן בזה לא כיוון על תשובת מהרי"ל אלא שכך מצא כתוב. והכותב דילג מתשו' מהרי"ל זו הגירסא. ומרן מר ניהו דק ואשכח הגירסא מהגהת הרמ"ך. כי הוא ז"ל לא מצא כתוב אלא הדברים שכתב בבית יוסף.

אמנם ראיתי להרב ב"ח שכתב וז"ל וכתוב בתשובות מהרי"ל דוקא באומר שחטו תרנגולת שקוראה גברית ה"ז מדרכי האמורי אבל שחטו סתמא אין לחוש ואומרים כי כן ציוה החסיד וכן נוהגי' העולם ובית יוסף כתב שהרמ"ך תמה על הרמב"ם דאוסר דהא במס' שבת אמרינן דמותר לשוחטה לכתחילה ואין בו משום דרכי האמורי ונראה דעל אותה גירסא סמך החסיד בצואתו דאל"כ מנ"ל לחסיד לחלק בין אומר סתם למפרש אלא ודאי דהחסיד היה גורס אין זה מדרכי האמורי וכגירסת הרמ"ך ולפ"ז נראה כיון דגירסת הס' שבידינו ה"ז מדרכי האמורי וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג ורבינו אסור לשוחטה אפילו לא אמר כלום בעל נפש יחמיר לעצמו עכ"ל. וק' לי ההדיוט דכיון דהוא ראה תשובת מהר"יל איך לא זכר דמהרי"ל עצמו זכר גירסא זו ואמאי לא הזכירו בזה אלא כתבה משם הרמ"ך ומרן. ותו איך כתב דהחסיד סמך על גירסת הרמ"ך ודאי והרי מהרי"ל כתב דהחסיד עצמו בס' הכבוד הוקשה לו מהגמ' דקאמר הרי זה מדרכי האמורי וחילק וציוה לשוחטה והרי החסיד היה גורס כמו נסחת הרמב"ם והסמ"ג ואפ"ה התיר וציוה לעשות כן. וכפ"ז אזדא ליה הכרעתו דגם על גירסתנו ציוה החסיד אלא דמהרי"ל לא זכר מה שחילק. וכבר נודע דרבינו יהודה החסיד תלמיד ר"י בעל התוס' והיה רבו של הסמ"ג ולכן המקיים צואת החסיד תע"ב. דאם היה רבינו יהודה החסיד מתיר היה מקום לומר בעל נפש יחמיר לעצמו. אבל מאחר שציוה לעשות כן יש לחוש לקיים צואתו. הן אמת דהרבה מהצואות לא נתפשטו ואינם נוהגות אצלנו ועיין בהרב כנה"ג בא"ה סימן ס"ב. וגם על מ"ש הרב ש"ך יש להעיר קצת עיין בדבריו ודוק כי קצרתי

צ"ח.

סימן קץ

דין יוד. וכן כתם שנמצא על בגד צבוע וכו' כתב הגאון מהר"י ז"ל בספר דגול מרבבה וז"ל תמהני שלא הביאו שום חולק ובהגמ"יי פ"ט דא"ב אות ו' כתב בשם רבינו שמחה וראב"ן דלא אמרו בגמר' אלא לטהרות אבל טמאה לבעלה וגם הרמב"ן החמיר וקשה להקל נגד שלשה גדולי עולם עכ"ל, ואני בעניי כתבתי בשיורי ברכה דמשמע למרן ולמור"ם מסתמו' הפוסקי דפליגי עלייהו ופסקו לקולא דכתמים דרבנן ודוק.

סימן קצב

דין ד'. עבר וכנסה וכו' עמ"ש אני הדל בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות מ"ב ע"ש.

סימן קצה
דין ג'. לא יאכל עמה על השלחן וכו' עמ"ש אני בעניי בקונט' שיורי ברכה אות ט' ועיין מה שכתב הרב שפתי כהן ס"ק י"ו. ועיין מ"ש שם בשיורי ברכה אות ט"ו ועיין מה שכתבתי בקונטרס חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות ג"ם בס"ד יעויין שם.

סימן רמ
דין ז'. ואם האב תלמיד בנו וכו' עיין מ"ש אני ענ"י הוא בקונט' חיים שאל סימן מ"ג אות ך'. ובסוף קונטריס ועד לחכמים דף נ"ד ע"ב בס"ד יעויין שם.

סימן רמב
דין כ"א. אין חולקין כבוד לתלמיד וכו' בספר הקטן ברכי יוסף אות ז"ך הבאתי דברי הרב ב"ח בשם הגהה כ"י ועמ"ש בקונט' ברית עולם דף פ"ג ודף פ"ד בס"ד יעויין שם.
צ"ט.

סימן רמג
דין ב'. ולכן פטורים מכל מיני מסים וכו'. זה לשון הרמ"ה בחידושי בתרא הנדפסימן מחדש על דף ח' נקיטינן שכל מיני מסים וארנוניות ותשחורות בין קבועים בין שאינם קבועים אין ת"ח חייבים לסייע הצבור כל עיקר דהא מנדה בלו והלך כלהו קבועים נינהו ואמרינן בהדיא דלא מחייבי רבנן בגווייהו ודמי כלילא מס שאינו קבוע ולא חייבינהו רבי לרבנן בגוויה ואפי' המס הקצוב על כל איש בפני עצמו הרי הצבו' חייבין לפרוע משלהם כדי המס הקצוב על הת"ח כדי לפטרן דהא כרגא הוא כסף גלגלתא אקרקפתא דגברי מנח כדאמרי' בכמה דוכתי וקאמרינן בהדיא דרבנן פטירי ואי לא דמשלמי עלייהו צבור מדידהו היכי יכלינן למפטרינהו מבי גזא דמלכא אלא ש"מ דמחייבי צבורא למפרע עלייהו מממונ' דנפשייהו לבי גזא דמלכא ואפילו היו עשירים שבישראל הצבור חייבין בפרוע פרעות בעבורם שלא מפני עניותן נפטרו אלא מפני תורתן וכל מיני מסים שהצבור מטילין לבנין חומות ולהגפת דלתות ולשאר שמירת העיר אין הת"ח חייבין בהם כל עיקר עכ"ל הרמ"ה ז"ל. בחידושי בתרא הנז'.
וכבר הרא"ש ז"ל בתשובותיו כלל ט"ו סימן ח' הביא דבריו ובתחילה הביא דברי הרמ"ה בתשובה והובאה גם כן תשובת הרמ"ה בסוף ס' הכלבו. ואח"כ כתב הרא"ש בתשובתו הנזכרת וכן כתב בבתרא וז"ל נקיטינן וכו'. והוא הלשון שהבאתי ומרן בבית יוסף סימן זה סבר שהכל הוא תשובת הרמ"ה ע"ש והוא אגב שיטפיה דבריש' כתב הרא"ש תשובת הרמ"ה ואח"כ הביא מ"ש בחידושיו לבתרא כמבואר. ומדברי הרמ"ה חפרו אוכל מרן בדין זה ומור"ם בהגהתו. וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ד דאבות וביאר יותר וז"ל וכבר הורה רבינו יוסף הלוי לאיש שהיו לו גנות ופרדסים שהיה חייב בעבורם אלפי

זהובים ואמר שיפטר מתת בעבורם מפני שהיה ת"ח ואפילו שהיה נותן במס ההוא אפילו עני שבישראל וזהו דין תורה כמו שפטרה התורה הכהני' ממחצית השקל עכ"ל. **הבט** ימין וראה שהרמב"ם השוה פיטור הת"ח כמו שפטרה התורה לכהנים ממחצית השקל והרי מחצית השקל היה לצרכי קרבנו' ודברים שמהם נפרעי' איזה הוצאות מתרומת הלשכה ועם כל זה הכהנים פטורים וה"ה שהת"ח פטורים מכל מסים והוצאות הקהל. וכ"כ הרב הגדול מהר"ר אברהם סכנדרי בתשובה כי באה בסוף שו"ת דרכי נועם דהשתא ומה חומות העיר וצרכי העיר שבאים משיורי הלשכה כדתנן בשקלים אעפ"י שהם הקדש לשמים ויש בהן דין מעילה שהנהנה מעל ועכ"ז פטרו לת"ח. שאר הפסדות והוצאות עאכ"ו שיהיו פטורים' גם מהריק"ש בהגהותיו כתב בדין זה כלל הדברים העולים מדברי הפוסקים שכל דבר שאינו לחיי האדם ממש כגון בורות מים וכיוצא בהם פטורים כגון שיש להם שפחות או פרדסים אין אומרים די לו בכך ויפרע על השאר שיש לו וכו' עכ"ל. וכתב מהריב"ל ח"ג סימן מ"ז דסברי הרב רבינו מהר"י ן' מיגש והרמב"ם והרא"ש ודעמייהו שהתור' פטרה לת"ח לגמרי מהכל ועיין מה שהאריך הרב בני יעקב בתשובותיו סימן א' דף קע"ז ע"ש באורך. והרב מהר"ם אלשיך בתשובותיו סימן נ"ב פטר לחכם שלא יתן חלק במה שלקחו הקהל לחכם א' למנהיג ודיין ודרשן וכיון שלרוב הדברים אין לו צורך הת"ח הזה לא יתן כלום ע"ש באורך.

וכתב הרב מהר"א סכנדרי בתשובה שכל ת"ח שמודה לפרנסים לתת איזה מס עונשו גדול ומשפיל דגל התורה. ומרן ז"ל בספר אבקת רוכל הנדפס מחדש סימן א' הסכים עם הרבנים הגדולים בית דינו מהר"ר ישראל די קוריאל והרב המבי"ט שלא ליקח שום מס משום בעל תורה שתורתו קבע ומלאכתו עראי ונדו והחרימו ושמתו וקללו בכל אלות וקללות הפלא ופלא. לשום בר ישראל שיקח על ידו או על ידי גוי שום מס מהת"ח וההסכמה היא עד יבא מורה צדק וכיוצא בזה הסכימו רבני ירושלם ושלוניקי ומצרים כמבואר בס' דרכי נועם עיין שם באורך. והרב כנסת הגדולה ח"מ סימן קס"ג הגהת הטור אות ק"ח כתב מעשה נורא דשני עשירים שהכריחו לת"ח לפרוע מתו בתוך שלשים ואחר זה נתנמנ' רבינו יהודה החסיד וראה תוקף העונש שהיו מענישי' אותם ע"ש באורך וע"ש בכנה"ג מאות ק"ב והנמשך עד סוף אות ק"י ועיין בשו"ת מעיל שמואל סימן ט"ז. ק'

סימן הער

דין א'. כי אין לו לחתוך השם ולעשות נקבים וכו' עיין מה שכתבתי בעניותי בספרי הקטן חיים שאל בח"א סימן ז"ן ומה שרמזתי שם.

סימן רעו

דין ב'. בכל פעם שהוא כותב משמות שאינם נמחקים וכו'. עבר"י אנכי הבאתי תשובת הרדב"ז דפוס ויניציא סימן ק"ב דאזכרה הוא שם המיוחד דוקא. ואני בעניי הוכחתי להפך וגם בקונטריס שיורי ברכה כתבתי קצת. ושוב באו לידי תשובות הרדב"ז ז"ל שנדפסו בפי"ורדא ואחזה אנכי שם בסימן תרמ"ז שכתב סברא זו לענין תולין שם. ואני הדל עמדתי על דברי קדשו בקונטריס חיים שאל חי"ב סימן ל"ח אות ס"ה ע"ש באורך.

סימן שה

דין א'. מ"ע לפדות, כל איש ישראל בנו שהוא בכור לאמו וכו'. אם היה חולי לתנוק ולא מלו אותו ובזמן הפדיון עדיין הוא חולה. פודין אותו קודם המילה וכמ"ש בספרי הקטן חיים שאל ח"א סימן ל"א. והכין חזינא לגאון הרב בית חדש בתשובות החדשות סימן ן'.

סימן שכד

דין א'. מ"ג בצים וכו' מ"ש הש"כ צריך ביאור ועיין יערות דבש ח"ב דף כ"ו ע"ג.

סימן שפד

דין א'. כל ז' ימים אסור לקרות בתורה וכו' אבל שחל ז' שלו בשבת אסור לעלות לס"ת אף במנחה. הרב בית חדש בתשובו' החדשות סימן ג"ן. והמנהג להפך בגלילותנו בארץ הצבי וטורקיאה ואיטאליא והטעם שאחר תפלת שחרית שבת קדש. האבל שהוא בסדר האבלים הולכים החזנים וקצת מהעם ואומרים השכבה ופ' לא יבא עוד וכו'. ואח"כ מותר בתורה אפילו בצנעא. ובעה"ק חברון תו' מנהג קדום דבזמירות יושב בסדר אבלים וקודם שיאמרו הקהל ה' מלך הולכים החזנים והיחידים שם ועושים כסדר האמור. וקם האבל מסדר אבלים ויושב במקומו ומעלין אותו לס"ת בשחרית. ונראה דהרב בית חדש יודה בזה כשעושה הוראה שיושב סדר אבלים כמ"ש הרב הנמקי ואח"כ פוסקים לו שאומר החזן השכבה ופ' לא יבא וכו' ושלמו וכו' ואז אחר זה שרי בתלמוד תורה.

אבן העזר

ק"א.

סימן ד

דין י"ב. מי שחציו עבד וכו' עבר"י אנכי הבאתי תשובת רבינו הרדב"ז ותשובת מורינו הרב זרע אברהם ע"ש ומידי עוברי בספר שער המלך ראיתי בפט"ו דאסורי ביאה דף קי"ו ע"ג שתמה על הרבנים מדברי הרשב"א והרי"טבא והר"ן ריש פ' עשרה יוחסין ע"ש וה' יזכני לשנות פרק זה ולעמוד על דבריו.

סימן ה

דין א' פצוע דכא וכו' א' מהספיקות מותרת לו וכו'. מקשים ממה נפשך אם היא ממזרת אסורה ואם ישראלית לא יבא פצוע דכא. ויש מתרצים דהיא מגוי ועבד הבא על בת ישראל דהולד כשר והיא גיורת.

סימן ז

דין ב'. הגהה. גוי פסול לעדות שבויה אפי' מסל"ת וכו' עבר"י ובענין עד מפי עד בשבויה כתבתי עוד בעניותי בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן מ"ה.

סימן יא

דין א'. כשם שאסורה לבעל וכו' עיין מה שכתבתי בקונטריס זה לעיל סימן ט' אות י"א ועמ"ש בקונטריס חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות נ"א.

קצת הגהות כ"י לרבנן קשישאי

בה' גיטין. ופנאי לא היה לי לראות באחרונים אם כיונו לדבריהם או פליגי.

סימן קכו

דין ו'. יכתוב ביום ל' לחדש ניסן וכו' וכן יכול לכתוב ביום ר"ח אייר שהוא ל' לחדש ניסן ואם טעה או כתב בר"ח ולא כתב שהוא ל' לניסן כשר בדיעבד. הרב הגדול מהר"ר ישראל בנימין בכ"י.

שם. דין ל"ג. נהגו לכתוב פטרית וכו'. הא' יכתוב שפ"ת והב' פש"ת והג' תפ"ש. מהרי"קש. וכתב הרב עיר וקדיש מהר"י חאביליו ונהגו לכתוב הג' תש"ף.

ומ"ש ונהגו לכתוב ותרוכית בויו אחר הריש. מרן בב"י כתב שלא ידע טעם למצריכים לכתוב תריכית ע"ש אבל מהר"ם פרובינצל בתשובותיו כתיבת יד סימן ק"ד הראה פנים יפות על פי דקדוק התרגום לכתוב ותריכי' וכן תרגם יונתן בשופטים סימן ו' ואחריו החזיק דבריו חכם מחכמי דורו שם בסימן ק"ז.

דין ל"ד. יתיכי וכו' בנוסח הגט של הרא"ש כתוב יתיכי ליכי אנת אנתתי פ' ובנוסח הרי"ף והרמב"ם לא יש אנתתי אלא יתיכי ליכי אנת פ' והרד"ך כתב דשפיר הוי ידים מוכיחות בלא אנתתי וכן דעתי נוטה שהרי כותב אח"כ דהוית אנתתי מקדמת דנא וכו' לפיכך בין שנכתב בין שלא נכתב הגט כשר וינתן לכתחילה. הרב הגדול מהר"ר ישראל בנימין בכ"י.

סימן קכט

דין ז' גר וכו'. ואין לסמוך על זה. ועיין בבית יוסף. הרב הג' מהר"י בנימין.

דין י"ו. הגהה. כותבין פ' דאתקרי פ' וכו', ואם אינו רגיל בשם כותבין דמתקרי וכו' פירוש הדברים דמתקרי מורה הווה אך דרך עראי הוא קרוב להעדר. אבל דאתקרי על העבר אך לא יורה העדר ההוה כי לא דברנו בהווה כלל לכן כשאחד עיקרי מחבירו

שחותם וכיוצא אבל רגיל בפי הכל בשניהם אין כותבין דמתקרי שנראה עראי והוא שקר דשניהם שוים לכן כותבים דאתקרי זה ימים כך ולא הוזכר אי הווה כי לא דברנו בו והוא סתום ונמצא כי לא דברנו שקר מפינו אבל נכתב דמתקרי הוי שקר דנראה עראי ואינו אלא שוה לא' בפי הבריות והם מכירים אותו בשניהם בשוה. ובספר נחלת צבי מוחלפת השטה ואינו נכון ובספר שמות בשם חיים וב"ש וח"מ הביאו הנסחא בגירסתו. מורינו הרב הגדול שארינו מהר"א יצחקי ז"ל בהגהה כ"י ולפום ריהטא לפי קצורי יש להשיב על דברי קדשו אך האידנא לא נחתינן להכי.

בסוף הסימן כתב מהרי"קש חייא יש להסתפק. והרב הג' מהר"ר ישראל בנימין ז"להה כתב שם חייא בשני יודין.

סימן קלט

דין י"ו. ואם אינו כפות וכו' ואפשר לדחוק שאין הכונה רק לאפוקי ישן בלא כפות ואי גרסינן דתרתי בעינן א"ש. הרב מהר"ר ברוך בנימין בהגהה כ"י.

דין י"ז. דתרתי בעינן. טעם הרב המחבר משום דבעיא דכליו של לוקח ברשות מוכר לא איפשיטא וכו' וכן נראה מהטור בדין ב' קופות כשהיה לחיצונה שוליים שכתב שהיא ספק מגורשת ואין כן דעת הרמב"ם שפסק דאינה מגורשת וכן דעת הר"ן. הרב החסיד מהר"ר יהודה חאביליו בהגהה כ"י

סימן קם

דין ו'. או הא לך או זכה לה וכו' ואם פירש שעקר שליחותו ואין רצונו אלא לזכות לה כתב הר"ן פ' התקבל דאם רצה לחזור חוזר אבל מתשובת רש"י שהביא הרא"ם מא"ז סימן ס"ז נראה דמהני ועיין תה"ד סימן רצ"ז באשת מומר ומה שהביא מדברי הרא"ש אי גילה דעתו לשדכן וכונתו נראה דהתם שייך חובה שנאסר בקרובותיה א"נ דוגמא נקטה למילף דגלוי דעת מהני. מורינו הרב מהר"א יצחקי בהגהה כ"י.

סימן קמא

דין א'. הגהה. אבל אמרה קבל הגט מבעלי וכו' ואם נמצא הבעל בשעת מסירה סגי ואם הבעל עשה שליח לטובת האשה אם נשתמד אח"כ התיר הרב פני משה סימן מ"א ועיין מהראנ"ח סימן צ"ט דהוי תיובתי'. מורינו הרב מהרא"י הנז' בהגהה כ"י.

דין ל'. או ביד שליח שלוחה וכו'. לא יכתוב או ביד שליח שלוחה דפלוגתא היא כדלעיל דין א'. הרב מהר"ר ברוך בנימין בהגהה כ"י.

דין ל"ב. וחזר ונתפתח וכו' קבל שליח הולכה הגט כשהוא פקח ונתחרש קודם שיתנהו לה פסול כן מוכרח מהגמ' פ"ק דגיטין דף ה' ואם לא נתאלם עד עת הנתינה ממש עיין

סימן קמ"ב דין ו' (דין סומא לשליחות סימן קמ"ב דין י"א). הרב החסיד מהר"י חאביליו ז"ל.

דין ל"ג. הגהה. ודין מומר כדין פסולי עדות וכו' עמ"ש הרב מגן אברהם א"ח סימן קפ"ט ובספר אבן העוזר שם ובשו"ת יד אליהו סימן פ"ג.

דין ל"ה. כתב מורינו הרב מהרא"י שעשה מעשה וקיים הגט שלא יצטרך לומר בפ"נ ובפ"נ.

דין נ"ה. ולס' זו טוב וכו' מצאתי כתוב דבירושלים נהגו לגרש ע"י שליח וכותבין הרשאה כאלו מוליכו לעיר אחרת. מו"ה מהרא"י ז"ל.

דין ס"ז. אם יצא הבעל מלפני ב"ד בין כתיבה לנתינה טוב להשביעו בשבועה ובחרם שלא ביטל הגט ושלא אמר שום דבר שיגרום שום ביטול וזה יעשו סמוך לנתינתו ועיין סימן קל"ב בבית יוסף. הגהה כ"י מהרב החסיד מהר"י חאביליו,

סימן קמב

דין י"ד. הגהה אינן בני תורה. וחומרא יתירה היא עיין תשובות מיימוניות נשים סימן ל'. ומהר"ל סימן נ"ב כתב כבעמוד. כל שלא נסדר על פי חכמים גדולים.. וע"ש מה שסידר הוא כדי לצאת אליבא דכ"ע שיאמר ה"ז גיטך אם לא מתי מהיום עד סוף י"ב חדש. ואם מתי הגט הזה יהא גט מעכשיו ותהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם משעה זאת שמסרתי הגט הזה בידך שהיא שעה פ' מיום פ' ותהא נאמנת לומר שלא נתיחדתי עמך ואם לא מתי עד סוף יום פ' הגט הזה לא יהא גט כלל עכ"ל. ונראה שנסח זה הוא לאפוקי ממ"ש ר"ת ור"י ורי"אז כתב כן בשם מז"ה והוא דחה דבריו. והרמ"ה ורש"י והרמב"ם והרי"ף סברי דמגורשת משעת נתינה. וסברת ר"ת וסיעתו דמהיום אם מתי לא חייל גיטא אלא שעה אחת קודם מיתתו וצריך לדידהו שיהא הגט קיים ברשותה ולא ברשות אחרים וכ"ש שלא יקרע כדאיתא בתשו' מיימוניות סימן ל'. ישראל. ועם היות שאני מגמגם דמדמי מעכשיו למהיום וליתא דבהדיא יש בתוס' גיטין דף ע"ב ובהרא"ש ריש פ' מי שאחזו דלא דברו ר"ת ור"י אלא במהיום דוקא עיין בתשו' מהרי"קא ותמצא ישוב לסתירה זו. הרב הג' מהר"ר ישראל בנימין ז"ל.

סימן קמג

דין ב'. ואם אבד או נשרף וכו' רי"בל בשם. מהר"ם בח"א סימן ל"ב החמיר בגט ש"מ וכתב דבנקרע הגט קודם מיתה והיתה זקוקה ליבם אם נשאת לזר תצא וחולצת ולא מתיבמת וכ"פ מהר"י אדרבי סימן קמ"ד וכן הסכימו גדולי רבני צפת בתשו' מהרי"קא דיני יבום סימן ה' דלא כמהרל"נח סימן נ"ב והרשד"ם סימן ע"ג אפילו שהסכים עמו

הרדב"ז ובמקום עיגון אני אומר שתנשא לכתחילה. הרב הג' מהר"י בנימין ועיין סימן קמ"ה דין ב'.

דין יוד. כתב מהריק"ש נתפייסה לו ע"י שליח ובטלו התנאי ושלא תהיה מגורשת כתב רדב"ז סימן מ"ט דמהני וצ"ע דהוו מילי ומילי לא ממסרן לשליח. וכתב הרב הג' מהר"י בנימין ולע"ד לא מהני ואין לחוש לפיוס ע"י שליח מדין ז' שבסוף סימן קמ"ד דקאמר שאין דרך בני אדם לבוא בצנעא ומאן דפליג קאמר חוששין שמא בסתר בא.

סימן קמד

דין ז'. כתב הרב הג' מהר"י בנימין בסדר הגט על דין צ"ט בסופו. ואין לומר תהא נאמנת עלי כשני עדים שהרי נמצא סותר דבריו הראשונים שאם יראה בפני פ' ופ' לא יהא גט וכשהאמינה כשנים אם היא תכחישם יהא גט. ואם רוצה להאמינה כשנים יאמר תחילה סתם אם אבא ואראה לא יהא גט כנ"ל. ישראל,

סימן קמה

דין ב'. ויותר טוב שיאמר מעכשיו וכו'. גט שנתן ש"מ בתנאי דאם מתי ובמעכשיו ונקרע הגט קודם שימות פסק הרשד"ם סימן ע"ג דמותרת גמורה והסכים עמו הרדב"ז ומהר"י אדרבי סימן קמ"ד פסק בהפך. ומהריב"ל ח"א סימן ל"ב כתב דחולצת ולא מתיבמת. וכן הוא בשו"ת מהרי"קא דיני יבום סימן ה' שהורה כן הר"ר אליעזר אשכנזי והסכימו עמו מהרי"ק והמבי"ט ומהר"י די קוריאל שכופין לחלוץ ולא כן פסק הרל"נח סימן נ"ב. ואחר שעיינתי תשובת מהר"ם שבה יסדו דבריהם המחמירים פשוט אצלי שבמקום עיגון תנשא לכתחילה. הרב הג' מהר"י בנימין וכ"כ לעיל סימן קמ"ג דין כ'.

ק"ב.

סימן קנד

דין ז'. אם טוענת אין לו גבורת אנשים וכו'. צריך שתטעון בפניו ממש ואם מבקש זמן לעשות לו רפואות ינתן לו. ובארוך כתב משם הרשב"א להפך. הרב הג' מהר"י בנימין. ובדין גבורת אנשים עיין בשו"ת שתי הלחם למהר"מ חאגי"ז סימן ל"ז.

דין יוד. הגהה. וי"א דכל זה דלא הוליד וכו' כ"כ ב"י בשם הרשב"א ועמ"ש הה"מ בשם הרשב"א דנראה סותר ומהרש"ך ח"א סימן ך' תמה ומהרח"ש סימן מ"ו יישב דברי הרשב"א והרב נתיבות משפט לא בא אל נכון. ויש להורות כסברא זו דמהירו' אין הוכחה ודברי הרשב"א ברורים. מורינו הרב מהרא"י ז"ל בהגהה ב"י.

סדר הגט. דין ך' הנני מבטל וכו'. עיין הרי"בש סימן קכ"ז על מי שמסר מודעא על הגט וביטול מודעות. אח"כ בשעת נתינת הגט א"ל שיתן ברצון כדת בבטול וכו' ונתן הגט על פי הדברים האלה הרי הוא כאלו ביטל בפי' וכההיא דהיה מדבר עמה. ותמהני היאך

אתו דברים שבלב לבטל מודעתו שמסר על המעשה ודילמא על דבריו הראשונים סמך ואין ראיה מההיא דהיה מדבר וכו' דהחילוק ברור וצ"ע. הגהה כ"י.

דין ל"ב. ואם אינו רוצה לגרש אלא לזמן והוא נחפז ללכת וכו'. כ"כ הרב המבי"ט אבל ברוצה לגרש על תנאי משמע דס"ל דליכא תקנתא ונ"ל שיאמר קודם שיצוה לסופר ולעדים על הגט בלשון הזה הריני אוסר כקרבן וכעולה את פב"פ תשמישה וכן יקדשו ידיה לעושיהן על כל אדם מישראל לעולם או עד עשר שנים אם תקבל קדושין מאיזה אדם מכאן ועד זמן פ' ומינה לא תזוז שזה דרך נכון בלי פקפוק, הרב הג' מהר"י בנימין ז"ל.

דין צ"ו. הגהה. א"צ רק גט א' וכו' הסכימו האחרונים דצריך ב'. ובעינן לעז הראשונים. מהריב"ל ח"ג סימן י"ג ותה"ד סימן רל"ב ומהרי"ט ח"א סימן פ"ו והרמ"ג סימן ו' וי"ט. וב"י סימן קכ"ח ממהרי"ל בנהרות נראה חולק. וע"ש דברי סמ"ק והרשב"א אלף ק"ץ. וקשה מיבמות דף כ"ז ע"א דאסיק ר"נ אחריו חזרו ותקנו וצ"ע ועיין הראנ"ח ח"ב סימן י"א. מורינו הרב מהרא"י ז"ל בהגהה כ"י.

סימן קנו

דין ד'. אבל לא תתיבם ולענין כתובה עמ"ש מהרא"ש סימן ר"ט דגובה וכן עשו מעשה בעה"ק ירושלם ת"ו. מורינו הרב מהר"א יצחקי ז"ל בהגהה כ"י.

סימן קסג

דין ב'. החולץ וכו' ראיתי כי טוב לעורר המעיין על תשובה אחת ממהר"י וייל סימן מ"א כי כלה מקשה ואין לשים לב כלל לאותם הדברים. הרב הג' מהר"י בנימין ז"ל.

סימן קסט

דין א'. מצות חליצה וכו' מהראנ"ח לא רצה שאוננת תחלוץ ופירש מהרי"ט דאונן פטור מכל המצות ע"ש א"ה סימן י"ו. ולע"ד יש לגמגם דהמצוה לא תלי רחמנא בדידה אלא בו כנודע וכל מעשיה כקוף בעלמא וכיון שהמחויב בדבר עושה המצוה כתקנה מה לנו ולה. ויותר נראה לפרש טעם מהרא"נח משום דלא מיתבא דעתה לכוין בחליצה ולא משום אונן נגעו בה ואין למדים ממנה למקומות אחרים. מורינו הרב מהרא"י ז"ל.

ודע שאני הדל הייתי נבוך בזה וכתבתי בספר הקטן ברכי יוסף י"ד סימן שמ"א על זה, עד שמצאתי הני מילי אשר דיבר בקדשו מורינו הרב ז"ל וכבר הובאו דברי מורינו הרב הללו שם. ושם הבאתי תשובת גדול מהר"ר צבי ועיין בספר פני יהושע גטין דף ס"ה שהשיג על מהר"ר צבי ז"ל.

סדר חליצה. דין א'. הגהה. ושלא יהיו סומין אפילו בא' מעיניהם וכו' אני הדל בבר"י ח"מ סימן ה' דף ט"ו ע"א העליתי דבדיעבד אם היה א' סומא מא' מעיניו סגי ועתה ראיתי

בשו"ת בשמים ראש סימן קנ"ב שהתיר רבינו שמשון בר אברהם סומא בא' מעיניו וכתב וכזה הורו רבותנו ע"ש.

פירוש ס' חליצה. דין מ"ו. וטעמייהו כיון דיבמה וכו' ודמי לנדה שחולצת כדלעיל סימן קס"ד סעיף ד' וכן נדרה הנאה מיבמה דסימן קס"ה.

סימן קעג

דין י"ג. אלא צרתה וכו' ק"ל דמסימן קע"ד דין א' יתבאר שצרת שניה חולצת או מתיבמת וצ"ע כי גם בטור כתב כן. מהרי"קש. וכתב הה"ג מהר"י בנימין אסיפא קאי ולא פליג אסימן קע"ד דין א' דהכא הא יהיב טעמא משום שאף היא אם תמאן חולצת ולא מתיבמת משום דדמיא לבעלת הגט דכיון שלא בנה שוב לא יבנה ולפיכך צרתה נמי חולצת ולא מתיבמת גזרה אטו היא. כנ"ל. ישראל.

חושן משפט

ק"ג.

סימן מב

דין יוד. עכשיו שנהגו לכתוב דלא כאסמכתא וכו'. עוד נהגו לכתוב שהוא סברת הפוסק אשר לפי דעתו מתקיים השטר וכו' ועיין בשו"ת הרדב"ז דפוס ליוורנו סימן קי"ו ועיין בספר בני דוד באורך. ובשופרי לישני דשטרי עיין פני משה ח"ב סימן י"ד ופרח מטה אהרן ח"א סימן ז'.

סימן סו

דין י"א. הרי זה גובה אותו משמעון אם אין הלוה טוען מי יאמר וכו' ראובן הוציא שטר ששמעון חייב ללוי ק' דינרין וטען שלוי הקנהו לו בכתיבה ומסירה ונאבד השטר רק שיש לו כתב יד מלוי שכתוב בו שיגבה השטר משמעון אם ירצה שמעון לפרוע לראובן נפטר מלוי אבל לכוף את שמעון לא דמצי אמר בתורת שליחות בא לידך ולא בתורת קנין וזה מורה כתב יד לוי. הרדב"ז בתשובותיו כתיבת יד סימן שני אלפים וששים.

סימן צב

דין ב'. אחד שבועת העדות עמ"ש הרב דברי אמת קונטריס חמישי.

דין ה'. אבל אם הוא מן הנשבעים וכו' עמ"ש מהר"י באסן בתשו' סימן פ"ד.

דין ו'. מי שנתחייב לחבירו שבועה וכו' ה"ה מי שאמר שיחרימו על מי שיודע שיש פיסול בעדים אלו שאם הוא בדרך אולי ראוי לנזיפה ואם טוען ברי שומעין לו. הרב בני אהרן סימן נ"ג וע"ש מ"ש בדין זה.

דין ז'. שכנגדו נשבע ונוטל וכו'. הוחזק כפרן אי נוטל שכנגדו בשבועה או בלי שבועה עמ"ש הרדב"ז בתשו' דפוס ויניציא סימן תקנ"ג.

דין י"א. נתחייב החשוד שבועת היסת וכו'. כתב התייר הגדול מהר"י ן' מיגש בתשובותיו כ"י סימן ז"ך וז"ל אירע מעשה בימי רבינו יצחק שבאו לפניו שני בע"ד לדון ונתחייב א' מהם שבועת היסת ובעודו כותב נסח השבועה בפתקא אמר תובע לנתבע אני יודע בבירור שתשבע לי לשקר שכבר נשבעת לפ' ופ' לשקר וחטף ז"ל הפתקא מידו וא"ל לך אין לך אצלו כלום מכיון שהודית שהוא חשוד לא נשאר לך עליו שבועה ולא שום דבר עכ"ל. וכתב בגליון הרב עיר וקדיש מהר"ם הלוי נזיר ז"ל שמתשוב' הרשב"א שהביא מרן בב"י מחודשין ה' לא משמע הכי אלא דכל דלא נפסל עפ"י עדים אינו נפסל לחצאין שיהא כשר לגביה עלמא ופסול לגביה.

כ"ד.

סימן קכח

דין א'. הפורע חובו של חבירו וכו'. ראיתי למהריב"ל ח"ג סימן י"א שכתב דהרא"ש סבר כרי"בא דבכל חוב הפורע חובו של חבירו אבד מעותיו. וחלק על ר"ת כמו שכתבו התוספות דעת ר"ת ושיטתו ודעת ריב"א שחלק עליו. ויש להרגיש דאיך מהריב"ל השוה דעת הרא"ש לריב"א והלא הטור כתב בסימן זה דמסקנת הרא"ש כרבינו תם. ואם הרב ז"ל סבר כדעת הרא"ש נגד הטור הו"ל לפרש ולא לכתוב בפשיטות דהרא"ש ס"ל כרי"בא.

הן אמת דמרן בבית יוסף רמי ומקשה על הטור דהרי בדברי הרא"ש לא יש גילוי דבפסקיו בכתובות הביא שתי הסברות ולא הכריע ואדרבא הוכיח מפי' הרא"ש בנדרים להפך ע"ש.

וראיתי להרב לחם משנה פ"ו דנדרים דין ד' שהביא מ"ש הרא"ש בפסקיו בנדרים דעל מתני' דהתם דף ל"ג הזכיר אוקמתא דרבא בלוה ע"מ שלא לפרוע דמוקי לה כרבנן וכתב דכיון דהרא"ש סובר כר"ת גם לחנן בשאר חובות אית' לאוקמתא דרב' בלוה ע"מ שלא לפרוע ומכאן יצא לו להטור דהרא"ש ס"ל כר"ת והאריך בזה ע"ש. וקשה על הרב לחם משנה דנעלם ממנו דהרא"ש פ' הכונס על דף נ"ח כתב בהדיא דפורע חובו של חבירו פטור ויהיב טעמא דהירושלמי דהוה מפייס ליה. ותו ק"ל דרבינו בעל הטורים בקצור פסקי הרא"ש פ' שני דייני ופ"ד דנדרים הביא המחלוקת ואעפ"י שבנדרים הרא"ש לא זכר ממחלוקת ר"ת וריב"א כלל. ואם כדברי הרב לח"מ שמדברי הרא"ש שם בנדרים דמייתי אוקמתא דרבא משם חפר אוכל ומבית אביו למד דסובר הוא הרא"ש כרבינו תם שם בקצור פסקי הרא"ש בנדרים הי"ל לפסוק כר"ת ותו ק' דבקפ"ה פ' הכונס פסק דפורע חובו של חבירו פטור בפשיטות והוא הפך מ"ש בח"מ סימן זה דדעת הרא"ש במסקנא

כר"ת. ותו קשה על הרב לח"מ דנעלם ממנו מ"ש הרא"ש בתשובה כלל ע"ג סימן ט' דשם מבואר להדיא דהרא"ש סובר כרי"בא דלא כר"ת וקשה על הטור גם כן. וכבר הרב שפתי כהן חד"ד ותי"מא על הרב סמ"ע שפסק כר"ת כיון דהרא"ש ומהר"י וייל סברי הכי. ודעת שפתי"ו ברור מללו דהוכיח מדברי הרא"ש פ' הכונס ובתשובה הנז' ופ' חזקת דסבר דלא כר"ת והן בפיו תוכחו"ת מל"ב פוסקים שפסקו כרי"בא ע"ש באריכות.

גם אשו"ר להרב שפתי כהן שם דעל מה שפסק שם מרן דאפילו אם היה המלוה דוחקו לפרוע פטור קרא ערער דהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והגמי"י ורי"אז שהביאו הירושלמי השמיטו הא דבעל חוב דוחק ואע"ג דהיה אפשר לומר דסמכו אמה שכתבו סתמא אין זה עיקר דכיון דבירושלמי פלפלו בזה ה"ל לכתוב האי דינא בפירוש אלא ס"ל דבע"ח דוחק צריך לשלם והיינו דהירוש' הוציא כן ממשנת שוקל את שקלו ואי לא שקיל ממשכנין אלמא דס"ל לירושלמי דלא אפשר לאוקומה באבוד וגבוי וכיון דבש"ס דילן מוקי לה באבוד וגבוי לא מוכח האי דינא. ותו מסקנת הירושלמי גופיה דבע"ח דוחק חייב לשלם דאמרו בירושלמי פ' אין בין המודר עד כדון בבע"ח שאינו דוחק בבע"ח דוחק נשמיעיניה מן הדא תדע לך שהוא כן ומקריב עליו קיני זבין וקיני זבות וחטאות ואשמו' בשלא נכנס לידיו כלום דמשמע לירושלמי דמקריב משלו והתם אי לאו בעה"ב מקריב ממשכנין דכיון דשל גבוה למאן פייס ומשני מי סבר' דמיירי כשלא נכנס לידיו של כהן אלא איכא לפרושי דהפרישם ונכנסו ליד כהן ונאבדו ולא מחייב בעה"ב וכאן הרי לא נתן להפורע כבר מעות לשלם וא"כ בע"ח דוחק חייב לשלם ועוד האריך הרבה ומסיק דבהאי דינא רבו המחייבים ולא אשכחן בבע"ח דוחק אלא מקצת פוסקים והא ר"ח ור"ת והרא"ש וסמ"ע וב"ח שפסקו בלא"ה דחייב ובבע"ח דוחק איכא הרי"ף והרמב"ם וסמ"ג והגמי"י ורי"אז דמחייבי זהו תורף דבריו.

ודברי הרב ז"ל במקום הזה קשים שפ"ת לא ידעתי אשמע, דהא הרמב"ם כתב פ"ו דנדרים דין ד' וכן הסמ"ג לאוין רמ"ב ריש דף ע"ב וז"ל פורע חוב שעליו שהרי לא הגיע ליד ראובן כלום אלא מנע ממנו התביעה ומניעת התביעה אינו בכלל איסור הנייה עכ"ל. ומדבריהם ז"ל הללו מוכח דסברי הרמב"ם והסמ"ג דגם בע"ח דוחק אינו נקרא הנאה דמניעת התביעה הוא וסיים הסמ"ג דמבריח ארי הוא. גם הגמי"י סברי הכי שהרי פכ"ו דמלוה כי מייתו הירושלמי שם נאמר ועיין בתשובה י"ו מס' נזיקין ושם מייתי תשוב' מהר"ם דכתב בפירוש תרי זמני דאף בבע"ח דוחק פורע חובו אינו חייב לשלם. ותו קשה שצירף לזה סברת ר"ת ודעמיה וסמ"ע וב"ח והוא דחה דבריהם לקמן והאי לא מצרי"ף.

ותו שצירף להרא"ש עמהם והוא ז"ל הוכיח במישור דהרא"ש סבר איפכא דסברתו היא כרי"בא כמדובר.

ותו איכא לאתמוהי על הרב ש"ך איך חשד לגדולי עולם. ר"י שהביאו התוספות פ' הכונס. והתוס' והרא"ש בשם רי"בא והרב העטור ומהר"ם והר"ן והריטב"א בחידושי כתובות (שהוא תדיר מזכירם) ודעמייהו שלא ידעו הירוש' דנדרים ותפסו להפך בדעת הירושלמי והשתא דמשמיא אנהירנהו לעיינין לאדפוס"י הדר"א חידושי ופסקי הרב המאירי והרי"טבא והרב הנמוקי לנדרים שם אני מוצא שלשת הגבורים הביאו הירו' דאפילו בבע"ח דוחק ומוכח דכן הבינו בירושלמי דנדרים דהתם קיימי. ותו לדברי הרב ש"ך הירושלמי סותר את עצמו מכתובות לנדרים. ותו כי הפירוש שפירש הרב ש"ך בירושלמי דנדרים לא תוכל האר"ש שאתו. והפירוש האמיתי והבכור הוא כמ"ש הרב המאירי וז"ל ואין מניעת ההזק וסלוק התביעה בכלל איסור הנאה ופירשוה בתלמוד המערב אפילו היה בעל חוב דוחקו אע"פ שמ"מ גורם לו הנאה אף גרמת הנאה מותר שהרי אף על ידי אמצעי וכו' כמ"ש במודר ואין לו מה יאכל וכו' ומאחר שלא נתן בידו כלום מותר וזהו שפירשו בתלמוד המערב מפני שלא נכנס בתוך ידו כלום והוא מ"ש בגמרא אלמא אברוחי ארי בעלמא הוא כלומר מניעת ההיזק לבדו אינה קרויה הנאה וכו' עכ"ל. והן הם דברי הרמב"ם והסמ"ג שהבאתי בסמוך כאשר יראה המעיין ועיין לקמן.

ואני בצדק אחזה להרב קרבן העדה בפירושו לירושלמי שם בנדרים בתוספותיו שהביא דברי הרב ש"ך ושם הקשה קושיות אחרות חזקות על הרב ש"ך. ואגב רהטאי ראיתי שפירש הירושלמי דנדרים כמו שפירש הרב המאירי ז"ל. ומסיק לענין הלכה וז"ל ומה שהשמיטו הרי"ף והרמב"ם הא דבע"ח דוחק נראה דהיינו טעמא דבבלי בנדרים דף ל"ד ומקריב עליהם קיני זבין וכו' וגרסינן עלה איבעיא להו הני כהני שלוחי דרחמנא וכו' ת"ש ומקריב עליו אי אמרת שלוחי דידן הא קמהני ליה שמעינן דהבבלי מפרש ומקריב עליו אכהן קאי שמקריב קרבנותיו של זה המודר ממנו א"כ אין שום ראיה מהך מתני' לבע"ח דוחק ומשוקל את שקלו אין ראיה דאיכא לאוקומיה באבוד וגבוי ודבר זה קלורית לעינים היוצא לנו מזה להלכה דבבעל חוב דוחק חייב לשלם ודלא כש"ע ח"מ סימן קכ"ח עכ"ל.

ואני בעניי אומר כמה רב גובריה להניח מה שכתבו בפשיטות ר"י והרב העטור וריב"א ומהר"ם והר"ן והריטב"א וסיעתם ולפסוק כפי העולה על רוחו בדעת הרי"ף והרמב"ם. ואנן בדידן לא שבקינן מ"ש גדולי הפוסקים בפשיטות למנקט לפום מאי דנפרש אנו בדעת הרי"ף והרמב"ם. ואם מרן בבית יוסף רגיל לפסוק כהרי"ף והרמב"ם נגד שאר

פוסקים היינו כשברור לנו דעת הרי"ף והרמב"ם לא היכא דבאים אנו לדון מכח מאי דהשמיטו מאי דאתמר בש"ס. ואם זמנין דמשכחת כי האי גוונא במרן ז"ל. על הרוב האחרונים חולקים עליו. ועוד דמור"ם ומהרש"ל ראבוואתייהו דבני אשכנז ופולין לא דרכו דרך זו דמרן כנודע. ומה ראה הרב הנז' כאן בשנותו את טעמו. אמנם נראה דהרב ז"ל נמשך אחר דברי הרב ש"ך שכתב דרבו המחייבים. ואין הדבר כן.

ועוד נעלם מהרב קרבן העדה הנז' מ"ש הרמב"ם פ"ו דנדרים מותר לו שיתן שמעון על ידו מחצית השקל שראובן חייב בה. הרי דכתב בהדיא שהוא חייב בה ונקיט משנתינו כפשטה ולא באבוד וגבוי וטעמו ברור דהאי דבעו לאוקומה בש"ס דילן היינו כי פריך אמתני' דבשלמא שוקל את שקלו איכא לאוקומה באבוד וגבוי אלא פורע את חובו הא קא משתרשי ליה. וא"כ כי מוקי לה רב הושעיא למשנתינו כחנן ממילא רווחא דפירוש ושוקל את שקלו הוא כפשטו מחצית השקל שהוא חייב כמ"ש הרמב"ם ואין צריך שום אוקמתא. וא"כ כיון דממשכנין עליו שמעינן דאפילו בע"ח דוחק פטור מלשלם. ותו דכתב הרמב"ם שם והבאתיו לעיל וכן פורע חוב שעליו שהרי לא הגיע ליד ראובן כלום אלא מנע ממנו התביעה ומניעת התביעה אינו בכלל איסור ההנאה. ודבריו ברור מיללו כמ"ש בירוש' שלא נכנס בידו כלום והוא הדבר אשר דיבר הרמב"ם שהרי לא הגיע ליד ראובן כלום והיינו כפי מה שפירש הרב קרבן העדה עצמו והוא פירוש הרב המאירי כמ"ש לעיל.

ומתוך הדברים האמורים אתה הראת לדעת דמדברי הרמב"ם מבואר פירוש הירושלמי שהוא כמו שפירשו הרב המאירי ז"ל והרב קרבן העדה וזהו שקשה על הרב ש"ך דפירוש הירושלמי מפורש בדברי הרמב"ם והוא ז"ל נכנס בפרצה דחוקה. וגם אנו נאמר דהרי"ף כן הוא דעתו והוה פשיטא ליה דכי אוקמא רב הושעיא כחנן ודאי אדחיא לה האי פירושא דשוקל לו שקלו על האבוד ועל הגבוי. ומינה מוכח דאפילו בע"ח דוחק לא ישלם דגבי שוקל שקלו ממשכנין וכמ"ש בירושלמי. והנה עיניכם הרואות דהרמב"ם וסמ"ג קרו בחיל דאפילו בע"ח דוחק ומסתמא גם דעת הרי"ף ורי"אז כן. וא"כ פסק מרן דאפילו בע"ח דוחק פטור שריר וקיים כמו שמפורש בהדיא בירוש' ואמאי נבקש המצאות לומר דתרי תלמודי פליגי. וחזינא לכל א' מרבוואתא קמאי בבא אליו נת"ן הבבלי על הירושלמי ועביד טצדקי לאשוויינהו בשלום יחדיו. ומאי דחזינן דלפום ריהטא הירושלמי והבבלי חלוקים בפירוש הא דתנן ומקריב עליו קיני זבין כמ"ש הרב קרבן העדה הנז' נראה דלדינ' שוים דיכול המודר לתת בעדו קיני זבין וקני זבות שיקריבום לכפרתם. אמנם הבבלי לשון התנא דקאמר ומקריב עליו משמע ליה דהכהן המודר

מקריב עליו. וגם אפשר דמשמע לתלמודא דהאי לישנא דתנן ומקריב עליו קיני זבין וכו' הוא לשון כולל דיכול המודר ליתן בעדו קיני זבין ואם הוא כהן יכול להקריבם ודוק כי קצרתי.

ותבט עיני להרב מהר"ר יהונתן בספרו אורים ותומים שגם הוא הקשה בתומים על הרב ש"ך כקושית הרב קרבן העדה ואגב רהטאי מידי עוברי ראיתי שכתב על דברי הרב ש"ך ובקצור אכתוב תורף דבריו וז"ל ליתא דא"כ הא דתנן שוקל לו את שקלו היינו אם כבר שלח שקלו ע"י ש"ש ונאבד דפטור הוא ולא מקוד' וא"כ איך כתב הרמב"ם מי שנדר הנאה שוקל לו את שקלו סתם ה"ל לפרש דהוי דוקא כששלח ונאבדו אבל מתחילה לא דעביד איסור תורה וכו' ועוד דבאמת אף דלס"ד דאמרינן דמיירי לאחר שנתרמה מ"מ לפי התירוץ דפורע חובו כחנן אף בזה אמרי' דמיירי פורע שקלו בפשוט דאל"כ הא דשוקל שקלו למה לי השתא פורע חובו דחוב גמור יכול לפרוע א"כ שוקל שקלו פשיטא ועכצ"ל דלמסקנא דמוקמינן כחנן הך דשוקל שקלו לא איירי באבוד וקמ"ל אפילו בע"ח דוחק וכ"כ הרשב"א וכו' אלא דלא כתב ראי' וכו' ובאמת טעם השמטתן וכו' ולכן נראה ברור דאין התוס' מפרשים בירושלמי ב"ח דוחק ואינו דוחק כמ"ש הר"ן דהב"ח נוגש דסתם ב"ח בחזקת נוגש ואם זה אינו נוגש היום ינגוש למחר וכו' אבל מפרשים דירוש' וגמרא לדבר א' נתכוונו דהך דלוה ע"מ שלא לפרוע עד שירצה וז"ש בירושלמי אין ב"ח דוחק הרצון שאין בידו לדחוק כי הלוהו לפרוע כשירצה אבל ב"ח סתמא דיש בידו לנגוש נקרא ב"ח דוחק וא"כ דברי הירוש' פשוטים דעל הך דפורע חובו י"ל ב"ח שאינו דוחק והיינו כאוקמתא דרבא וקאמר אשכחן בב"ח שאינו דוחק ב"ח דוחק מנ"ל והיינו ב"ח סתמא מבלי תנאי זה ומייתי ראיה משקלים דלית בהו התנאי דימשכין על השקלים ולכן התוס' דבקשו להביא ראיה דירוש' פליג הן על רב אושעיא הן על רבא לא ה"מ להביא ראיה מפורע חובו דמוקי לה הירוש' בב"ח שאינו דוחק והיינו כרבא ע"מ שלא לפרוע וכו' ומעתה יפה עשו הפוסקים שהשמיטו וכו' עכ"ל בקצ"ר אמיץ.

ומ"ש בתחילת דבריו דהרמב"ם לא הו"לל שוקל את שקלו סתם וה"ל לפרש וכו'. אם הרמב"ם היה כותב לשון המשנה המודר הנאה שוקל לו את שקלו כמו שהביא לשונו לא היה קשה דהו"ל לפרש דידוע דרך הרמב"ם דזמני טובא צדיק עת"ק לשון המשנה והברייתא כמות שהוא ואינו חש לבאר אוקמתות הש"ס. אמנם הכא לא עשה כן הרמב"ם ולא זכר הרב דהרמב"ם לא כתב כאן לשון המשנה אלא כתב לשון חדש משלו והוסיף לבאר דשוקל שקלו שראובן חייב בה וזה מוכח דלא מיירי על האבוד ועל הגבוי וכמו שכתבנו לעיל. וכן כתב בפירוש המשנה פ' אין בין המודר וזה הפך

הרב ש"ך והרב גדולי תרומה. והא הו"ל להרב להקשות קושית הסתירה לא להקשות דהו"ל לפרש. ומ"ש עוד דלפי תירוץ ר' הושעיא ודאי שוקל שקלו בפשיטות ואין צורך לאוקומה על האבוד ועל הגבוי דאל"כ שוקל שקלו למה לי וכתב דהרשב"א כתב כן אבל לא הביא ראיה יש להשיב דנימא דגם לאוקמתא דרב הושעיא אכתי מתוקמא חלוקת שוקל את שקלו על האבוד ועל הגבוי ולא תקשי פשיטא וכמ"ש הרב שוקל את שקלו למה לי השתא פורע חובו וכו' דיש לומר דזו אף זו קתני דהכי אורחיה' דתנא כידוע ומשו"ה לא הביא ראיה זו הרשב"א דאינה ראיה כלל. אמנם אין צריך לזה ראיה והענין מוכרח מעצמו דכיון דפורע חובו פטור כחנן איך נאמר דשוקל שקלו דוקא על האבוד הרי יכול לשקול שקלו שהוא חייב בפשיטו' והענין בעצמו מוכיח כן והוא עד והוא הראיה. והשתא נמי הוי זו אף זו דחוב גמור אצטריכא ליה

ואשר דקדק בדברי התוספות דכתובות דף ק"ח דלמה הביא ר"ת ראיה דפליג הירוש' על הבבלי משוקל שקלו ולא פשיט מיניה וביה דפורע חובו של חבירו לרבי אושעיא חנן היא ולירושלמי אפילו כרבנן. ולרבא פורע חובו של חבירו במלוה ע"מ שלא לפרוע ולירוש' בב"ח סתם. לק"מ דכבר כתבו התוס' וז"ל ואומר ר"ת על כרחך פליג הירוש' אגמרין דמוקי שוקל שקלו כבני כהנים גדולים וכו' ור' הושעיא מוקי לה כחנן וכו' ע"ש הרי דכבר כתבו התוס' דרבי הושעיא מוקי כחנן ובירוש' כרבנן אלא דנקטי שוקל דתנן ברישא ודא ודא חדא היא פורע חובו ושוקל שקלו וממילא דכרבא נמי לא אתי הירושלמי. ואין דקדוק זה כדאי לבנות בנין אשר בנה וכמעט ליכא דקדוק.

והפירוש שפירש בדברי הירושלמי דכונת ב"ח שאינו דוחק הכונה כתירוץ רבא ע"מ שלא לפרוע. עמו הסליחה דהוא דוחק לשון שאינו דוחק להוציאו ממשמעותו ולפרשו פירוש דחוק ורחוק. והמסתכל בירושלמי עיניו יחזו עפעפיו יבחנו דפירושו אינו מתקבל דאוקמתא דרבי יוסי גמרא לה. ואחר האוקמתא תלמודא בעי עד כאן בב"ח דוחק ומהו בב"ח שאינו דוחק ופשיט משוקל. ולדבריו זו עיקר אוקמתא דרבי יוסי. ועוד דהלשון והענין דחוק. דזה מפורסם דודאי יש שני סוגים ב"ח נוגש וב"ח שאינו נוגש והוא לפי טבע ומהות וצורך המלוה וכלפי שאמר מפייס הוינא ליה וכו' להכי אתי למבעי כשהוא נוגש דאין הפה יכולה לומר מפייסנא ליה. ותו אעיקרא כיון דרבי יוסי קאמר דלא פליגי רבנן אלא באשה אבל בשאר חוב יכול למימר אנא מפייסנא ליה אמאי הוצרך לאוקומי בלוה ע"מ שלא לפרוע הא אפילו בב"ח סתם בלי תנאי מודו רבנן דפטור.

אחרי כתבי חזה הוית להר"ב הגדול בעל פר"ח מטה אהרן בח"א סימן ק"ד דשקיל וטרי בענין זה ומידי עוברי אשו"ר ברהטי"ם דהקשה על דברי הרב ש"ך הניתנין למעלה

ודחה דבריו ופירושו מכח גירסת הירושלמי ולדידיה פליג הירושלמי מכתובות לנדרים. והפירוש פשוט. והוא קצת ממה שכתבנו בעניותנו לעיל. ושם הביא משם רב א' שתירץ דברי הטור כמ"ש הרא"ש בנדרים והקשה עליו מדברי הרא"ש פ' הכונס ובתשובותיו וכו'. ודברי הרב הפוסק הנז' הם כדברי הרב לחם משנה ומה שהקשה עליו הרב המחבר הוא כמו שהקשיתי אנכי איש צעיר לעיל.

ואגב רהטאי ראיתי להרב המחבר שפירש בירושלמי דמוכח מדתנן מקריב עליו קיני זבין דע"י הכהן הוא מותר לאכול בקדשים וא"כ הירושלמי סבר דמאי דתנן ומקריב עליו קיני זבין היינו הכהן וכדתרגמוה בגמרין דבעי למפשט דהני כהני שלוחי דרחמנא וק' לי דאי הכי לא מוכח מידי הירוש' לב"ח דוחק מהא דמקריב עליו קיני זבין ומה דמות יערוך גמרא שע"י התר לקדשים לב"ח דוחק דלא מצי למימר מפייסנא ליה.

ועוד ראיתי שכתב משם הגהות אשרי דרבינו ברוך ורבינו מאיר סברי כרבינו תם ואם זה רבינו מאיר הוא מהר"ם בר ברוך לפי מ"ש מהר"ם בתשובות הרשב"א סימן אלף צ"ט נראה דמספקא ליה זהו תורף דבריו. ואני בעניי אומר דודאי הוא מהר"ם בר ברוך דהגהת אשרי הלזו מאיש לקחה זאת הרב ספר המרדכי. ונעלם מהרב ז"ל דבמרדכי פ' הכונס כתוב בהדיא דמהר"ם נראה לו כריב"א ודלא כר"ת. וכן מוכח ממ"ש מהר"ם בתשובה בתשובותיו הקצרות סימן ל"ג ומתשובתו בתשובות דשייכי לספר נזיקין סימן טו"ב. וכן מוכח בהגהה אשרית עצמה בסוף ומוכרח דמ"ש בתחילה וכן פסק רבינו מאיר היינו לענין דינא כהלכתיה דרבינו ברוך ולא מטעמיה והשוה אותם לענין הדין לבד. אבל מהר"ם סבר כרי"בא ואפ"ה פטר מטעם אחר ודוק הטב כי קצרתי.

ק"ה.

סימן קסג

דין ו'. הגהה. ואין רשות לאיזה יחיד וכו' לגרום עם המלך וכו' נשאל מהרי"בל בח"ב סימן מ' בצרה שהיה לכמה יהודה בגזרת המלך. ושר בישראל גדול שמו יש לאל ידו להציל איזה יהודי מאותה צרה אבל ירא שאם יציל לשמעון יקחו ללוי תחתיו ומאן לימא דדמא דשמעון סומק טפי דילמא דמא דלוי סומק טפי ועל דבר זה השר שואל אם רשות בידו להציל לשמעון. והשיב הרב ז"ל עיקרא דמילתא איתא פ' הערל דף ע"ט אמרינן התם מאי שנא הני א"ר הונא העבירום לפני הארון כל שהארון קולטו למיתה כל שאין הארון קולטו לחיים מתיב רב חנא בר בזנא ויחמול המלך על מפיבש' בן יהונתן בן שאול שלא העבירו וכי משוא פנים יש בדבר אלא שהעבירו וקלטו ובקש רחמים ופלטו ואכתי משוא פנים וכו' אלא שבקש רחמים שלא יקלטנו ארון. מהך שמעינן בנ"ד שאם

כתבו ליהודי א' ותפשו אותו והדבר ידוע שאם ימלט זה שיקחו אחר תחתיו אין להשתדל להצילו אבל אם יצאה הגזרה לקחת קצת יהודים הרשות נתונה להשתדל להציל לכל מי שירצה. והאי דכתבינן דאם כבר נכתב למלכות דאסור להצילו כיון דלוקחים אחר תחתיו היינו היכא דהוי ודאי דליכא ספיקא אבל היכא דאיכא ספיקא דעדנא ישתנה ויעבור זעם ולא יקחו אחר תחתיו אין ספקו מוציא מידי ודאי וכו' וכל המציל מצוה רבה קעביד וכו' ואם לחשך אדם לומר וכו' דשב ואל תעשה שאני וה"ט דשופר וה"ט דלולב דמשום גזרה דשמא יעבירום וכו' מבטלינן מ"ע וכו' יש לחלק דהתם מבטל מ"ע דשופר שלא יבא לידי חילול שבת החמור אבל בנ"ד דשקולים הם אין ס' מוציא מידי ודאי זהו תורף דבריו ז"ל.

ויש להעיר בדבריו דאיך כתב דאם יצאה הגזרה לקחת קצת יהודים רשאי להציל למי שירצה והרי בסוגיא הלזו שהביא הוא ז"ל מפורש דברישׁ' אמר שלא העבירו ודמי לנדון דידיה דהגזרה על קצת בני אדם מזרע שאול ולא נכתבו וקאמר דלא העבירו והוי כנ"ד שכתב דרשאי להציל מי שירצה. והרי על זה פריך הגמ' וכי משוא פנים יש בדבר ואיך הרב למד מסוגיא זו דאם לא נכתב שמותם רשאי להציל מי שירצה.

ונראה לחלק דלא דמי דהתם היה מוטל על דוד המלך ע"ה להעבירם על פי ציוויו ועל פיו היו מעבירים אותם ולהכי אם לא העביר למפיבשת הוי משוא פנים אבל בנ"ד דהמציל מציל אחד שרוצה והגוים הם הלוקחים השאר וזה המציל אין לו עסק כלל במסורת השאר בזה הוא שדן הרב ז"ל להתיר להציל אחד מטעם שלא נכתב.

אמנם לכאורה יש לעמוד על דברי מהרי"בל ממ"ש הרב שבלי הלקט כ"י שבלת שס"ט וז"ל מעשה ונקצצה ערבה ע"י גוים בשבת ויום ערבה חל בא' בשבת ושאלו למורי והתיר וכו' ומשום מצוה הבאה בעבירה אומר מורי שאין לימנע ואע"ג דגרסימן בירושלמי פ' האורג מצה שהוציאה בר"ה בשבת אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח מטעם מצוה הבאה בעבירה הני מילי כשהעבירה על ידי ישראל אבל כשהעבירה נעשית על ידי גוים לא הויא מצוה הבאה בעבירה עכ"ל. למדנו דלפי הירושלמי מצה שהוציאה בר"ה בשבת אינו יוצא בה י"ח בפסח דהוי מצוה הבאה בעבירה וכ"כ בס' בית מועד וז"ל יש מי שפסק שאם הוציא מרה"י לרה"ר אינו יוצא בה י"ח בפסח כי לא ימצא חילוק בין זו למצה גזולה עכ"ל. והשתא לפי זה אם הוציא לולב מרה"י לרה"ר בשבת שוב אינו יוצא י"ח. וא"כ אמאי אצטריך מהריב"ל לומר דשאני התם דמבטלין מ"ע דשופר שלא יבא לידי חילול שבת החמור. תפוק לי דאפילו לא היה חילול שבת חמור לא דמי לנ"ד דהתם אם מוציא השופר או הלולב מרה"י לר"ה עבד עבירה וליכא מצוה כלל דשוב אינו יוצא

בשופר ולולב ומשו"ה גזרו רבנן משום שמא יעבירנו וביטלו מ"ע דשופר ולולב ודאי כיון דאם מוציאו יש כאן עבירה ואין כאן מצוה. אבל בנ"ד מצוה איכא להציל אדם זה והיא ודאי הצלה אלא דאח"כ ספק שימשך שיקחו אחר במקומו ולא דמי להתם.

ברם נראה דאין להקשות למהרי"בל מהירושלמי דהכי אתמר בירושלמי הקורע בשבת על מתו יצא י"ח קריעה חבריא בעון קומי רבי יוסא לא כן אמר רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק מצה גזולה אינו יוצא בה י"ח בפסח אמר לון תמן גופא עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה כך אנו אומרים הוציא מרה"י לרה"ר אינו יוצא בה י"ח בפסח עכ"ל. ונראה דהרב שבלי הלקט וס' בית מועד בשם יש מי שפסק מפרשים הירוש' דרבי יוסא רצה לחלק בין מצה גזולה שהעבירה נעשית בגופה שהיא גזולה אבל בקורע עבד הקורע איסורא אך הבגד אינו אסור. ואהא מתיבין ליה חבריא כך אנו אומרים הוציא מצה מרה"י לרשות הרבים אינו יוצא בה י"ח בפסח וכך מוסכם אצלנו וא"כ אין החלוק שחלקת כלום דגם הוציא מצה מרה"י לרה"ר לא נעשית עבירה במצה אלא שהאדם הוציאה ואפ"ה אינו יוצא י"ח וא"כ חקירתנו במקומה ומוכרח לחלק בין עבירה דאוריתא לדרבנן דקורע מקלקל ופטור מדאוריתא ורמזו זה במאי דנקטי מרה"י לרה"ר דהוי דאוריתא.

אבן יש לפרש בירושלמי פירוש אחר דמ"ש כך אנו אומרים הם דברי רבי יוסא נמי והוא בתמיה דקאמר לחבריא לדידכו נאמר דהוציא מצה מרה"י לרה"ר בתמיה אינו יוצא י"ח בפסח הא ודאי לא ומוכרח לחלק בין מצה גזולה שהיא עבירה עצמה להיכא שהאדם עשה עבירה בה אבל אין העבירה בגופה וא"כ הרב מהרי"בל יפרש כך בירוש' ומשו"ה הוצרך לחלק דהתם מבטל מ"ע שלא יבא לחילול שבת החמור.

ואם נפשך לומר דכפי פירוש זה שכתבנו לדעת מהרי"בל אינו מתישב הלשון דקאמר כך אנו אומרים. דע שבלשון ירושלמי אינו כל כך דוחק. ותו דלפי פירוש הרב שבלי הלקט ודעמיה הוא יותר דוחק שעיקר התירוץ דיש לחלק בין איסור דאוריתא לדרבנן הוא בהררים התלוים בשערה.

ולמען תדע כי הרב מהרי"בל צדיק בדינו שא נא עיניך וראה בטור י"ד סימן ש"ם שכתב הקורע בשבת אעפ"י שחילל שבת יצא ופריך עלה בירושלמי והרי מצה גזולה אין יוצאין בה בפסח ומשני התם העיקר עבירה ברם הכא עבר עבירה כתב הרמב"ן ושמעינן מהכא הקורע בחלוק הגזול לא יצא עכ"ל למדנו שהרמב"ן והטור מפרשים דהירושלמי בתמיה קאמר וחילוק ר' יוסא הוא האמת והצדק וכן מתבאר מדברי מרן שם בבית יוסף ושפיר הוצרך מהרי"בל לחילוקו ככל הדברים אשר ראו עיניך ועיין מה שכתבתי אני בעניי בספר הקטן מחזיק ברכה בא"ח סימן תרס"ד בס"ד.

וחזינן לגאון הרב שפתי כהן בסימן זה ס"ק י"ח שהביא דברי מהרי"בל וכתב שהביא ראיה ברורה מפ' הערל גבי מפיבשת שלא יקלטנו ארון אבל בענין אחר אמרינן משוא פנים יש בדבר עיין בש"ס ודוק כי נכון הוא עכ"ל. ויש להרגיש דהא ברישא כי קאמר שלא העבירו פריך משוא פנים וא"כ ה"ה כאשר נכתבו קצת יהודים ולא פירש מי ומי אינו יכול להשתדל להציל אחד כיון דיתפסו אחר שזה דומה למאי דאמר שלא העבירו וה"נ זה משתדל שלא יהיה זה בכלל הגזרה ועל זה פריך משוא פנים יש בדבר וכמאי דדייקינן בעניותין לעיל ובשגם פריקנא לה שזה היה מפאת שדוד הע"ה היה מעבירם וכו' מ"מ יש מקום לומר דאין חילוק ואינה ראיה כל כך ברורה.

ועוד יש לדחות למאי דמסיק דבעא רחמי שלא יקלטנו ארון וכתבו התוס' שבקש רחמים על רבו ולא נענה וא"כ בכי האי גוונא דתלה בידי שמים שרי דאם ראוי לינצל בזכות דוד הע"ה אעפ"י שהם היו חייבים מיתה כמ"ש הרי"טבא בחידושיו. והדבר מסור למקום אי אהני זכות דהע"ה שלא יקלטנו. או כף חובתו תכריע ויקלטנו בכי הא שרי אבל בלא"ה אין להציל אחד כיון שתופסים אחד כיון שתופסים אחר בשבילו. ועלה מן האר"ש דאין הראיה ברורה כל כך. וה' ברוב רחמיו יאיר עינינו בתורתו הקדושה תורת **חיים**.

ביל"או.

כל הנשמה תהלל יה הללויה ומרומם על כל ברכה ותהלה:

ת"ו ש"ל ב"ע.